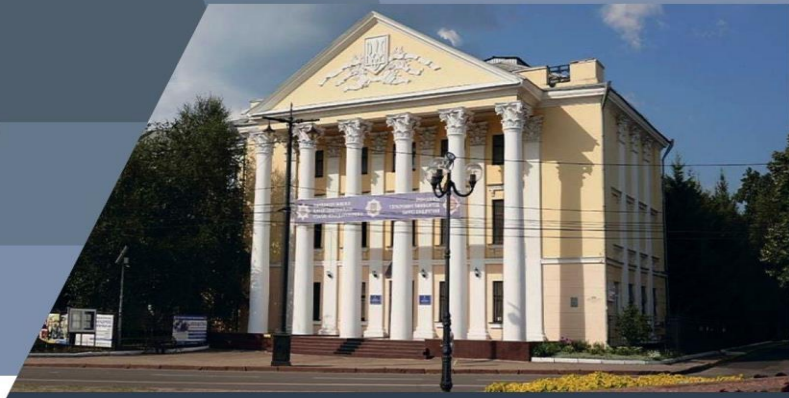

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО
СЕМІНАРУ**

**ПРАВОВА НАУКА І
ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ В
УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ,
ПОРОДЖЕНИХ РОСІЙСЬКОЮ
ВОЄННОЮ АГРЕСІЄЮ: ТЕОРІЯ,
ПРАКТИКА, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

24 травня 2024 року

ДОНЕЦЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**КРИВОРІЗЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ
ІНСТИТУТ**

**«ПРАВОВА НАУКА І
ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ
СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ, ПОРОДЖЕНИХ
РОСІЙСЬКОЮ ВОЄННОЮ АГРЕСІЄЮ: ТЕОРІЯ,
ПРАКТИКА, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО
СЕМІНАРУ**

24 травня 2024 року

м. Кривий Ріг

Редакційна колегія:

голова редакційної колегії – завідувач кафедри соціально-гуманітарних та загальноправових дисциплін факультету № 1 КННІ ДонДУВС, канд. пед. наук, доцент Зінченко В. М.

Члени редакційної колегії:

професор кафедри соціально-гуманітарних та загальноправових дисциплін факультету № 1 КННІ ДонДУВС д-р юрид. наук, професор Зозуля Є. В.;

доцент кафедри соціально-гуманітарних та загальноправових дисциплін факультету № 1 КННІ ДонДУВС канд. філос. наук, доцент Ніколенко К. В.;

доцент кафедри соціально-гуманітарних та загальноправових дисциплін факультету № 1 КННІ ДонДУВС канд. іст. наук, доцент Дацюк Т. К.;

викладач кафедри соціально-гуманітарних та загальноправових дисциплін факультету № 1 КННІ ДонДУВС Гігін О. В.

Правова наука і державотворення в Україні в умовах сучасних викликів, породжених російською воєнною агресією: теорія, практика, перспективи розвитку: збірник матеріалів Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Кривий Ріг, 24 травня 2024 року). Кропивницький : ДонДУВС, 2024. 332 с.

Збірник містить тези доповідей учасників Всеукраїнського науково-практичного семінару «Правова наука і державотворення в Україні в умовах сучасних викликів, породжених російською воєнною агресією: теорія, практика, перспективи розвитку», який відбувся 24 травня 2024 року на базі Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ.

Збірник розраховано для наукових та науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, наукових установ, здобувачів вищої освіти та практичних працівників, а також тих, хто цікавиться сучасними проблемами правової науки та державотворення в умовах воєнної агресії РФ проти України.

Матеріали доповідей подаються в авторській редакції.

ЗМІСТ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

ЄПРИНЦЕВ Пилип – проректор університету – директор Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент	14
--	-----------

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

АЛТУНІНА Ольга	
ДІЯЛЬНІСТЬ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЗА НАПРЯМОМ ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ	16
БАБІН Борис, ДЕГТЯРЬОВА Олександра	
ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ЩОДО ПРАВ ПЕРЕМІЩЕНОЇ ТА ОКУПОВАНОЇ МОЛОДІ	22
ДЕРЕВ'ЯНКО Богдан	
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ІНСТИТУТІВ І ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ	26
ЦИМБАЛ Тетяна	
АКТУАЛІЗАЦІЯ ГУМАНІТАРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ВІЙНИ	29
ШОПІНА Ірина	
ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ РАД ЯК СУБ'ЄКТІВ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ПІД ЧАС ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	32
ЗАДУНАЙСЬКИЙ Вадим	
ВІЙСЬКОВА СПАДЩИНА КОЗАЦТВА ДЛЯ ПІДСИЛЕННЯ СУЧАСНИХ ВОЇНІВ-ОБОРОНЦІВ УКРАЇНИ	35
ЯРМОЛ Лілія	
ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: СТАН І НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	38
МАРУСЯК Олександр	
ЧИ Є ICSFT ЕФЕКТИВНИМ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИМ ІНСТРУМЕНТОМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ?	42
ТУЛІНОВ Валентин, СУПРУН Володимир	44

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ РЕФОРМУВАННЯ СТАТУСУ СЛУЖБОВИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	ЗАСАДИ	
БАРАНОВСЬКИЙ Олександр		
ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ АДВОКАТІВ В УКРАЇНІ		48
ОБОДЕЦЬ Євгенія		
ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ		52
ПШЕНИЧНИЙ Дмитро		
АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ – БЕЗПОСЕРЕДНІХ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ		56
ЗОЗУЛЯ Євген		
ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ТА ПРАВОТВОРЕННЯ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ		59
БУТИРІН Євген		
ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ ПІСЛЯ ПОЧАТКУ ПОВНОМАСШТАБНОЇ АГРЕСІЇ РФ ТА ВВЕДЕННЯ ПРАВОВОГО ПОЛОЖЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ		64
БОЙКО Ігор		
ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА МОРАЛЬНО-ЕТИЧНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТА		67
ГАВРИЛЕНКО Олександр		
ПЕРШИЙ ТОРУНСЬКИЙ МИРНИЙ ДОГОВІР 1411 р.: МАЛОВІДОМА ПАМ'ЯТКА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА		73
КРЕСТОВСЬКА Наталя		
ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ СТУДІЇ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ		77
ПЕКАРЧУК Володимир		
ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРАВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ПРАВОВОГО ДИСКУРСУ		80
ПОЛЕГЕНЬКА Олена		
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ		82
ПЕКАРСЬКИЙ Сергій		86

ВИХОВНА КОМПОНЕНТА В СИСТЕМІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

ПИРОГОВ Кирило ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ	89
АЛЕКСАНДРОВ Олександр, ШВАЧИЧ Ірина ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ВИВЧЕННЯ ДОСВІДУ ЧЕРЕЗ ГОЛОВНИХ СЕРЖАНТІВ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН ТАРАНОВСЬКИЙ Петро	91
ПЕДАГОГІЧНА ФАСИЛІТАЦІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ КУЧЕРГАН Валерій, ПЕТРУШОВА Вікторія	94
СПІВВІДНОШЕННЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ В САМООЦІНЦІ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ	96

ПЛАТФОРМА І

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОСТІ І ПРАВА

ТУРЕНКО Олег ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІ ОЗНАКИ СУВЕРЕНІТЕТУ – ДО ПРОЦЕСУ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ УКРАЇНИ	105
ВЕДЕНЄВ Віталій ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВНУТРІШНІХ ВИКЛИКІВ ТА ЗОВНІШНІХ ЗАГРОЗ	109
БУЛГАКОВА Олена, ЗАГРЕБА Анна ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ	112
ЗОЗУЛЯ Євген, ЯКІМОВА Аліна КОНСТИТУЦІЙНА СКАРГА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ	115
КОЛЕСНИКОВ Андрій АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПРАВОСУДДЯ	118
КОНОНЕНКО Тетяна ГУМАНІСТИЧНИЙ ВИМІР ОБҐРУНТУВАННЯ ПРАВА	120
КРІЩАК Іван ПРАВОСЛАВНА ПРАВОСВІДОМІСТЬ ЯК ОСНОВА ПОБУДОВИ ПРАВОСЛАВНОЇ ПРАВОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ	122

ДЕРЖАВИ: ПОПЕРЕДЖЕННЯ ВАЖЛИВИХ КРИМІНОГЕННИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	
ОГАРЄНКО Тетяна	
МОВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОНОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	128
ПАРУТА Олена	
ПРАВОВА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСІБ ЛІТНЬОГО ВІКУ	130
САРАНОВ Сергій	
КОНЦЕПЦІЯ АВТОРИТАРНОЇ ДЕРЖАВИ В «ПОЛІТИЧНОМУ ЗАПОВІТІ» КАРДИНАЛА РІШЕЛЬЄ: ЗАГАЛЬНІ ОЗНАКИ	132
САМЛІК Людмила, ШЕВЧЕНКО Андрій	
ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТОТАЛЬНОГО ВІДЕОНАГЛЯДУ ЗА СУСПІЛЬСТВОМ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОРУШЕННЯ ПРИВАТНО-ПРАВОВИХ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН	134
СУПРУН Володимир, ЛІПКО Катерина	
ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТА	137
ТАРАНОВСЬКА Альона, МАКАРЕВИЧ Владислав	
НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРАВОВА ДЕРЖАВА»	139
ТУРЕНКО Олег, МАЙСТРЕНКО Олександр	
ЯПОНСЬКА ПРАВОВА СИСТЕМА – ВІДПРАВНІ ПОЛОЖЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	141
ФЕДОРОВ Юрій	
ПРАВОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ	143
ПШЕНИЧНИЙ Дмитро, ХИЖНЯ Олександр	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВИХ КОЛІЗІЙ В ЗАКОНОДАВСТВІ ВОЄННОГО ПРАВА	146
ШУЛЬГА Андрій, ЛОМАКА Ольга	
РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	149

ПЛАТФОРМА II

ДЕРЖАВОТВОРЧІ ТА ПРАВОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

БРАТАНИЧ Ольга, РАЦ Олександр	
AREAS OF ADMINISTRATIVE ACTIVITY OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE UNDER MARTIAL LAW	152

ДАЦЮК Тетяна ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ	155
ЄВСЮКОВ Євген ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СТРУКТУРНО- ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ	159
ЄДАМЕНКО Євген, ТЕРЕЩЕНКО Ксенія АКТУАЛЬНІСТЬ СПРОЩЕННЯ РЕЄСТРАЦІЇ АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ В СЕРВІСНИХ ЦЕНТРАХ МВС УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	162
ЖЕГЛІНСЬКА Тетяна, НЕМОНОВА Лола ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	164
ЗІНЧЕНКО Вікторія, ЛІТВІН Катерина ПРОБЛЕМАТИКА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	166
МАЗАН Дарина РОЛЬ ЖІНОК У МИРНИХ ПРОЦЕСАХ ТА ВРЕГУЛЮВАННІ КОНФЛІКТІВ	170
КНЯЗЬКОВА Любов ДИСТАНЦІЙНА РОБОТА: ЗАСТОСУВАННЯ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	173
МАМЕДОВА Ельміра ВОЄННИЙ СТАН ТА ВІЙНА В УКРАЇНІ. ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ТА ОБМЕЖЕННЯ	176
МИРОШНИЧЕНКО Наталія, ГЛУЩЕНКО Владислав TASK AND FUNCTIONS OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES UNDER MARTIAL LAW	179
МОРОЗ Надія ДОДАТКОВІ ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ НА ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	181
НАГОРНА Олена, ГЛАДКОВ Данило ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	184
ПЕКАРЧУК Альона ПРАВСУДДЯ ЯК СКЛАДОВА КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ВОЄННОГО СТАНУ	186
ПИЛИПЕНКО Дмитро, АНДРІЯШЕВСЬКИЙ Артур	188

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СПІВРОБІТНИЦТВА З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ	
СІДОРЕНКО Юлія	
ПОТОЧНИ ВИКЛИКИ ЗЛОЧИННИЙ ДЕПОРТАЦІЇ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ	192
ДАЦЮК Тетяна, САФРОНОВА Ганна	
МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ТА ДОТРИМАННЯ ПРАВ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В УМОВАХ ВОЕННОЇ АГРЕСІЇ	195
ДЗЕВИЦЬКА Лариса, ВЕДЕНЄСВ Віталій, БЕРЕЗА Юлія	
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	201
ДЗЕВИЦЬКА Лариса, ВЕДЕНЄСВ Віталій, ПЯТКОВ Ярослав	
РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ НАУКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	205
ФРОЛОВ Михайло, КАГДІНА Ілона	
МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОМІРНОЇ РЕКВІЗИЦІЇ МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	207
ФРОЛОВ Михайло, КУЧЕРЕНКО Катерина	
ДОГОВІРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	209
ЦУРКАН Олексій	
РОЛЬ «МУЗЕЮ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ» ПІД ЧАС ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ	213

ПЛАТФОРМА III

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА	
АНДРУСЯК Ірина	
ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: ДЕРЖАВНИЙ ТА ІНДИВІДУАЛЬНИЙ РІВЕНЬ	216
БАБАНІН Сергій, ЛУК'ЯНЕНКО Олена	
ПРАВОВІ НАСЛІДКИ РЕЦИДИВУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	218
ЗІНЧЕНКО Вікторія, ЛІТВИН Катерина	
ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ВІТЧИЗНЯНИХ СУДІВ ЯК ОРІЄНТИРИ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	220
КОВАЛЕНКО Наталія, ТКАЧУК Вікторія	223

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ	
МІМА Ірина, ГІОРГАДЗЕ Лія	
СПІВВІДНОШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА. СТАТТЯ 438 ККУ ЯК ЄДИНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ	225
ПРИХОДЬКО Анна	
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УНІВЕРСАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ ВІДНОСНО МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИНІВ АГРЕСОРА	227
СВІТЛИЧНИЙ Олег	
ВИЗНАЧЕННЯ ВИДІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ЛІЦЕНЗУВАННЮ	230
ТАРАНОВСЬКА Альона	
ЦИВІЛІЗАЦІЙНА ПАРАДИГМА КОНЦЕПЦІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ	234
ТИЦЬКА Яна	
РЕГЛАМЕНТАЦІЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УНІВЕРСАЛЬНИХ УГОДАХ ЩОДО ОБМЕЖЕННЯ ОЗБОРСЬ	237
ФРОЛОВ Михайло, МОЛИТВА Кристина	
ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА УКРАЇНСЬКЕ ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО	240
ЮНАЦЬКИЙ Мар'ян, МІРОШНИКОВ Єгор	
АНАЛІЗ ОСОБЛИВОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАНОВИЩА НЕПОВНОЛІТНІХ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ	243
УНІКОВСЬКИЙ Максим	
ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ОСОБИСТОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЯК ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	245

ПЛАТФОРМА IV

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК

ЄГОРОВА Людмила, ВЛАСЮК Олена	
ФІЛОСОФІЯ МИСЛЕННЯ: ЯК ВИЖИТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ	250
НІКОЛЕНКО Ксенія	254

ЕТИЧНА КАТЕГОРІЯ «ДОБРОЧЕСНІСТЬ» ЯК СКЛАДОВА ФІЛОСОФІЇ Г. СКОВОРОДИ	
НИКОЛЕНКО Ксенія, ЧОРНИЙ Даніїл	
ПРИНЦИПИ ЕТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ФІЛОСОФІЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ	257
ЄГОРОВА Людмила, ЧУГУЄВА Кристина	
ЯКИ МИ БУДЕМО ПІСЛЯ ВІЙНИ?	259
ЄГОРОВА Людмила, КОЧЕТОВА Ксенія	
ФІЛОСОФ ЧИ ІМПЕРЕЦЬ? ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ (ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ) ЦІННОСТЕЙ В НОВУ ІСТОРИЧНУ ЕПОХУ	261

ПЛАТФОРМА V

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

БАРТЮК Тетяна	
КОРОТКИЙ АНАЛІЗ СПОСОБІВ ОХОРОНИ ЗАКОРДОННИХ ДИПЛОМАТИЧНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЗАГРОЗ	266
МАГНОВСЬКИЙ Ігор	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТИВ	269
МИХАЙЛОВ Руслан	
ДЕЯКІ ПИТАННЯ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	273
ЄЛАСЬВ Юрій	
СИСТЕМА ОРГАНІВ І УСТАНОВ ВІКОНАННЯ ПОКАРАНЬ: МЕТОДОЛОГІЧНИ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ДЕФІНІЦІЇ	276
ЗЕЛЕНСЬКИЙ Євген, РУХЛО Нікіта	
ПЕРСПЕКТИВИ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ СПЕЦІАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	279
ПОРОХНЯВИЙ Андрій, ПОПОВА Ольга	
МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ	282

ПЛАТФОРМА VI

**ВИЩА ОСВІТА В УМОВАХ СУЧАСНОГО
ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ. СУЧАСНА ПОЛІЦЕЙСЬКА
ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ, НАПРЯМИ
РЕФОРМУВАННЯ**

ШУРУПОВА Катерина ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	287
БРАТАНИЧ Ольга SYNERGY OF EDUCATION POLICY OF THE EU AND UKRAINE IN THE FIELD OF TEACHING AND USE OF FOREIGN LANGUAGES	290
ДЗЕВИЦЬКА Лариса АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ ВОЙТУШЕНКО ІГОР, МАМЕДОВА Ельміра СУЧАСНА ПОЛІЦЕЙСЬКА ОСВІТА В УМОВАХ ВОЕННОГО СТАНУ	293 296
ДЕКУСАР Ганна, МІЛЕНІН Владислав НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СУЧАСНОЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ОСВІТИ	298
ЗІНЧЕНКО Вікторія АНАЛІЗ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПОВЕДІНКУ ТА СВИТОГЛЯД СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	301
КУЛИК Марія, СЛОБОДЯНИК Анастасія СТАРТАП-ІНІЦІАТИВА ЗІ СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ У ГОТЕЛЬНО- РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ	305
КУЧЕРГАН Єлизавета ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	308
МЕЛЬНИЧЕНКО Руслан, СЛОБОДЯНИК Анастасія ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД	311
МИРОНОВ Юрій ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВІ ЯКОСТІ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ	314
МИРОШНИЧЕНКО Наталія	317

LAW ENFORCEMENT TRAINING PERSPECTIVES IN THE MODERN SOCIETY	
САФРОНОВА Ганна	
ОСВІТА – ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО І КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ТА ВИРІШАЛЬНИЙ ЧИННИК У ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНОГО ПРАВООХОРОНЦЯ	319
ХИТРОВСЬКИЙ Дмитро, ТКАЧЕНКО Дар'я	
ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯК НАПРЯМОК РОЗВИТКУ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СПІВРОБІТНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	323
ЯРЕМА Владислав	
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НА ЦІННІСНОМУ РІВНІ	326
РЕЗОЛЮЦІЯ	329

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

СПРИНЦЕВ Пилип – проректор університету – директор Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

Шановні учасники та учасниці, колеги і колежанки!
Раді вітати Вас на науково-практичному семінарі
«Правова наука і державотворення в Україні в умовах
сучасних викликів, породжених російською
воєнною агресією: теорія,
практика, перспективи розвитку»

Дозвольте від себе особисто та від імені колективу привітати Вас у стінах Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ і висловити слова щирої вдячності за винайдену можливість взяти участь у науково-практичному заході.

Приємно констатувати, що проблематика нашого Всеукраїнського науково-практичного семінару викликала значний інтерес у представників Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора, Національної поліції, органів державної влади та місцевого самоуправління, представників громадських організацій, адвокатської спільноти, науково-педагогічного складу провідних закладів вищої освіти нашої держави, закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання системи МВС України, науковців вітчизняних науково-дослідних установ. Загалом в роботі науково-практичного семінару беруть участь 98 практичних працівників та науковців що представляють 24 провідні заклади вищої освіти та наукові установи України.

Серед них: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Львівський національний університет імені Івана Франка, Національний університет «Львівська політехніка», Криворізький національний університет, Український католицький університет (м. Львів), Національний університет «Одеська морська академія», Український державний університет імені М. Драгоманова, Маріупольський державний університет, Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського, Державний податковий університет, Міжнародний гуманітарний університет (м. Одеса), Державний економіко-технологічний університет, Державний торговельно-економічний університет, Львівський університет бізнесу та права, Пенітенціарна академія України,

Міжрегіональна Академія управління персоналом, Харківський національний університет внутрішніх справ, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Львівський державний університет внутрішніх справ, Одеський державний університет внутрішніх справ, Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова Національної академії наук України», Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України, Науково-дослідний інститут державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України.

Як бачимо географія учасників науково-практичного семінару представлена майже всіма регіонами нашої держави.

Тематика науково-практичного семінару зумовлена тими викликами, які стоять перед і українською державою і національною правничою наукою. Відтак, актуальною проблемою сьогодення є науковий аналіз процесів вітчизняного державотворення і правотворення в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації. Ураховуючи це, сьогодні на нашому науковому форумі будуть обговорені теоретико-методологічні та історико-правові питання розвитку державності та права, державотворчі та правотворчі процеси в умовах правового режиму воєнного стану в Україні, актуальні проблеми та перспективи розвитку галузей національного права, теорія і практика правоохоронної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану, проблеми, перспективи, напрями реформування сучасної освітньої діяльності та поліцейської освіти.

З огляду на те, що тема науково-практичного семінару має багатогранний характер і вимагає комплексного підходу, позитивним є те, що до обговорення зазначеної проблематики долучилися не тільки відомі науковці різних галузей юридичної науки, представники органів державної влади та місцевого самоуправління, громадських організацій, адвокатської спільноти, практичні співробітники правоохоронних органів, але й науковці, які представляють історичні, економічні, філософські, філологічні, політичні, психологічні та педагогічні науки.

Ще раз від імені колективу Криворізького навчально-наукового інституту Донецького державного університету внутрішніх справ вітаю Вас з початком роботи науково-практичного семінару, бажаю його учасникам плідної та конструктивної роботи, а всім нам – віри в нашу безумовну перемогу над російським агресором!

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

АЛТУНІНА Ольга

представник Уповноваженого з прав громадян,
постраждалих внаслідок збройної агресії проти
України, кандидатка юридичних наук

ДІЯЛЬНІСТЬ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЗА НАПРЯМОМ ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

На Офіс Омбудсмана, як незалежну інституцію, покладено повноваження щодо запобігання порушенню забезпечення поновлення та прав людини і громадянина в умовах війни. Ми розуміємо, що люди до нас звертаються як до останньої інстанції.

У зв'язку з новими викликами у 2022 році змінено структуру Офісу – створено 9 напрямів роботи, серед яких виокремлені питання, пов'язані з військовою агресією – Департамент моніторингу додержання прав громадян, які постраждали внаслідок збройної агресії проти України.

У 2023 року до Уповноваженого надійшло 2224 звернення від постраждалих осіб, у тому числі й колективні, за результатами вжитих заходів вдалося поновити права 9483 особи. За період 2024 року надійшло 571 звернення, за якими поновлено права 542 осіб.

Для посилення діяльності інституції у кожній області створено регіональні представництва, на сьогодні призначено 18 представників Уповноваженого по областях, для посилення штату регіональних представництв в 24 областях залучено регіональних координаторів взаємодії з громадськістю (РК).

Завдяки таким підходам нам удалося реалізувати низку важливих проєктів, які на загальнонаціональному рівні впливають на можливості реалізації громадянами своїх прав, зокрема, ВПО, громадянами, які виїхали за кордон чи залишилися проживати на ТОТ або були примусово переміщені (депортовані) до РФ.

Запроваджено мінімальні стандарти, адміністрацію та управління МТП ВПО в Україні

З метою здійснення контролю за дотриманням прав ВПО на належні умови проживання Секретаріат Уповноваженого постійно здійснює моніторингові візити до місць тимчасового проживання (МТП). Протягом 2023 – 2024 років ми провели майже 2205 моніторингових візитів до МТП та виявили низку поршень. За результатами моніторингу органам державної влади та органам місцевого самоврядування надано 2892

рекомендації щодо поліпшення умов перебування в МТП, а також здійснено аналіз їх виконання. Так, в середньому 93% рекомендацій виконано або виконується, що, зокрема, досягнуто регулярними комунікаціями, як з ОВА та адміністраціями закладів, а також з громадськими і благодійними організаціями в регіоні.

Це дозволило нам збагнути, що для приведення МТП до належного стану, в національному законодавстві не вистачає визначених стандартів.

Тому, за ініціативи Офісу Омбудсмана, спільно з громадськими організаціям, були розроблені Мінімальні стандарти, які в травні 2023 року презентовано широкому загалу та направлено Уряду.

Насправді, шлях від ідеї цього проекту до прийняття постанови Уряду не був легким.

Ми стикнулися з формальним підходом Мінреінтеграції та вимушені були екстрено скликати експертну раду при представнику, щоб за допомогою спільної адвокації не допустити схвалення декларативних норм.

Так, ми домоглися відкриття Мінреінтеграції відповідного проекту та доопрацювання його з нами до стану робочого документу.

Нарешті, Мінімальні стандарти лягли в основу постанови Уряду № 930 «Деякі питання функціонування місць тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб».

Відтепер, ми маємо офіційне визначення поняття МТП та схвалені норми проживання ВПО у таких місцях.

Турбуючись про ефективну реалізацію цієї постанови, Офісом Омбудсмана організовано та проведено конференцію «Право на гідність у МТП: сьогодні та майбутнє», де роз'яснено її мету та цілі, а також механізми їх досягнення.

Наразі ми не полишаємо тему МТП та продовжуємо моніторинги.

А восени плануємо презентувати дослідження «Щодо ситуації в МТП після прийняття Урядом Мінімальних стандартів в МТП».

Спеціальна доповідь Уповноваженого щодо додержання прав осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України [1].

Розмір і систематичність правопорушень, спричинених країною агресором змусили Омбудсмана України дослідити конкретні випадки порушення прав людини.

Саме тому вперше за 9 років війни, у грудні 2022 року Уповноваженим представлено Спеціальну доповідь щодо додержання прав осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України.

У жовтні 2023 року відбулось представлення звіту щодо стану виконання рекомендацій Спеціальної доповіді Парламентом та Урядом України.

Протягом грудня 2022 р. – вересня 2023 р. здійснювався системний контроль за виконанням рекомендацій Спеціальної доповіді, результати якого засвідчили, що з 53 наданих рекомендацій для вирішення проблем, що виникли через збройну агресію РФ проти України, 36 рекомендацій були успішно виконані, 16 рекомендацій знаходяться у процесі виконання.

Напрацювання комплексного компенсаційного механізму постраждалим внаслідок агресії проти України

З метою виконання єдиної невиконаної рекомендації, Офісу Омбудсмана довелося взяти на себе лідируючу роль та створити майданчик – робочу групу з підготовки пропозицій щодо відшкодування шкоди особам, які постраждали від збройної агресії проти України, яка об'єднує широке коло міжнародних та національних експертів та інших заінтересованих сторін для напрацювання колективного бачення у питанні надання репарацій постраждалим внаслідок агресії Росії.

На нашу думку, для вдосконалення національної системи репарацій постраждалим в Україні необхідно:

- затвердити загальнодержавну концепцію захисту прав постраждалих;
- спростити перенавантажену систему національного законодавства, перевести максимально можливу кількість процедур в адміністративну площину;
- посилити взаємодію між органами державної влади, парламентарями та громадськими організаціями;
- впровадити заходи для залучення широкого кола постраждалих осіб до процесів формування державної політики.

На сьогодні проведено ряд засідань робочої групи, досліджено національне законодавство та представлено звіт Ради Європи про національні засоби підтримки осіб постраждалих в Україні. А також залучено експерта, який допомагає з питаннями опрацювання відповідної інформації.

Зокрема, під час останнього засідання робочої групи, учасниками надано значну кількість пропозицій щодо наявних проблем та шляхів їх вирішення у сфері захисту постраждалих осіб в Україні. За результатами засідання проводиться узагальнення всіх напрацювань, і в результаті буде складено документ – своєрідну дорожню карту, за якою ми будемо рухатися і планувати подальші кроки, як в рамках робочої групи, так і в рамках діяльності державних органів на шляху втілення репараційних механізмів.

Вже зараз Офіс Омбудсмана та всі члени робочої групи дійшли стійкої згоди що державна політика при визначенні категорій осіб, які постраждали внаслідок агресії, має бути комплексною, перш за все держава має опиратися на потреби особи, а не на надання їй статусу.

Уніфікованими мають бути підходи до визначення та обліку шкоди і до надання підтримки на основі аналізу завданої шкоди та потреб.

І найголовніше, робота над впровадженням системи компенсацій/репарацій для постраждалих осіб, не може проходити без залучення власне постраждалих осіб.

Оцінка потреб та очікувань, комунікація з постраждалими має бути основою всієї державної політики у цьому напрямі.

Вдосконалення процедури вступу до закладів освіти осіб з тимчасово окупованих територій

У зв'язку з широкомасштабною збройною агресією РФ проти України, питання підтримки зв'язків із дітьми та молоддю, яка знаходиться на ТОТ, набуло нового значення. Через бойові дії, тимчасову окупацію, значна кількість вступників надалі має суттєві труднощі з виїздом.

З 2016 року в Україні діє спрощена система вступу для осіб із ТОТ шляхом звернення до освітніх центрів «Крим-Україна» та «Донбас-Україна». У 2022 році було запроваджено процедуру вступу шляхом проходження дистанційної співбесіди або творчого конкурсу. Але, як показує статистика вступу, а також інформація від профільних громадських організацій, відповідна процедура потребує перегляду.

З метою оцінки готовності освітніх центрів (ОЦ) до вступної кампанії, покращення доступу до освіти, включаючи інформаційно-комунікаційну складову діяльності ОЦ для збільшення кількості вступників, у період березня – квітня 2024 року нами здійснено моніторингові візити до 167 ЗВО, на базі яких функціонують ОЦ (без урахування Херсонської, Донецької та Луганської областей). За результатами візитів надано 703 рекомендації, з них на сьогодні вже виконано 71.

Українській державі важливо залучати дітей із ТОТ навчатися в українських ЗВО. Навчання в українських ЗВО, навіть дистанційне, дає змогу інтегрувати їх в українське суспільство, впливати на формування їхньої системи цінностей, витягувати їх із середовища впливу антиукраїнської пропаганди та дезінформації. Студенти й студентки з часом можуть стати амбасадорами й амбасадорками або рольовими моделями для молоді на ТОТ і кадровим резервом для процесів відновлення деокупованих територій.

Попри позитивні дії держави, нещодавно проведене Офісом Омбудсмана та ГО «ЦГП «Альменда» дослідження виявило значне зменшення кількості абітурієнтів із ТОТ АР Крим, які обирають вищу

освіту в Україні. Потреба з'ясувати чинники, які вплинули на зменшення кількості абітурієнтів із ТОТ, стала причиною опитування вищезазначених студентів/студенток 2022–2023 року вступу. Опитуванням було охоплено 1909 студентів, які вступили до закладів освіти з ТОТ.

Результати проведення моніторингових візитів освітніх центрів, а також опитування студентів, сформовані в аналітичні звіти, які публічно презентовано на національному рівні 22.05.2024. Звіти містять конкретні пропозиції Парламенту та Уряду щодо вдосконалення процедури вступу до закладів освіти осіб з ТОТ.

Наведені результати будуть корисними для використання МОН при формуванні державної політики у сфері забезпечення доступу дітей та молоді з ТОТ до освіти та заходів з підтримки закладів освіти у цьому питанні; Мінреінтеграції – для підтримки впровадження окремих програм; а також безпосередньо закладам освіти для надання якісних послуг і залучення ширшого кола абітурієнтів.

Приклади успішних кейсів

1. *Уповноваженим здійснюється адвокація внесення змін до законодавства задля вирішення проблемних питань, які були виявлені у ході розгляду звернень до Уповноваженого.*

Так, до Уповноваженого протягом червня 2023 року почали систематично звертатися матері новонароджених дітей з Черкаської області зі скаргами з приводу незаконної відмови у наданні їхнім дітям допомоги на проживання. Зокрема, заявниці повідомляли, що після народження дітей, вони звернулися до органів соціального захисту населення для отримання довідок про взяття на облік ВПО на своїх дітей, однак, у довідки вносилася інформація в графу “зареєстроване місце проживання” адреса фактичного проживання батьків, а не місце реєстрації батьків до переміщення, що унеможливило отримання допомоги.

Уповноваженим було негайно скеровано відповідні запити до компетентних органів щодо невідкладного вирішення питання призначення допомоги на проживання дітям, народженим у ВПО після народження. Крім того, проведено нараду з представниками Мінсоцполітики, Нацсоцслужби, Департаменту соціального захисту населення Черкаської ОВА та Черкаської міської ради задля врегулювання зазначеної проблеми.

Після низки комунікаційних заходів, вжитих Уповноваженим, поновлено права 46 дітей та їх матерів – їм нараховано та виплачено допомогу на проживання з моменту первинного звернення за її отриманням.

Водночас, з метою недопущення подібних ситуацій в подальшому, за ініціативи Уповноваженого внесено зміни до Порядку надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам, затвердженого

постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 332, якими встановлено, що:

- допомога на проживання призначається дітям, які народилися у ВПО;

- якщо у ВПО після 24 лютого 2022 р. народилася дитина, але органом соціального захисту населення до набрання чинності відповідних змін її не призначено, така допомога нараховується з дати звернення за нею.

2. Уповноваженим значна увага приділяється питанню запобігання обмеженню прав громадян України у приймаючих їх державах.

Так, у 2023 році забезпечено права наших співвітчизників на території Республіки Румунія та Республіки Молдова.

У вересні 2023 року було ініційовано внесення змін до Урядової програми підтримки біженців з України, які отримали тимчасовий захист на території Румунії. Того ж місяця, Урядом Румунії було їх враховано та забезпечено права усім категоріям громадян України, які легалізували своє перебування в країні.

Зазначені зміни, дозволили отримати малозахищеним верствам населення, таким як: діти до 18 років, особи з інвалідністю та особи пенсійного віку виплати допомоги в рамках програми підтримки біженців з України.

Також, ініційовано зміни до Урядової програми підтримки біженців з України на території Республіки Молдови, в частині, що стосується легалізації їх перебування на території країни.

До відповідних змін, всі громадяни України перебували на території країни на підставі умов передбачених безвізовим режимом (90 днів), після закінчення цього терміну вони мали покинути країну, або ж звернутися до органів міграційної служби з метою отримання тимчасового захисту в країні, однак за рахунок того, що його отримання передбачало офіційне підтвердження місця їхнього проживання громадянами Молдови, в яких наші співвітчизники знайшли прихисток, останні не могли його отримати. Не всі громадяни Молдови мали бажання підтверджувати перебування українців в їх оселі, тож це обмежувало права наших громадян на отримання тимчасового захисту.

За рахунок внесених змін Урядом Молдови, нашим співвітчизникам спрощено легалізацію їх перебування в Республіці Молдова, зокрема, шляхом скасування вимоги щодо підтвердження їх реєстрації власником житла в якого вони знайшли прихисток. Декларування їх місця проживання здійснювалося лише під їх відповідальність (заявницький принцип).

3. Офіс Уповноваженого також бере на себе не властиві йому функції, наприклад, сприяє у переміщенні з тимчасово окупованих територій.

Нещодавно з тимчасово окупованої Херсонщини вдалося виїхати цивільному подружжю. Вони майже два роки перебували на ТОТ України та зазнали жорстокого поводження зі сторони окупантів. Жінку двічі водили на “підвал” та жорстоко побили через те, що вона розмовляла українською мовою.

Тричі чоловік та жінка намагалися виїхати на підконтрольну Україні територію: перший раз на їхніх очах розстріляли евакуаційну машину, другий – українців побили. Лише третя спроба виявилася вдалою.

За сприяння Офісу Омбудсмана був напрацьований евакуаційний маршрут та забезпечено психологічну підтримку подружжю. Як результат, сьогодні українці у відносній безпеці. Надалі Офіс працюватиме, щоб допомогти родині в разі потреби. Люди, які повертаються додому мають розуміти: ми всі єдині й маємо підтримувати одне одного.

Література

1. Спеціальна доповідь Уповноваженого щодо додержання прав осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України URL: <https://ombudsman.gov.ua/uk/shchorichni-ta-specialni-dopovidi> (дата звернення: 19.05.2024)

БАБІН Борис

НДЦ «Інститут соціально-правових та політичних досліджень імені О. Яременка»
Навчально-наукового інституту права та політології Українського державного університету імені М. Драгоманова, головний науковий співробітник, доктор юридичних наук, професор

ДЕГТЯРЬОВА Олександра,

Національний авіаційний університет, здобувачка ступеня вищої освіти доктора філософії

ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ЩОДО ПРАВ ПЕРЕМІЩЕНОЇ ТА ОКУПОВАНОЇ МОЛОДІ

Російська агресія проти України та її ескалація в останні два роки поставила системне та гостре питання удосконалення механізмів захисту прав молоді за умов її масштабного внутрішнього та зовнішнього переміщення, а також окупації. Станом на 2024 рік це питання торкнулося декількох мільйонів осіб та його експертний аналіз на сьогодні має насамперед міжнародно-правовий вимір та потребує додаткової уваги наукової спільноти та громадськості. Провідну роль молоді у формуванні

суспільних цінностей та напрямків розвитку та пріоритетних сфер визначено у багатьох міжнародних документах.

Це Молодіжна Стратегія ООН до 2030 року [1], Цілі сталого розвитку до 2030 року [2], Резолюція Ради Безпеки ООН 2250 [3] тощо [4]. Асоціація Реінтеграції Криму підтримує комунікацію із відповідними структурами ООН, надаючи інформаційні та аналітичні матеріали щодо викликів, які виникають стосовно переміщеної молоді та молоді, що проживає на тимчасово окупованій території (далі – ТОТ) України [5], [6]. Деякі із цих матеріалів були оприлюднені на ресурсах ООН та частина була відображена у документах спеціальних доповідачів та незалежних експертів ООН [7].

Важлива роль молоді у суспільному житті відображена й у європейських документах, серед іншого це Стратегія щодо молодіжного сектору до 2030 року ухвалена резолюцією CM/Res(2020)2 Комітету міністрів Ради Європи [8]. Визначення молоді та її ролі у суспільному житті відповідно до законодавства України розкрито у Законі України від 27 квітня 2021 року № 1414-IX «Про основні засади молодіжної політики» [9]. Указом Президента України № 94/2021 затверджено Національну молодіжну стратегію до 2030 року [10].

Для забезпечення соціальної і культурної інтеграції молоді в суспільне життя України Стратегія пропонувала вжити заходи спрямовані на реінтеграцію молоді, яка проживає на ТОТ України, та з числа внутрішньо переміщених осіб до культурного, інформаційного, освітнього простору України, а також залучення молоді, яка проживає на ТОТ України, та з числа внутрішньо переміщених осіб до активного суспільного життя в Україні. У 2021 році КМУ було затверджено Державну цільову соціальну програму «Молодь України» на 2021-2025 роки [15].

Заходи, зазначені у Стратегії, залишаються актуальними, водночас, площа ТОТ, та, відповідно, кількість населення, в тому числі і молоді, значно зросли після повномасштабного вторгнення 2022 року. Відповідні профільні акти, що стосуються реінтеграції ТОТ, прийняті після 2022 року, відображають відповідні виклики. Так, 4 квітня 2023 року Кабінет Міністрів України (далі – КМУ) актуалізував план заходів щодо реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції АР Крим та Севастополя, та затвердив зміни до плану заходів, раніше прийнятих урядовим розпорядженням від 29 вересня 2021 року № 1171-р, розроблені Мінреінтеграції України, з урахуванням умов військового стану; загалом план включив 127 актуалізованих заходів.

Як щодо цього констатували експерти Асоціації Реінтеграції Криму, серед іншого у вимірі молодіжної політики стосовно відповідного документу та в рамках вказаних процесів та ситуацій об’єктивно слід брати до уваги ситуацію вірогідної наявності на деокупованій території значної,

вимірюваної у сотнях тисяч, кількості осіб, що прибули туди з 2014 року, не є громадянами України, а також їх дітей [11].

Щодо молодіжної роботи профільним центральним органом, який формує та реалізує державну політику у сфері молодіжної політики в Україні є Міністерство молоді та спорту України (далі – Мінмолодьспорт). Водночас у Положенні про Мінмолодьспорт, схваленому постановою КМУ від 2 липня 2014 р. № 220 [12] нами не виявлене окремої компетенції вказаного органу щодо переміщеної молоді та молоді з ТОТ.

Більш того, доволі обмеженим є функціонал Мінмолодьспорту відповідно до описаної вище нової редакції плану заходів до Стратегії деокупації та реінтеграції АР Крим та Севастополя, відповідно до розпорядження КМУ від 4 квітня 2023 р. № 288-р. У пункті 24 щодо подолання наслідків мілітаризації освіти та перенавчання молоді на деокупованій території Мінмолодьспорту є одним з 9 співвиконавців; це Міністерство не вказане у пунктах 51, 53, 56 та 57 плану стосовно здобуття освіти для молоді з ТОТ; реалізації бюджетної програми щодо реінтеграції молоді з ТОТ; інформаційних кампаній для такої молоді; програм обміну, навчання та стажування за кордоном для молоді з тимчасово окупованої території.

Водночас, саме Мінмолодьспорт є відповідальним виконавцем заходів пунктів 63 та 64 плану стосовно започаткування програм з підтримки молоді з ТОТ в роботі Українського культурного фонду, Фонду Президента України з підтримки освіти, науки та спорту, Українського молодіжного фонду; надання підтримки громадським об'єднанням у реалізації молодіжних та дитячих реінтеграційних проєктів, орієнтованих на дітей та молоді з ТОТ [13].

Додамо, що учасниками Стратегічних форумів «Майбутнє Криму», де беруть участь експерти Асоціації Реінтеграції Криму, було проаналізовано згаданий вище план заходів у новій редакції від 4 квітня 2023 р. № 288-р та запропоновано загальні та детальні рекомендації до цього документу [14].

Стратегією державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та операційним планом заходів з реалізації у 2023-2025 роках, затвердженими розпорядженням КМУ від 7 квітня 2023 р. № 312-р [16] також відзначено важливу роль підтримки молоді, зокрема переміщених осіб.

Таким чином, посилення спроможності молодіжного сектору стосовно підтримки переміщеної та окупованої молоді перебуває у фокусі громадськості та міжнародних та національних організацій. Подальший розвиток відповідної організаційно правової та програмної діяльності має стати підґрунтям нових наукових досліджень.

Література

1. UN Youth Strategy. UN. URL: https://www.un.org/youthenvoy/wp-content/uploads/2018/09/18-00080_UN-Youth-Strategy_Web.pdf (дата звернення: 09.05.2024)
2. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution 70/1 adopted by UN GA. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf (дата звернення: 10.05.2024)
3. Security Council, Unanimously Adopting Resolution 2250 (2015). UN. URL: <https://press.un.org/en/2015/sc12149.doc.htm> (дата звернення: 19.05.2024)
4. Youth, Peace and Security: Fostering Youth-Inclusive Political Processes. February 2, 2024. UN. URL: <https://www.undp.org/publications/youth-peace-and-security-fostering-youth-inclusive-political-processes> (дата звернення: 19.05.2024)
5. Oppressions of Young Women's Activism in the Crimea. ARC's submission. 2021. UN. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-06/Association%20of%20Reintegration%20of%20Crimea.pdf> (дата звернення: 10.05.2024)
6. Russian Aggression against Ukraine, Illegal Deportation and Minors Slavery Issues. ARC's submission. 2023. UN. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/slavery/sr/reporhrc54/submission-slavery-hrc54-cso_arc_0.pdf (дата звернення: 10.05.2024)
7. Russian Neo-Nazism Was Researched in UN Report on Crimean Examples. December 19, 2022. ARC. URL: <https://arcrimea.org/en/activity/2022/12/19/russian-neo-nazism-was-researched-in-un-report-on-crimean-examples/> (дата звернення: 10.05.2024)
8. Resolution CM/Res(2020)2 on the Council of Europe youth sector strategy 2030. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680998935 (дата звернення: 10.05.2024)
9. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27 квітня 2021 р. № 1414-IX. ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20> (дата звернення: 19.05.2024)
10. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019. ОПУ. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825> (дата звернення: 19.05.2024)
11. Урядовий план реінтеграції Криму: міжнародний вимір / Б. Бабін, Е. Плешко, Т. Линник, А. Чвалюк, О. Плотніков, В. Філатов; Асоціація Реінтеграції Криму. URL:

https://arcrimea.org/uk/analytics_ua/2023/04/20/uryadovuj-plan-reintegracziyi-krymu-mizhnarodnij-vumir/ (дата звернення: 19.05.2024)

12. Про затвердження Положення про Міністерство молоді та спорту України: постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2014-p> (дата звернення: 19.05.2024)

13. Про внесення змін до плану заходів з реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя: розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 квітня 2023 р. № 288-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/288-2023-p> (дата звернення: 19.05.2024)

14. Реінтеграція Криму: урядові плани та формування механізмів міжнародної підтримки; за заг. ред. Б. Бабіна, Е. Барієва; Кримськотатарський Ресурсний Центр. Київ, 2023. 48 с.

15. Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021-2025 роки та внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 2 червня 2021 р. № 579. ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-p> (дата звернення: 19.05.2024)

16. Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 квітня 2023 р. № 312-р від 7 квітня 2023 р. № 312-р. ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2023-p> (дата звернення: 19.05.2024)

ДЕРЕВ'ЯНКО Богдан

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
НАПрН України, головний науковий співробітник відділу міжнародного приватного права, доктор юридичних наук, професор

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ІНСТИТУТІВ І ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах війни сфера освіти і науки не перебуває у пріоритеті для держави, оскільки усі фінансові, людські, матеріальні, інтелектуальні та інші ресурси мають спрямовуватися за відбиття агресії та захист, а на певних територіях і відновлення суверенітету. У такий час держава вимушено скорочує фінансування, скорочує кількість викладачів і науковців, скорочує

кількість закладів освіти і наукових установ. Така ситуація є негативною, а тому потребує можливого уповільнення та пом'якшення.

Керівництво багатьох закладів вищої освіти (ЗВО) ще до початку війни у 2014 році проводило помилкову політику по відношенню до українських студентів. Так, ще у довоєнні роки, а у воєнні і поготів, багато українських ЗВО вважали знаковим досягненням вступ своїх випускників бакалавріату та магістратури відповідно у магістратуру та аспірантуру ЗВО і наукових установ європейських країн, часто не найрозвиненіших економічно. За статтею 33 Конституції України кожному гарантується право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом [1]. До початку 2022 року громадяни України не були обмежені законом у цьому праві. Сьогодні у цьому праві не обмежені потенційні студентки жіночої статі та особи чоловічої статі, які не досягли повноліття. Стаття 53 Конституції України гарантує кожному право на освіту та декларує окремі особливості здобуття освіти в Україні [1]. Але особи, які на законних чи незаконних підставах залишили територію України, не позбавлені цього права і за кордоном. Через багаторічну рекламу українськими освітянами зарубіжної освіти, небезпечність проживання і навчання у багатьох містах України, бажання уникнути мобілізації і служби у збройних силах у значної кількості молодих чоловіків та інші соціально-економічні причини сьогодні значна кількість ЗВО України незважаючи на відмінну матеріальну базу не у змозі забезпечити набір на навчання у межах свого ліцензійно дозволеного обсягу. Зрозуміло, що такі ЗВО будуть реорганізовуватися або ліквідуватися. Це жахлива реальність сьогодення...

У нашій роботі наводився приклад із правового забезпечення сфер освіти та науки у США другої половини ХХ століття. Тоді США конкурували із СРСР в освоєнні космосу. І певні успіхи СРСР були сприйняті у США як результат недостатньої ефективності сфер освіти і науки. Одразу після цього у 1958, 1963 та 1965 роках було прийнято Закони (Акти) США «Про освіту в цілях національної оборони», про початкову, середню, професійну та вищу освіту. І з цього часу одразу розпочалося постійне покращення фінансового забезпечення закладів освіти у США, а також вирівнювання умов для отримання освіти для різних расових та етнічних груп населення [2, с. 337-338]. І з цих часів переваги США в освоєнні космосу ставали з кожним роком усе більш відчутними. Лідерство США в абсолютній більшості галузей економіки і сфер виробництва є безспірним до сьогодні. Зазначене вище вказує на неприпустимість зниження значення освіти і науки навіть в умовах війни. З метою використання досягнень науки, зокрема й університетської, сьогодні експертна група з питань державно-приватного партнерства директорату інновацій та зв'язків науки з реальним сектором економіки МОН України з допомогою освітніх та

наукових установ вишукує варіанти формування пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності в Україні і додаткових джерел фінансування досліджень в Україні. Від себе можна запропонувати здійснювати формування пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності в Україні за пропозиціями Національної академії наук України, галузевих академій наук, науково-дослідних інститутів та ЗВО – безпосередніх дослідників і пошукачів інноваційних теорій, ідей, моделей, способів тощо, підприємств-потенційних виконавців інноваційних завдань і виробників інноваційної продукції, міністерств, комітетів, інших центральних органів виконавчої влади. При цьому вважаємо, що пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки більше, ніж напрямів інноваційної діяльності через загальнотеоретичні наукові розвідки, що не передбачають промислової реалізації у найближчому майбутньому. Інші, крім загальнотеоретичних, пріоритетні напрями розвитку науки і техніки у переважній більшості випадків повинні співпадати із напрямками інноваційної діяльності в Україні. У такому випадку доцільно їх поєднати. Загальнотеоретичні дослідження у сфері науки та освіти є не менш важливими і потрібними. Українська наука повинна підтверджувати і підвищувати свій рівень та питому вагу наукових робіт серед робіт, представлених в електронних джерелах міжнародних науково-метричних баз. Як різноманітні блогери, ютубери, журналісти мають ціллю постійно нагадувати групам пересічних користувачів мережі Інтернет у світі про Україну та її проблеми, так само вчені повинні нагадувати іншій соціальній ніші – інтелектуальній еліті світу – про існування, розвиток та успіхи української науки.

У зв'язку із зазначеним у попередньому абзаці основним джерелом фінансування досліджень в Україні відповідно до пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності має залишатися Державний бюджет України. Держава, яка не фінансує власну науку та освіту, не може розраховувати на розвиток економіки і навпаки. Саме з Державного бюджету України мають повністю забезпечуватися потреби закладів науки та освіти. А додатковими джерелами підтримки досліджень в Україні відповідно до пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності мають бути фінансові ресурси українських та міжнародних фондів, громадських організацій, приватних спонсорів, інвесторів, випускників ЗВО, суб'єктів підприємництва, зацікавлених у розвитку науки і технологій, та ін. Об'єктивні процеси реорганізації науково-дослідних інститутів та ЗВО, які будуть здійснюватися і вже здійснюються із застосуванням класичних способів злиттів і поглинань, пріоритетом повинні визначати скорочення управлінського та обслуговуючого персоналу, а не педагогічного, науково-педагогічного чи наукового.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Деревянко Б.В. Правове регулювання господарської діяльності навчальних закладів: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.04. Донецьк, 2014. 504 с.

ЦИМБАЛ Тетяна

Криворізький національний університет,
професорка кафедри професійної та соціально-
гуманітарної освіти, докторка філософських
наук, професорка

АКТУАЛІЗАЦІЯ ГУМАНІТАРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ВІЙНИ

У період історичних зламів, серйозних соціально-політичних змін, запит на висвітлення гуманітарної проблематики у суспільстві значно зростає. Адже події, сутність яких не завжди зрозуміла, породжують відчуття розгубленості. Не знаючи, як протистояти потоку суперечливої інформації, не усвідомлюючи свою роль у сьогоденні, людина втрачає життєві орієнтири. І саме соціально-гуманітарні науки допомагають критично проаналізувати події, зрозуміти їх суть, передумови та наслідки, віднайти своє місце у соціальному просторі, діяти самостійно й відповідально, орієнтуючись на етичні принципи.

Сьогодні, під час триваючої війни росії проти нашої країни, Уряд України наголошує на пріоритетності розвитку та фінансування технічних і природничих наук, необхідності сучасного оснащення війська, захисту цивільного населення і територій, відновлення зруйнованої інфраструктури. Однак успішний розвиток країни неможливий без усвідомлення необхідності формування критичного мислення, без підготовки до комплексного розв'язування суспільних проблем, тобто без серйозної гуманітарної бази. На жаль, у нашому суспільстві ще живуть радянські стереотипи про те, що гуманітарні науки «обслуговують ідеологію», а гуманітарії – це ті, «хто не може вивчити фізику і математику». Такі помилки дуже шкідливі, позаяк гуманітарні науки є основою розвитку незаангажованого мислення, підґрунтям переосмислення специфіки взаємодій людини і суспільства, людини і техніки саме на етичних засадах. Ставлення до гуманітаристики як до пасербиці в освіті, на нашу думку, є серйозною перепоною на шляху до Перемоги і відновлення України. Залишивши поза увагою соціально-гуманітарні науки та навчальні дисципліни, ми можемо посилити наявні

проблеми. Адже в умовах війни історія, мова, філософія, культурологія є засобами боротьби.

У даному контексті вороги України діють активно, дбаючи про формування відповідного державній ідеології, світогляду громадян, починаючи з дитячого віку. Російська влада вкладає великі ресурси у сферу пропаганди та пропагандистської псевдогуманітаристики (у першу чергу, у викривлення і спотворення реальної історії). У нас же є проблеми з антипропагандою.

Тому вважаємо найактуальнішою проблемою українського сьогоднішнього активне протистояння ворогу не тільки на полі бою, а й в інформаційній війні, шляхом розвитку критичного мислення і формування етичного підґрунтя світогляду молоді. Основою цього є активна позиція українських гуманітаріїв, що мають стати публічними особами і представляти українську гуманітаристику як в Україні, так і за її межами. Сьогодні серед таких вчених – С. Плохій, Я. Грицак, О. Забужко, праці яких бажано включити до обов'язкових для вивчення в усіх вищих навчальних закладах [1-5].

Творча інтелігенція, вчені відчувають сьогодні спільну відповідальність за те, що відбувається в країні. Наш обов'язок полягає у своєрідній активній пропаганді правди, у донесенні до громадян правдивої інформації про історію, адже це надважливо в умовах війни. На основі відповідних наукових досліджень, необхідно активно розвінчувати руйнівні, «чорні» міфи, які роками нав'язувались радянською, а згодом російською пропагандою, а саме: міф про три братні народи, про російський Південь України, колоніальний міф про українську культуру як виключно шароварно-писанкарську, міф про Україну як про багатонаціональну державу, міф про Харків як першу столицю України, міф про двомовність України, міф про критерії пріоритетності права щодо спірних територій тощо. Останнє у такому випадку можна застосувати і до більшості територій сучасної росії, віддавши їх спадкоємцям Золотої Орди.

Підкреслимо, що зруйнувати міфи можна виключно за допомогою знань, вивчення історико-етнологічних першоджерел, адже саме історики та етнологи відіграють важливу роль у формуванні культурно-політичного дискурсу. Згадані «чорні» міфи розвінчують українські науковці, готуючи й оприлюднюючи роботи про історію заселення Сходу та Півдня України, про етнічний склад і динаміку чисельності населення, про мілітарну роль українського козацтва в обороні південно-східних кордонів, про переважно українську модель етнокультури домінуючої частини мешканців Сходу тощо.

Крім того, за нинішніх обставин гуманітаріям потрібно брати активну участь у формуванні громадської думки, активно впливати на інформаційний простір, надаючи якісні інформаційні фрагменти, які

націлені на відповідну аудиторію. Потрібно шукати в нашому колі і поза ним талановитих популяризаторів, які зможуть використовувати напрацьовані, дуже стислі, але переконливі за змістом, а навіть дещо спрощені за формою, зрозумілі тексти.

Враховуючи, що інформаційна війна складна за структурою, а повідомлення-вкиди мають глибокий прихований зміст, людина, сприймаючи інформацію, відчуває певні емоції, намагається інтерпретувати, віднайти зв'язки, смисли, спираючись на думки журналістів та політологів. Однак саме гуманітарії повинні аналізувати, висвітлювати суперечності, розповсюджувати антипропаганду, а головне – за допомогою інтелектуалів (на кшталт групи Першого грудня) громадянське суспільство повинне виробити національну ідеологію, частину якої складатиме бачення майбутнього України. З дитячого віку необхідно формувати новий світогляд, що відповідав би часу, високим етичним нормам та культурно-ціннісному виміру як традиційної української культури, так і культури опору, психології військового табору. Різні культурні форми (пісні, фільми, літературні твори) повинні бути спрямовані на формування почуття патріотизму, відданості, готовності до виконання свого конституційного обов'язку – захисту Вітчизни. Тоді українці не будуть розділені на тих, хто добровільно захищає Батьківщину з 2014 року, відновлюється після поранень і повертається на фронт, і тих, хто намагається віднайти різні ганебні способи уникнення мобілізації.

Підкреслимо, що закликами до миру, до гуманізму, показним пацифізмом під час триваючої військової агресії не можна досягти мети, як це і відбулося на початку протистояння російській навалі. Тоді треба було діяти згідно з чинною Конституцією та військовим Статутом: захищати державну цілісність, застосовуючи зброю проти тих, хто нападає на військові частини, на органи державної влади, вивішує прапори чужої держави.

Отже, українська гуманітаристика сьогодні має громадянський обов'язок – інформувати, піднімати культуру громадян, публікувати як монографії, так і популярні, адаптовані тексти, зрештою, актуалізувати почуття державного патріотизму, незалежно від мови та етнічної приналежності наших громадян. Ми всі, українці мусимо протистояти ворогу як збройно, так і ідеологічно, захищаючись засобами науки і культури. З останнім і пов'язана актуалізація гуманітарної проблематики (від правової до історико-етнологічної та етичної), що є відповіддю на онтологічні та екзистенційні виклики війни. Якісна ж соціально-гуманітарна освіта має забезпечити здатність молоді критично мислити, відстоювати вищі цінності людськості та людяності, сформувати правову свідомість, вміння розв'язувати складні суспільні проблеми, розбудовуючи відповідні державні інституції.

Література

1. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX-XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.
2. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: Портал, 2024. 408 с.
3. Забужко О. Найдовша подорож. Київ: Комора, 2024. 206 с.
4. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2023. 512 с.
5. Плохій С. Російсько-українська війна. Повернення історії. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2023. 400 с.

ШОПНА Ірина

Інститут права Львівського державного
університету внутрішніх справ, професорка
кафедри адміністративно-правових дисциплін,
докторка юридичних наук, професорка

ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ РАД ЯК СУБ'ЄКТІВ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ПІД ЧАС ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Можливість громадськості брати участь у публічному управлінні у демократичній правовій державі потребує наявності великої кількості правових механізмів та платформ, за допомогою яких можна перетворити прагнення та інтенції на конкретні кроки з підвищення ефективності функціонування суб'єктів публічного адміністрування [1]. Передумови активного розвитку громадського контролю, зокрема, здійснюваного громадськими радами, пов'язують із запровадженням в Європейському Союзі після укладення та на підставі Амстердамських угод (1997 р.) обов'язкових консультацій з громадськістю [2, с. 614-615], зміст та сутність яких достатньо повно розкрито у повідомленні Європейської Комісії від 11 грудня 2002 року COM(2002) 704 «Щодо розвитку культури консультацій та діалогу – Загальні принципи та мінімальні стандарти консультацій Комісії із зацікавленими сторонами [3]. В Україні необхідність врахування думки суспільства під час прийняття державних рішень була усвідомлена ще раніше, хоча і не супроводжувалася детальними теоретико-методологічними обґрунтуваннями. Вже у перші роки української державності вищі органи державної влади за власної ініціативи залучають до консультацій суб'єктів господарської діяльності та створюють для цього відповідні структури. Вважається, що в Україні однією з перших розпочала свою роботу Рада підприємців України при Кабінеті Міністрів України, утворена постановою Кабінету Міністрів України № 210 від 22 березня 1993 року, головною метою якої стало забезпечення ефективної співпраці

підприємницьких структур з урядом України та іншими органами державної виконавчої влади в реалізації державної політики розвитку підприємництва та формуванні ринкової інфраструктури [2, с. 615].

У зв'язку із введенням правового режиму воєнного стану, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 16 серпня 2022 р. № 909, формування нового складу громадських рад при міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських, районних, районних у м. Києві та Севастополі державних адміністраціях в період воєнного стану на території України та протягом шести місяців з дня його припинення чи скасування не проводиться. При цьому строк повноважень громадських рад при міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських, районних, районних у м. Києві та Севастополі державних адміністраціях продовжується на період воєнного стану на території України до затвердження органом виконавчої влади нового складу громадської ради [4]. Однак практика функціонування цих органів свідчить про стагнацію їх діяльності. Так, аналіз документів, пов'язаних із діяльністю громадської ради при ДПС, свідчить, що останні матеріали засідання було оприлюднено у грудні 2021 року (що відповідало трирічному терміну каденції Громадської ради при ДПС до внесення змін у законодавство). Останній протокол засідання Громадської ради при Головному управлінні ДПС у Київській області опубліковано 4 березня 2021 року [5]. Безумовно, правовий режим воєнного стану обумовлює необхідність підвищених вимог до безпеки суб'єктів громадського контролю. Разом з тим, нормотворець давно передбачив дистанційні форми виборів до громадських рад, які до того ж характеризуються більшою, на наш погляд, публічністю та демократичністю. Рейтингове електронне голосування, якому передують активне обговорення кандидатур членів рад в соціальних мережах та на інших цифрових платформах, засвідчило більшу прозорість та ефективність при виборах Ради громадського контролю при НАБУ (2022 рік, у виборах взяли участь 13664 осіб), Громадської ради при Національному агентстві з питань запобігання корупції (2020 рік, у виборах взяли участь 5790 осіб), Громадської антикорупційної ради при Міністерстві оборони України (2023 рік, участь у голосуванні взяли 41684 осіб). Продумана система цифрової ідентифікації і значно вищий рівень представництва учасників голосування дозволяють вважати рейтингове електронне голосування більш ефективним інструментом громадського контролю, ніж установчі збори, в яких беруть участь кілька десятків осіб, які фактично голосують самі за себе.

Роль громадського контролю під час правового режиму воєнного стану полягає у своєчасному визначенні проблемних ділянок діяльності органів публічної влади, їх своєчасному коригуванні для недопущення зростання соціальної напруженості та для сприяння більшій консолідації українського

громадянського суспільства, суб'єктів підприємницької діяльності та держави. Так, наприклад, за період правового режиму воєнного стану зміни до Податкового кодексу України вносилися більше ніж 50 разів, і не всі з них однозначно позитивно підтримуються суспільством. Велика кількість проблем виникає у зв'язку зі звільненням від земельного податку, оподаткуванням грального бізнесу, зарахуванням до спеціального фонду Державного бюджету України надходжень від оподаткування доходів військовослужбовців. В умовах постійного проведення противником інформаційно-психологічних операцій, спрямованих на дестабілізацію суспільних відносин, зростає значення громадського контролю як засобу отримання достовірної оперативної інформації про стан функціонування системи публічної влади та її оптимізації.

За таких умов система громадського контролю вимагає підвищеної уваги та підтримки з боку держави. Напрацювання дієвих способів дистанційної роботи на різноманітних цифрових платформах дозволяє забезпечити особисту безпеку членів громадських рад, у зв'язку з чим гальмування їх оновлення до закінчення правового режиму воєнного стану уявляється необґрунтованим та небезпечним.

Література

1. Шопіна І.М. Громадські ради при органах публічного адміністрування як суб'єкти демократичного цивільного контролю у секторі безпеки і оборони. *Наука і правоохорона*. 2021. № 4. С. 152-161.

2. Береза А.В. Громадські ради в Україні: історія становлення. *Держава і право*. 2011. Вип. 52. С. 613-619.

3. Щодо розвитку культури консультацій та діалогу – Загальні принципи та мінімальні стандарти консультацій Комісії із зацікавленими сторонами: повідомлення Європейської Комісії від 11 грудня 2002 року СОМ(2002) 704. /Кабінет Міністрів України. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/rubrik_rekomehdation/zagal-prins-konsult.docx (дата звернення: 11.05.2024).

4. Протокол № 3 засідання Громадської ради при Головному управлінні ДПС у Київській області. URL: <https://kyivobl.tax.gov.ua/dlya-gromadskosti/gromadska-rada/materiali-zasidan/materiali-zasidan-/75445.html> (дата звернення: 11.05.2024).

5. Про внесення зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996: постанова Кабінету Міністрів України України від 16 серпня 2022 р. № 909. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/909-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.05.2024).

6. Протокол № 3 засідання Громадської ради при Головному управлінні ДПС у Київській області. URL: <https://kyivobl.tax.gov.ua/dlya-gromadskosti/gromadska-rada/materiali-zasidan/materiali-zasidan-/75445.html> (дата звернення: 11.05.2024)

ЗАДУНАЙСЬКИЙ Вадим
Український католицький університет (м. Львів),
професор кафедри історії Гуманітарного
факультету, доктор історичних наук, професор

ВІЙСЬКОВА СПАДЩИНА КОЗАЦТВА ДЛЯ ПІДСИЛЕННЯ СУЧАСНИХ ВОЇНІВ-ОБОРОНЦІВ УКРАЇНИ

Обставини сучасної російсько-української війни вимагають від Сил оборони України (далі СОУ) використання усіх засобів для зміцнення бойового потенціалу. Серед причин цього відзначають чисельну перевагу та значні запаси військової техніки у противника, які ще й спираються на потужнішу економіку.

Важливими складовими боєздатності сучасного воїна є не тільки військово-профільна підготовка та матеріально-технічне забезпечення. Дуже вагомим місцем займає мотивація та бойовий дух. І це повною мірою стосується й сучасних воїнів Збройних Сил України (далі ЗСУ).

Підкреслюю, що для зміцнення бойової дієздатності українського воїна важливу роль відіграє підсилення відчуття спадкоємності військової звичаї предків. Зрозуміло, що серед таких надбань саме козацька бойова спадщина є найпотужнішою і такою, що має однаково позитивне сприйняття серед переважаючої більшості українців незалежно від регіону проживання. Тому сьогодні варто посилити використання прийнятних українських козацьких надбань в усіх царинах зміцнення СОУ. Їх досить багато, але у цьому тексті я зверну увагу лише на такі:

1. Події і факти з воєнної історії козацьких формувань (особливо це стосується яскравих сторінок звичаїної боротьби проти московської / російської агресії).
2. Досягнення козацького військового середовища щодо зміцнення індивідуальної та колективної боєздатності через вибудовування прийнятної внутрішньої атмосфери у формуванні.
3. Навички індивідуальної фізичної дієздатності.
4. Військові хитрощі.

Треба відзначити, що на сьогодні саме перший компонент є найбільш поширеним, якщо вести мову про використання козацьких надбань у сучасних ЗСУ. Маю на увазі проведення військово-патріотичної

роботи з особовим складом формувань і підрозділів, під час яких подається найбільш поширена інформація відповідного характеру.

Попри це, далеко не всі важливі і корисні для сучасного етапу українсько-російського збройного протистояння факти з української козацької (дотичної до козацької) історії використовуються. Поза увагою часто залишаються події XIX – початку XX ст., коли існували такі потужні українські утворення як Задунайська Січ, Азовське і Дунайське козацтва, Чорноморське і особливо Кубанське козацькі війська [2, с. 48-50].

Дотичним до цього є й період Української революції 1917-1921 рр., коли козацька спадщина виявилася в становленні, розвитку та бойовій майстерності основних українських збройних утворень того часу. Згадаю не тільки Наддніпрянську Армію Української Народної Республіки під проводом Головного отамана Симона Петлюри та Українську Галицьку Армію, але й Вільне Козацтво, Революційну повстанську армію України під проводом Нестора Махна, а також різноманітні і досить багаточисельні формування українських повстанців.

Дуже важливо більше уваги приділяти українському виміру тих революційних утворень, які за змістом були українськими, хоча й опинилися за кордоном сучасної України. Тут в першу чергу виокремлю Кубанське козацтво, що було прямим спадкоємцем основних українських козацьких утворень. Завдяки цьому, на Північному Кавказі в 1917-1920 рр. виникла і діяла Кубанська Народна Республіка, яку варто розглядати в контексті Української революції. Тому треба згадувати і про долю кубанських козаків, зокрема їх повстанський рух проти російських імперіалістів (як червоних, так і білих).

Слушно згадати і про визначне місце козацької тематики в контексті збереження та розвитку національної ідентичності після комуністичного поневолення України. Окремо треба підкреслити вагому роль руху з відродження українських козацьких традицій наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр. у виборенні незалежності України [2, с. 245-252].

Далі коротко зупинюся на поясненні слушності використання для зміцнення СОУ інших 3 напрямків, зміст яких здебільшого досі залишається поза увагою відповідних структур і відомств країни.

Розпочну з доречності врахування досягнень козацького військового середовища щодо зміцнення індивідуальної та колективної боєздатності через вибудовування прийнятної внутрішньої атмосфери у формуванні / підрозділі:

- усвідомлення спадкоємності козацького бойового чину додає самоповаги та відчуття глибинності місії з захисту України від московської навали, що посилює вмотивованість бійців;
- формування відчуття військового товариства (в кращому варіанті бойової родини, коли командир сприймається в якості батька, а

бійці – братів) суттєво покращить внутрішню атмосферу в колективі, підсилить його бойову злагодженість та взаємодію;

- обрання в якості взірця для наслідування козацької військової націленості сприятиме підсиленню боєздатності особистості та цілого формування / підрозділу.

Відзначу, що з осені 2022 р. триває локальний експеримент (за моєї участі) з використання козацьких надбань для зміцнення особового складу 20 Окремого батальйону спецпризначення Окремої президентської бригади ім. Гетьмана Б. Хмельницького і його результати засвідчили слушність такої практики та доречність її поширення в ЗСУ [1; 5].

Щодо використання козацького досвіду та конкретних навичок підтримки і розвитку індивідуальної фізичної дієздатності, то тут варто брати до уваги комплексність сприйняття козацьких надбань. Тому має йтися про досягнення і підтримку певної фізичної кондиції (необхідної для виконання бойових завдань) через вивчення окремих гімнастичних та бойових вправ-прийомів. Зрозуміло, що тут повинні використовуватися автентичні навички, а не «одягання шароварів» на східні/західні схеми/школи бойових мистецтв. Забезпечити це мусять саме фахівці-науковці з дослідження козацького бойового мистецтва [2, с. 275].

Нарешті згадаю і про слушність використання козацьких надбань з військових хитрощів. Маю на увазі, здатність завдяки пластичності мислення, плекання ініціативності, здатності швидко й адекватно сприймати / оцінювати стан поля бою, приймати рішення, що вводять в оману противника і дозволяють завдати йому максимальних втрат з найменшими ускладненнями для себе. Цьому може суттєво посприяти ознайомлення з основними військовими хитрощами козаків та їх нащадків (особливо за часів Української революції 1917-1921 рр.). Після цього варто порівняти певні прийоми з діями СОУ, зокрема під час відсічі російського широкомасштабного збройного вторгнення. До речі, кілька авторських фахових публікацій вже присвячено подібній тематиці [3; 4; 6]. Такий підхід не тільки може посприяти урізноманітненню бойових дій, але й підсилить відчуття спадкоємності українського воєнного мистецтва.

Отже, військову спадщину українських козаків та їх спадкоємців варто активніше використовувати для підсилення сучасних воїнів-оборонців України, що має посприяти наближенню нашої ПЕРЕМОГИ!

Література

1. Бальчос, А. (2023). Як спецпризначенці застосовують у бою настанови козаків. АрміяInform, 9 жовтня 2023 р. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/10/09/yak-speczpryznachenci-zastosovuyut-u-boyu-nastanovy-kozakiv/> (дата звернення: 01.05.2024)

2. Задунайський В. Бойове мистецтво та військова спадщина українських козаків в кінці XIX – на початку ХХІ ст. Донецьк: Норд-Прес – ДонНУ, 2006. 335 с.

3. Задунайський В. Військові хитрощі українських та російських військ в перших боях 2022 р. на Миколаївщині та Сумщині. Військово-науковий вісник. Львів, 2023. Вип. 39. С. 65-77.

4. Задунайський В. Стратегіями українських і російських військ під час боїв на Чернігівщині (лютий – квітень 2022 р.). Старожитності Лукомор'я. 2024. № 1 (22). С. 133-141.

5. Роль козацького фактора під час повномасштабної російської агресії проти України. Укрінформ, 5 липня 2023 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IaASchrQBIM> (дата звернення: 01.05.2024)

6. Zadunaiskyi V. Stratagems of the Ukrainian and Russian troops in the battles for Kharkiv (February 24–May 14, 2022). Skhid. 2023. № 5(1). P. 9-15.

ЯРМОЛ Лілія

Національний університет «Львівська політехніка», доцент кафедри теорії права та конституціоналізму, докторка юридичних наук, професорка

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: СТАН І НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Проголошення, закріплення прав людини у джерелах правах – важливий, але не достатній крок у їх забезпеченні. Права людини потребують ще й організаційного, процедурного, виховного тощо забезпечення. Одне з найважливіших гарантувань прав людини є юридичне, яке здійснює держава. Саме вона є тим суб'єктом суспільства, який володіє найефективнішими засобами для забезпечення прав людини. При цьому треба пам'ятати, що такі засоби в руках держави можуть стати як благом для суспільства – коли держава є правовою та інструментом насильства – якщо держава є тоталітарною.

Крім держави, важливу діяльність щодо забезпечення прав людини здійснюють й інші інституції суспільства – релігійні та громадські організації, зокрема, правозахисні, медіа, а також конкретні люди.

Правовий механізм забезпечення прав людини як структурний елемент соціального механізму забезпечення прав людини. У науковій літературі досліджується не тільки юридичний (правовий) механізм

забезпечення прав людини (юридичний механізм гарантій прав людини), а й суміжні механізми – соціальний, соціально-юридичний, охорони прав людини, юридичного захисту прав людини, тощо. Необхідно зауважити, що зазначені механізми забезпечення прав людини науковці тлумачать по-різному, виражаючи своє бачення їх змісту та структури.

На мою думку, доцільно вести мову про соціальний механізм забезпечення прав людини, у структурі якого є: релігійні, моральні (етичні), юридичні норми; міжнародно-правові принципи та норми; діяльність різноманітних суб'єктів щодо забезпечення прав людини тощо. З огляду на це, соціальний механізм забезпечення прав людини охоплює такі механізми:

- 1) міжнародний механізм забезпечення прав людини;
- 2) правовий (юридичний) механізм забезпечення прав людини (внутрішньодержавний);
- 3) механізм забезпечення прав людини за допомогою інших соціальних засобів (моральних, релігійних тощо).

Правовий механізм забезпечення прав людини – це система ефективних юридичних засобів (гарантій) реалізації, охорони та захисту прав людини, закріплених у нормативно-правових актах та в інших джерелах права держави, а також засобів, за допомогою яких формується правосвідомість людини.

Механізм юридичного забезпечення прав людини складається з таких елементів:

- національне законодавство (у тому числі ратифіковані міжнародні договори як його частина), в якому проголошуються права людини;
- механізм формування правосвідомості людини;
- юридичний механізм реалізації прав людини;
- юридичний механізм охорони прав людини;
- юридичний механізм захисту прав людини.

Механізм формування правосвідомості людини включає в себе засоби, за допомогою яких «наповнюється» свідомість особистості системою понять, поглядів, уявлень, емоцій, почуттів щодо природного права та чинного, минулого або бажаного юридичного права.

Юридичний механізм реалізації прав людини включає в себе юридичні засоби, які спрямовані на втілення прав людини в практичне життя.

Юридичний механізм охорони прав людини має місце, коли права людини ще не порушені і всі засоби спрямовані на попередження порушень прав людини. Юридичний механізм захисту прав людини охоплює сукупність юридичних гарантій, за допомогою яких припиняються

порушення прав людини, усуваються перешкоди для їх реалізації, відновлюються, визнаються чи підтверджуються можливості людини.

Основні проблеми у сфері юридичного забезпечення прав людини в Україні

Проголошення України суверенною, незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою (ст. 1 Конституції України) зобов'язує нашу державу реально та максимально гарантувати права людини й інших суб'єктів. Попри це, на жаль, у нашій країні існує низка проблем у сфері юридичного забезпечення прав людини.

Основна проблема в сучасних умовах – це масові порушення прав людини в результаті повномасштабного воєнного вторгнення Російської Федерації (далі – РФ) на територію України.

РФ своїм повномасштабним воєнним вторгненням в Україну спричинила порушення як природних прав людини, так і суб'єктивних юридичних прав, закріплених законодавством України.

РФ як терористична держава, посягнула на всі природні права людей в Україні, надані їм Богом:

- на фізичні (життєві) права – право на життя, фізичну недоторканість, медичне обслуговування, безпечне навколишнє середовище, житло, власність на предмети споживання, вільне переміщення тощо;

- на особистісні права – право на свободу віросповідання, свободу вираження поглядів, на особистісний розвиток людини тощо;

- на культурні права – право на освіту та виховання, користування надбаннями культури і мистецтва тощо;

- економічні права – право на власність щодо засобів виробництва, сприятливі умови праці тощо;

- політичні права – право людини на участь в державному та громадському житті тощо.

Варто наголосити, що РФ своїми воєнними діями посягнула також на природні права людей в інших державах. Неспокій, переживання багатьох людей у світі створюють проблеми при реалізації їхніх природних прав. Війна РФ спричинює також продовольчу кризу в світі. Погрози застосування агресором ядерної зброї, забруднення навколишнього середовища у результаті воєнних дій становлять небезпеку для громадян не лише України, а й інших держав світу. Світ сколихнувся від воєнної агресії РФ.

РФ посягнула на природні права усіх категорій українського населення.

Згідно даних Офісу Генерального прокурора у результаті воєнних дій РФ станом на 22.05.2024 в Україні загинуло 546, поранено 1347 дітей.

Зареєстровано 132 451 злочинів агресії та воєнних злочинів; 17 428 злочинів проти національної безпеки України [1].

Наведемо порівняльні дані. Два роки тому – станом на 20.05.2022 – в Україні загинуло 232, поранено 427 дітей. Зареєстровано 12 836 злочинів агресії та воєнних злочинів; 5 993 злочинів проти національної безпеки України [2]. Отже, спостерігається стрімке збільшення вчинення злочинів РФ на території України.

Основні напрями вдосконалення механізму юридичного забезпечення прав людини в Україні

Вважаю, що усунення проблем у сфері юридичного забезпечення прав людини в Україні можливе насамперед тоді, коли діяльність суб'єктів у цій сфері чітко ґрунтується на принципах законності; справедливості; гуманності; демократичності.

Пропоную такі основні напрями вдосконалення механізму юридичного забезпечення прав людини в Україні:

- припинення повномасштабного воєнного вторгнення РФ на територію України, притягнення до міжнародної відповідальності РФ як терористичної держави, притягнення до відповідальності представників цієї держави та інших держав за вчинення воєнних злочинів, геноциду Українського народу та інших правопорушень, які вчиняються в період війни в Україні;

- приведення положень законів України з питань прав людини у відповідність з міжнародними стандартами прав людини;

- прийняття законів України, які заповнять прогалини у сфері нормативного регулювання реалізації певного права людини (скажімо, права на мирні зібрання. Така вимога прямо випливає з Конституції України (ч. 2 ст. 39); права на альтернативну (невійськову) службу в період дії воєнного стану та ін.);

- обмеження прав людини лише у випадках, визначених законом, із урахуванням необхідності та доцільності для суспільства;

- підвищення рівня взаємної відповідальності особи і держави;

- вдосконалення процедурно-юридичних механізмів забезпечення прав людини, які сприяли б не декларативному, а реальному гарантуванню прав людини;

- посилення ролі судових органів України як найбільш надійної та ефективною юридичної гарантії захисту прав людини;

- підвищення рівня правосвідомості, зокрема правової культури, посадових осіб та інших учасників суспільного та державного життя;

- ефективніше правове забезпечення прав таких категорій людей, які особливо його потребують у сучасних умовах: дітей; військовослужбовців; соціально незахищених осіб (пенсіонерів, інвалідів, малозабезпечених осіб тощо); жінок; осіб, які проживають на тимчасово

окупованій території України; заручників, які захоплені і (або) утримуються на окупованій території, або на території РФ; внутрішньо переміщених осіб та ін.;

- ефективніше правове забезпечення насамперед життєво необхідних прав людини: права на життя, права на соціальний захист; права на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що охоплює достатнє харчування, одяг, житло; права на охорону здоров'я, медичну допомогу; права на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Література

1. Злочини вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ станом на 22.05.2024. *Офіс Генерального прокурора: веб-сайт*. 2024. 22 травня. URL: <https://www.gp.gov.ua/> (дата звернення: 22.05.2024).

2. Злочини вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ станом на 20.05.2022. *Офіс Генерального прокурора: веб-сайт*. 2022. 20 травня. URL: <https://www.gp.gov.ua/> (дата звернення: 20.04.2024).

МАРУСЯК Олександр

Науково-дослідний інститут державного
будівництва та місцевого самоврядування
Національної академії правових наук України,
старший науковий співробітник, доктор
філософії у галузі «право»

ЧИ Є ICSFT ЕФЕКТИВНИМ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИМ ІНСТРУМЕНТОМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ?

31 січня 2024 року Міжнародний суд справедливості (International Court of Justice / ICJ/ Суд), головний судовий орган ООН, ухвалив остаточне рішення у справі, відкритій на підставі заяви України проти РФ, щодо порушення останньою низки положень Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 року (ICSFT) та Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 року (CERD). В контексті ICSFT [1] Суд встановив, що РФ порушила свої зобов'язання за пунктом 1 статті 9 ICSFT [2, para. 401 (1)], зокрема, РФ не виконала своїх зобов'язань з розслідування випадків фінансування тероризму стосовно осіб, які його могли фінансувати. При цьому ICJ відхилив всі інші клопотання України [2, para. 401 (2)].

Вочевидь, Україна поклала неабиякі очікування на те, що ICJ встановить більш серйозні порушення РФ положень ICSFT в контексті фінансування нею тероризму, що призвело до масових порушень прав і

свобод на території України. Однак, одним із найбільш неоднозначних нюансів цього рішення, яке і вплинуло на остаточний перебіг цієї справи, було занадто звужене тлумачення Судом терміна «кошти» (“funds”) [2, para. 40-53], дефініція якого розкривається у статті 1 ICSFT, і який часто згадується в інших положеннях Конвенції.

Зокрема, Суд дійшов висновку, що термін «кошти» стосується лише ресурсів, наданих або зібраних за їхньою грошовою та фінансовою вартістю, і не охоплює собою засоби, які використовуються для вчинення терористичних актів (включаючи, наприклад, зброю). Таким чином, постачання з боку РФ зброї різним незаконним збройним групам, що діяли на території України, і організація навчання для членів цих незаконних груп виходять за межі предмета правового регулювання ICSFT [2, para. 53].

На перший погляд, Суд створив небезпечний прецедент, який може підірвати мету і цілі ICTSF як елемента міжнародно-правового механізму забезпечення та захисту прав і свобод людини, адже таке тлумачення ускладнює потенційну ефективність цієї Конвенції щодо необхідних контрзаходів проти тероризму в усіх його формах і проявах у глобальному масштабі. Суддя *ad hoc* Покар, обраний Україною, зокрема, спрогнозував, що таке тлумачення ICTSF «ймовірно, матиме значний вплив поза межами цієї справи, оскільки національні суди можуть покладатися на сьогоднішні рішення при тлумаченні національного законодавства, спрямованого на впровадження ICTSF. На жаль, це може призвести до значної прогалини у правовій системі, спрямованій на протидію тероризму» [3, para. 4, 9, 11].

Однак, на думку автора, основна проблема цієї справи навіть не в самому тлумаченні ICTSF Судом [4], а в тому, що, як виявляється, сама Конвенція є недосконалим інструментом протидії тероризму, зокрема, через специфічний предмет свого правового регулювання. Звісно, можна критикувати вузький підхід ICJ до тлумачення цієї Конвенції, однак при цьому важливо пам'ятати, що ICJ, на жаль, є доволі консервативною інституцією, яка навряд чи буде шукати неочевидного тлумачення відповідних міжнародних договорів всупереч задуму авторів таких документів: кошти, які використовуються для фінансування тероризму, та активи, які використовуються як засоби тероризму, все-таки не є одним і тим же. З огляду на це, ICSFT, на жаль, не є тим юридичним інструментом, який пропонує державам комплексну боротьбу з тероризмом.

Таким чином, справа України проти РФ продемонструвала реальну проблему з обсягом предмета правового регулювання ICSFT, а також існування нагальної потреби в перегляді чинних міжнародних інструментів у сфері протидії тероризму задля створення більш ефективної міжнародно-правової системи забезпечення та захисту прав людини. Інше питання – чи

готові держави-члени цієї Конвенції до її перегляду або пошуку нових механізмів протидії тероризму.

Література

1. International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism, New York, 9 December 1999, United Nations, *Treaty Series*, vol. 2178, p. 197.

2. International Court of Justice, *Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation)*, Judgment on Merits of 31 January 2024, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20240131-jud-01-00-en.pdf>. (дата звернення: 18.05.2024).

3. International Court of Justice, *Application of the International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism and of the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (Ukraine v. Russian Federation)*, Judgment on Merits of 31 January 2024, Separate opinion of Judge *ad hoc* Pocar, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/166/166-20240131-jud-01-11-en.pdf> (дата звернення: 18.05.2024).

4. Marusiak, O. Narrow Interpretation of the Term “Funds” by the Judgement of 31 January 2024: Is ICJ the One to Blame? *International Law Blog*, 8 April 2024. <https://internationallaw.blog/2024/04/08/narrow-interpretation-of-the-term-funds-by-the-judgement-of-31-january-2024-is-icj-the-one-to-blame/> (дата звернення: 19.05.2024).

ТУЛНОВ Валентин

Донецький державний університет внутрішніх справ, декан факультету № 3, кандидат юридичних наук, доцент, підполковник поліції

СУПРУН Володимир

Донецький державний університет внутрішніх справ, т.в.о. завідувача кафедри загальноправових дисциплін факультету № 3, кандидат юридичних наук

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕФОРМУВАННЯ СТАТУСУ СЛУЖБОВИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Історія сучасної, незалежної України – це процес трансформації усього спектру суспільних відносин, із яких реформування механізму держави виявилося одним із першочергових та найбільш складних завдань, що постали перед нами на зламі ХХ і ХХІ століть. Втім, саме складність

цього процесу, виклики, які постають перед українським суспільством вимагають подальших змін у механізмі української держави. Окремим аспектом слід визнати системну деструктивну діяльність росії у питаннях побудови в Україні дійсно правової, демократичної держави. Гібридна війна проти України велася протягом майже усього періоду незалежності, а збройна агресія 2014 й повномасштабна війна 2022 року стали кінцевою фазою політики росії спрямованої на ліквідацію України. Але саме повномасштабна війна та як її наслідок – введення воєнного стану, зумовили нагальну потребу щодо внесення змін до національного законодавства.

Визначення статусу службових осіб, які займають особливо відповідальне становище у суспільстві, є частиною глобального процесу адміністративно-правової реформи в Україні.

На сьогоднішній час існує чимало поглядів на проблему визначення поняття «службової особи». Дехто відстоює необхідність розширити коло осіб, які підпадають під статус посадових із застосуванням напрацювань судової практики.

Більш того, не слід нехтувати й іншими точками зору, зокрема щодо виокремлення певних ознак, особливостей щодо розмежування понять «посадова особа» та «службова особа». Дану дискусійну тему слід відмітити окремо, оскільки існує широке коло відмінностей і певна неоднозначність у вирішенні питання розмежування цих понять.

Аналіз міжнародного досвіду тлумачення поняття «службової особи» передбачає наявність обов'язково у неї хоча б однієї з таких функцій: адміністративно-розпорядчої чи адміністративно-господарської функції, функції представників влади чи місцевого самоврядування. Ще однією ознакою є публічність, де публічна посадова особа або особа, надає будь-яку публічну послугу, відповідно до внутрішнього законодавства.

До структури адміністративно-правового статусу службових осіб слід відносити такі елементи: 1) права; 2) обов'язки; 3) гарантії реалізації обов'язків та прав; 4) юридичну відповідальність.

Єдиним нормативно-правовим актом в Україні де міститься визначення «службова особа» є Кримінальний кодекс України.

Окремим питанням у юриспруденції є визначення ознаки службової особи як суб'єкта злочину у кримінальному праві України. Службовій особі як спеціальному суб'єктові складу злочину властиві певні ознаки приводить до необхідності виокремлення двох груп взаємопов'язаних ознак: загальні та спеціальні. Аналіз загальних ознак службової особи як спеціального суб'єкта злочину за чинним Кримінальним кодексом України можна виділити три види службових осіб за сферою регулювання відносин: службові особи які виконують функції представника влади або місцевого самоврядування; службові особи

юридичної особи державної або комунальної власності, які виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції; службові особи які виконують організаційно-розпорядчі або адміністративно-господарські функції службової особи юридичної особи приватного права.

Запровадження воєнного стану в Україні зумовило потребу внесення змін до численних джерел національного права та тягне за собою низку юридичних наслідків, серед яких виділяємо трансформацію адміністративно-правового статусу службових осіб.

Так, зокрема, у лютому 2024 року у наказі Міністерства юстиції України та МВС України від 20.02.2024 № 471/5/106 у новій редакції сформульовано поняття «уповноважена службова особа», до яких відносять поліцейських, військовослужбовців Держприкордонслужби й осіб рядового та начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, які безпосередньо виконують службові обов'язки відповідно до завдань за призначенням, визначених законодавством України [1]

Нажаль, обсяг дослідження не дає змоги охопити всі категорії службових осіб, тому вбачаємо за доцільне більш предметно проаналізувати трансформація статусу службових осіб саме в рамках правоохоронної системи, з акцентом на Національну поліцію.

Змін в умовах воєнного стану зазнав і Закон України «Про Національну поліцію». Зокрема було додано частину другу статті 97, нормами якої було надано право поліцейському скласти в письмовій довільній формі особисте розпорядження на випадок своєї загибелі (смерті) про виплату одноразової грошової допомоги особі (особам) за її вибором, а право засвідчення справжності підпису на особистому розпорядженні надано керівнику органу (закладу, установи) поліції або нотаріусу. Поліцейський має право у будь-який час скасувати особисте розпорядження або скласти нове. Оригінал особистого розпорядження зберігається в особовій справі поліцейського, який його склав. А пункти 3 і 5 частини першої статті 97 Закону було викладено у новій редакції та передбачають [2]: 3) визначення поліцейському інвалідності, що настала внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час виконання ним службових обов'язків, пов'язаних із виконанням повноважень та основних завдань міліції або поліції, чи участі в антитерористичній операції, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, чи в період дії воєнного стану під час безпосередньої участі в заходах,

необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку із збройною агресією проти України, протягом шести місяців після його звільнення з поліції внаслідок причин, зазначених у цьому пункті.

Також з початком повномасштабної війни внесено зміни до норм, які врегульовують громадський контроль за діяльністю Нацполіції. У 2022 році Закон України «Про Національну поліцію» доповнено статтею 90-1, якою обмежено майже всі форми громадського контролю: «Під час дії воєнного стану громадський контроль за діяльністю поліції, визначений статтями 86-88 та 90 цього Закону, не здійснюється». Одночасно змін зазнав закон України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» [3].

Аналізуючи законодавчі дефініції, можна зробити висновок, що зміст поняття «службова особа» є широким, включає в себе багато специфічних рис. Також варто зазначити, що визначення «службова особа» поширюється на всі норми Кримінального кодексу України, у яких передбачено вчинення злочину службовою особою.

Що ж до визначення поняття «службова особа», що міститься в чинному Кримінальному кодексі України, то воно є доволі прийнятним, містить ряд специфічних ознак, вказує на відповідні види обов'язків та зв'язок діяльності службової особи із відповідною юридичною особою.

В умовах воєнного стану та післявоєнній розбудові України, одним із напрямів розвитку та удосконалення правоохоронної системи стане підготовка висококваліфікованих працівників досудового розслідування щодо розслідування вчинених російськими військами злочинів як проти мирного населення, так і проти військовослужбовців Збройних Сил України, злочинних діянь вчинених колаборантами тощо. Для ЗВО системи МВС цей напрямок наразі є одним із пріоритетних.

Література

1. Про затвердження Порядку дій уповноважених службових осіб органів Національної поліції України, Державної прикордонної служби України та Державної кримінально-викона [...]: Наказ Міністерства юстиції України; МВС України від 20.02.2024 № 471/5/106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0256-24/ed20240220#n22>. (дата звернення: 16.05.2024).

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав військовослужбовців та поліцейських на соціальний захист: Закон України від 21.03.2024 № 3621-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3621-20#n107>. (дата звернення: 16.05.2024).

3. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації [...]: Закон України від 15.03.2022 № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#n162>. (дата звернення: 16.05.2024).

БАРАНОВСЬКИЙ Олександр

Маріупольський державний університет, старший викладач кафедри права, кандидат юридичних наук

ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ АДВОКАТІВ В УКРАЇНІ

Минуло десять років після того, як у квітні 2014 року було оголошено про початок Антитерористичної операції (АТО) яку також у квітні, але вже 2018 року було перетворено на Операцію Об'єднаних Сил (ООС) та вже 24 лютого 2022 року було введено воєнний стан на всій території України [7].

Весь цей тривалий час, громадяни України стикалися з певними правовими прогалинами, труднощами, порушенням та обмеженням їх Конституційних прав і свобод та неготовністю на той час діючого українського законодавства до новостворених умов у зв'язку з тимчасовою окупацією Донецької і Луганської областей та Автономної Республіки Крим [3].

Це стосувалось таких питань, як встановлення фактів народження або смерті на тимчасово окупованих територіях, оскільки життя для громадян України які не змогли покинути тимчасово окуповані території Донецької і Луганської областей та Автономної Республіки Крим продовжувалось та відповідно створювало нові юридичні наслідки свого існування.

Також, існувала ще ціла низка правових питань які утворилися через тимчасову окупацію частини території України, які потребували свого найшвидшого врегулювання, серед яких були: надання дозволу на виїзд за кордон або в'їзд до тимчасово окупованої території лише з одним з батьків з неповнолітніми дітьми, які приїжджали на контрольовану територію України ставати на військовий облік, отримувати паспорти, вступати до вищих навчальних закладів.

Також чи мало було справ з встановлення фактів навчання у вищих навчальних закладах, оскільки велика кількість людей втратила свої документи про освіту під час воєнних дій, встановлення фактів належності

правовстановлюючих документів які переважно були «Трудовими книжками», встановлення фактів родинних зв'язків які для українських судів хоч і не були новими, але у зв'язку тим, що багато архівів залишилося на непідконтрольній території, це створювало певні труднощі для громадян та судів.

Вирішення всіх новостворених для українського законодавства юридичних питань полягло на державу, яка швидко пристосувалась до нових вимог від суспільства та в короткі терміни внесла відповідні зміни до законодавства, які в свою чергу частково відновили порушені Конституційні права громадян України та адвокатів які допомагали створити нову юридичну практику для питань, вирішення яких раніше було невластивим для українських судів, відшукуючи та застосовуючи аналогічні правові висновки із практики ЄСПЛ у українських судах.

Українське законодавство і по теперішній час пристосовується до нових реалій існування України як правової держави під час оголошеного воєнного стану на всій її території та невпинно продовжує вдосконалення та прилаштування законодавства під існуючі проблеми внутрішньо переміщених осіб з тимчасово окупованих територій, переміщення судів та суддів з тимчасово окупованих територій, ускладненість пересування між містами та областями, виїзду певної кількості людей до Європейського Союзу в тому числі і людей які притягались до кримінальної відповідальності, щодо яких не було обрано запобіжних заходів, чисельні відключення світла та інтернету, чисельні повітряні тривоги, які не давали змоги провести повноцінно судові засідання[4].

Таким чином, порушення прав людей під час дії воєнного стану в Україні це непередбачувана річ, порушення прав можуть бути тимчасовими і незалежними не від держави і не від громадян та можуть мати прогнозований характер, тобто коли обмеження прав людей відбувається за вимогою держави та направлені на забезпечення миру та стабільності.

Важливо відзначити, що для сучасної України питання про співвідношення прав і свобод людини з можливістю їх обмеження для забезпечення миру та стабільності суспільства є новим. Раніше переважав підхід, коли інтереси суспільства ставилися вище інтересів окремої особи. Однак після проголошення незалежності України, визнано права і свободи людини як найвищу цінність, а їх обмеження допускається тільки у встановлених законом випадках та для досягнення певних цілей.

Сучасне законодавство України, аналогічно до законодавства інших демократичних країн, містить вичерпний перелік обмежень, за допомогою яких регулюється поведінка громадян та інших осіб на території країни. Ці обмеження часто встановлюються нормативно-правовими актами та передбачають відповідальність за порушення

встановлених правил [1; 2]. В більшості випадків ці обмеження вважаються розумними та необхідними для забезпечення життєдіяльності суспільства.

Обмеження, які можуть застосувати в Україні, визначені у статті 8 Закону про правовий режим воєнного стану. Заяви про такі обмеження Україна подає до Ради Європи, ще з 2015 року після оголошення АТО, ООС та зараз під час дії воєнного стану[7].

Однак, попри зазначені можливі відступи від Конвенції, люди однаково можуть звертатися до Європейського суду з прав людини, якщо їхні права були порушені [1]. Суд бере до уваги обмеження, які застосовують у країні, але остаточно він вирішує саме, чи були вони обґрунтованими й не дискримінаційними та чи були чітко визначеними в часі й відповідали гостроті становища. Тобто суд все одно може визнати порушеними права людей які порушили без достатньої підстави у судовому порядку.

Введення обмежень не завжди отримує позитивний відгук від суспільства. Це добре видно на прикладі ситуації з пандемією коронавірусу, яка розпочалася у 2020 році. Різке збільшення захворюваності та швидкість поширення заставили керівництво багатьох країн вжити жорстких заходів, які в більшості випадків населенням країн в тому числі й України було сприйнято негативно. Це зумовлено, характером та масштабами цих заходів, які значно обмежили права, на які сучасні люди звикли, наприклад, право на вільний рух та вільне пересування між містами та країнами.

Зараз створилися нові обмеження прав людини на території України пов'язані з загрозами, які виникли через оголошений воєнний стан в Україні, права окремих громадян, зокрема осіб призовного віку були значно обмежені [7]. Нове законодавство про мобілізацію наділило військово-цивільні, місцеві адміністрації, територіальні центри комплектування та органи Національної поліції України повноваженнями у сфері оборони і мобілізації, що охоплює взаємодію з іншими органами влади та силами безпеки [6; 7; 8; 9]. Ці зміни передбачають можливість застосування заходів впливу до тих громадян, які не виконують обов'язки під час мобілізації, включаючи адміністративне затримання та обмеження спеціальних прав, наприклад, права керувати автомобілем, блокування рахунків, вилучення транспортних засобів [4; 5].

Дані обмеження також суттєво вплинули і на адвокатів які весь цей час боролися за недопущення порушення прав громадян України на якій би вони території не перебували. Адвокатура України, яка є незалежним самоврядним інститутом, що забезпечує захист, представництво та надання правової допомоги на професійній основі [10], не змогла уникнути наслідків введення воєнного стану та оголошеної мобілізації. У теперішніх умовах ефективно та належне здійснення своїх професійних обов'язків

адвокатів, щодо надання правової допомоги населенню країни є досить ускладненим.

Головною проблемою та одночасно головним обмеженням у здійсненні адвокатської діяльності є відсутність законодавчо врегульованого механізму бронювання адвокатів які є практикуючими адвокатами та на постійній основі здійснюють адвокатську діяльність [9], представляють інтереси потерпілих або обвинувачуваних у кримінальних провадженнях на досудовому слідстві та вже у судах при розгляді даних справ.

Станом на сьогодні прокурори, судді їх помічники, інші працівники суду і прокуратури та працівники інших правоохоронних органів мають бронювання від мобілізації [9]. Проте питання щодо надання можливості бронювання адвокатів, які захищають права людей, надаючи правничу допомогу залишається невирішеним.

Адвокати так само є складовою системи правосуддя, про що зазначено в Конституції України, і покликані захищати права і свободи громадян у суді. З урахуванням, що працівники державної системи обвинувачення бронюються, то такий самий підхід має застосовуватися і до правозахисної системи адвокатури.

НААУ вже неодноразово наголошувала, що порядок бронювання військовозобов'язаних має передбачати також адвокатів як осіб, які входять до організації системи правосуддя, і зверталася з цього приводу до Кабміну та Парламенту однак дане питання не було вирішено.

З огляду на існуючу законодавчу процедуру щодо бронювання вважаю за необхідне додати до переліку заброньованих адвокатів у зв'язку з тим, що вони є стороною судового процесу і у разі їхньої тотальної мобілізації робота судів буде паралізована та неминуче будуть зриватися судові засідання, а відтак і порушуватися гарантовані Конституцією права всіх учасників судового процесу.

Література

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950. База даних «Законодавство України». *ВР України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 20.05.2024).
2. Загальна декларація прав людини: міжнар. док. від 10.12.1948. База даних «Законодавство України». *ВР України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 20.05.2024).
3. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України». *ВР України*. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.05.2024).

4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. База даних «Законодавство України». *ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.05.2024).

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х. База даних «Законодавство України». *ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 20.05.2024).

6. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 03.02.2015 № 141-VIII. База даних «Законодавство України». *ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text> (дата звернення: 20.05.2024).

7. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. База даних «Законодавство України». *ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 20.05.2024).

8. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. База даних «Законодавство України». *ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> (дата звернення: 20.05.2024).

9. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 № 3543-XII. База даних «Законодавство України». *ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 20.05.2024).

10. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 03.08.2023 № 5076-VI. База даних «Законодавство України». *ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення: 20.05.2024).

ОБОДЕЦЬ Євгенія

Криворізьке районне управління поліції Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області, слідчий слідчого відділу

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З 24.02.2022 по теперішній час у зв'язку з триваючою широкомасштабною збройною агресією російської федерації проти

України відповідно до Закону України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 за №64/2022» за №2102-IX від 24.02.2022 в Україні діє воєнний стан [1].

Кримінальне процесуальне законодавство виявилось неготовим до здійснення ефективного кримінального провадження в умовах воєнного стану, що в свою чергу потребувало оперативного внесення змін для належного функціонування всієї системи кримінальної юстиції з дотриманням загальних засад кримінального провадження. У зв'язку з вищевикладеним з 01.05.2022 набрав чинності Закон № 2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» [2].

У зв'язку з викладеним, пропонуємо ознайомитись з основними змінами на теперішній час у Кримінально-процесуальному кодексі України (далі – КПК України):

- прямий дозвіл на створення міжвідомчих слідчих груп в умовах воєнного складу, які складаються з слідчих різних органів досудового розслідування. У воєнний період часто виникають нагальні ситуації, які вимагають оперативного реагування на злочини та інші серйозні правопорушення. Міжвідомчі слідчі групи можуть створюватися для негайного розслідування та забезпечення правопорядку та ефективного реагування на злочини й інші правопорушення у воєнний час, та збереження безпеки громадян [3];

- початковий момент досудового розслідування. Раніше початковим моментом кримінального провадження, з якого починав обчислюватися строк досудового розслідування, був виключно момент внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Відтепер таким початковим моментом є також винесення постанови про початок досудового розслідування в порядку, передбаченому ст. 615 КПК України. Ці зміни були внесені, через те, що не завжди є технічна можливість доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань, слідчий, дізнавач прокурор виносить постанову про початок досудового розслідування, яка повинна містити відомості, передбачені частиною п'ятою статті 214 КПК України. Відповідні відомості вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань за першої можливості [3];

- загальний порядок проведення слідчих дій. Допускається проведення слідчих дій у нічний час (з 22 години до 06 години) в порядку, передбаченому ст. 615 КПК України. Крім того, як в цей час, так і в інший, обшук або огляд особи, її житла чи іншого володіння можна проводити без залучення понятих. Але за умови, якщо на це є об'єктивні обставини: це неможливо або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи

здоров'я. Ще одна умова: хід і результати такого обшуку або огляду мають обов'язково фіксуватися – шляхом здійснення безперервного відеозапису. Так само під час допиту свідка або потерпілого під час воєнного стану його покази мають обов'язково фіксуватися на відео. В іншому випадку ці докази не будуть враховані в суді. Також вони мають проходити за участі захисника. При цьому, участь захисника у процесі може бути дистанційна – по відеозв'язку чи телефону. Якщо ж особі потрібен перекладач пояснень, показань або документів, а його участь неможлива, цю функцію може виконати дізнавач, слідчий або прокурор;

- затримання особи. Під час воєнного стану КПК України дозволяє затримувати осіб без ухвали слідчого судді, суду чи постанови керівника органу прокуратури – на термін, не більший за 216 годин (9 діб) з моменту. При цьому, затриманій особі має бути повідомлено про підозру протягом 72 годин (3 діб) з моменту затримання. Якщо цього не відбулося, її мають негайно звільнити. Керівник прокуратури може продовжувати строк тримання під вартою до одного місяця – неодноразово в межах строку досудового розслідування. Але він має повідомити про це прокурора вищого рівня та суд.

- зберігання документів і матеріалів кримінального провадження. В умовах воєнного стану копії матеріалів кримінальних проваджень в обов'язковому порядку зберігаються в електронній формі у дізнавача, слідчого чи прокурора. Якщо такі дані були втрачені, вони підлягають відновленню – якщо не завершилися направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності. Обов'язковими умовами для відновлення є: наявність витягу з ЄРДР або постанови про початок досудового розслідування, відповідних матеріалів фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інших носіїв інформації, а також копій документів, засвідчених з використанням кваліфікованого електронного підпису [4].

Зауважимо, що встановлені строки затримання особи без рішення слідчого судді, суду або ухвали керівника органу прокуратури, а також винесені керівником прокуратури рішення про доступ до речей чи арешт майна були піддані критиці з боку Головного науково-експертного управління Верховної Ради України.

Так, фахівці наголосили, що строк затримання на 9 діб не відповідає положенням Конституції України, адже відповідно до статті 64 та частини третьої статті 29 Конституції України, у разі термінової необхідності запобігти злочину або його припинити, уповноважені на те законом органи можуть застосувати утримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом семидесяти двох годин має бути перевірена судом. Затримана особа негайно

звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено мотивованого рішення суду про утримання під вартою.

Також було вказано, що статті 29 та 64 Основного Закону України встановлюють, що кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність, встановлених законом. Права, передбачені статтею 29 Конституції України, не можуть бути обмежені навіть в умовах військового та надзвичайного стану.

Маємо підкреслити, що слід обережно підходити до застосування ухвалених в законі норм, оскільки вжиття заходів, що протирічать Основному закону можуть стати підставою для скасування вироку та відшкодування завданої шкоди, як українським судом так і ЄСПЛ.

При будь-яких умовах, потрібно дотримуватися, у першу чергу, Конституції України, як основного Закону. Так будуть захищені як права і свободи громадян, так і інтереси нашої держави [5].

Література

1. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення: 15.05.2024).
2. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Закон України від 14.04.2022 № 2201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text> (дата звернення: 15.05.2024).
3. Кримінальні провадження в умовах воєнного стану: Юридична газета Online. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/kriminalni-provadhennya-v-umovah-voennogo-stanu.html> (дата звернення: 15.05.2024).
4. Синицька Д. С. Під час воєнного стану в Україні дозволили проводити обшуки вночі й без понятих і затримувати на 9 днів. Інтернет-видання «Полтавщина» URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/kriminalni-provadhennya-v-umovah-voennogo-stanu.html> (дата звернення: 15.05.2024).
5. Бугайчук К. О. Дія положень КПК України в умовах воєнного стану. Харківський національний університет внутрішніх справ. URL: <https://univd.edu.ua/uk/news/12781> (дата звернення: 15.05.2024).

ПШЕНИЧНИЙ Дмитро
Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, викладач кафедри спеціальних дисциплін
та професійної підготовки факультету № 1

АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ СИСТЕМИ МВС УКРАЇНИ – БЕЗПОСЕРЕДНІХ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Військове право України є комплексною галуззю національного права, здійснює регулювання військово-публічних відносин, суб'єктами яких є не лише військовослужбовці, але спеціально-визначені законом органи державної влади та управління, військові частини та установи, органи військового управління. Військове право забезпечує вирішення питань устрою Збройних Сил України та інших військових формувань, у тому числі й підрозділів системи МВС України, порядку їх комплектування і проходження служби, прав, обов'язків і відповідальності, а також питання військового управління, охорони військового правопорядку, економічної та господарської діяльності військових частин та організацій, тощо.

Військове право України засновується на положеннях Конституції України, де передбачено обов'язки громадян України щодо захисту держави, функції Збройних Сил України та інших силових формувань, компетенцію органів державної влади в галузі військового будівництва та керівництва сектором безпеки і оборони. Найважливішою у згаданому контексті є стаття 17 Конституції, відповідно до якої захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [1].

Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України.

Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом.

Збройні Сили України та інші військові формування ніким не можуть бути використані для обмеження прав і свобод громадян або з метою повалення конституційного ладу, усунення органів влади чи перешкоджання їх діяльності.

Війна в Україні, що розпочалася 24 лютого 2022 року, драматично підкреслила гостру потребу у вдосконаленні воєнного права. Збройний

конфлікт продемонстрував нові виклики та проблеми, які потребують чіткого правового регулювання.

Чому удосконалення правового регулювання у сфері воєнного права, а надто стосовно підрозділів які приймають безпосередню участь в бойових діях, є актуальним?

1. Зміна характеру війни: Сучасні війни ведуться не лише на полі бою, але й в інформаційному просторі, кіберпросторі, а також з використанням нових видів зброї, таких як безпілотні літальні апарати. Це потребує адаптації воєнного права до нових реалій.

2. Захист прав людини: В умовах збройного конфлікту зростає ризик порушення прав людини, як цивільних осіб, так і військовослужбовців. Воєнне право має чітко визначати межі допустимого застосування сили та механізми захисту прав людини.

3. Забезпечення законності та підзвітності: Важливо, щоб дії всіх учасників збройного конфлікту, як з боку України, так і з боку Росії, відповідали нормам міжнародного права. Удосконалення воєнного права допоможе забезпечити законність та підзвітність за порушення норм права.

4. Інтеграція з європейським правовим простором: Україна прагне до інтеграції з Європейським Союзом, що передбачає, зокрема, гармонізацію національного законодавства з європейським правом. Це стосується й воєнного права, яке має відповідати європейським стандартам.

Удосконалення воєнного права є одним з ключових завдань, яке має вирішити Україна в умовах збройного конфлікту з росією. Це допоможе захистити права людини, забезпечити законність та підзвітність, а також сприяти інтеграції України з європейським правовим простором.

Особливості діяльності Національної поліції в умовах режиму воєнного стану визначені чинним законодавством, насамперед Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Згідно з цим законом, органи Національної поліції під час введення режиму воєнного стану сприяють діяльності військової адміністрації, суду, органів прокуратури, юстиції тощо; перед військовою адміністрацією звітують про стан законності, боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території [2].

Всі підрозділи Національної поліції України з 24 лютого 2022 року було переведено на посилений варіант несення служби для забезпечення виконання покладених на поліцію завдань. Відповідно до вимог чинного законодавства, можна констатувати, що основною метою діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану є підтримання публічного порядку та публічної безпеки в умовах введення цього режиму, а також попередження та припинення правопорушень. Одночасно з цим Верховна Рада ухвалила зміни до законів України «Про Національну поліцію» та

«Про дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції.

Так, наприклад, відповідно до п. 4 ст. 8, під час дії воєнного стану поліція діє згідно із призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються відповідно до Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3].

Враховуючи особливість збройного протистояння, поліцейські, які виконують обов'язки з охорони публічного порядку в умовах воєнного стану, мають знати організацію і тактику діяльності правоохоронних відомств у таких умовах, завдання, функції, форми і методи діяльності поліції, рішення місцевих органів влади з питань охорони публічного порядку, чинне законодавство, зокрема те, яке регламентує дії поліції та інших правоохоронних структур в умовах режиму воєнного стану. Тобто надзвичайна складність забезпечення публічного порядку в умовах воєнного стану вимагає високої професійної підготовки працівників поліції. Дії поліцейських в умовах воєнного стану мають бути юридично грамотними, сприйматися громадянами, чії права та свободи обмежуються, як справедливі та законні.

Я відомо, до системи ОВС відносяться наступні служби: Національна поліція; Державна прикордонна служба; Державна служба з надзвичайних ситуацій; Державна міграційна служба; Національна гвардія України; Експертна служба МВС; Сервісні центри МВС. З особового складу зазначених служб в системі МВС України створені спеціальні підрозділи для здійснення відсічі збройної агресії російської федерації. Це так звані окремі штурмові бригади Гвардії Наступу – Азов, Спартан, Рубіж, Червона Калина, Сталевий Кордон, Кара-Даг, Лють, Буревій, Хартія, Помста. Поки що, на теперішній час, діяльність значної частини таких підрозділів регулюється внутрішніми наказами, та іншими підзаконними нормативно-правовими актами. Та наразі дуже актуальним є формування єдиного регулювання діяльності таких підрозділів, можливо навіть на рівні законів. Оскільки воєнне право в Україні на теперішній час не зовсім врегульоване та має значну кількість правовим колізій, як між законами що мають рівну юридичну силу так і по відношенню до Конституції України.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.05.2024).

2. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16 березня 2000 року № 1550-III. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text> (дата звернення: 15.05.2024).

3. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#n35> (дата звернення: 16.05.2024).

ЗОЗУЛЯ Євген

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, професор кафедри соціально-
гуманітарних та загальноправових дисциплін
факультету № 1, доктор юридичних наук,
професор

ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ТА ПРАВОТВОРЕННЯ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

В умовах збройної агресії російської федерації проти України, перед державою стоять фундаментальні завдання щодо подальшого розвитку і вдосконалення державно-правового устрою держави. В сучасних надскладних умовах правового режиму воєнного стану вони перш за все спрямовані на забезпечення повноцінного функціонування держави.

Реалізація цього завдання потребує концентрації зусиль українського суспільства на шляху подальшої розбудови сучасної, конкурентоспроможної держави, визначальними характеристиками якої є верховенство права і розвинена правова культура, збалансована представницька демократія, сильне самоврядування, дисциплінований і високопрофесійний державний менеджмент.

Реалізація зазначеного напрямку державотворення потребує вирішення низки пріоритетних завдань як на загальнонаціональному так і регіональному рівні. Серед основоположних державотворчих завдань загальнонаціонального рівня – подальша модернізація держави, формування оновленої ефективної влади, здатної до впровадження системних і послідовних рішень. Це, у свою чергу, потребує завершення адміністративної та адміністративно-територіальної реформи, реформи децентралізації влади, конституційної і судової реформи, подальшого вдосконалення виборчої системи, удосконалення і розбудови правової бази й дієвого механізму боротьби з корупцією.

В умовах збройного протистояння агресії російської федерації найважливішим завданням державного будівництва є забезпечення

національної і воєнної безпеки України. Основні цілі, пріоритети та завдання реалізації державної політики у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва визначені в Указі Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»», яким затверджено Стратегію воєнної безпеки України» [1].

Необхідно зазначити, зазначена Стратегія є основним документом воєнної політики нашої держави і спрямована на забезпечення реалізації державної політики у сфері оборони та визначення шляхів реалізації пріоритетів державної політики у воєнній сфері, сферах оборони та військового будівництва. Документ передбачає запровадження комплексного всеосяжного підходу до оборони України в умовах воєнної загрози національній безпеці.

Серед інших пріоритетних завдань державної політики і державного будівництва в умовах воєнного часу спрямованих на відновлення повноцінного функціонування держави та забезпечення її довгострокового зростання необхідним є стимулювання економічного розвитку держави. Відтак, розвиток економіки в умовах воєнного часу потребує чіткої державної стратегії, де успіх залежить від злагодженості і системності державної економічної політики та її націленості на конкретні показники якісних змін. Зокрема, серед головних завдань державної економічної політики в умовах правового режиму воєнного стану – забезпечення всім необхідним Сил оборони України, питання продовольчої безпеки, формування адекватної економічної політики (скорочення податків, повна дерегуляція бізнесу), підтримка і соціальна допомога тим, хто вимушений під час війни покинути власні оселі, іншим вразливим групам населення, забезпечення енергетичної безпеки держави, збереження і розвиток інфраструктури. Крім того, вже зараз формується державна політика і здійснюються конкретні програми спрямовані на відновлення країни.

Серед інших нагальних завдань державної політики – реалізація складових плану оборони України, створення умов для розвитку оборонно-промислового комплексу України, формування інтегрованої військової кадрової політики з урахуванням досвіду бойових дій та принципів, прийнятих у Збройних Силах держав – членів НАТО, Взаємодія з іноземними партнерами з метою реалізації Формули миру Президента України та ін. [2].

Зовнішньополітичний вектор державотворення спрямований на європейську та євроатлантичну інтеграцію України. Необхідно зауважити, що досвід євроінтеграції України в умовах війни має унікальний характер. Здійснюючи опір широкомасштабній збройній російській інтервенції, потерпаючи від величезних людських і фінансово-економічних втрат,

країна набула статусу кандидата на вступ до ЄС, продовжує європейську інтеграцію в різних сферах, поглиблює партнерство з ЄС на секторальних напрямках, виконує рекомендації Єврокомісії і запроваджує на практиці положення Угоди про асоціацію [3, с. 4]. Реалізація принципів та завдань політичного, економічного, правового, соціального та культурного розвитку, закладених в Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, є рушієм стабілізації й у період воєнного стану та наскрізним завданням реформування країни, визначатиме зміст та напрям внутрішніх секторальних реформ.

В царині правотворення законодавство, яке вже ухвалене на засадах європейського регулювання, має бути належним чином імplementоване на рівні базових прав кожного громадянина та підприємця: права на охорону здоров'я, соціальний захист, безпеку харчової та нехарчової продукції, доступності послуг, конкурентоспроможного середовища тощо.

В умовах широкомасштабного вторгнення збройних сил російської федерації в Україну найбільш нагальним пріоритетом державного будівництва є рух України до повноцінного членства в НАТО. Результатом державної політики країни є те, що Україна ще у 2020 році отримала статус партнера розширених можливостей НАТО, що надає змогу для тіснішої військово-промислової співпраці, працевлаштування українців у структурах альянсу і додаткового захисту від нього. Як відомо 30 вересня 2022 року президент Володимир Зеленський разом з головою ВРУ Русланом Стефанчуком та прем'єр-міністром Денисом Шмигалем підписали заявку про вступ до НАТО у пришвидшеному порядку. Відтак для реалізації цього надважливого зовнішньополітичного завдання необхідно виконати низку завдань, найважливішими з яких є: активізація реформ в Україні, зокрема щодо боротьби з корупцією, посилення верховенства права, демократичного цивільного контролю над сектором безпеки й оборони; забезпечення взаємосумісності інститутів безпеки й оборони України та Альянсу; адаптація сектору безпеки й оборони України до норм і принципів НАТО, зокрема створення національної системи стійкості та реформування оборонної промисловості; гармонізації українського законодавства із законодавством держав – членів НАТО у сфері безпеки й оборони. Важливість державотворчих процесів на цьому напрямі зумовлена і тим, що в умовах військової агресії НАТО є єдиною організацією, яка може надати Україні ефективні гарантії безпеки та зміцнити нашу перемогу.

На регіональному рівні стратегічними завданнями державного будівництва є реалізація наступного етапу реформи децентралізації влади, а також виконання завдань, визначених Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки.

Характеризуючи стан реформи децентралізації влади в Україні, необхідно зазначити, що вона знаходиться в активному процесі. Зокрема, Європарламент визнав її як одну з найуспішніших, які були впровадженні Урядом нашої держави. Слід також підкреслити, що за час започаткування цього процесу, а саме з 2014 року, вже сформований і діє основний пакет нового законодавства, впроваджуються першочергові законодавчі ініціативи. За оцінкою експертного середовища, нова законодавча база значно посилила мотивацію до міжмуніципальної консолідації в країні, створила належні правові умови та механізми для формування спроможних територіальних громад сіл, селищ, міст, які об'єднують свої зусилля у вирішенні нагальних проблем. Також вже виправдала себе нова модель фінансового забезпечення місцевих бюджетів, які отримали певну автономію і незалежність від центрального бюджету [4].

Відтак, реалізація наступного етапу зазначеної реформи є одним з пріоритетних завдань державотворчого процесу в Україні, що сприятиме розвитку місцевого самоуправління і економічного розвитку країни в цілому. В той же час, для подальшого просування реформи та її завершення, необхідно здійснити системну законотворчу роботу, зокрема, внести зміни до Конституції України щодо децентралізації, ухвалити низку законів, серед яких: «Про засади адміністративно-територіального устрою України», «Про службу в органах місцевого самоврядування (нова редакція)», «Щодо державного нагляду за законністю рішень органів місцевого самоврядування», «Про комунальну власність», оновлення законів про місцеве самоврядування, про місцеві державні адміністрації. Зокрема, важливим чинником на цьому напрямі є ухвалення Закону України «Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України» від 28 липня 2023 р. № 3285-IX, який визначає порядок утворення, ліквідації, встановлення і зміни меж адміністративно-територіальних одиниць, їх найменування та перейменування, вирішення інших питань адміністративно-територіального устрою України [5].

В кінцевому рахунку реалізація цих завдань дозволить повною мірою досягти кінцевої мети реформи, а саме – формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, узгодження інтересів держави та територіальних громад.

Треба також наголосити, що важливим завданням розбудови української державності є реалізація секторальних стратегій розвитку, координація державної політики у різних сферах, досягнення ефективності використання державних ресурсів у територіальних громадах та регіонах в

інтересах людини, єдності держави. З метою реалізації цього важливого напрямку Урядом розроблено та затверджено Державну стратегію регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Ця Стратегія визначає генеральний вектор сталого розвитку регіонів та розроблена відповідно до Цілей сталого розвитку України до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року [6].

Реалізація завдань, визначених у Стратегії дозволить створити умови для того, аби розвиток регіонів і територій відбувався більш рівномірно, не зростали диспропорції між регіонами, вирівнювалась якість життя населення, через допомогу в розвитку тим територіям, де є обмежені ресурси чи фізичні об'єктивні обмеження їх зростання.

Серед найактуальніших завдань розвитку правової системи держави є дослідження проблем, перспектив та створення системної і цілісної правової основи для подальшого проведення конституційно-правової реформи, утвердженню верховенства права, розвиток та зміцнення демократичних інституцій і процедур на національному, регіональному та місцевому рівнях; розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства, адміністративно-територіального устрою, вдосконалення форм державного управління, місцевого самоврядування, взаємовідносин місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, перерозподілу конституційних повноважень між основними владними інституціями.

Підсумовуючи слід зазначити, що незважаючи на надзвичайно тяжкі умови збройної боротьби проти російської агресії розбудова української держави і національної правової системи неухильно продовжується. І головне ж, що творить і зміцнює незалежність України – віра громадян в перемогу над агресором, тих які захищають Україну на фронті, людей, які підтримують армію і розбудовують країну в тилу. Підтвердженням цього є результати соціологічних досліджень. Зокрема, за результатами соціологічного опитування, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова з 21–27 березня 2024 року, абсолютна більшість українців (59,5%) переконані в перемозі України у війні проти РФ, ще 23% вважають, що Україна, найімовірніше, переможе [7].

Література

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377> (дата звернення: 15.05.2024).
2. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2023 рік: затверджено озпорядженням Кабінету Міністрів України від

14 березня 2023 р. № 221-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/> (дата звернення: 15.05.2024).

3. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. 2022. № 1-2 (187-188). 131 с.

4. Децентралізація дає можливість URL: <https://decentralization.gov.ua/about> (дата звернення: 15.05.2024).

5. Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України: Закон України від 28 липня 2023 р. № 3285-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3285-20#Text> (дата звернення: 20.05.2024).

6. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки: затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.05.2024).

7. Більшість українців вірять у перемогу України у війні, понад половина з них вважає, що вона настане не пізніше ніж через два роки – соціопитування Разумков Центр. URL: <https://interfax.com.ua/news/press-conference/979351.html> (дата звернення: 20.05.2024).

БУТИРІН Євген

Південноукраїнський національний
педагогічний університет
ім. К. Д. Ушинського, доцент кафедри
політичних наук та права, кандидат
юридичних наук

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ ПІСЛЯ ПОЧАТКУ ПОВНОМАСШТАБНОЇ АГРЕСІЇ РФ ТА ВВЕДЕННЯ ПРАВОВОГО ПОЛОЖЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ

Станом на середину листопада 2022 р. російські окупанти вже знищили або пошкодили понад 12 000 багатоповерхових будинків, понад 100 тис. приватних садиб та більше 500 промислових підприємств в Україні [1]. З тих пір обстріли українських міст та бойові дії на нашій землі фактично не припинялись. Відходи, які були утворені внаслідок повномасштабної військової агресії з боку рф, вимірюються сотнями тисяч тонн. Місцева влада вимушена їх вивозити на територію полігонів побутових відходів та навіть на територію несанкціонованих сміттєзвалищ. Більшість відходів, які стали наслідком російської агресії – це габаритні і

важкі матеріали. Треба зазначити, що частину цих відходів можна переробити і використати повторно в промисловості чи будівництві. Багато будівельних відходів містить токсичні речовини, що забруднюють повітря, ґрунт і підземні води. За офіційними даними Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів, орієнтовні екологічні збитки внаслідок засмічення земель відходами перевищують 997 млрд грн [2]. Найбільше відходів унаслідок російських обстрілів накопилось на території Київської, Житомирської, Сумської, Миколаївської, Херсонської, Чернігівської та Харківської областей. Слід зазначити, що на Луганщині та Донеччині, унаслідок російської окупації, цей підрахунок неможливо здійснити.

Існують три способи поводження з будівельними відходами: захоронення, утилізація або повторне використання. На жаль, в Україні переважають перші два.

На підставі пп. 2 п. 15 постанови Кабміну України № 1073 від 27 вересня 2022 р., органи місцевого самоврядування отримали право перевозити відходи від руйнувань від місця їх утворення до об'єктів поводження з відходами або місць тимчасового зберігання. На нашу думку, ця норма дозволила органам місцевого самоврядування вивозити та зберігати відходи, у тому числі на території несанкціонованих сміттєзвалищ. Наприклад, у м. Ірпінь, де тимчасово «погостювали» рашистські війська, подібне сміттєзвалище було утворено на підставі акту комісії, створеної службовцями органів місцевого самоврядування. Треба зазначити, що це тимчасове сміттєзвалище розташоване прямо на березі річки Буча [3]. Хоча, на підставі п. 26 Постанови Кабміну України № 1073 від 27 вересня 2022 р., місця тимчасового зберігання слід організувати за 2 кілометри від об'єктів водного фонду [4]. Окрім будівельних відходів на територію сміттєзвалища завозиться також побутова техніка [3]. Також на підставі п. 31 Постанови Кабміну України № 1073 від 27 вересня 2022 р., виконавчі органи сільської, селищної, міської ради зобов'язані вживати заходи щодо повторного використання основних компонентів відходів від руйнувань. Наприклад, у місті Гостомелі Київської області, завдяки уряду Франції та іншим донорам, французька компанія Neo-Eco в рамках проекту відновлення семи житлових будинків демонтувала чотири зруйновані внаслідок збройних дій РФ будинки і переробила 15 тис. тонн будівельного сміття. Цікаво, що після сортування тільки 10% будівельного сміття як потенційно небезпечного відходу (такого, що містить азбест) було відправлено на утилізацію в спеціалізовані та сертифіковані компанії. Решту 90% будівельних відходів успішно перероблено на місці [4].

Розв'язати проблему будівельних та побутових відходів в м. Ірпінь на Київщині допомагає японська компанія Radeco [5] та японське агентство міжнародного співробітництва JICA. У рамках глобального Проекту екстреного відновлення та переробки відходів в Україні, агентство

міжнародного співробітництва JICA передало Ірпінській громаді протягом 2023 р. 39 різних машин: екскаватори, навантажувачі, дробарки та ін. [6].

У квітні 2023 р. Асоціація Переробки Відходів України та Литовська Асоціація Знесення підписали Меморандум про створення майданчика з переробки будівельного сміття в Бучі [7]. Також у серпні 2023 року ізраїльська компанія GreenMix, що спеціалізується на переробці будівельного сміття, заявила про готовність інвестувати в будівництво заводу з екологічної переробки будівельного сміття та демонтувати зруйновані під час бойових дій багатоповерхівки в м. Буча [8]. Однак на сьогоднішні нами не знайдена інформація про затвердження проекту чи початок будівництва такого заводу.

Таким чином, утилізація будівельних відходів є важливою екологічною проблемою, розв'язання якої необхідно надавати державної ваги, особливо нині. Необхідне спорудження нових переробних підприємств, а також перепрофілювання існуючих, які мають недостатньо завантажені виробничі потужності. Істотним є також питання розроблення відповідної нормативної бази щодо використання вторинних ресурсів з будівельних відходів для виготовлення будівельних матеріалів.

Також військові дії завдали значної шкоди інфраструктурі, яку органи місцевого самоврядування, комунальні підприємства та приватні компанії використовують у сфері поводження з побутовими відходами. За інформацією Міністерства розвитку громад та територій України, лише в Донецькій, Луганській, Харківській, Київській та Чернігівській областях було знищено та пошкоджено 5% всіх наявних сміттєзбиральних автомобілів, 17% всіх біогазових установок, 9% сортувальних ліній. Прямі збитки сфери управління відходами становили 95,36 млн доларів, орієнтовна вартість вивезення будівельного сміття / завалів становила 320,70 млн доларів, а втрата прибутків підприємствами з утилізації сміття – 11,9 млн доларів [9].

Література

1. Міндовкілля: Масштаби шкоди, завданої довкіллю України від агресії рф, вражають весь світ. *Урядовий портал*. 11 листопада 2022 р. URL: mindovkillyamasshtabi-shkodi-zavdanoyi-dovkillyu-ukrayini-vid-agresiyi-rf-vra-zhayut-ves-svit. (дата звернення: 16.05.2024).
2. Орієнтовні розрахунки збитків нараховані Державною екологічною інспекцією відповідно до затверджених методик. URL: <https://ecozagroza.gov.ua>. (дата звернення: 15.05.2024).
3. Росія влаштує нам сміттєзвалища. Міста переповнені відходами руйнації – що з ними робити. URL : https://vikna.tv/video/ukrayina/smitty_e_zvalyshha-perepovneni-vidhodamy-rujnacziyi-massht408.ab-problemy/.(дата звернення: 16.05.2024).

4. Neo-Eco демонтувала чотири будинки в Гостомелі, переробила 15 тис. тонн будівельного сміття. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/898650.html> (дата звернення: 16.05.2024).

5. Японська компанія планує допомогти Ірпеню із переробкою сміття – Маркушин. URL : <https://suspilne.media/597705-aponska-kompania-planue-doro-mogti-irpeniu-iz-pererobkou-smitta-markusin/>. (дата звернення: 15.05.2024)

6. Відбудова Ірпеня: японське агентство JICA передало партію спецтехніки для переробки будівельного сміття. URL: <https://suspilne.media/530757-vidbudova-irpena-aponske-agentstvo-jica-peredalopartiu-spectehniki-dla-pererobki-budivelnogo-smitta/> (дата звернення: 17.05.2024).

7.У Бучі перероблятимуть будівельне сміття. URL: <https://nezlamni.city/articles/336684/v-irpeni-buchi-ta-borodyanci-pereroblyatimut-budivelne-smittya-detali-proyektu> (дата звернення: 17.05.2024).

8. Україна зароблятиме на переробці будівельного сміття. URL: <https://spilka.pro/ukrayina-zaroblyatyme-na-pererobtsi-budivelnogo-smittya/>. (дата звернення: 17.05.2024).

9. Вивіз сміття в умовах воєнного стану: Кабмін затвердив порядок управління побутовими відходами. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/06/20/701350/>. (дата звернення: 17.05.2024).

БОЙКО Ігор

Львівський національний університет імені Івана Франка, завідувач кафедри історії держави, права та політико-правових учень, доктор юридичних наук, професор

ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА МОРАЛЬНО-ЕТИЧНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТА

Одним з пріоритетів України на шляху до членства в НАТО та ЄС є подолання корупції як негативного суспільного явища, яке проявляється в злочинному використанні службовими особами, державними діячами їхніх прав і посадових можливостей з метою особистого збагачення. Як і будь-яке суспільне явище, корупція в певних суспільних відносинах пронизує все суспільство, а в інших існувати не може. Через те, боротьба з корупцією не може бути ні чим іншим, як боротьбою за зміну суспільних відносин, які сприятливі для існування корупції. Одним із сприятливих чинників існування корупції є забюрократизованість системи державного правління. Дієвими підсилювачами боротьби з корупцією є заходи

боротьби з корупціонерами. На сьогоднішній день невідомі методи з педагогіки та менеджменту, які б гарантували, що людина буде ідеальним посадовцем, суддею, прокурором тощо. Проте існує чимало країн з вельми низьким рівнем корупції. Більше того, відомі історичні приклади, коли дії, направлені на зниження корупції, призвели до значних успіхів: Сінгапур, Гонконг, Португалія, Швеція. Це однозначно, говорить на користь того, що методи боротьби з корупцією існують. Цікавою є шведська стратегія боротьби з корупцією. До середини XIX ст. у Швеції корупція процвітала. Одним з наслідків модернізації країни став комплекс заходів, націлених на усунення меркантилізму (переважання матеріальних, фінансових інтересів над усіма іншими). Було відкрито доступ до внутрішніх державних документів і створена незалежна й ефективна система правосуддя. Одночасно, шведський парламент і уряд встановили високі етичні стандарти для посадовців і стали домагатися їхнього виконання. Крім цього, чесність стала найважливішою соціальною нормою життя людини. Зарплати високопоставлених чиновників спочатку перевищували заробітки робітників у 12–15 разів, проте з часом, ця різниця знизилася до двократної. Нині Швеція має один із найнижчих рівнів корупції у світі. Шведський досвід боротьби з корупцією вартий уваги, адже високі етичні стандарти для посадовців, контроль за їхнім дотриманням, культивування чесності в суспільстві принесли свої позитивні результати.

Досягненням останніх років української держави є усвідомлення важливості правових цінностей та етичних стандартів, які визнані фундаментом професійної діяльності, зокрема юристів в сучасній Україні. Сьогодні ціннісними орієнтирами юриста є повага до людської гідності, добросовісність, свобода, справедливість, рівність, демократія, правопорядок, законність, верховенство права, верховенство закону та інші. Ці ціннісні орієнтири є водночас, нормативними вимогами для зайняття посад судді, прокурора, нотаріуса, адвоката. Сучасний розвиток українського суспільства вимагає від юристів дотримання правових цінностей та етичних стандартів в їх професійній діяльності. В своїй професійній діяльності юристи України керуються такими основними принципами: служіння народу України; верховенства права; незалежності та підкорення лише закону; демократизму і гуманізму; пріоритету прав і основних свобод людини й громадянина; професіоналізму, компетентності та відданості справі; чесності та порядності; додержання присяги (там, де її прийняття передбачено). Професійна підготовка юриста в умовах сьогодення немислима без оволодіння глибокими знаннями щодо ролі, сутності правових цінностей та етичних стандартів, знання правил їх балансування у різних сферах професійної діяльності юриста. Тому сьогодні важливим є формування у здобувачів вищої освіти здатності ухвалювати справедливі рішення у ситуаціях, що вимагають системного,

логічного та функціонального тлумачення норм права. Дуже важливо сформулювати в сучасних юристів загострене почуття справедливості та відповідальності. Ці та інші важливі питання передбачені в курсі «Правові цінності та етичні стандарти в професійній діяльності юриста», який вивчають студенти юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка за спеціальністю 081 «Право», галуззю знань 08 «Право», другий (магістерський) рівень.

Однією з найважливіших етичних категорій в професійній діяльності юриста є добросовісність. Перш ніж говорити про добросовісність в професійній діяльності юриста варто визначити її природу, поняття та сутність. Словосполучення добросовісність складається з двох слів: добро і чесність. Добро розглядається як категорія етики, якою позитивно оцінюють певну поведінку людини, явища чи події, а також як духовне благо, моральне, правильне, правомірне, законне. Чесність – це одна з основних рис людських чеснот, моральна якість, що відображає одну з найважливіших вимог моральності. Чесність включає правдивість, принциповість, вірність взятим зобов'язанням, суб'єктивну переконаність у правоті справи, щирість перед іншими і перед самим собою відносно тих мотивів, якими людина керується, визнання і дотримання прав інших людей на те, що їм законно належить. Чесним є той, хто: 1) відзначається високими моральними якостями, людина благородна (найбільш широке розуміння); 2) є старанним, сумлінним, таким, що ретельно виконує свої обов'язки; 3) завжди говорить правду, має прямий характер, відверта людина; 4) не здатний украсти що-небудь, не схильний до крадіжки, привласнення чужого. З цього випливає, що добросовісність є високою моральною якістю та чеснотою, що проявляється у духовній та тілесній чистоті людини. Близьким за змістом до поняття добросовісності є поняття добросовісності, яка передбачає необхідність сумлінної та чесною поведінки суб'єктів при виконанні своїх юридичних обов'язків і здійсненні своїх суб'єктивних прав.

Формування поняття добросовісності в українській мові почалося від церковнослов'янського слова «ціломудрія» як невинність, розсудливість, цілісність. А переклад кореня «ціл», від якого походить це слово, означає здоровий, непошкоджений, чистий, чесний, той, хто виконує Божі Закони. Сутність слова «ціломудріє» передбачає повернення до первісної цілісності природи людини, яку вона посідала перед гріхопадінням, глибинне навернення від нашого гріховного життя до життя у Бозі, виконанні Божих Законів. Час посту – це період перебування у душі покаєння, час, в якому ми прагнемо до віднови первісної цілісності нашого життя, відновлення доброї честі людини. Добросовісність породжує смиренномудрість, бо тільки смиренні можуть жити по правді, бачити велич Божу, мати доброту, бути доброзичливим до всіх.

Не відрізняється змістовно від церковного ціломудрія латинське слово *castitas* «цілий». В англійській мові добродесність позначено терміном «*integrity*», що означає стан цілісності, якість чесної людини, яка має сильні моральні принципи.

Світова неурядова організація Траспаренсі Інтернаціонал (*Trasparenсі International*) визначає добродесність як поведінку та дії людини, що відповідають набору моральних принципів і стандартів, схвалених на рівні індивідів та інституцій. Ця організація також зазначає, що добродесність створює бар'єр для корупції. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови добродесність пояснюється як висока моральна чистота, чесність, а «добродесним» є той, хто живе чесно, дотримується правил моралі. Сучасний словник з етики трактує поняття добродесності як позитивну моральну якість, яка зумовлена свідомістю й волею людини, та є стійкою характеристикою її способу життя та вчинків. Під добродесністю розуміється також готовність і здатність особистості свідомо, неухильно орієнтуватись у своїх діях та поведінці на принципи добра й справедливості. Ще у XVIII ст. Григорій Сковорода використовував термін «добронравія» для позначення цієї етичної категорії.

До початку 2000 р. у нормативно-правових актах України можна було зустріти тільки вираз «академічна добродесність». 23 жовтня 2000 р. Головне управління державної служби України видало наказ, яким затвердило Загальні правила поведінки державного службовця, де добродесність згадувалася як одна з обов'язкових умов для державних службовців. Однак жодних додаткових деталей щодо терміну в документі не було визначено. У 2006 р. Президент України своїм Указом затвердив Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до добродесності». Це був перший документ в новітній історії України, в якому згадується перелік заходів для підвищення рівня добродесності держслужбовців та суддів і контролю державної влади з боку громадянського суспільства. Проте не було законодавчо визначено чітких формулювань поняття та критеріїв добродесності.

У законі «Про державну службу» 2011 р. одним із принципів держслужби названо добродесність. Але саме визначення з'явилося тільки через чотири роки в новому ухваленому законі. Це «спрямованість дій державного службовця на захист публічних інтересів та відмова від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих йому повноважень».

У 2015 р. чеська неурядова організація SEELI визначила добродесність як «внутрішню рису людини, за якої вона діє відповідно до певних принципів та цінностей, не йдучи на компроміси ні на роботі, ні у приватному житті». У чинному законодавстві України використовуються

різні терміни й похідні від поняття доброчесності. Йдеться, зокрема, про такі: «критерій доброчесності», «академічна доброчесність», «перевірка доброчесності», «декларація доброчесності», «розбудова доброчесності» та інші. У міжнародних джерелах поняття доброчесності розкривається через конкретні сфери суспільного та особистого життя. Так, доброчесність у кодексі етики Ради Європи розглядається як: цілісність, нероздільність, чистоту манер, чесність; безумовний і стійкий обов'язок щодо дотримання моральних цінностей та зобов'язань. У психологічному й етичному розумінні доброчесність означає цілісність і міцну узгодженість якостей особистості та передбачає сумісність компетенцій, цінностей, інтересів, звичок і мотивації індивіда. У професійній поведінці доброчесність передбачає наявність і дотримання розроблених правил, які регулюють впровадження професійних стандартів в установах, органах влади та організаціях; доброчесність також включає роботу над повноцінним розвитком особистості, здатність контролювати власні емоції, щоб не дозволити їм подолати розум; доброчесність – це також здатність зберігати особисту гідність і не порушувати гідності інших.

З 2 червня 2016 р. доброчесність стала обов'язковою умовою для зайняття посади судді. До Конституції України було внесено відповідні зміни, за якими суддя має бути доброчесним, а суддя Конституційного Суду України повинен мати високі моральні якості. Ухвалено закон, який зобов'язував суддів щорічно до 1 лютого подавати декларацію доброчесності. Ґрунтовний аналіз складових доброчесності підготував Микола Хавронюк, доктор юридичних наук, професор, член правління Центру політико-правових реформ. Бути чесним означає відзначатися високими моральними якостями; бути старанним, сумлінним, таким, що ретельно виконує свої обов'язки; завжди говорити правду, мати прямий характер, бути щирою, відвертою людиною; не здатним украсти щонебудь, не схильний до крадіжки, привласнення чужого. Бути неупередженим означає діяти без страху, упередженості чи прихильного ставлення. Принцип чесності та неупередженості у дотриманні доброчесності полягає у системному уникненні її порушень під час професійної діяльності.

У сучасних умовах здійснення судової реформи досягнуто значних успіхів щодо визначення поняття «доброчесність». Зокрема доброчесність визначена безпосередньо в законах (ст. 9-1 Закону «Про Вищу раду правосуддя», ст. 95 Закону «Про судоустрій і статус суддів»). Критерію доброчесності відповідають кандидати на посаду члена ВРП або члена ВККСУ, якщо вони є: незалежними, чесними, неупередженими, непідкупними, сумлінними, дотримуються етичних норм та демонструють бездоганну поведінку в професійній діяльності та особистому житті, а також стосовно яких немає сумнівів щодо законності джерел походження

майна, відповідності рівня життя кандидата або членів його сім'ї задекларованим доходам, відповідності способу життя кандидата його статусу. Цей перелік практично збігається з переліком, визначеним у Бангалорських принципах поведінки суддів від 19 травня 2006 р. До цих принципів віднесені: незалежність; об'єктивність (неупередженість); чесність і непідкупність; дотримання етичних норм; старанність, а також рівність. Як справедливо зазначив професор М. Хавронюк, цей перелік частково перетинається також із положеннями ст. 62 Закону «Про судоустрій і статус суддів», згідно з якими в декларації доброчесності судді мають міститися твердження про відповідність рівня життя судді наявному в нього та членів його сім'ї майну та одержаним ними доходам; своєчасне та повне подання декларацій особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та правдивість задекларованих у них відомостей; невчинення корупційних правопорушень; відсутність підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності; сумлінне виконання обов'язків судді та дотримання ним присяги; невтручання у правосуддя, здійснюване іншими судьями. Тому з практичного погляду для вирішення завдань проведення конкурсів на відповідні посади доброчесність необхідно визначати відповідно до вимог, передбачених у законах «Про Вищу раду правосуддя» і «Про судоустрій і статус суддів», зокрема як сукупність конкретних чеснот, позитивних моральних рис людини, які характеризують її як таку, що є морально чистою.

Доброчесність необхідна і для побудови громадянського суспільства, нормальних суспільних відносин, правової держави. Доброчесність досягається завдяки вихованню та освіті. Вивчення студентами юридичних вузів курсу «Правові цінності та етичні стандарти в професійній діяльності юриста» є важливим кроком на шляху до формування доброчесності як необхідної морально-етичної складової діяльності юриста в сучасній Україні.

Література

1. Бігун В. Доброчесність і правосуддя. (Філософія. Теорія. Практика.). Київ: Інтерсервіс. 2021. 500 с.
2. Доброчесність: поняття, складові та історія URL : <https://prosvita.nazk.gov.ua/blog/dobrochesnist-ponyattya-skladovi-ta-istoriya> (дата звернення: 16.05.2024).
3. Доброчесність – Офіс доброчесності НАЗК URL : <https://prosvita.nazk.gov.ua/encyclopedia/dobrochesnist> (дата звернення: 16.05.2024).
4. Доброчесність – Вікіпедія URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 16.05.2024).

ГАВРИЛЕНКО Олександр
Харківський національний університет імені
В. Н. Каразіна, професор кафедри міжнародного і
європейського права, доктор юридичних наук,
професор

ПЕРШИЙ ТОРУНСЬКИЙ МИРНИЙ ДОГОВІР 1411 Р.: МАЛОВІДОМА ПАМ'ЯТКА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Провідне місце серед формальних джерел міжнародного права посідають міжнародні договори. Ці джерела, що містили норми, які регулювали більш або менш широке коло міжнародних відносин, відомі ще з незапам'ятних часів. Найдавніший з віднайдених археологами міжнародних договорів, датується кінцем IV тисячоліття до н.е. [1, с. 26]. Він являв собою угоду, яку було укладено після 3100 р. до н.е. між розташованими в Південній Месопотамії містами-державами Лагашем і Уммою [2, р. 20]. З розвитком суспільств їхнє значення все більш зростало. Міжнародні договори були покликані встановлювати мир чи перемир'я, закріплювати міждержавні союзи, нормативно врегульовувати міждержавну торгівлю, встановлювати кордони, визначати статус іноземців тощо.

За доби середньовіччя право міжнародних договорів розвивалося. Поступово угоди почали посідати центральне місце в системі тогочасного міжнародного права. В другій половині XIV ст. значна частина українських земель (Волинь, Чернігово-Сіверщина, Поділля, Київщина) увійшла до складу Литовсько-Руської держави (Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського), що перетворилася на одну з впливових держав середньовічної Європи [3, с. 193]. Окрім використання військової сили, що було притаманно періоду середньовіччя, в практиці міжнародних відносин ВКЛ значне місце посідали міждержавні угоди.

Серед маловідомих міжнародних договорів Литовсько-Руської держави, що, окрім іншого, більш або менш суттєво вплинули на життя населення українських земель, на увагу заслуговує Перший Торунський мирний договір (1 лютого 1411 р.), який було укладено між Тевтонським орденом, з одного боку, та Королівством Польським і Великим князівством Литовським – з іншого [4]. Переговори про припинення війни велися на острові на р. Вісла поблизу м. Торунь (Торн). Тевтонську сторону під час переговорів репрезентував ландмейстер Лівонії Конрад фон Фітінгхоф, разом із єпископом Вюрцбурга Яном фон Еглофштайном і Ройсом фон Плауеном, родичем великого магістра Генріха. Від імені Владислава Ягайла виступив великий князь Вітольд та шість польських сановників. Підписантами виступили польський король Владислав Ягайло та Великий

князь Литовський Олександр Вітольд, а також Великий магістр Генрік фон Плауен [5]. Документ було складено латиною написано на пергаментному аркуші й завірено печаткою великого князя литовського Вітовта.

Згідно з умовами угоди, польський король звільняв всіх бранців в обмін на 60 разів по 100.000 празьких грошей (близько 20.000 кг срібла). Ці гроші мали виплачуватися протягом наступних чотирьох років. На випадок затримки виплат передбачався окремий штраф в 720.000 празьких грошей. Кордони держав поверталися до передвоєнного 1409 року. Добжинська земля, що була захоплена хрестоносцями в 1409-1411 рр., поверталася Польському Королівству. Натомість Польське Королівство повертало магістру і Ордену всі захоплені замки на землях Пруссії, звідки виводилися польські залоги. За Великим князівством Литовським залишалася Жемайтія, але, після смерті польського короля Ягайла і великого князя литовського Вітовта, вона мала бути повернута магістру пруському і Ордену хрестоносців. Спір навколо міст Дрезденка і Сантока мав бути переданий на вирішення колегії з дванадцяти арбітрів. Для міжнародної торгівлі відкривалися кордони. Купці обох сторін отримали право вільно торгувати на території супротивної сторони. Ягайло і Вітовт зобов'язувалися охрестити всіх язичників у Литві та Жемантії, які ще не прийняли християнство після Кревської унії 1385 р. [5].

Оригінальний документ першого Торунського миру, записаний польською стороною, завірили своїми печатками представники єпископату, князі, польські та литовські сановники та представники міст: Кракова, Сандомира, Познані, Каліша, Бжесця Куявського та Влоцлавека. З тевтонського боку документ великого магістра був гарантований, серед іншого, ризьким архієпископом, трьома тевтонськими єпископами, вюрцбурзьким єпископом, німецьким і лівонським магістром і трьома найвидатнішими лицарями Тевтонського ордену. Польська сторона скріпила мирний документ негайно, з тевтонського боку мирний акт скріпили лише посередники, а сановники Ордену та представники лицарів погодилися скріпити документ пізніше. Взаємна передача документів Першого Торунського миру з печатками відбулася лише 10 травня 1411 р. на урочистій зустрічі польського короля та князя Вітольда з великим магістром Генріком фон Плауеном поблизу Злоторії – міста в південно-західній Польщі, на річці Качава [6].

Умови Торунського договору вважалися відносно необтяжливими для Ордену, з огляду на його розгромну поразку у війні і потенціал союзників. Проте, внаслідок Великої війни, було зупинено експансію Тевтонського ордену, який тимчасово втратив роль домінуючої військово-політичної сили в балтійському регіоні. Окрім того, Орден мусив виплатити переможцям величезну суму викупу, що на той час дорівнювала десяти річним доходам короля Англії. Це підірвало фінансове становище

Ордену. Магістр скликав Раду представників міст, яка мала затвердити спеціальний податок. Данциг (Гданськ) і Торн (Торунь) повстали проти нового податку, але повстання було придушено. Щоб сплатити викуп, лицарям довелося конфіскувати срібло і золото церкви, а також робити запозичення закордоном. Перші два роки репарації виплачувалися в повному обсязі і своєчасно. Надалі виплати лягли важким тягарем на Тевтонський Орден. Скарбниця була спустошена, оскільки лицарі прагнули відновити свою найману армію, а також за допомогою дорогих подарунків намагалися забезпечити собі підтримку Папи Римського і Сигізмунда Угорського.

Отже, договір завершив Велику війну 1409–1411 років, що призвела до розгрому військ Ордену союзними військами у Грюнвальдській битві 1410 року [7], та підбила підсумок завоювань лицарів у Північних (Балтійських) хрестових походах – серії військових кампаній католицьких держав та лицарських орденів проти язичницьких фінських, західнослов'янських і балтійських племен з метою підкорення та навернення цих народів до католицизму, завоювання та колонізації їхніх земель для створення нових феодальних держав або розширення вже існуючих.

Але Торунський мир не приніс остаточного примирення Ордену з союзниками. Невдовзі після укладення угоди виникли розбіжності щодо кордонів Ордену з Литвою біля річки Німан. В 1412 Сигізмунд виступив посередником і незабаром оголосив Торунський мирний договір справедливим, а територіальну суперечку вирішив на користь Литви. Лицарі відмовилися прийняти це рішення і в результаті в червні 1414 вибухнула Голодна війна – збройний конфлікт між Королівством Польським і Великим князівством Литовським та Руським, з одного боку, і Тевтонським орденом, з іншого. Ягайло оголосив війну ордену в Ленчицькому замку. Польсько-литовська армія вторглася в межі Пруссії, але хрестоносці, не бажаючи вступати у відкритий бій, сховалися за замковими стінами. За допомогою прусського Союзу Ящірки об'єднаній армії вдалося взяти Найденбург, Маранген, Остероде, Оленштайн, Гонештайн, Крісбург, Біскупец, Рисенбург і Кузентнік. За кілька тижнів вся Вармія¹ була окупована до Ельбінга та Браунсберга.

Після облоги укріпленого Бродницького замку польсько-литовсько-руськими військами магістр Кюхмейстер запропонував мир в обмін на Кульмерланд, Куявію, південну частину Гданського Помор'я та Жмудь, які повинні були перейти до Великого князівства Литовського. Ягайло відмовився. Після листа, надісланого хрестоносцями до Папи Римського з пропозицією врегулювати конфлікт дипломатичними

---

¹ Вармія (нім. Ermland) – історична область Пруссії.

каналами, виступив папський легат єпископ Лозанський Вільям (Ян). Дворічне перемир'я було підписано 8 жовтня 1414 р. у Страсбурзі (Бродниці)². Ягайло та Вітовт погодилися подати свої вимоги до ордену на Констанцькому соборі³. Пізніше перемир'я було продовжено до 1418 року. Несприятливий для Ягайла та Вітовта хід переговорів призвів у 1419 р. до нової війни. А трохи згодом, у 1422 році розпочалася двомісячна Голубська війна між Тевтонським орденом і Королівством Польським, Великим князівством Литовським, Руським та Жемайтійським та Князівством Молдавією, яка закінчилася підписанням Мельнського миру.

Отже, внаслідок укладення Торунського договору 1411 р. сталого миру досягнуто не було. Велике князівство Литовське, Руське та Жемайтійське, як і Королівство Польське, отримали лише кілька років відносного миру в стосунках з Тевтонським орденом, але це було важливо, зважаючи на те, що ВКЛ і Польща були ослаблені конфліктом і їм був потрібен час, щоб відновити свій потенціал. Однак, нова війна з Орденем була неминучою.

Література

1. Гавриленко О.А., Сироїд Т.Л. Історія міжнародного права: стародавня доба : навчальний посібник. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. 232 с.
2. Altman A. Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law: The Ancient Near East (2500–330 BCE). Leiden; Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2012. XXVI, 254 p.
3. Бойко І.Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX-XX ст.): навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. 904 с.
4. Барбашев А.И. Торнский мир (1411 г.). *Журнал Министерства народного просвещения*. 1890. Ч. 272 (СCLXXII). С. 80-105.
5. Codex epistolaris saeculi decimi quinti. Т. 2. Kraków: Wyd. A. Lewicki, 1891. № 35. S. 39-43. URL: <https://archive.org/details/codexepistolari00lewiгоog> (дата звернення: 17.05.2024).
6. Kuczyński S. M. Pierwszy pokój Toruński (1 lutego 1411). *Zapiski Historyczne*. 1955. Т. 20. № 1-4. S. 139-165.

---

² Бродниця (пол. Brodnica, нім. Strasburg in Westpreußen або Strasburg an der Drewenz) – місто на півночі Польщі, на річці Дрвенця.

³ Констанцький собор (лат. Concilium Constantiense, нім. Konzil von Konstanz) – XVI Вселенський собор католицької церкви, що засідав у місті Констанці (південна Німеччина) з 16 листопада 1414 до 22 квітня 1418 р.

7. Омельченко М. Лицарі під синьо-жовтими прапорами: як українці в «Битві народів» під Грюнвальдом воювали разом з поляками і литовцями. URL: <https://novynarnia.com/2022/07/16/lyczari-pid-synozhovtymy-praporamy-yak-ukrayinczi-v-bytvi-narodiv-pid-gryunvaldom-voyuvaly-razom-z-polyakamy-i-lytovczyamy/> (дата звернення: 17.05.2024).

КРЕСТОВСЬКА Наталя

Національний університет «Одеська морська академія», завідувачка кафедри морського права, докторка юридичних наук, професорка

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ СТУДІЇ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ

За словами Д. Музуракіса відновне правосуддя – це одночасно і нова, і стара концепція. Хоча сучасне формулювання з'явилося з'явилося за останні сорок років, філософія та етика, що лежать в його основі, відігравали центральну роль у давньогрецькій, римській та азійській цивілізаціях, які визнавали важливість компенсації жертвам правопорушень [1, с. 244]. Зокрема, витоки філософії відновного правосуддя ми знаходимо у концепції природного закону англійського мислителя XVII століття Томаса Гоббса. Гоббс стверджував, що мир і співпраця є сприятливішими для самозбереження, ніж насильство або тотальна конкуренція. Перший і основний природний закон закликає: слід прагнути миру і дотримуватись його. Інші природні закони, виведені Гоббсом:

- подяка (людина, що одержала благодіяння, має поводитися так, щоб добродійник потім не розкаювався в своєму вчинку);
- взаємна поступливість або люб'язність (люди мають підлаштовуватися один до одного);
- прощення образи тому, хто розкається;
- помста повинна мати на меті не жорстокість, а тільки майбутнє добро;
- визнання загальної рівності й відсутність домагань на привілеї;
- неупередженість у вирішенні спору, гарантії недоторканності суддям і посередникам у справі миру, підпорядкування рішенням суду, рівність сторін в суді [2, с. 166-178].

Філософія відновного правосуддя виходить з визнання того факту, що встановлення та підтримка відносин з іншими людьми є базовою потребою людини. Правопорушення в першу чергу руйнують міжособистісні відносини, але хвильовий ефект такої поведінки може поширювати свій вплив на друзів, сім'ю, соціальне оточення тощо. Саме тому відновлення порушених відносин має ефект зцілення не тільки для

однієї окремої жертви правопорушення, але й впливає на колектив або громаду і навіть на відносини за їх межами.

Відновне правосуддя ґрунтується на розумінні визначальної ролі самостійності та самодіяльності людей у врегулюванні суспільних відносин. Найрадикальнішу позицію в цьому плані займав норвезький кримінолог Нільс Крісті, який обвинувачував державу у привласненні монополії на вирішення конфліктів та у перетворенні правосуддя на індустрію, яка переробляє конфлікти за допомогою професійних юристів. На його думку, суспільству слід повернути собі функцію залагодження конфліктів без будь-якої участі держави та юристів. Таку місію на його думку, має взяти на себе непрофесійний сусідський суд, орієнтований на задоволення потреб жертви злочину та надання соціальних послуг правопорушнику з метою його реінтеграції в суспільство [3, с. 10-11].

Філософія відновного правосуддя означає революційний поворот до інтересів і потреб жертви правопорушення. В офіційному правосудді жертва усунута від процесу реагування на злочин, а її інтереси у кращому випадку розглядаються як другорядні, тому що на першому місці стоїть потреба покарати винуватця та відновити правопорядок. На жертву злочину в кращому випадку не звертають увагу, а в гіршому – потерпілий стає жертвою двічі: перший раз від рук злочинця і другий раз у процесі правосуддя.

Відновне правосуддя змінює оцінку й правопорушника. Згідно з філософією відновного правосуддя реакція на кримінальне правопорушення має полягати у відновленні правопорядку шляхом максимального відновлення морально-психологічного та матеріального стану потерпілого з одночасною ресоціалізацією правопорушника і досягненням балансу особистого (інтереси сторін кримінально-правового конфлікту) і суспільного (потреба суспільства в безпеці).

Філософія відновного правосуддя базується на переконанні, що сторони конфлікту мають брати активну участь у його вирішенні та пом'якшенні його негативних наслідків. Відновне правосуддя покликане зцілювати, надати моральний урок, залучати громаду, підштовхувати її до проведення діалогу на основі поваги, сприяти усвідомленню цінності прощення, відповідальності, вибачення і виправлення, а також відновлення належного фізичного та емоційного стану потерпілого, правопорушника та громади.

Відновне правосуддя – це підхід до розв'язання конфлікту, що включає потерпілого, правопорушника, їхнє оточення, організації, які займаються правосуддям, та громаду. Він полягає у вирішенні кримінально-правового конфлікту через відновлення завдано потерпілому шкоди, через відчуття відповідальності у правопорушника та, часто, завдяки участі громади у вирішенні ситуації. Активна участь учасників

конфлікту є важливою складовою, що наголошує на відновленні відносин, примиренні та укладанні угод між сторонами. Процеси відновного правосуддя адаптовані до культурних особливостей та потреб різних спільнот, дозволяючи відновити контроль над ситуацією для потерпілих, правопорушників та громади. Ці процеси також можуть змінювати відносини між громадою та системою правосуддя взагалі.

За словами Джона Брейтвейта, усі цінності відновного правосуддя є культурними універсальними. На його думку, не існує культур без традицій відновного правосуддя. У всіх культурах цінують відшкодування шкоди, заподіяної особистості та / або власності, надійність, гідність, надання можливостей і підтримку, дорадчу демократію і гармонію, засновану на почутті справедливості та взаємовиручці. Ці цінності є універсальними тому, що всі вони важливі для емоційного виживання людей, для можливості жити, не відчуваючи при цьому постійної загрози насильства [4, с. 19-20].

Перелік цінностей відновного правосуддя не є усталеним, зазвичай до нього також зараховують: участь у вирішенні своєї справи, повагу до іншого, толерантність, безпеку, мир та порозуміння. Автори підготовленого для Управління ООН з наркотиків та злочинності «Посібника з програм відновного правосуддя» виокремлюють також цінності процесу відновного правосуддя: участь та наснаження учасників; повага до всіх учасників; надання переваги тим результатам, що досягнуті у результаті згоди/консенсусу, а не «призначеним зверху»; зобов'язання учасників положенням тієї угоди, що досягнута обоюдно у ході процесу; гнучкість та відповідність процесу й результатів; наснаження громади [5, с. 10].

Слід враховувати, що в різних культурах цінності, на яких ґрунтується відновне правосуддя, розуміються по-різному, і думки про те, як втілювати ці цінності у певній культурі, сильно відрізняються. Отже, відновне правосуддя має бути культурно-конкретним соціальним рухом, що визнає багатство і розмаїття стратегій у досягненні вищезазначених універсальних цінностей.

Поєднання цих підходів забезпечує повне відображення сутності відновного правосуддя, його мети, завдань. Ціннісним є як сам процес, так і наслідки, яких він покликаний досягти. Процес як елемент відновного підходу забезпечує для учасників кримінально-правового конфлікту, в основному, морально-психологічний ефект, а наслідки переважно мають матеріальне, організаційне значення. Комплексне поєднання нематеріальних та матеріальних начал при вирішенні кримінально-правового конфлікту – основа відновного правосуддя.

Література

1. Mousourakis G. Restorative Justice: Perspectives on Contemporary Theoretical and Empirical Issues. *Hungarian Journal of Legal Studies*. 2018. 59, № 3. P. 243–259. DOI: 10.1556/2052.2018.59.3.1
2. Гоббс Т. Левіафан /пер. з англ. Київ: Дух і Літера, 2000. 606 с.
3. Christie N. Conflicts as property. *The British Journal of Criminology*. 1977. Volume 17, Issue 1. Pp. 1–15
URL: <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjc.a046783>
4. Braithwaite J. Restorative Justice and a Better Future. *Dalhousie Review*. 1996. Volume: 76. Issue: 1. P. 20. URL: https://dalspace.library.dal.ca/bitstream/handle/10222/63177/dalrev_vol76_iss1_pp9_31.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 15.05.2024).
5. Посібник з програм відновного правосуддя/ Управління ООН з наркотиків та злочинності, Відень [неофіційний переклад, УЦП, С. Філь]. Нью-Йорк: ООН, 2006. С. 10. (Серія посібників з кримінального правосуддя)

ПЕКАРЧУК Володимир

Пенітенціарна академія України, начальник
юридичного факультету, доктор історичних
наук, професор

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРАВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ПРАВОВОГО ДИСКУРСУ

Збройна агресія та повномасштабне вторгнення росії стали фактором актуальності наукового пізнання історико-правових аспектів розвитку української державності й вітчизняного права задля розумінні історичних зв'язків та еволюції української державності. І до нині питання історико-правничої навчальної дисципліни (а відтак, певною мірою і науки, виходячи з розуміння наукової парадигми, запропонованої відомим філософом та істориком науки Томасом Куном [1]) розкривається переважно у межах змісту того дискурсу, що був сформований радянською юриспруденцією. Так, для прикладу слід вказати на висвітлення питань розвитку права через призму юридичного нормативізму; на не відокремленість права від держави та розкриття першого суто через діяльність другої.

Водночас, варто наголосити, що уже значна кількість вітчизняних вчених, що займаються питаннями методології, фундаментальних засад права відійшли від висвітлення (а також викладання) теорії права через його поєднання з волевиявленням органів державної влади. «І до сьогодні

вітчизняна вища юридична освіта ґрунтується переважно на знаннєвій парадигмі та передбачає, відповідно, накопичення інформації про «державно-правові закономірності та явища» та спрямованість на формально-догматичне мислення, що фактично виключає критичну оцінку правової дійсності та знань про неї» [2, с. 6]. При цьому, цілком слушними є зауваження вчених про те, що «викладання у межах однієї дисципліни теорії права та теорії держави не відповідає цінностям західної правової традиції» [2, с. 7].

Додамо у цьому аспекті, що детальне вивчення текстів радянських конституцій можливо і має якийсь сенс, але наскільки їх текст відображає реальний стан правопорядку питання швидше риторичне. Важливо поєднувати аналіз текстів конституцій з іншими джерелами інформації та контекстуалізувати їх у відповідній історичній перспективі для отримання повної картини про правову систему минулого.

Дослідження цієї теми допомагає розкрити особливості формування та розвитку української правової системи через призму історичного контексту. Збагачення знань про історичні правові основи української державності сприяє кращому розумінню сучасного стану системи національного права, допомагає виявити континуїтет та зміни у правовій системі упродовж різних історичних епох. Загальновідомим є факт, що розуміння історичних традицій дозволяє виявити вплив минулих правових норм на сучасне законодавство. Перегляд історичних подій з погляду правових аспектів допомагає виявити інноваційність та унікальність правового досвіду України.

Правові явища в їх історичній ретроспективі важливі для розуміння сучасного права, оскільки вони допомагають виявити корінні причини та фактори, які вплинули на формування та еволюцію правових норм. Через аналіз історичних правових явищ можна виявити проблеми недемократичного та негуманного законодавства, що мають важливе значення для вдосконалення сучасного права та захисту прав та свобод людини. Такий підхід також дозволяє виявити тенденції розвитку права в контексті імплементації вимог прав людини та принципу верховенства права, що є ключовими складовими правової держави. Розкриття історичних аспектів правових явищ допомагає усвідомити значення правової традиції та сприяє побудові більш демократичного, справедливого та гуманного суспільства.

Історично є ціла низка прикладів недемократичного та негуманного законодавства, яке порушувало права людини та обмежувало свободи. Аналіз таких норм дозволяє нам краще розуміти цінність демократії та верховенства права, а також важливість захисту прав людини. Так, наприклад, вивчення радянського законодавства, яке обмежувало

свободу слова, зборів та релігії, підкреслює важливість цих свобод у демократичному суспільстві.

Однією з ключових тенденцій розвитку права в XX-XXI століттях є імплементація вимог прав людини. Ця тенденція зумовлена зростанням свідомості людей про свої права та свободи, а також прийняттям міжнародних норм та стандартів у сфері прав людини. Так, згадаємо прийняття Загальної декларації прав людини 1948 року, що стало значним кроком на шляху утвердження прав людини.

Принцип верховенства права (правової держави) лежить в основі демократичної правової системи. Він передбачає, що всі, включно з державою, підпорядковуються вимогам правових норм. Історичний аналіз показує, що досягнення верховенства права є складним та тривалим процесом. Так, в Україні принцип верховенства права закріплений у Конституції, але його реалізація потребує постійних зусиль та реформ.

Таким чином, аналіз правових явищ в історичній ретроспективі не обмежується лише описом минулих подій. Важливо досліджувати їх вплив на сучасне право, адже воно не виникає у вакуумі. Історичні правові норми, інституції та ідеї часто стають фундаментом для сучасних правових систем.

Вивчення історичних правових явищ у контексті сучасного права дає можливість: розуміти еволюцію правових ідей та інституцій; виявляти проблеми сучасного права та шляхи їх вирішення; цінувати демократичні цінності та верховенство права; сприяти розвитку культури суспільства. Важливо пам'ятати, що право не є статичним явищем. Воно постійно розвивається, відображаючи зміни у суспільстві. Вивчення історичних правових явищ допомагає нам зрозуміти це динамічне явище та визначити тенденції його розвитку.

Література

1. Кун Т. Структура наукових революцій. Київ: Port-Royal, 2001. 228 с.
2. Орлова О. О., Кучук А. М., Мінченко О. В. Загальна теорія права: навч.-метод. посіб. Суми: ФОП Цьома С. П., 2020. 237 с.

ПОЛЕГЕНЬКА Олена
прокурорка Офісу Генерального прокурора,
кандидатка юридичних наук

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ

Проблема домашнього насильства дуже поширена в українському суспільстві, про це свідчить статистика кримінальних правопорушень,

пов'язаних з домашнім насильством. За даними Офісу Генерального прокурора, за 2023 рік зареєстровано 8349 кримінальних проваджень, пов'язаних з домашнім насильством, з них 3622 – за ст. 126-1 КК України (домашнє насильство). У I кварталі 2024 року цей показник складає – 3054. Потерпілими від домашнього насильства у 2023 році визнали 6787 осіб, з них – 5441 жінок, 1346 - чоловіків та 571 дитина. У I кварталі 2024 року – 2093 особи, з них – 1745 жінок, 348 чоловіків та 123 дитини.

Отже, домашнє насильство – це суспільно-небезпечне діяння, що посягає на найважливіший соціальний інститут – сім'ю. Попри те, що сьогодні чинне законодавство містить чимало норм, які присвячені даному питанню, а також значний внесок вчених у дослідженні цього феномену, актуальності воно не втрачає, про що свідчить активність як на міжнародному так і державному рівнях. У суспільстві ще існує помилкова і небезпечна позиція, згідно з якою сімейні стосунки – це сімейна справа, і навіть насильство в сім'ї не є кримінальним правопорушенням. Але не повинно бути так, щоб основоположні права людини порушувались у сімейних чи близьких до них відносинах, а суспільству до цього було байдуже.

Актуальність обраної теми підкреслюється численними науковими працями у дослідженні правового інституту домашнього насильства, а також питанням кримінальної відповідальності за такі дії. Серед науковців вагомий внесок у дослідженні поняття домашнього насильства зробили такі вітчизняні вчені, як О. М. Гумін, А. М. Волощук, А. О. Галай, Л. М. Сукмановська та ін. Проблемним питанням кримінальної відповідальності за домашнє насильство приділяли увагу такі науковці, як С. В. Якимова, О. В. Степаненко, М. І. Хавронюк, О. О. Дудоров, Н. В. Довгань-Бочкова та ін.

Злочин пов'язаний з домашнім насильством – будь-яке кримінальнє правопорушення, обставини вчинення якого містять хоча б один з елементів, перелічених у ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», незалежно від того, чи вказано їх у відповідній статті (частині статті) КК України як ознаки основного або кваліфікованого складу злочину [1].

Специфіка такого кримінального правопорушення полягає у тому, що багато людей не визнають себе кривдниками або потерпілими, вважаючи, що це норма, і лише сімейний конфлікт, який вийшов з-під контролю. Часто жертви домашнього насильства пробачають своїм кривдникам побоюючись тиску зі сторони родини та суспільства, намагаючись зберегти відносини аби не травмувати психіку своїх дітей чи просто небажання притягати кривдника до кримінальної відповідальності, сподіваючись на те, що він колись зміниться. Однак на практиці такі «вибачення» мають трагічні наслідки. Слід пам'ятати, що домашнє

насильство це не «сімейна справа» і норма – це кримінальне правопорушення. У зв'язку із цим існує нагальна необхідність у дослідженні правил кримінально-правової кваліфікації такого суспільно-небезпечного явища [2].

Домашнє насильство триваюче правопорушення, що характеризується продовжуваним зразком поведінки, у якому кожен окремих інцидент є складовою більш загального зразка поведінки. Для доведення систематичності домашнього насильства важливими є факт та обставини вчинення окремих його епізодів. Домашнє насильство може доводитися будь-якими доказами, допустимими у кримінальному провадженні, і закон не містить вимоги про доведення його спеціально визначеними засобами доказування. Серед іншого, суд може взяти до уваги адміністративні протоколи поліції, обмежувальні приписи, рішення суду у справі про адміністративне правопорушення, які оцінюються ним у сукупності з іншими доказами. Показання потерпілої і свідків повинні бути логічними, послідовними, узгоджуватись між собою та з іншими доказами [3].

Не усі випадки домашнього насильства охоплюються ст. 126-1 КК України, адже у законі про кримінальну відповідальність різні прояви домашнього насильства криміналізовані в окремих складах кримінальних правопорушень, що породжує проблему конкуренції норм. Відповідно, виникають проблеми, пов'язані з встановленням, які випадки домашнього насильства необхідно кваліфікувати ст. 126-1 КК України, а які потребують додаткової кваліфікації за іншими статтями КК України. На сьогодні практикою органів досудового розслідування сформовані наступні правила кваліфікації.

Якщо домашнє насильство полягає в діянні, яке збігається з ознаками іншого злочину, але потерпілий – спеціальний суб'єкт (йдеться про осіб, зазначених у ст. 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»), насильство має систематичний характер і максимум санкції за цей інший злочин нижчий чи рівний санкції, передбаченій ст. 126-1 КК України, вчинене слід кваліфікувати за ст. 126-1 КК України. Наприклад: якщо домашнє насильство полягає в систематичному заподіянні умисного легкого тілесного ушкодження, передбаченого ч. 1 ст. 125 КК України, одному з подружжя, то вчинене потребує кваліфікації за ст. 126-1 цього Кодексу.

Слід мати на увазі, у випадках, коли потерпілий – спеціальний суб'єкт, але не має ознаки систематичності кваліфікація здійснюється за відповідною статтею КК України та враховуються обставини, які обтяжують покарання (п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК України). Наприклад: діяння кваліфікуються за ч. 1 ст. 125 КК України та визнається наявність обставини, передбаченої п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК України. Якщо домашнє

насильство вчиняється щодо спеціального потерпілого в присутності дитини, то враховується і п. 6 ч. 1 ст. 67 КК України. Зауважимо, що на практиці застосування норми, про обставину, яка обтяжує покарання, є проблемним, оскільки дуже часто в обвинувальному акті (наприклад, за обвинуваченням особи у вчиненні злочинів, передбачених ст. 115 чи 121 КК України) така обставина не зазначається, хоча за встановленими органом досудового розслідування фактичними обставинами провадження очевидно, що це злочин, пов'язаний з домашнім насильством. Тому з огляду на те, що обтяжуючі обставини не зазначені в обвинувальному акті, згідно з КПК України судді позбавлені можливості вказувати на таку обставину в судовому рішенні, у зв'язку із чим кривдник не отримує справедливе покарання за вчинене.

У випадках вчинення діяння передбаченого ст. 126-1 КК України (за наявності ознак діяння, передбаченого в цій статті) не охоплюються інші злочини, що становлять зміст насильства, і вони потребують додаткової кваліфікації за іншими статтями вчинене кваліфікується за сукупністю ст. 126-1 КК України та інших статей цього Кодексу, що передбачають відповідальність за ці злочини (наприклад ст. 126-1 та ч. 1 ст. 122 КК України).

Якщо спеціальний потерпілий передбачений як кваліфікуюча ознака певного складу злочину кваліфікація здійснюється за тією частиною статті, якою передбачено цю ознаку. Наприклад: у ч. 2 ст. 152 КК України йдеться про звалтування, вчинене щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах. У цьому разі зазначати в обвинувальному акті про обставину, що обтяжує покарання (п. 6-1 ч. 1 ст. 67 КК України), не потрібно.

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством – це явище, яке має форму суспільно небезпечного діяння та може кваліфікуватися як кримінальне правопорушення, передбачене ст. 126-1 КК України й іншими статтями КК України. Саме правильність кримінально-правової кваліфікації таких правопорушень забезпечить невідворотність та справедливість покарання для кривдників.

Література

1. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12.02.2020 у справі № 453/225/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87602679> (дата звернення: 15.05.2024).
2. Телефанко Б. М., Коваль Р. І. Кримінально-правова кваліфікація домашнього насильства в Україні. Електронне наукове фахове

видання «Юридичний науковий електронний журнал». 2022. № 4. С. 340-344. URL: http://lsej.org.ua/4_2022/81.pdf. (дата звернення: 15.05.2024).

3. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 28.02.2023 у справі URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS01284> (дата звернення: 15.05.2024).

ПЕКАРСЬКИЙ Сергій

Донецький державний університет внутрішніх справ, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки факультету № 3, кандидат юридичних наук, доцент

ВИХОВНА КОМПОНЕНТА В СИСТЕМІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Стаття 72 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII визначає систему професійного навчання поліцейських, яка складається з:

- 1) первинної професійної підготовки;
- 2) підготовки у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання;
- 3) післядипломної освіти;
- 4) службової підготовки – систем і заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності [1, ст. 72].

До предмету нашого дослідження відноситься впровадження виховної компоненти у фахову підготовку здобувачів та здобувачок вищої освіти у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які готують поліцейських.

Зазначаємо, що в умовах правового режиму воєнного стану фахова підготовка фахівців для підрозділів Національної поліції України відбувається в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які входять до сфери управління Міністерства внутрішніх справ.

Для прикладу, Стандарт вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність», що є нормативним документом, в якому визначається сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання для забезпечення здобуття ступеня вищої освіти бакалавра зі спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність» галузі знань 26 «Дивільна безпека» [2] містить обов'язкові та вибіркові компоненти.

Залучення працівників підрозділів Національної поліції до виконання службових повноважень у складі сил безпеки та оборони України [3, ст. 1] дозволяє зазначити нам дефініцію про доцільність впровадження, окрім обов'язкових та вибіркового компонентів, і виховної компоненти в систему професійного навчання поліцейських. На нашу думку оволодіння лише освітніми компонентами без сформованих морально-ціннісних орієнтацій не забезпечує ефективне надання як поліцейських послуг так і виконання службових завдань у складі сил безпеки та оборони України. Приклади виявлених фактів колаборації та державної зради правоохоронців в умовах повномасштабної агресії російської федерації проти України цьому є підтвердженням. Тобто існує нагальна потреба у здійсненні комплексу заходів, спрямованих на подолання постколоніальних та посттоталітарних деструктивних наслідків у свідомості населення України [4].

Висновуємо, що сформовані морально-ціннісні орієнтації в основі яких є суспільно-державні (національні) цінності України, в поєднанні з освітньою та практичною підготовкою, забезпечать ефективність діяльності поліцейського та поліцейського підрозділу. Чинним законодавством суспільно-державні (національні) цінності України визначені концептуальною основою та консолідуючими чинниками утвердження української національної та громадянської ідентичності, фундаментом для гармонізації інтересів людини, забезпечення стабільності в суспільстві та сталого розвитку держави [5, ст. 6]. На нашу думку морально-ціннісні орієнтації мають сприяти розвитку ставлення до цінностей гідності, відповідальності, справедливості, солідарності, толерантності, а також забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Саме ці цінності дозволяють поліцейському в будь-якій ситуації професійної діяльності, а також в поза службовий час розвивати та реалізовувати свою особистість.

Наведене вище, дозволяє визначити основну мету виховної компоненти в закладі вищої освіти зі специфічними умовами навчання в якому готують поліцейських – всебічний та гармонійний розвиток особистості правоохоронця на основі суспільно-державних (національних) цінностей України. Це означає, що поліцейський має бути розвинутий в усіх аспектах, які визначають зміст виховання. Завдання виховання здобувачів вищої освіти реалізуються у процесі поєднання освітнього процесу з виховною роботою, яка має різні форми реалізації.

На нашу думку потребують втілення в усі сфери суспільних відносин положення Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13 грудня 2022 року № 2834-IX [5] та Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на

період до 2030 року, яка схвалена постановою Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2023 р. № 1322 [4]. Звертаємо увагу на те, що зазначений закон визначає мету, завдання, принципи, напрями, особливості формування та реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності як складової забезпечення національної безпеки України [5]. Саме тому погоджуємося з твердженням згідно з яким: «Розвиток національної свідомості суспільства повинен забезпечуватися на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), на прикладах героїчної боротьби Українського народу за утвердження суверенітету власної держави, ідеалів свободи, соборності, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України [4]. Саме тому впровадження виховної компоненти у процес формування особистості поліцейського, в першу чергу, сприятиме формуванню та утвердженню патріотичної свідомості, поваги до державних символів, суспільно-державних (національних) цінностей України, розуміння їх важливості для становлення держави, державної мови як національної цінності та важливого атрибута національної та громадянської ідентичності, а також забезпечить формування оборонної свідомості та громадянської стійкості [4].

Література

1. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. Дата оновлення: 04.05.2024. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 09.05.2024).
2. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 30.04.2020 р. № 578. URL: <Pravookhor.diyaln-bak.31.01.22.pdf>.
3. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. Дата оновлення: 31.03.2023. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
4. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2834-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (дата звернення: 13.05.2024).
5. Стратегія утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року: схвалена постановою

Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2023 р. № 1322. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1322-2023-n#Text> (дата звернення: 13.05.2024).

ПИРОГОВ Кирило

Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка, науковий співробітник науково-дослідного центру

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Інформація набуває цінності тільки тоді, коли вона зв'язана з іншими частинами даних. Об'єднання розрізаних уривків у загальну систему і варто називати знанням, де кожна думка пов'язана з сотнею інших думок. В результаті подібного з'являється ланцюжок знань, логічна мережа ідей. Недостатньо просто прочитати тисячу книг, креативність народжується, коли інформація з книг пов'язується таким чином, що в результаті народжується нова ідея. Саме тому, аби курсанти мали змогу не тільки повторити чи відтворити почуту інформацію на заняттях, а й творче її застосовувати, пропонується використання інноваційних методів щодо підвищення рівня засвоєння навчального матеріалу, зокрема активні методи навчання, інтелект-карти Тоні Бьюзена, опорні конспекти Шаталова та зетелькастен. Використання цих методів знаходить своє обґрунтування в формуванні пам'яті в головному мозку, а саме в 2 етапі, консолідації в гіпокампі.

Перший обсяг пам'яті було визначено 1956 року Джорджем Міллером. Тоді він сформулював, що у робочій пам'яті людина може зберігати 7 ± 2 елементів, тобто від 5 до 9. Іншими словами, послідовність із 10 цифр запам'ятати з першого разу буде проблематично. Але знаючи це, можна допомогти мозку засвоювати інформацію. Спочатку її варто розбивати на блоки. Коли людина стикається з вивченням нової теми, не варто відразу намагатися вхопити суть, всі причинно-наслідкові зв'язки, всі схеми роботи, це як мінімум може злякати і заплутати. Варто спочатку взяти один блок інформації, розібратися з ним, потім другий, потім третій і так далі. Потім людина вже зможе їх зв'язати між собою. Початкова інформація може стати набором безглузких слів і речень, але тільки коли їх розбивати на дрібніші блоки, поступово розбираючись у кожному, людина здатна знайти взаємозв'язки та зрозуміти, як це працює. Ще більше засвоєння матеріалу спростить структура, це може бути асоціація або

зв'язування з відомою людині інформацією. І при знаходженні структури в інформації людина здатна зрозуміти і її сенс.

Людина краще засвоює і запам'ятовує структуровану інформацію, а не безладний набір слів, а все тому, що завдяки структурі інформація може містити у собі сенс. Посилення пошуку сенсу в інформації відбувається під час збудження нервової системи, це може бути ніч перед іспитом або переломний момент у житті. Інформація в такому разі запам'ятовуватиметься набагато краще, адже асоціюватиметься зі спогадом, який консолідувався на той момент.

Отже, процес формування пам'яті нерозривно пов'язаний з асоціаціями та впорядкованістю інформації для ліпшого засвоєння навчального матеріалу. Поєднання декількох методів, які активують роботу гіпокампу та систематизують інформацію, буде мати найкращий результат для засвоєння матеріалу. Враховуючи це, пропонується застосовувати активні методи навчання (case-метод, метод Гейера, метод Сократа, мозковий штурм), інтелект-карти Тоні Бьюзена, опорні сигнали Шаталова та новий метод, який поєднав в собі Зетелькастен, метод Фейнмана та мнемонічні символи.

Важливо підкреслити, що активні методи навчання допомагають курсантам повернути контроль над своїм життям, оскільки вони залучають їх у освітній процес, як діючих акторів, що не дозволяє пасивне сприйняття інформації. Контроль над своїм життям дає змогу розвивати лідерські якості, адже потребує відчуття відповідальності не тільки за свої вчинки, а й за результат свого навчання. Більше того, активна участь у занятті курсантами створює їх внесок в розвиток теми та їх особистої освіти, що в свою чергу, збільшує їх мотивацію, адже людина мотивована та більш цінує те, на що вона витратила свої ресурси, будь то час, вивчення якоїсь теми або активна участь на занятті.

Інтелект-карти Тоні Бьюзена та опорні сигнали Шаталова дозволяють зробити резюме інформації, тобто розгалужену та структуровану систему, яка мережею розходиться від центру до більш деталізованих значень. Така структурована система використовується усюди задля візуалізації та полегшення в засвоєнні інформації. Наприклад, умовні позначення на картах, які не тільки слугують асоціаціями, але й в собі мають інформацію, яку можна легко розшифрувати.

Література

1. Дженова Л. Пам'ятати. Наука про спогади і мистецтво забування. К.: #книголав, 2023. 216 с.
2. Bechmann, Gotthard; Stehr, Nico, The legacy of Niklas Luhmann. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/BF02717531> (дата звернення: 12.05.2024).

3. David B. Clear. Zettelkasten – How One German Scholar Was So Freakishly Productive, URL: <https://writingcooperative.com/zettelkasten-how-one-german-scholar-was-so-freakishly-productive-997e4e0ca125> (дата звернення: 12.05.2024).

4. Johannes F. K. Schmidt, Der Zettelkasten Niklas Luhmanns als Überraschungsgenerator. URL: https://www.uni-bielefeld.de/soz/luhmann-archiv/pdf/jschmidt_zettelkasten-als-uberraschungsgenerator.pdf (дата звернення: 12.05.2024).

5. Piolat A., Olive T., Kellogg R. T. Cognitive effort during note taking. Applied Cognitive Psychology. 2005. № 19(3). P. 291–312. URL: <https://sci-hub.st/10.1002/acp.1086> (дата звернення: 13.05.2024).

АЛЕКСАНДРОВ Олександр,

начальник служби планування та узагальнення
досвіду відділу планування та оперативної
підготовки секції підготовки Південного

Одеського територіального управління
Національної гвардії України, м. Одеса, Україна

ШВАЧИЧ Ірина,

старший офіцер служби планування та
узагальнення досвіду відділу планування та
оперативної підготовки секції підготовки

Південного Одеського територіального управління
Національної гвардії України, м. Одеса, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ВИВЧЕННЯ ДОСВІДУ ЧЕРЕЗ ГОЛОВНИХ СЕРЖАНТІВ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН

Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи МВС і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від кримінальних та інших протиправних посягань, охорони громадської безпеки і порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій [1].

НГУ бере участь відповідно до закону у взаємодії зі ЗСУ у відсічі збройній агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони. Масштаб досвіду, який отримала НГУ за останні два роки

потребує детального вивчення та узагальнення. Згідно вимог «Інструкції з вивчення та впровадження досвіду виконання бойових (спеціальних) завдань Національною гвардією України під час відсічі збройної агресії», командири всіх рівнів несуть персональну відповідальність за організацію вивчення досвіду та його поширення серед особового складу [2].

Основна мета вивчення та впровадження досвіду (ВВД) – опрацювання досвіду, який можна застосувати для досягнення покращень та уникнення повторних помилок.

Досвід, який потребує дослідження, може бути позитивним і негативним, пов'язаним з безпосередніми бойовими діями чи ні. І в першому, і в другому випадках можна виокремити уроки, впровадити їх в ефективну роботу, підвищити рівень безпеки і результативності не лише теперішніх дій (операцій), а й у плануванні та проведенні майбутніх.

Забезпечити максимально швидкий цикл аналізу та поширення досвіду, а також використання набутого досвіду в наших діях та процесах прийняття рішень – це актуальна мета, досягнути яку можна завдяки методології Lessons Learned, яка свого часу була розроблена в НАТО. Цей підхід дозволяє аналізувати ситуації та надає підтвержені обґрунтування для внесення змін у вже існуючі методи виконання завдань [3].

За участі тренерів громадської організації «Військова школа «Борівітер», які сприяють наданню сучасного та ефективного військового вишколу за стандартами НАТО, військовослужбовці Південного Одеського територіального управління пройшли навчання за курсом «Lessons Learned. Вивчення та впровадження досвіду». Зазначений курс дає змогу засвоїти поняття мети та спроможності ВВД, набути практичних навичок по процедурі збору та аналізу досвіду, оволодіти ключовим інструментом вдосконалення – процедурою аналізу проведених дій (АПД).

«АПД» відбувається на основі чотирьох базових питань:

- 1) що ми планували (і тут важливо згадати про чіткість завдання – які було задано стандарти);
- 2) які результати ми отримали по факту;
- 3) що привело нас до таких результатів (тут важливо виявити «підводні камені» – і невдачі, й успіхи, саме тому так важливо, щоб учасники були максимально відвертими й готовими до критики);
- 4) що ми залишимо в цьому вигляді, а що покращимо (що робитимемо далі).

Вважається, що перші два запитання мають займати 25% обговорення, ще стільки – третє запитання, а половину відведеного часу має йти на останнє запитання. Іноді рішення можуть бути зовсім простими й легкими для втілення.

Війна пришвидшує процеси засвоєння таких методик. Передусім тому, що до війська приходять багато людей, раніше не пов'язаних із військовою ієрархією, не знайомих із «совковими стандартами» [4].

Головною умовою успішного виконання процесу ВВД є обов'язкове залучення всього особового складу НГУ до виконання процедур процесу та опрацювання всіх наданих пропозицій [2]. Тому, в подальшому заплановано навчання за вищезазначеним курсом, саме головних сержантів військових частин, які постійно особисто взаємодіють як з солдатами, так і з офіцерами.

Опитування військовослужбовців свідчить про те, що через низьку обізнаність сержантського складу з процесом вивчення досвіду, процедурою збору досвіду втрачається велика кількість цінної інформації (досвіду), яка могла б позитивно вплинути на ефективність службової діяльності, а також, підвищити рівень готовності особового складу до виконання службово-бойових завдань.

Зважаючи, також, на значну завантаженість сержантського складу виконанням основних функціональних обов'язків з іншого боку, така ситуація призводить до зниження ефективності процесу збору досвіду. Цей процес вимагає більше зусиль та забирає більше часу.

Таким чином, відсутність у сержантського складу достатнього рівня знань та навичок збору досвіду, знижує їхню спроможність ефективно збирати досвід і підвищує ризики втрати цінного досвіду.

У зв'язку з цим планується внести зміни до навчальної програми підготовки головних сержантів військових частин в ході проведення зборів головних сержантів, адаптувати навчальний курс аналізу проведених дій для головних сержантів військових частин, проводити тренінги процесу АПД під час планових та позапланових зборів сержантського складу військових частин.

В результаті, навчання інструментам збору і аналізу досвіду в процесі вивчення та впровадження досвіду дозволить не тільки отримати нові знання та навички, а й розвинути лідерський потенціал сержантів, підвищити ефективність процесів управління на рівні відділень (взводів), налагодити взаємодію та комунікацію сержантів з підлеглим особовим складом та командами на вищих ланках управління.

Література

1. Закон України «Про Національну гвардію України». Документ 876-VII, чинний, поточна редакція – Редакція від 16.12.2023, підстава – 3310-IX. URL: [//zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text) (дата звернення: 01.05.2024).
2. «Інструкція з вивчення та впровадження досвіду виконання бойових (спеціальних) завдань Національною гвардією України

під час відсічі збройної агресії», затверджена наказом командувача Національною гвардією України від 10.11.2022 № 390.

3. Боривітер. URL: <https://boryviter.org.ua> (дата звернення: 30.04.2024).

4. Набожняк О. Аналіз помилок і досягнень армії США – дієвий універсальний інструмент менеджменту. URL: <https://www.nuozu.edu.ua/n/m/9309-analiz-pomylok-i-dosiahnen-armii-ssha-diievyi-universalnyi-instrument-mendzhementu> (дата звернення: 01.05.2024).

ТАРАНОВСЬКИЙ Петро

Державний заклад професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання «Криворізька академія патрульної поліції», викладач, капітан поліції

ПЕДАГОГІЧНА ФАСИЛІТАЦІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

*Вживає не сильніший і не розумніший, а той, хто найкраще
реагує на зміни, що відбуваються.
Гордон Драйден*

Стародавній античний мислитель Аристотель характеризував людину як тварину словесну, смертну, здатну до пізнання і науки. Слушною є думка засновника гуманістичного напрямку в психології, американця Карла Роджерса, який розглядав прагнення людини до саморозвитку як природну потребу впродовж всього її життя, з огляду на що виокремив два типи навчання: традиційне та людиноцентроване.

На сьогодні термін «людиноцентроване/студентоцентроване навчання» посідає особливе місце у дискусіях педагогів, де актуальність останнього пояснюється тим, що зміни, які відбуваються у соціокультурному й політичному просторі, обумовлені процесами глобалізації, вимагають постійного вдосконалення набутих вмінь та навичок і пізнання нового. За останнє століття людство стрімко зробило крок в епоху науково-технологічного прогресу, що передбачає певні наслідки майже у всіх сферах життєдіяльності суспільства, освіта, у свою чергу, займає лідируючі позиції у цьому напрямі.

Останнім часом феномен педагогічної фасилітації популяризується на рівні ключових навичок викладача таких, як критичне мислення, медіаграмотність, міждисциплінарність тощо, у контексті посередництва. Така роль викладача дещо віддалена від традиційної моделі навчання, яка полягає у ієрархічній системі передачі знань.

Фасилітація – це, перш за все, створення сприятливого середовища навчання та заохочення молоді до освіти. Перехід до педагогіки партнерства є основою модернізації та гуманізації освітнього процесу, що означає орієнтацію на гуманістичні цінності, такі як цінність особистості та особистісного розвитку, індивідуальності, самоосвіти тощо.

Карл Роджерс у своїй праці «Свобода навчатися» висвітлює педагога-фасилітатора як гуманістичну особистість, здатну бути собою, мати почуття, власний досвід і встановлювати міжособистісні взаємовідносини. Суб'єкт-суб'єктні взаємини за К. Роджерсом ґрунтуються на емпатії педагога, відкритості, здатності підлаштуватися під настрій учнів. Таким чином, головна роль педагога-фасилітатора полягає у контексті комунікативного підходу навчання – це стимулювання здобувачів освіти, підтримка, керування можливостями та їх виявлення у кожного.

Висновуючи з вищевикладеного, варто відмітити схожість, на перший погляд, коучингу та фасилітації. Фасилітатор-викладач, як і коуч, – це провідник у світ самоусвідомлення, творчості, ефективності своєї діяльності, активної життєвої позиції, досягнення успіху. Фасилітатори – це лідери, які вміють проводити зустрічі, враховуючи час, і допомагають чітко дотримуватися порядку денного, вміють привертати до себе увагу слухача, створюють середовище активного спілкування, конструктивно викладають проблеми, підводять підсумки та знаходять аргументи. Досвідчений і успішний лідер-фасилітатор вміє зберігати неупередженість, створювати можливості для конструктивного діалогу між усіма учасниками.

Науковцями фасилітація розглядається як стиль управління колективом, що відрізняється від простого управління тим, що її спосіб не директивний, такий, який не виходить за межі самоорганізації керованої системи.

Фасилітація – це допомога нейтральної сторони, завдання якої – полегшення взаємодії всередині групи, проте це теоретична складова феномену фасилітації.

Якщо говорити про суто практичний напрям та методологію педагогічної фасилітації, то все виглядає не так однозначно та позитивно, особливо це стосується усталеної системи підготовки кадрів для органів поліції. Специфіка правоохоронної діяльності, що полягає у вирішенні питань соціальної, політичної, економічної, інформаційної тощо безпеки, апріорі накладає відбиток на освітній процес майбутніх правоохоронців, де розмови про лідерство, взаємодопомогу та, головне, професіоналізм, не просто слова. Так, наприклад, у форматі педагогічної фасилітації пропонується абсолютна взаємозамінність викладацького складу. Що це означає? Мова йде про те, що викладач, на засадах універсальності, повинен знати навчальні матеріали дисциплін своїх колег та вміти їх

викладати. Але, якщо з загальноправовими та соціально-гуманітарними дисциплінами, наче б все зрозуміло (насправді, запитань не менше), то постає цілком логічна дилема – як бути з суто професійно-прикладними дисциплінами, необхідними для формування поліцейських «skills», такими як, «Тактика», «Домедична підготовка», «Удосконалення навичок керування автомобілем».

На сьогодні, дана проблематика викладання практичних предметів фасилітатором – є цілком гострою та потребує обговорення, щодо чіткого розуміння наслідків. Наразі, на прикладі Криворізької академії патрульної поліції – вищезгадані практичні предмети в навчальних групах фасилітації, проводяться відповідними педагогічними працівниками закріпленими за такими навчальними дисциплінами.

Світ змінюється, науково-технічний прогрес розвивається стрімко, той, хто краще пристосовується до нововведень, той залишається на провідних позиціях, проте є певні базові принципи освіти, які порушувати не варто, аби не втратити, наздоганяючи «модні кліше», злагоджену методологію формування професійних навичок та вмій.

Література

1. Шевченко К. О. Педагогічна фасилітація у контексті професійної компетентності вчителя. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія «Психологічні науки». 2014. Вип. 2.13 (109). С. 258-263.

2. Омельченко С., Шулик Т. Педагогічна фасилітація в освітньому процесі сучасних закладів середньої освіти. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2018, № 1 (87) РОЗДІЛ. ВИЩА ШКОЛА. С. 4-12.

Валерій КУЧЕРГАН

КЗО «Криворізького ліцею-інтернату
з посиленою військово-фізичною
підготовкою» ДОР», практичний психолог

ПЕТРУШОВА Вікторія

КЗО «Криворізький ліцей-інтернат з
посиленою військово-фізичною підготовкою
ДОР», віце-молодший сержант

СПІВВІДНОШЕННЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ В САМООЦІНЦІ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Підготовка молодших командирів, як майбутніх офіцерів та військових керівників до професійної діяльності, має базуватися на процесі трансформації та адаптації до світових європейських вимог і національних

очікувань у рамках реалізації парадигми лідерського менеджменту. Отже в особливих умовах оновлення та становлення всіх сторін суспільного життя, а також розширення міжнародних зв'язків, які мають розвиватись враховуючи стратегічну, визначену мету держави та відповідну інтеграцію до Європейського співтовариства, об'єктивний рівень професійної підготовки молодших командирів, як майбутніх військових спеціалістів, що виховують у собі лідерські якості і визначаються через інтенсивність навчання вибудовувати особисту світоглядну систему.

Формування та виховання лідерських якостей молодших командирів, майбутніх офіцерських висококласних керівників, у процесі професійної спеціалізованої підготовки є результатом узагальнення характеристик сучасних навчальних програм освіти та додаткової кваліфікації з урахуванням цілей і завдань сучасного світу в цілому та національної безпеки, зокрема в сфері оборони країни. Аналіз підходів та поглядів науковців на лідерські якості особи дає підстави трактувати їх як специфічні риси особистості, що необхідні для достатньо ефективного впливу, як на себе, так і на інших людей для досягнення поставлених управлінських завдань.

Аналіз наукової та спеціальної літератури з проблеми феномену становлення та розкриття лідерства дає змогу визначити дане поняття, як внутрішній неприхований стан людини, яка націлена на успіх, веде достатньо активний спосіб, як особистого, так і суспільного життя та впевнена у своїх рішеннях і діях. Встановлено, що лідер не тільки виконує функцію об'єднання і групування ліцеїстів у ідеї навчання і виховання, а і діє за принципом включеного спостереження, тобто безпосередньої участі в життєдіяльності ліцейського колективу. Тому в питаннях виховання активних лідерських якостей вихователь має обґрунтовано за необхідністю прорахувати всі деталі розвитку особливостей соціального ліцейського середовища, а також визначитись у специфіці деталей професійної діяльності та завдань, що постають перед майбутніми фахівцями.

Лідерство визначається як повноваження, які не можуть бути делеговані будь-якій одній особі, бо це досить значне соціальне та психологічне навантаження, яке можуть добровільно взяти на себе лише психологічно сильні та вольові люди, що мають свої природні таланти та набуті практикою управлінські навички. При цьому відчувається певна психологічна рівновага особистості з колективом. В інших випадках та ситуаціях, якщо немає контакту з колективом, або лідер слабовольний і такий факт дисконтується, то спостерігається соціальний або психологічний дисконфорт, який може призвести до суттєво небажаних, а часом і досить трагічних, як особистих, так і колективних наслідків, навіть якщо лідер має сильну основу.

Суть лідерства полягає в здатності особистості демонструвати високий рівень соціальної активності, який передається в спілкуванні іншим людям і водночас втілюється в конкретні результати, що змінюють соціальну реальність. Лише конкретно досягнувши поставлених цілей, лідери починають усвідомлювати особисту власну практично-соціальну значимість і бажання стати ініціаторами нових соціальних змін. Система соціальних змін водночас – це також результат успішної діяльності, що сприяє психологічній розрядці керівників, виходячи з соціальної значущості здійснених практичних дій, які визначають особисту задоволеність лідера.

Метою лідерства є мобілізація всіх сил та об'єднання членів команди для досягнення максимальної продуктивності в обраній ними сфері навчання та виховання, яка може бути поступово трансформаційною або дисфункціональною за своєю природою. Функція лідерства – це здатність приймати важливі раціональні рішення і не зупинятися на досягнутому, а вдосконалюватися та рухатися вперед.

Р. Стогділл виділив такі лідерські риси: комунікабельність, як в особистому, так і груповому спілкуванні; ініціативність, наполегливість до виконання справи, усвідомлення способів і методів досягнення цілей; впевненість у собі та своїх діях, ситуаційна обізнаність (зібраність та увага до оточення); кооперативність (готовність до поглибленої співпраці), популярність, як в своєму взводі, так і в колективах інших взводів; адаптивність в роті, мовні навички спілкування, оригінальність думок та позапланових ідей; ініціативність у всіх сферах життя, бажання позитивно виділитися, тонке почуття гумору, жвавість, енергійність, атлетизм також є вагомими рисами, які значною мірою асоціюються з керівними позиціями лідерства. Низькі показники, які значною мірою не вплинули на показники лідерських якостей були: вік, зріст, вага, будова тіла, зовнішність, прагнення домінування та негативного лідерства, енергетичні показники [6].

Дослідники виділяють три стилі лідерства: 1) інструментальний (залучення інших ліцеїстів до конструктивної співпраці); 2) соціальний (орієнтація на співпрацю); 3) «Гангстери» (лідери використовували насильство для досягнення особистих цілей і підкреслювали свою зневагу до інших) [3].

У підсумку розглянемо розроблену характеристику особистих компонентів, які складають лідерські якості молодшого командира ліцею та вихователя, як наставника.

- *Особистісний компонент* молодшого командира характеризується комунікативним комплексом організаторських і дипломатичних навичок, що забезпечує здатність інтегрувати навчальну діяльність групи, як організації за ідеєю – єдина команда.

- *Елементи професійного менеджменту* відображають здатність молодших командирів проявляти себе як з боку мотивації, яка вбирає відповідні цінності та стандарти, що забезпечуватимуть успішність індивідуальних підходів, а також з іншої сторони надання ефективності лідерській діяльності в майбутніх і сформованих взводах за групами та ротою, як соціальною організацією.

- *Командний компонент* – це сукупність функцій в прийнятті управлінських рішень, цілепокладання для організації і керівництва діяльністю всього ліцейського колективу. У ході навчання лідерським навичкам кандидатам ліцею зазвичай надаються навчальні матеріали, які відповідають контексту саме їхньої майбутньої спеціалізації в професійній діяльності.

- *Особисте розуміння лідерства* є визначення лідерства, як своєї особистої якості та рівняння на ідеал, де структурні характеристики ефективних стилів лідерства вже склалися.

- *Комунікація та вплив* – це активне слухання, невербальне спілкування, якісне висловлювання своїх думок, адаптація до власного стилю спілкування.

- *Вміння мотивувати та підтримати мотивацію ліцеїстів* за допомогою усталених традицій і особистого досвіду, що передається поколіннями та створює середовище потенційних майбутніх лідерів.

- *Управління, як суттєво раптовими, так і довгостроковими змінами* є розуміння самого змісту природи змін, здатність відповідним чином реагувати на зміни, застосовуючи стратегії управління щодо їх подолання.

- *Вирішення конфлікту* є розпізнавання симптомів і виявлення причин конфлікту для його запобігання.

- *Коучинг (тренерство), вишкіл* – метод здійснення управлінського консультування молодших командирів з широкого кола поточних управлінських питань щодо адміністративних рішень тієї чи іншої проблеми, а також допомогти ліцеїстам досягти певної цілі в навчанні та особистому житті.

- *Ефективне проведення нарад* включає пунктуальність і дотримання графіків нарад, розуміння об'єднуючих групових процесів, вміння проводити відеонаради та відеоконференції.

- *Розвиток людських ресурсів* дає можливість заступникам вихователя у взводі робити оцінку командирам відділень і пропонувати їх заміну в разі невідповідності, організувати керівництво навчанням і вихованням, а також рекомендувати підвищення за посадою в ліцеї.

- *Управління, як визначення пріоритетних завдань та боротьба зі стресом є можливим за допомогою виявлення причин і симптомів стресу, розуміння вирішення проблем та подолання стресових станів, збереження балансу між навчанням в ліцеї та родиною, сім'єю [2].*

Надалі в практичній частині було досліджено особливості виникнення, а також ймовірність агресивної поведінки в молодших командирів у залежності від самооцінки. Вибірку склали 26 ліцеїстів, які претендували на адміністративні посади лідерів, як молодших командирів (із них 5 ліцеїсток і 21 ліцеїст). Дослідження проводилося з використанням емпіричних методів, таких як: спостереження, бесіда, а також тестової методики А. Басса та А. Дарки, за допомогою яких вдалося виявити ознаки агресивної поведінки, які можна оцінити за показниками.

Фізична агресія (застосування фізичного насильства щодо іншої особи).

Непряма агресія (у вигляді пліток, яка спрямована іншою особою або групою людей).

Вербальна агресія (нецензурні слова або вираження негативних емоцій через форму та вербальні відповіді).

Дратівливість (схильність проявляти негативні емоції при найменшому хвилюванні).

Негаціонізм (опозиційні дії від ліноності та пасивного опору до активної боротьби за себе та застосування своїх знань у навчально-виховній діяльності проти встановлених звичаїв і законів).

Образа (заздрість і особиста ненависть до інших за реальні та уявні дії).

Недовірливість (схильність бути підозрілим і остерігатися людей, які на його думку, можуть завдати шкоди).

Почуття провини та аутоагресія (ставлення та дії по відношенню до себе та інших, засновані на переконанні, що ти погана людина і вчинив погані вчинки. Наприклад, батьки тебе одягають кормлять, а ти не можеш навчатися на відповідному рівні). За бланковим опитуванням ліцеїстів були отримані такі результати (див. табл. 1).

Таблиця 1

ТАБЛИЦЯ ВИЯВЛЕННЯ
АГРЕСИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЛІДЕРІВ
ТА ЇХ САМООЦІНКИ

		Фізична агресія	Непряма агресія	Подразливість	Негативізм	Образа як агресія	Підозрілість	Вербальна агресія	Почуття провини	Самооцінка		
										н	ср	в
1	Негативізм	90	33	36	100	12	20	38	44		0,5	
2	Почуття провини	60	44	36	20	25	20	50	77			0,7
3	Непряма агресія	80	88	54	60	37	10	30	77			0,6
4	Фізична агресія	100	66	63	80	62	40	76	33			0,7
5	Фізична агресія	80	55	54	0	37	40	30	44			0,7
6	Фізична агресія	90	77	63	10	37	60	69	88			0,7
7	Почуття провини	70	66	72	100	87	70	67	77		0,5	
8	Непряма агресія	80	100	90	100	62	70	98	88			0,6
9	Фізична агресія	100	66	54	40	37	10	53	66		0,5	
10	Фізична агресія	90	66	72	80	37	60	53	22			0,7
11	Фізична агресія	100	66	72	60	12	60	69	55			0,6
12	Непряма агресія	60	66	54	40	62	20	38	55			0,76
13	Фізична агресія	100	22	63	80	50	30	69	55		0,47	
14	Почуття провини	40	33	54	60	12	10	38	88			0,72
15	Почуття провини	60	55	36	40	25	20	92	55		0,47	
16	Почуття провини	60	22	27	40	72	30	38	77			0,6

17	Непряма агресія	70	77	63	20	87	70	67	77			0,85
18	Непряма агресія	60	66	54	60	50	50	30	55			0,7
19	Непряма агресія	50	66	10	40	50	0	53	11			0,6
20	Фізична агресія	60	33	18	60	25	30	23	33			0,6
21	Почуття провини	60	77	54	20	25	50	53	88		0,47	
22	Негативізм	50	33	55	100	50	60	75	55		0,55	
23	Негативізм	100	88	27	100	50	60	76	44			0,75
24	Фізична агресія	100	22	27	60	62	50	84	88		0,55	
25	Почуття провини	40	44	27	20	62	70	23	77			0,72
26	Фізична агресія	90	44	54	80	37	60	76	33			0,7

Психологічні особливості, що призводять до агресивної поведінки молодших командирів, які виконують роль чистого адміністратора і мають занижений потенціал лідерських якостей включають у себе низьку самооцінку, так і порушені стосунки з однолітками. Існує загальнонаукова думка, що для агресивних лідерів характерна відсутність адекватної самооцінки, тобто вона завищена або занижена, як оцінка своїх командирських дій. Водночас виявлено також, що у агресивних молодших командирів є розбіжність між самооцінкою та очікуваною оцінкою оточення. У таких лідерів достатньо висока самооцінка, так як вони часто сумніваються в позитивному ставленні ліцеїстів до своїх дій і до себе, як особистості. Це може досить точно свідчити про те, що молоді командири, які тільки пробують себе на адміністративній посаді можуть гостро й інтенсивно переживають власні недоліки, тому за ними рахуються такі показники агресії, як вербальна агресія, фізична агресія та непрямая агресія; також виявилися найбільш помітними на початку навчання в ліцеї та адміністрування командирської посади.

Молодші командири на початковій стадії свого правління часто жаліються, що їм доводиться достатньо інтенсивно стриматись, щоб не проявляти агресію через застосування фізичного насильства до інших, але в деяких випадках ця агресія спрямована і на них опосередковано через іншу особу чи групу ліцеїстів, яка гуртується проти молодшого командира. Високий показник вербальної агресії ліцеїстів взагалі свідчить про спробу проявити агресію, як через вираження негативних емоцій, так і через вербальні відповіді. Зверніть увагу, що такі ознаки агресії, як негативізм, недовіра та образа, менш виражені, але слід зазначити, що за нашим досвідом потрібно визначити, що негативне сприйняття ліцею, як навчального закладу, тобто негативне відношення і до навчальних предметів, ліцеїстів, вчителів, вихователів і батьків. Таке відношення не дає можливості адаптуватися ліцеїсту до закладу і учні не стають ліцеїстами і покидають навчання. Виявлено, що низькі показники агресивності свідчать про недовіру, як у ліцеїстів, так і у ліцеїсток, а іноді викликають почуття страху. Слід зазначити, що у дівчат рівень недовірливості та агресивності вищий, ніж у хлопців.

Тому процес інтенсивного формування лідерських якостей молодших командирів, а також ліцеїстів загалом ми визначаємо, як нагальну потребу та систему, яка вирішує низьку виховних ситуацій, що сприяють не тільки успішному, як індивідуальному так і груповому розвитку лідерських якостей, а також загальному самовихованню та самовдосконаленню особистості.

Література

1. Бех І. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посібник. К. : ІЗМН, 1998. 204 с.

2. Лучанська В. Соціальна креативність і лідерські здібності підлітків. *Соціальна психологія*. 2006. № 5. С. 94-102
3. Іванова В. В. Причини та форми агресивної поведінки підлітків. *Практична психологія та соціальна робота*. 2000. № 5. С. 14-16.
4. Кириченко В. В. Особливості проявів агресії у дітей під час соціально-психологічної адаптації до умов середньої школи. Актуальні проблеми психології. Т. 1. Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. К. : Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. 2002. Ч. 3. С. 68-72.
5. Хархан О. М. Психологічні особливості віктимної поведінки підлітків : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 Одеса, 2006. 20 с.
6. Благута Р. І. Психологічні засади профілактики делінквентності неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук: 19.00.06 Київ, 2006. 219 с.

ПЛАТФОРМА І ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ІСТОРИКО- ПРАВОВІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОСТІ І ПРАВА

ТУРЕНКО Олег

Донецький державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри загальноправових дисциплін
факультету № 3, доктор філософських наук, професор

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІ ОЗНАКИ СУВЕРЕНІТЕТУ – ДО ПРОЦЕСУ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ УКРАЇНИ

Сучасний стан українського суспільства вимагає ефективного реформування держави, нових комунікаційних принципів взаємовідносин двох суверенних суб'єктів: народу і держави. Іншими словами, драматичні обставини сучасності ставлять завдання визначення аксіологічних, стратегічних та тактичних принципів побудови нової форми української державності. В цьому ракурсі одним із ключових завдань науковців є визначення сенсу поняття «суверенітет» та розкриття принципів взаємодії між його двома формами: державним і народним суверенітетами.

Цю розвідку автор поділяє на два блоки: а) верифікація поняття «суверенітет», його онтологічні ознаки та б) визначення історичних закономірностей взаємовідносин державного і народного суверенітетів.

Не зважаючи на поширене вживання терміну «суверенітет» в модерній політико-юридичній науці це поняття залишається остаточно не з'ясованим. На цю обставину звернув увагу Ж. Марітен. Він зазначав, що «жодне поняття не породжувало так багато протилежних точок зору і не заводило правознавців і політичних теоретиків ХІХ ст. в такий безнадійно глухий кут, як поняття суверенітету. Причиною цього явища є той факт, що вони не піддали достатньої розвідки і перевірки первісне достеменне філософське значення цього поняття» [1, с. 51]. Сучасне державознавство не виробила єдиної перцепції суверенітету. Правознавці ХІХ–ХХ ст. розділилися на два табори. До прихильників суверенітету як ознаки держави, належать: Г. Гегель, Дж. Остін, Ж. Есмен, К. Шмітт та інші. Напроти: Л. Дюги, Г. Еллінек, М. Оріу (признавав лише зовнішній суверенітет), Г. Кельзен, Г. Гурвіч тощо не вважали суверенітет обов'язковою ознакою держави. К. Поппер взагалі вважав, що «всі теорії суверенітету парадоксальні... теорія суверенітету слабка, як емпірично, так і логічно» [2, с. 141-142].

Відтак, теоретично склалась логічна підміна понять, де замість роз'яснення сенсу терміну «суверенітет» надається ознаки суверенітету

одного із його носіїв – держави або народу (нації). В цьому ракурсі сам термін «суверенітет» займає вторинне, навіть «обслуговуючу» позицію і його онтологічні ознаки вислизують з уваги дослідників. У своїй більшості така традиція склалась в українській правовій науці, яка має свій початок з «Декларації про державний суверенітет України».

Таким чином, ознаки «державного суверенітету» затіняють сенси поняття «суверенітет» і утверджують хибні уявлення і про державу і суверенітет, та їх поєднання. Адже створюють ілюзію остаточного раціонального роз'яснення цих феноменів. Річ в тому, що поняття «держава» і «народ/нація» те ж мають багатосенсову, плюралістично-історичну природу. В сучасному уявленні ці поняття трактуються доволі спрощено і однобічно. Так модерн затвердив аксіому, що держава має свій початок з волі народу/нації (Ж. Руссо). Але, історичний досвід вказує що означений процес державоутворення є теоретичним і як що відбувається то як одним із декількох варіантів, що історично існують в певному суспільстві та епосі.

На цю обставину звертає увагу К. фон Байме. Він пише що «слово «держава», у більш давній історії понять – як у Е. Канторовича – пояснюється найчастіше з поняття *status publicus* і з уявлень щодо громадськості. Більш недавні дослідження – передусім, здійснювані В. Магером – вказують, що поняття держави розвивається з більшої кількості коренів і, передусім, – досвіду, який завдали як італійські комуни та сеньйорії, так і західноєвропейські монархії. Спочатку у італійській мові спливає поняття *lo stato* (стан, суспільний стан, держава). На підставі аристотелево-томістичної класифікації станів, у який «*status*» (положення) як *forma, species politicae* (форма, вид політії) тобто окреслював би статус князя (*status principis, status regalis* (первинне положення, правляче положення), поняття держави розвинулось відразу, як володар і у своєму статусі об'єднана громадянська влада були одне від одного відокремлені, і політична система була віддиференційована з соціальної системи, як тільки різні ролі особистості володаря були розмежовані. Ця диференціація привела до термінологічного ототожнення *status, communitas* (положення, спільнота) і *res publica* (публічна, суспільна справа), що унеможливило ідентифікацію цих старих понять з сучасним поняттям держави. Держава і *societas civilis* (громадянське суспільство) почали розходитися у процесі розвитку – стара єдність середньовічного поняття *civitas sive societas civilis* (державність або громадянське суспільство) була втрачена і завершилася у XIX ст. з точним розмежуванням держави і суспільства, з *government* та *civil society* (уряд та громадянське суспільство). У пізнього Гегеля держава була призначена слугувати скріплючими скобами для відцентрових тенденцій суспільства» [3, с. 216-217].

Таким чином, держава і громадське суспільство (або народ/нація) мають різні історичні коріння та течії розвитку. Їх форми суверенності, тобто їх практика самовизначення є дивергентними. Ці два компонента людського буття по умовній історичній вертикалі і соціально-політичній горизонталі то розмежовуються то наближаються, то отримують політичну форму гомогенності то досягають соціальної гетерогенності аж до громадянської війни. Визначена перцепція надає можливість означити три терміни: суверенітет, держава, народ як багатовимірні, амбівалентні поняття, що змінюють фабули свого існування: від одиничності до різноманіття, від партікулярності до універсальності тощо. Єдине що поєднує три складові, так це уявлення про благо. В цьому сенсі слід згадати вислів Х. Ортегі-і-Гасета, який зазначає, що «реальність, яку ми називаємо «державою», не є суспільством, що постало спонтанно, об'єднане кровним порідненням. Держава виникає тоді, коли примушується до співжиття групи різного походження. Цей примус не є голим насильством, а є радше заклик до спільної мети, до спільного завдання, що ставиться перед розпорощеними групами. Держава – це передусім план дії, програма співпраці. Вона закликає людей, щоб вони спільно робили щось» [4, с. 119-120]. Саме право і можливість робити «щось» є онтологічним корінням суверенітету – як індивідуального, корпоративного, державного і народного.

На авторську думку термін «суверенітет» слід тлумачити в історично-філософському ракурсі, який сформувався з модерного часу. Саме в цю добу термін «суверенітет» отримав антропологічну аналогію і суто раціональні форми легітимації. Перше що він онтологічно проголошує що умовний індивід «існує, живе», раціонально розпоряджається своєю свободою, волею і має свій творчий проєкт розвитку. Таке самовизначення, в християнському контексті є ідеально-потенційним благом, що надано Богом кожній людині. Це можливість приймати різноманітні форми розвитку, тобто ставати суб'єктом, який вільно діє – він володар свого буття. В цьому сенсі вислів Ж. Мере, що суверенітет є «вченням про мислену свободу» [5, с. 200], є доволі влучним.

По-друге, суверенітет має ознаки сингулярності. Цей термін у постмодерній філософії трактується як послідовність ідеальних подій, які формують тимчасове уявлення і основи структури взаємовідносин між одиничними діями. На думку Ж. Дельоза сингулярність «не слід змішувати ані з особистістю того, хто визначає себе в дискурсі, ані з індивідуальністю положення речей, що визначається припущенням, ані з узагальненістю або універсальністю поняття... Сингулярність перебуває в іншому просторі, а не в просторі позначення, маніфестації або сигніфікації. Вона суттєвим чином доіндивідуальна, неособиста, аконцептуальна. Вона абсолютно неупереджена до індивідуального і колективного, особистого і

безособового, приватного і загального – та їх протилежностей. Сингулярність нейтральна. З іншого боку, вона не «щось звичайне»: сингулярна крапка протилежна звичайному» [6, с. 70]. Відтак, у візіях Дельоза сингулярність це подія, точка непереривного уточнення, нульовий вимір, в результаті якого само уточнення перетворюється на серію сенсів або змістовно-історичну площину. Завдяки цьому процесу сингулярність існує як точка народження стійких сенсів, з яких будується структурно виразна площина – унікальний світ. Такий світ може змінитися новою сингулярністю, центром якої буде рефлексія суверенного суб'єкта, що створює нові історичні та політичні царини.

Третє, суверенітет первісно може існувати в просторі публічної свободи і соціальної рівності, який в подальшому мусить трансформуватися в політичний простір вирішення загальних справ спільноти – благого співжиття разом. Ця ознака суверенітету формує можливість створити уявлену символічну інституцію, порядок (Касторіадіс) – державу. Ідея суверенності легітимізує колективне уявлення, надає державі право бути і діяти, формувати програму співпраці і підпорядковувати локальне універсальному.

Література

1. Maritain, Jacques. *Man and the State*. Chicago: The University of Chicago Press, 1951. P. 219.
2. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Том 1. Київ : Основи, 1994. 444 с.
3. Байме Клаус фон. Політичні теорії сучасності. Київ. : Стилос, 2008. 396 с.
4. Ортега-і-Гасет Х. Бунт мас. Вибрані твори. Київ. : Основи, 1994. С. 15-195.
5. Мере Ж. Принципи суверенітету. Історія та основи новітньої влади. Львів. : Кальварія. 2003. 216 с.
6. Туренко О. С. Зміст поняття «сингулярність» у французькій постмодерній філософії – осмислення методологічних підходів до вирішення проблеми синхронізації індивідуального і колективного. Матеріали IV всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю. *«Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук»*. Дніпропетровський національний університет, 15 липня 2014 р. Дніпропетровськ. : ТОВ «Інновація», 2014. Ч. 2. С. 68-71.

ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВНУТРІШНІХ ВИКЛИКІВ ТА ЗОВНІШНІХ ЗАГРОЗ

Український соціолог Є. Головаха вказує на те, що специфіка сучасних трансформаційних процесів в Україні обумовлена насамперед їх стихійним перебігом та далекою від декларованого демократичного транзиту спрямованістю [1]. Визначається цей перебіг подій тим, що з самого початку незалежності України тогочасною владою була обрана консервативна стратегія розвитку суспільства та держави, в результаті це призвело до відтворення застарілих соціальних структур та інститутів, а згодом спричинило і стагнацію країни. Пояснювалася така спрямованість вітчизняної трансформації практичною відсутністю в країні ефективного управлінського потенціалу, здатного організувати суттєве реформування суспільства та держави.

Слід розуміти, що трансформація – це процес глибинних соціальних змін, який, на відміну від транзиту, не має наперед заданої цілі. Особливе значення теорія трансформації має для постсоціалістичних країн, оскільки глибинні соціальні зміни в них почалися раптово, без попереднього розрахунку можливих втрат, без підготовленої еліти, без наявності досвіду подолання комуністичної суспільної спадщини. Виняткове значення теорія трансформації має для пострадянських країн, де практично відсутній досвід демократії, легального підприємництва та життя в умовах приватної власності.

Слід розуміти, що трансформація не має кінцевої мети у тому випадку, якщо вона є результатом природної еволюції або вимушених неочікуваних змін. Інша справа – трансформація, викликана реформаторськими силами, які визначають цілі соціальних змін. Транзит виступає одним з типів трансформації, для якого визначена кінцева ціль.

Відштовхуючись від вище сказаного зазначимо, що в теорії трансформації виділяють декілька типів трансформації: *природна (або модернізація)* – є наслідком поступового визрівання соціально-економічних умов процесу трансформації (відбулась у демократичних, економічно розвинених країнах Західної Європи); *відновлена природна* – відбувалася як процес повернення до природної трансформації, що була штучно перервана встановленням недемократичних політичних режимів (проходила у Європі у країнах колишньої соціалістичної співдружності); *волонтарна* – відбувалася як процес подолання традиційних засад суспільного життя та впровадження нових соціально-економічних умов розвитку

(прикладом є економічно розвинені країни Південно-Східної Азії); *вимушена* – відбувалася як наслідок несподіваних соціально-політичних змін, що призвели до необхідності стихійної трансформації засад суспільного життя (відбувалася серед країн колишнього СРСР, які були не готові до суттєвих соціально-економічних перетворень) [2].

Якщо звернути увагу на трансформацію українського суспільства, то у період з 1991 року по 2013 рік вона відбувалася в умовах стратегічної невизначеності напрямку розвитку та амбівалентності інституційного ландшафту країни, коли одночасно існували як соціальні інститути радянської, так і пострадянської доби. Тригером для початку змін суспільства виступила відмова В. Януковича від підписання угоди з Євросоюзом і спроба силою придушити масові протести. В цей період суспільство почало змінюватися та визначитися зі стратегічним напрямком розвитку. Відбувається відмова від багатовекторності у зовнішній політиці. Більшість громадян схиляється до європейського шляху розвитку.

Мете трансформації будь-якої країни – це її подальший успішний розвиток. Оцінюватися цей розвиток можливо за різними показниками, але найбільш поширеними є – макроекономічні показники та рівень життя населення. Слід звернути увагу на те, щоб успіхи економічної трансформації ґрунтувалися на серйозних позаекономічних соціальних змінах. Без наявності цих змін у соціальній сфері, як це було на початку ХХІ століття в Україні, успіхи трансформації будуть тимчасовими, а економіка не стійкою до зовнішніх загроз та викликів. Враховуючи відсутність серйозних соціальних засад та кон'юнктуру зумовленість економічних успіхів української трансформації, розуміємо, що проблеми в економіці були цілком закономірними.

Однією з таких соціальних засад, яка визначає успіх результатів трансформаційних змін є суспільна свідомість. Проте, для забезпечення успішного просування суспільства на шляху до економічного процвітання та демократичного оновлення в суспільній свідомості повинні відбутися наступні зміни: переакцентація системи цінностей; відновлення довіри до інститутів держави, бізнесу та політичних партій; формування засад (не етнічної, а) громадянської ідентичності; відмова квазіеліти від пострадянського свавілля.

В пострадянські часи в українському суспільстві проявився прогресуючий феномен тотальної корумпованості, який звів нанівець процес впровадження нових соціальних інститутів та згодом спричинив соціальну кризу 2013-2014 років, причиною, якої стало формування системи правління, яка відтворювала досвід як радянського, так і феодалного суспільного ладу. До найбільш типових рис цієї системи відносимо наступні: перетворення радянського блату на пострадянську корупцію; формування президентської влади як своєрідної кальки влади компартії з елементами феодалізму на місцях; розширення владних привілеїв (навіть у порівнянні з привілеями радянської номенклатури); поширення тінювий сектор економіки; збереження «залишкового принципу» фінансування медицини, науки, освіти та соціальної сфери; поширення впливу владних та фінансових важелів на

діяльність суду та прокуратури; поширення серед громадян недовіра до інститутів демократії та ринкової економіки, усвідомлення безпорадності та розчарування; формування подвійної інституціональної системи.

Вище згадана подвійна інституціональна система притаманна усім суспільствам, що трансформуються. Головні питання полягають у тому наскільки вона є поширеною та як довго буде існувати. В Україні починаючи з 1991 року відбувається поширення інституціональної амбівалентності у всіх основних сферах суспільного життя. Намагання України після подій 2014 року визначити єдиний шлях суспільного розвитку та обрати європейські стандарти формування соціальних інститутів, вірогідно, зумовило початок війни на Сході [3]. Проте, саме якомога скоріше подолання цієї інституціональної амбівалентності буде визначати в подальшому успіхи нашої трансформації. Соціально-політичні умови для подолання інституціональної амбівалентності є: більшість населення віддає перевагу європейському вектору розвитку, а до влади прийшли політичні сили, які декларують прискорену євроінтеграцію.

Слід розуміти, що для того щоб темпи трансформації прискорювались, а сам процес мав очікувані успіхи, суспільству потрібно вирішити наступні проблеми: відновити довіру громадян до держави, політичних інститутів та бізнесу; створити соціальні ліфти для мобілізації ефективних управлінців та політиків; сприяти розвитку середнього класу – основної соціальної бази трансформаційних процесів, впроваджуючи спрощену систему оподаткування малого та середнього бізнесу. Вирішення вище перерахованих проблем можливе завдяки запровадженню наступних кроків: з метою подолання корупції та владного свавілля необхідно запровадити ефективний громадський контроль; створити життєздатні ідеологічні партії, які б презентували в політиці інтереси реальних соціальних груп, а не фінансово-промислових кланів; впровадити егалітарні правила політичної гри, що сприятимуть самообмеженням дій еліти; визначити нові пріоритети державної політики, спрямовані на розвиток науки, освіти, медицини та поширення пільг бізнесу [4].

Вірогідно, що за таких умов можливий усталений розвиток українського суспільства та держави, стимулювати, який можливо за рахунок подолання проявів соціально-політичного невігластва українського політичного істеблішменту та пересічних громадян. Мова йде про те, що дії влади повинні постійно спиратися на експертні рекомендації. І на останок слід враховувати, що, вірогідно, після закінчення військових дій, скоріше за все, відбудеться переформатування української політичної еліти за рахунок поповнення її рядів талановитими представниками ВСУ, волонтерами, бізнесменами [5], які в важких умовах повоєнного часу продемонстрували свою ефективність та патріотизм.

Література

1. Головаха Є. Українське суспільство: шляхи трансформації. *Український соціологічний журнал*. 2016. №1-2. С. 26-30.

2. Економічні пріоритети модернізації в Україні з урахуванням інтеграційного досвіду країн Центрально-Східної Європи / за ред. О.М. Балакіревої; ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2015. С. 6-13.

3. Російсько-українська війна: рекомендаційний показчик / уклад. Ю. І. Левченко; Міністерство освіти і науки України; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова; Наукова бібліотека. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2022. Ч. 1: Неоголошена війна (20 лютого 2014 – 24 лютого 2022). 149 с.

4. Резнік В. Відповідальність проросійськи і проєвропейськи зорієнтованих громадян. *Формування відповідального суспільства: держава, політичні рухи, бізнес*. Київ: Інститут соціології НАН України, 2019. С. 149-172.

5. Краснова В. Як українська благодійність змінює національну свідомість. Громадський простір: 14.10.2022. URL: <https://www.prostir.ua/?news=yak-ukrajinska-blahodijnist-zminyuje-natsionalnu-svidomist> (дата звернення: 03.05.2024).

БУЛГАКОВА Олена

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, завідувачка кафедри державно-правових
дисциплін факультету № 2, кандидатка
екномічних наук, доцентка

ЗАГРЕБА Анна

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, здобувачка вищої освіти факультету № 2

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

Актуальність теми. Гендерна рівність є одним із ключових принципів демократичного суспільства та основою для сталого розвитку. Вона передбачає рівні можливості та права для всіх людей, незалежно від їхньої статі. Незважаючи на те, що гендерна рівність закріплена в міжнародних документах та національному законодавстві багатьох країн, у реальному житті люди все ще стикаються з дискримінацією та нерівністю через свою стать. Це стосується різних сфер життя, включаючи освіту, зайнятість, охорону здоров'я, політичну участь та інші. В останні роки питання гендерної рівності набули значної актуальності в усьому світі. Це пов'язано з низкою факторів, таких як зростання впливу феміністичного руху, поширення інформації про гендерні проблеми завдяки ЗМІ та Інтернету, а також усвідомлення важливості гендерної рівності для розвитку суспільства.

Мета дослідження. Дослідити теоретичні та практичні аспекти забезпечення гендерної рівності в соціальній сфері, визначити сучасні виклики та шляхи їх подолання.

Виклад думок. Гендерна рівність є не лише питанням справедливості, але й виступає ключовим фактором розвитку та процвітання будь-якої країни [2, с. 7]. Жінки та чоловіки володіють рівними правами, можливостями та обов'язками, роблячи не менш цінний внесок у суспільство [2, с. 7]. Проте, на жаль, гендерна нерівність залишається однією з найгостріших проблем сучасного світу, негативно впливаючи на всі сфери життя, зокрема соціальну [2, с. 7].

Жінки та чоловіки стикаються з нерівними можливостями та дискримінацією в доступі до освіти, охорони здоров'я, працевлаштування, політичної участі та інших сферах соціального життя. Це не лише порушує фундаментальні права людини, але й стримує соціально-економічний розвиток країн. Жорсткі гендерні ролі, дискримінація та стереотипи створюють численні перешкоди як для жінок, так і для чоловіків, стримуючи їхній особистий розвиток та загальний добробут суспільства.

Дівчата стикаються з особливо гострими проблемами у доступі до освіти. У деяких регіонах світу їм досі обмежують доступ до знань через ранні шлюби, домашні обов'язки, гендерну сегрегацію в школах та економічні бар'єри. Це позбавляє їх можливостей здобути знання, навички та кваліфікацію, необхідні для гідного життя. Хлопчики та чоловіки також не оминають негативного впливу гендерної нерівності в освіті. Стереотипні уявлення про те, якими повинні бути «справжні чоловіки», можуть негативно впливати на хлопчиків та чоловіків у навчанні. Це може призвести до відсутності мотивації та інтересу до навчання та зниження самооцінки.

Жінки стикаються з нерівністю на ринку праці, навіть здобувши вищу освіту [3, с. 28]. Їм частіше пропонують роботу з обмеженими можливостями для кар'єрного зростання та занижують заробітну плату [3, с. 28]. «Скляна стеля», гендерна дискримінація та стереотипи щодо їхніх здібностей та ролі в сім'ї ускладнюють їм просування по службі та досягнення високих посад [3, с. 28]. Чоловіки також не оминають негативного впливу гендерної нерівності [3, с. 28]. Вони часто потерпають від осуду за посаду нібито «жіночої» професії та стереотипів сформованих в суспільстві [3, с. 28].

У сфері охорони здоров'я жінки часто мають менший вплив на рішення, які стосуються їхнього життя, через нестачу представництва у владі, стереотипи та гендерне насильство. В деяких країнах досі діє заборона абортів, або донорства деяких органів, оскільки на вищезазначені дії потрібен дозвіл чоловіка.

Стереотипні уявлення про те, що жінки не володіють необхідними якостями для лідерства, на кшталт рішучості, жорсткості та аналітичного мислення, штучно звужують поле для їхнього політичного зростання [1, с. 140-141]. Це несправедливо стигматизує жінок, змушуючи їх сумніватися у власних здібностях та стримуючи їхнє прагнення до влади [1, с. 140-141]. Гендерне насильство, яке може проявлятися у різних формах, від словесних образ до фізичних погроз та сексуальних домагань, створює атмосферу страху та залякування, що задушує голоси жінок і змушує їх відмовлятися від політичної активності [1, с. 140-141].

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що забезпечення гендерної рівності в соціальній сфері стає ключовим фактором для досягнення сталого розвитку та процвітання. Це складний, але необхідний процес, який потребує спільних зусиль уряду, громадянського суспільства, приватного сектору та міжнародних організацій. Гендерна нерівність принижує всі сфери життя, негативно впливаючи на мільйони людей. Її викорінення потребує комплексного та системного підходу, який охоплюватиме всі аспекти суспільства.

Щоб забезпечити гендерну рівність можна ввести такі зміни в соціальній сфері:

Освіта: з раннього віку вводити гендерно-інклюзивну освіту, в яку буде додано подолання стереотипів, гендерно збалансовані програми у ЗВО та підтримку наукових досліджень жінок, ввести тест на гендерні погляди викладачів, у випадку, якщо тест не було складено людина не може працювати викладачем.

Працевлаштування: ввести законодавче забезпечення рівної оплати, посилити боротьбу з дискримінацією, посилити підтримку жіночого підприємництва (кредити, гранти, менторство, догляд за дітьми), ввести тест на гендерні погляди роботодавців, у випадку, якщо тест не було складено людина позбавляється прав роботодавця.

Охорона здоров'я: доступ до якісних медичних послуг (репродуктивне, сексуальне здоров'я, профілактика захворювань, психічне здоров'я), ввести законодавче забезпечення права розпоряджатися своїм тілом без впливу інших осіб, інформаційні кампанії.

Політична участь: введення тренінги з лідерства, залучення жінок до прийняття рішень.

Інші сфери: збільшення кількості спецслужб для підтримки та боротьби з гендерного насильством та введення жорстких покарань.

Впровадження цих заходів може створити справедливе та рівне суспільство, де кожна людина, незалежно від статі, має рівні можливості та може реалізувати свій потенціал.

Література

1. Gender inequality in the system of social and labor relations: problems and prospects for overcoming | Гендерна нерівність у системі соціально-трудових відносин: проблеми та перспективи / М. В. Петченко et al. *Home Page* : монографія. 4th ed. 2022. P. 139–154.
2. Пищуліна О. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України : монографія / ред. Алла Чернова. Київ : Центр Разумк., 2016. 244 с.
3. Ткач В. О., Камушков О. С., Поліщук Н. О. Шляхи забезпечення гендерної рівності на регіональних ринках праці. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*: монографія. 5-те вид. 2017. С. 27-31.

ЗОЗУЛЯ Євген

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, професор кафедри соціально-гуманітарних
та загальноправових дисциплін факультету № 1,
доктор юридичних наук, професор

ЯКІМОВА Аліна

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, здобувачка ступеня вищої освіти другого
(магістерського) рівня

КОНСТИТУЦІЙНА СКАРГА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Захист прав і свобод людини і громадянина є конституційно-правовим і міжнародно-правовим обов'язком сучасної держави. Відтак, право на звернення громадян розглядається як важливий конституційно-правовий засіб захисту й одну з організаційно-правових гарантій дотримання прав і свобод людини.

Одним із основних завдань органів конституційного контролю, а саме Конституційного Суду України є захист прав та свобод людини і громадянина, а саме можливість громадян безпосередньо звернутись до Конституційного Суду у разі порушення, на його думку, його прав і свобод. Так, відповідно до концепції, яка закладена в Конституції, права та свободи людини і громадянина є невід'ємними.

Верховенство Конституції відносно законодавчих та інших правових актів, а також верховенство закону в ієрархії всіх інших нормативних актів є методологічним орієнтиром і в діяльності

Конституційного Суду України, зокрема в захисті прав та свобод людини і громадянина.

Розглядаючи завдання Конституційного суду України, можна зробити висновок, що діяльність Суду, в основному, спрямована на забезпечення прав і свобод людини і громадянина, забезпечення приписів Основного Закону про неможливість їх скасування або звуження змісту та обсягу при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних. Окрім розгляду прямих звернень з цих питань, Конституційний Суд в інших справах стежить за тим, щоб навіть в опосередкованих формах у правових актах не допускалося їх порушень.

Відповідно до положень ст. 3.55 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визнають зміст і спрямованість діяльності держави. Кожному гарантується право звернутись із конституційною скаргою до Конституційного Суду України з підстав, установлених цією Конституцією, та у порядку, визначеному законом [1].

Важливе місце в системі конституційного правосуддя займає інститут індивідуальної конституційної скарги, який відкриває людині і громадянину прямий доступ до органу конституційного контролю. Зміст інституту конституційної скарги зводиться до права громадян звертатися до органів конституційного контролю з вимогою про перевірку конституційності владних актів, якими порушуються їхні права і свободи.

Головним принципом є те, що до Конституційного Суду з конституційною скаргою може звернутися будь-яка особа, окрім юридичних осіб публічного права. Конституційна скарга подається без сплати судового збору та без обов'язкового залучення адвоката.

Значну увагу питанням запровадження інституту конституційної скарги приділяє Європейська комісія за демократію через право (Венеціанська комісія) в дослідженні «Про прямий доступ до конституційного правосуддя». Україна як демократична, правова держава підтримуючи демократичні процеси європейських спільнот також долучилась до впровадження механізму конституційного контролю.

Із прийняттям Верховною Радою України Закону України «Про Конституційний Суд України», який набрав чинності 03.08.2017 року, в тому числі, впроваджено інститут конституційної скарги як додатковий механізм захисту прав і свобод громадян України, іноземців, осіб без громадянства та юридичних осіб після вичерпання всіх національних засобів правового захисту [2].

Варто зауважити, що авторитет інституту конституційної скарги постійно зростає, оскільки конституційна скарга розширює правові можливості в захисті прав і свобод. Цей механізм надає змогу особі поставити питання щодо скасування законів, які порушують її права та свободи. При цьому необхідно зазначити, що держава в якій діє

повноцінний інститут конституційної скарги, має особливі переваги у питаннях гарантування верховенства права, оскільки розгляд подібних скарг дозволяє контролювати на практиці всі аспекти гарантування, забезпечення і захисту прав людини. І саме таким чином забезпечується і гарантується пряма дія конституційних прав.

Венеціанська комісія відмічає, що наявність ефективного інституту індивідуальної скарги надає національній системі конституційного правосуддя якісно нову властивість і може сприяти зменшенню навантаженості Європейського Суду з прав людини.

За допомогою індивідуальної скарги захищаються права не тільки конкретної особи, але й здійснюється вплив на суспільні процеси свого роду здійснення безпосереднього народовладдя.

Оскільки в Україні конституційна скарга – це новий для правової системи інститут, його ще потрібно пристосувати до реалій правового життя держави. Наш законодавець обрав саме таку модель конституційної скарги, напевно, вважаючи її найбільш ефективним та дієвим інструментом забезпечення прав людини. У будь-якому разі конституційна скарга має стати додатковою гарантією у механізмі захисту прав людини та зробити конституційне судочинство доступним для громадян.

Ще один момент – будь-яке позитивне рішення Конституційного Суду за конституційною скаргою усуватиме загрозу ухвалення негативного рішення Європейським судом з прав людини проти нашої держави.

Реалізація права на конституційну скаргу має всі підстави стати самостійним, цілісним явищем у застосуванні конституційної юрисдикції. Запроваджений порядок дасть змогу перетворити конституційну судову практику по конституційних скаргах громадян, юридичних осіб на потужний інструмент формування зобов'язального права, розвивати право на засадах справедливості.

В сучасних умовах запровадження інституту конституційної скарги є значним здобутком для системи захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина в Україні. Відтак, перед Конституційним Судом України стоїть непросте завдання напрацювання практики розгляду конституційних скарг на основі сучасних концептуальних підходів та принципів, усталених у демократичних країнах. Ефективність інституту конституційної скарги напряму залежить від того, що в Україні на сьогодні впроваджено нормативну конституційну скаргу (тобто конституційний контроль здійснюється лише щодо відповідності Конституції України нормативно-правового акта), в той час як Європейський суд «ефективною» визнає повну, в межах якої відбувається перевірка на відповідність конституції не лише нормативно-правового акта, але й акта індивідуальної дії.

Література

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії ВРУ 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. Ст.141.
2. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 р. від 13 липня 2017 року № 2136-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> (дата звернення: 15.05.2024).

КОЛЕСНИКОВ Андрій

Західноукраїнський національний університет,
доцент кафедри безпеки та правоохоронної
діяльності, кандидат економічних наук, доцент

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПРАВОСУДДЯ

Формування державної політики цифрової трансформації у здійсненні правосуддя є актуальним та стратегічно важливим завданням для забезпечення ефективного функціонування судової системи, підвищення рівня доступності та прозорості правосуддя, а також зміцнення довіри громадян до судової гілки влади. Це вимагає системного підходу, який включає законодавчі ініціативи, технологічні інновації, освітні програми та залучення громадськості.

Цифрова трансформація судочинства передбачає комплексне впровадження інноваційних технологій в усі сфери діяльності судів, починаючи від електронного документообігу та закінчуючи використанням штучного інтелекту для аналізу судової практики. Це дозволяє оптимізувати судові процеси, підвищити їх оперативність та ефективність, забезпечити зручний та швидкий доступ громадян до правосуддя, а також знизити навантаження на суддів та працівників апаратів судів.

Формування державної політики цифрової трансформації у здійсненні правосуддя повинно ґрунтуватися на чітких стратегічних цілях та завданнях, визначених на найвищому державному рівні. Серед таких варто зазначити зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», в якому йдеться про додаткове інформування учасників судового процесу через Єдиний державний вебпортал електронних послуг та мобільний додаток «Дія» [3].

Одним з ключових напрямків державної політики цифрової трансформації має стати вирішення проблеми більш інтенсивного використання системи електронного судочинства. Це передбачає забезпечення можливості подання позовних заяв, скарг, клопотань та

інших процесуальних документів в електронній формі, проведення судових засідань у режимі відеоконференції, ведення електронних судових справ та електронного документообігу. На сьогодні Міністерство цифрової трансформації працює над оновленням концепції електронного суду, яка дозволить громадянам реалізовувати ще більше цифрових функцій. На сьогодні сервісами електронного суду користуються 50 тис. працівників суду й судових організацій та більш ніж 6,7 млн громадян, адвокатів, нотаріусів, слідчих органів та представників бізнесів. А кількість судових рішень, які розглядали за 2021–2023 роки, – 16904405 [1].

Окремої уваги заслуговує питання створення та розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури судової системи. Державна політика повинна передбачати розбудову єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, яка б забезпечувала безперебійний обмін даними між судами, органами державної влади та іншими учасниками судового процесу. Це потребує впровадження сучасних систем захищеного електронного документообігу, розвитку центрів обробки даних, впровадження хмарних технологій тощо.

Важливим напрямом є також забезпечення інформаційної безпеки та кібербезпеки судової системи. Державна політика має передбачати розробку та впровадження ефективних механізмів захисту інформаційних ресурсів судів від несанкціонованого доступу, кібератак, вірусних загроз та інших кіберінцидентів. Це вимагає створення спеціалізованих підрозділів кібербезпеки, впровадження сучасних систем виявлення та запобігання вторгненням, засобів криптографічного захисту інформації, а також розробки планів реагування на кіберінциденти.

Окрему увагу слід приділити формуванню державної політики щодо використання штучного інтелекту та аналітики великих даних у судочинстві. Ці технології можуть суттєво підвищити ефективність роботи суддів та працівників апаратів судів, допомагаючи їм швидко знаходити та аналізувати релевантну судову практику, виявляти можливі ризики та тенденції, здійснювати прогнозування тощо. На сьогодні елементом такої політики є Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, де здійсненню правосуддя присвячено окремий підрозділ [2].

Важливим аспектом є також створення єдиного інформаційного простору судочинства шляхом інтеграції інформаційних систем судів, реєстрів, кадастрів та інших державних інформаційних ресурсів. Це забезпечить оперативний обмін даними між різними органами влади, сприятиме ефективному та оперативному розгляду судових справ, підвищить рівень інформаційної відкритості судів.

Окремої уваги заслуговують питання цифрової грамотності суддів, працівників апаратів судів та інших учасників судового процесу. Державна політика повинна передбачати розробку та впровадження програм

підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів у сфері цифрових технологій, а також заходи з популяризації та роз'яснення переваг цифрової трансформації правосуддя.

Цифрова трансформація правосуддя має потенціал радикально змінити традиційну модель надання правових послуг. Реалізація такої політики дозволить підвищити ефективність, оперативність та прозорість роботи судової системи, забезпечити рівний доступ громадян до правосуддя, а також зміцнити довіру суспільства до судової гілки влади.

Література

1. Цифровізація судової сфери: працюємо над оновленою концепцією е-Суду. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/tsyfrovizatsiia-sudovoi-sfery-pratsiuємо-nad-onovlenoiu-kontseptsiuu-e-sud> (дата звернення: 01.05.2024).

2. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні. Розпорядження Кабінету міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.05.2024).

3. Про внесення змін до Закону України №Про судоустрій і статус суддів№ щодо додаткових способів інформування про судові справи та проведення зборів суддів в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Закон України від 27.07.2022 № 2461-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2461-20#Text> (дата звернення: 01.05.2024).

КОНОНЕНКО Тетяна

Донецький державний університет внутрішніх справ, професорка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету № 1, докторка філософських наук, професорка

ГУМАНІСТИЧНИЙ ВИМІР ОБҐРУНТУВАННЯ ПРАВА

Сучасна антропологія представляє нового суб'єкта, який акцентує духовний розвиток, цілісність і гармонійність життя. На перший план виходить етичний зріз розуміння життєдіяльності, самореалізація як самовдосконалення, що передбачає відповідальність у прийнятті рішень. Людина стає більш організованою, критичною до себе, передбачає наслідки своїх дій і відповідає за них. Йдеться про формування гуманістичного типу особистості з принциповою громадянською позицією, поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, дискримінації за будь-якими ознаками, формування культури

демократії. Саме така особистість, що буде власну життєдіяльність відповідно до категоричного імперативу, виявляється здатною легітимізувати право як безумовну цінність. Як наслідок, завданням антропології й аксіології права є не виведення змісту правової норми з природи людини, а співвідношення людини та права як феноменів, зміст яких залежить від ціннісних орієнтирів, етичний вимір обґрунтування права.

Сучасне суспільство стає більш відкритим, морально орієнтованим, толерантним. Гуманізм як принцип моралі і права виходить із розуміння людини як вищої цінності, доміанти її прав і свобод, відсутності привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних або інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками, поваги до честі та гідності. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [1] в традиції гуманізму проголошує: право на життя, заборону катування, рабства та примусової праці, право на свободу й особисту недоторканність, на справедливий суд, право на повагу до приватного та сімейного життя, свободу думки, совісті та релігії, вираження поглядів, свободу зібрань й об'єднань, право на шлюб, право на ефективний засіб юридичного захисту, заборону дискримінації та зловживання правами.

Ж.-П. Сартр констатує, що людина приречена на свободу. Але свобода є явищем відносним. Її іншою модальністю виступають всюдозволеність і насильство. Філософія права наголошує, що катування, звалтування, вбивство мають ту ж саму антропологічну основу, що і свобода. Саме свобода робить право і можливим (здатність до судження, розуміння сутності правила), і необхідним (обмеження свободи). Право обґрунтовується тим, що воно є інститутом, який робить свободу можливою, і, захищаючи людину від небезпеки, заважає трансформації свободи в свавілля.

Свобода – базова антропологічна характеристика. Вона усвідомлюється як фундаментальна цінність, яка диктує необхідність формування власної світоглядної та ціннісної позиції, зумовлює можливість волевиявлення та вибору. Це не тільки цінність, а й необхідна умова для реалізації всієї аксіологічної сфери. Це здатність людини бути собою та відкритою до змін, самостійно визначати та реалізовувати життєву позицію, цілі та завдання, нести відповідальність за результати своєї життєдіяльності, тобто творити власне життя.

Філософія права й юриспруденція наполягають на тому, що право виражає конкретно-історичний ступінь свободи, властивий певному щаблю розвитку людства, тому розвиток права слугує показником розвитку свободи. Перше покоління прав – право на життя, власність,

свободу думки, совісті та релігії, рівність перед законом – визначається самою природою людини. Друге покоління – соціально-економічні права – розвиток свободи під кутом соціальної й економічної справедливості. Третє покоління – право на мир, здоров'я, безпечне довкілля тощо. Четверте покоління стосується наукового прогресу – зміна статі, трансплантація, клонування тощо.

Починаючи з епохи Просвітництва, філософія апелює до природних, невідчужуваних прав, тобто тих, що належать людині як такій. За своїм сенсом вони, по-перше, забезпечують кожній людині її автономію та самореалізацію; по-друге, надають можливість функціонувати в суспільному просторі та брати участь у суспільній справі; по-третє, мають антиавторитарний характер і забезпечують захист від посягань з боку державної влади. Фундаментальним є прагнення зберегти своє «Я», свою екзистенцію й ідентичність. Воно становить головний антропологічний сенс. Мінімальною умовою здійснення цього виступає відмова від насильства, що означає визнання права Іншого, його цінності та гідності. Право в антропологічному вимірі може визначатися як спосіб взаємодії, співіснування, можливий завдяки людській здатності бути автономним суб'єктом, що визнає таким самим суб'єктом будь-якого Іншого.

Підсумовуючи, констатуємо, що визначальним виразом права є визнання автономії кожного члена суспільства. Основною правовою цінністю є справедливість, що розуміється як прагнення діяти відповідно до прав і обов'язків. Обґрунтування прав і свобод виражається у взаємній відмові від насильства, що означає визнання права на життя, власність і свободу. Вільна людина – суть і зміст права.

Література

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 01.05.2024).

КРИЦАК Іван

Харківський національний університет внутрішніх справ, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем досудового розслідування; доцент кафедри кримінального права і кримінології, кандидат юридичних наук, доцент, підполковник поліції

ПРАВОСЛАВНА ПРАВОСВІДОМІСТЬ ЯК ОСНОВА ПОБУДОВИ ПРАВОСЛАВНОЇ ПРАВОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ:

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ВАЖЛИВИХ КРИМІНОГЕННИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Актуальність розроблення наукової проблеми. Як мало сьогодні справжніх державних/державно-політичних діячів, письменників, православних мислителів. А правосвідомість – це такий феномен, що потребує постійного підживлення, як і душа – без молитви/молитовних станів, що риба без води. Створення шедевральних праць могло б змінити процеси мислення органів влади та народу, кардинально поміняло б державний устрій, що загалом потребує міждисциплінарних наукометричних знань з історії, філософії, права. І все це – з метою розкриття дихотомії духовно-ціннісних процесів та орієнтирів соціуму/суспільства, виведення свідомості у набагато кращі/благочестивіші стани/русла добра, істини та справедливості.

Розвиваючи українську державоцентричну ідею, виходячи із духовно-ціннісних процесів наших предків, важливо дати відповідь: яке наше коріння/рід/родовід, як розвивалася держава на сучасних теренах впродовж двох тисяч років, яка форма влади тут панувала, як люди спасалися/визволялися/рятувалися та досягали основної цілі життя людини, Царства Божого/Небесного, як переживали скорботи й переносили злидні й при цьому не втратили істинного смислу сутності буття?

Чи існує ідеал влади, чи всяка влада від Бога, чи є та влада владою, яка не від Бога, коли вона усіяко суперечить своїми діями написаному/даному нам у Законі Божому? Що робити, коли народ упав у такі прогрішення, де влада дається по гріхах народу, щоб напоумити його? На ці та багато інших запитань немає відповідей рівно до тих пір, доки людина не розкається, не прокинеться, доки не з'явиться всенародне покаяння.

Звинувачувати усіх і вся недоречно. Слід самому змінитись, цілковито стяжати за словами великого праведника: «Дух святий і мирний», щоб тисячі спаслися довкола нас». Серце скрушене і смиренне (Пс. 50) за пророком і царем Давидом – найбільший дар для Бога і ближнього.

Кроки ваші/наші пораховані. Дивні умови/обставини складаються довкола людини в результаті багатьох устремлень богопізнання, чи мольбних/молитвених станів у роду, чи добрих справ, які одного разу чи постійно вчинив. Можливо, народився задля здійснення відповідної місії. Щось одне або все у комплексі спонукає до переосмислення свого життя, заостереження у гріху, щоб змінити погляди на світ, природу, сутність і місію держави.

Для чого існує державний лад? Які завдання, обставини/зобов'язання спонукають до устремління правди, загального благоденства та прозріння/осяння Благодаттю Божою, яка супроводжує нас усе життя, щоб уже ніколи не зламатись, не зруйнувати побудоване, так важко вистраждане?

У такому разі природа людини знову набуває/прирікає/настановляє/спонукає до святості, щоб не повторяти помилок минулого, засвоїти пройдені уроки торжества зла, шляхом власного досвіду та споглядання за тим, що діється довкола. Чи достатньо пережитого, щоб змінити свідомість багатьох, попри те, що зло очевидне. Питання в тому, якою дорогою підемо, чи відчуватимемо як поступати за тих, чи інших обставин. Шляхи Господні незвідані. Сила суспільного служіння настільки велика, що все влаштовує довкола нас, коли віддається перевага Добру, Духу, Вічності, вказується на спонукання ухилів від зла, що сприймається як основа народного життя.

Для того, щоб бути вершителем долі людських на місці правителя, одних радників не достатньо. Потрібна вироблена особиста дихотомія чуттєвості в результаті переміни/благочестивості/праведності. При задоволенні суспільних потреб та інтересів держави не можна забувати про окрему особистість. Хоча нинішні глобальні обставини не завжди сприяють полегшенню життя людей, а навпаки заплутують її у сіті, з яких не легко вирватись.

Наш погляд і надія на Бога. Князі людські, реформатори матимуть успіх, коли погляд свій спрямовуватимуть на святих землях Київської Русі у сторону православ'я, не на Захід, а на Схід. «Тебе бачити Сонце правди, і тобі кланятися з висоти Востока, Господи слава тобі», – так закликає різдвяний тропар з приходом рожества/торжества у світ Господа нашого Ісуса Христа. Лише тоді буде зразковим відношення до кожної людини як найвищої соціальної цінності. У такому разі у нас, нашої Батьківщини та народу є велике майбуття, коли ми добре знатимемо корені минулого.

Події, що відбуваються зараз, відрізняються в апокаліптичному плані від тих, що були минулими століттями, адже тоді ще не було настільки явних знамень передантихрислової епохи. Нинішній час відкрив широку ходу до загибелі, в результаті свідомого волевиявлення. Часто ми поступаємо/приймаємо ті чи інші вольові рішення залежно від зовнішніх чи внутрішніх обставин, що складаються довкола нас. Це зовсім не означає понукати/сприяти здійсненню, на перший погляд, безневинних/безбожних планів, що викорінюють кращі практики й досягнення освіти, державотворення на засадах християнства/православ'я, адже ж вони напрацьовані тисячоліттями.

Виявляється/здається, вже шляху назад немає. Багато таємних і явних знамень починають справджуватися на наших очах. Вони

перешкоджають істинному/законному правопорядку, в результаті ігнорування історією, а тому сильна вірогідність того, щоб не втратити час. Все проходить і відходить, однак якою була наша участь у формуванні спільного сьогодення та майбуття, що перевірене часом і життям наших предків? Потрапляємо у ступор, коли навіть праведники падають. Усе, про що говорили святі, справджується на наших очах. А людей, які володіли б незламним авторитетом, великою вірою, смиренністю, святістю, майже не залишилось.

Слід знайти/вимолити особистостей/лідерів, що здатні розбудити нашу свідомість, засвідчити добрий/показовий приклад того, як поступати, щоб подолати процеси загальної апатії. Важливо, щоб своєю байдужістю не затягли інших у прірву неправди, обійти спокуси стороною. На цьому шляху важливо бути служителем державотворчих процесів, вірності своєму народові та Батьківщині, стати справжнім державотворцем, щоб ніколи не допустити війни в душі, власному серці та серед людей/народів.

Великі літературознавці, публіцисти, філософи у своїй творчості намагалися пізнати та прославити Бога. Уся Вселенна сповіщає нам про його буття/існування, а хто говорить, що Бога немає, – безумствує у серці своєму. Проявляючи зацікавленість детальним тлумаченням біблійської історії святими отцями від початку створення світу, можна легко пересвідчитись, яким дивним чином/образом все здійснюється за його чудним/божественним промислом невимовним, як «начала безначального». Тоді як можна вибудовувати високі смисли права без Бога? Великі уми людства приходили у своїх дослідженнях до цієї великої Істини.

Цілковито переживаючи за долю нашої української держави/державності загалом, не можливо вказати істинний шлях без православ'я, коли не заростає стежка народної любові до святих угодників Божих через яких щодень вимолюємо у Господа благодатні стани Добра. Збереження унікальної української традиції, історичної спадщини/пам'яті предків, прищеплення кращих надбань і напрацювань людства – дає могутність нашій державі. Питання в тому, що ми живемо на зламі тисячоліть та зміни глобальних цінностей/трансформації епох, світогляду мислення, коли заклик поетів та письменників, державно-політичних діячів звернутися до власного серця і душі не почутий достатньою мірою.

Саме православ'я є істинним шляхом до Бога, що відкриває нам такі висоти/вершини його буття, про які годі й мріяти, освітлює шлях, куди варто йти, щоб не потрапити у пастку/прірву звіра/ворога роду людського, щоб не заплутатись у багатьох вченнях, не змінити істинні цінності невірним/неправильним шляхом вчення, щоб не завести суспільство/люд Божий у тупик метафізичності/космополітизму ноосфери.

Ще є і будуть справжні духівники, мислителі з воїнським духом, готові віддати життя своє за Христа та правду його і, навіть кров'ю багряною засвідчити вірність Творцю неба і землі. Будемо й надалі міцно триматися/стояти у православ'ї святому, вічному і непереможному, що устоїть до кінця світу, до великого Судного Дня, захищаючи ідею самобутності нашої нації/етносу, включаючи усе напрацьоване, щоб зрозуміти/висвітлити справжню природу української держави/державності, що кувалася видатними діячами науки, мистецтва, кіно, письменниками й державотворцями. Закликаємо усіх до тверезості розуму дивитись у минуле та славне майбуття, щоб навіть через загьмарений гріхом людський розум бачити, що справжні/істинні реформи без православ'я як основоположної державотворчої та духовно-консолідуючої ідеї не можливі, що засвідчує тисячолітній історичний досвід. Міцність держави, її сила духу – у православ'ї, народній волі, викристалізованій/вистражданій кращими умами людства.

Значення і роль держави у такому ключі світовою спільнотою зараз не сприймається. Однак формування високодуховної людини нової формації в епоху війни/боротьби цінностей та смислів, ідей та ідеологій можливе лише цим тернистим шляхом. Перша революція відбулася проти Бога під проводом прегордого ангела і багато досягла успіху, але Добро завжди перемагає, воно сильніше. Побудова православного суспільства через повагу до усіх націй та національностей – це єдиновірний і правильний шлях. Відлучення нашого народу від Церкви Христової, історичної народної пам'яті дає свободу для підступів зла. Шлях пошуків та скитань/поневірянь повинен привести до вірного/правильного/православного розуміння Бога, щоб уже ніколи не розділитися у єдності непереможній. Не знаючи історичної пам'яті предків, не можливо зберегти справжню духовність та Віру. Перестають існувати нормальні відносини добросусідства між людьми та державами. Такий стан сприяє розрусі у головах, продукується безвідповідальність через відсутність страху Божого та покарання за скоєне злодіяння, що породжує хаос і безладдя.

Перспективи майбуття української правосвідомості. Принцип законності сьогодні суттєво порушується. Похитнулися основоположні засади права. Людина залишається наодинці зі своїм власним горем і бідною, проблемами та потребами через безвихідь/тупиковість багатьох ситуацій. Її право на захист правди Божої у божественному Дусі через відстоювання традиційних начал ніким не може порушуватися. Спостерігається правова беззахисність простого люду/окремого громадянина, коли зберігається право сили, грошей і влади, а не Закону. За таких умов бачиться справжня зубожілість людських станів/доль, занепад особистісного начала в людині, її нутрі, внутрішніх емоційно-вольових

станах, що відображається на процесах державності/державотворення загалом.

Йдучи шляхом звільнення від богоборчого іґа/ярма, не можна забувати історичну пам'ять народу, на якій вибудовувалася держава/державність впродовж віків. Такі процеси не дозволяють себе знецінити/збезлюднити у поступі споконвічним благим/благочестивим цінностям, що вибудовувалися/викристалізовувалися нашими предками споконвіку. Можна несправедливо звинувачувати усіх, хто насмілився підняти голос на захист правди, істини й торжества справедливості. Відстоювання ідей минулого, знання своєї історії не може дати безпринципність, державну зраду, коли своїм мовчанням чи бездіяльністю підривається державний устрій. Відплата неодмінно буде.

Сьогодні, на жаль що, в умовах російсько-української війни, відбувається прозріння українського народу. Дилетантські вихватки у багатьох сферах суспільно-політичної діяльності чи умисні зусилля насадження чужого не пройдуть. Ми вже наситились революціями досхочу. Наша держава потребує справжнього омолодження – політики та багатьох державних і суспільних смислів на засадах духовно-ціннісних начал. Наші захисники державних кордонів віддають найдорожче – життя і здоров'я задля захисту територіальної цілісності, державності через позицію об'єднання навколо справжньої української історії; бажання повернути її колишню володимиро-ярославську могутність і досягнення, відповідний розквіт. Тому і лютують нинішні противники Істини, коли за посмішками приховане лукавство та лицемірство, обриси злої натури, зрадництва національним інтересам. Більше не вийде вводити в оману свідомість народу.

Бачимо, як важливо дивитися у майбуття, історичну дійсність через призму минулого, та сьогодення. Нинішня епоха неодмінно розставить все на свої місця. Вона вимагає правди Божої, коли через багато протиріч одним поглядом попадаємо «у точку» криміногенних станів, через безпристрасне ставлення до багатства світу цього, багатьох складних/заплутаних ситуацій, зберігаючи самобутність, закоренілість у минуле, що дозволяє примножувати та розвивати кращі традиції сьогодення. Основним у розвитку української держави повинна стати ідея православ'я/православна ідея/православна держава. Нагадаємо, що це не торжество православних над іншими людьми, а цілковите прагнення до абсолютної Істини, всього божественного та ухил від зла, тоталітаризму, ересі, розколів, диктатури, коли усіма силами звиваємо до голосу совісті народу, до висот Неба, де жевріють начала православної правосвідомості, що засновуються на традиційному ґрунті суспільної свідомості через мислення/розмірковування над смислами життя, трансформацією свідомості на лад і торжество православ'я, релігійної свідомості багатьох

ідей та справжності мислення, щоб розвіяти усілякі антинародні помисли, через духовну спадкоємність багатьох поколінь, закономірність звернення до права і правосвідомості.

Така філософія правосвідомості буде представлена у найрізноманітніших сферах людської життєдіяльності з метою виявлення внутрішнього в людині, глибинної сутності багатьох справжніх смислів і процесів. Втілення права у державному житті не можливе без духовності, на засадах якої вибудовується правосвідомість, що визначає готовність народу до виконання євангельської заповіді – віддати у потрібний момент душу свою за друзів своїх. Така спільна життєдіяльність/життеустрій визначають принципи духовного/морального життя. До вказаного розмірковування спонукає нинішня війна, ситуація, що склалася на фронті, через народну пам'ять, відгомін/відголосся Чорнобиля. Усілякий заклик до жорстокості з уст народних обранців, що нині є надзвичайно популярними в українському політикумі, цілковито засуджуємо. Побудова правової, православної держави можлива на засадах справжнього богословського вчення і доктрини, а головне – практики й бажання/намагання виконати написане/передане нам у спадок як священний скарб. Краще жити за законом Совісті, права, освяченого божественною правдою. Дивлячись у майбуття, слід усунути факти правової безграмотності та загального безладу/хаосу. Принципи ринкових відносин та надання послуг не здатні запропонувати ефективні механізми підтримання громадського порядку та безпеки в аспекті істинності високої ідеї служіння.

ОГАРЄНКО Тетяна

Донецький державний університет внутрішніх справ, доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, кандидатка філологічних наук, доцентка

МОВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОНОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Реформування законодавства в Україні не тільки потребує юридичних важелів, а й пов'язане з проблемами лінгвістичного унормування правничих понять. Необхідність удосконалення нашого законодавства, його узгодження з європейськими принципами актуалізує потребу аналізу ролі державної мови в правотворчому процесі.

Державна мова забезпечує потреби суспільства в усіх сферах діяльності, а найперше реалізує націєтворче значення в правничій галузі. Предметом правового регулювання є суспільні відносини, тому в юридичних текстах активно живається загальноживана лексика, слова на позначення побутових понять, одиниці з різних галузей життя. Однак значну частину законодавчих актів становлять терміни, які є невід'ємною складовою правничих текстів. «Юридична термінологія є основним і

найбільш інформативним пластом лексики мови законодавства, який сприяє точному і виразному формулюванню правових розпоряджень, досягненню максимальної лаконічності юридичного тексту» [1].

В українських текстах юридичного спрямування активно вживається як питома українські лексеми, так і запозичені. Українська правнича термінологія постійно розвивається, і їй притаманні такі традиційні засоби українського термінотворення, як афіксація, безсуфіксний спосіб, слово- та основоскладання, складносуфіксальний тощо, спеціалізація загальноновживаного слова. Останнім часом і мовознавці, і юристи активно працюють у напрямі вивчення юридичних термінів та передачі термінів правничої сфери питома українськими відповідниками, оскільки суттєвою проблемою юридичних текстів дотепер залишається зрусифікованість термінології.

Помітною особливістю мовного оформлення юридичних текстів є активне вживання двокomпонентних термінологічних одиниць, побудованих за схемою «прикметник+іменник». Таке тяжіння зумовлене потребою точного й однозначного позначення правничого поняття. «Сучасне термінознавство характеризує диференційні властивості терміна, які загалом відрізняють його від загальноновживаних слів: системність, точність, прагнення до однозначності, відносна незалежність від контексту, наявність дефініції, офіційність, стандартизованість, лаконічність, суворонаормативність, стилістична нейтральність, відсутність експресивності, коректність», – зазначає Наталія Шеремета [2].

Отже, державна мова забезпечує функціонування всіх сфер суспільно-політичного життя, однак набуває особливого значення в правничій галузі, тому що виступає державотворчим чинником. Мовне оформлення законодавчих актів значною мірою може вплинути на досконалість та якість документів, тому варто більшу увагу звертати на їхнє лінгвістичне оформлення.

Література

1. Корж А. В., Фонташ Н. М. Проблеми вдосконалення юридичної термінології в українському законодавстві. URL : <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/9123/107-Korzh.pdf> (дата звернення : 20.10.2023).
2. Шеремета Н. Правнича термінологія української мови та процеси творення. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2013. № 765. С. 120–123.
URL : <https://science.lpnu.ua/uk/terminologiya/vsi-vypusky/visnyk-no-765-2013/pravnycha-terminologiya-ukrayinskoyi-movy-ta-procesy> (дата звернення: 21.10.2023).

ПРАВОВА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСІБ ЛІТНЬОГО ВІКУ

Проблема правової соціалізації нині є достатньо актуальною й полягає у тому, що зі зростанням середнього віку населення в більшості країн світу, важливість забезпечення прав та соціальних потреб старшого покоління стає все більш актуальною. Зростання кількості осіб літнього віку пояснюється доступністю медичної допомоги та житла, значними інвестиціями з боку держави на соціальні виплати та спроможність агенцій обслуговування задовольнити більший попит на послуги, які вони надають [1], технологічним та медичним прогресом.

Правова соціалізація старшої вікової групи громадян передбачає не лише забезпечення їхніх прав та гідного старості, а й розробку відповідних законодавчих актів, політик і програм, які б сприяли їхній активній участі в суспільному житті, захисту від дискримінації та забезпеченню соціальної підтримки. Вказане вимагає системного дослідження правового статусу осіб літнього віку, аналізу їхніх потреб та викликів, з якими вони зіштовхуються у сучасному суспільстві.

Актуальність вивчення проблеми правової соціалізації осіб літнього віку визначається динамікою демографічних змін у суспільстві. Зі старінням населення, яке спостерігається у багатьох країнах, виникають нові виклики у забезпеченні якісного та гідного життя для старшого покоління. Проблеми, пов'язані зі здоров'ям, соціальними потребами, фінансовим забезпеченням та доступом до послуг, набувають все більшого значення.

Правова соціалізація людей літнього віку включає в себе процес ознайомлення їх з правовими нормами, забезпечення доступу до правосуддя та захист їх прав та інтересів. Однак, існують деякі правові проблеми, з якими стикаються люди похилого віку, і як вказують іноземні науковці «проблеми в житті людей похилого віку, що призводять до втрати ними фізичної та соціальної активності, а згодом до соціальної ізоляції та дезадаптації представників зазначеної вікової категорії» є дуже суттєвими [2].

Матриця проблем може репрезентуватися наступним чином: дискримінація (вони можуть стикатися з дискримінацією у сферах праці, доступу до медичної допомоги, житла та інших сферах життя); фінансові проблеми (багато старших людей стикаються з фінансовими труднощами, зокрема у забезпеченні пенсійного забезпечення, оплаті медичних послуг

та інших витрат на життя); доступ до правосуддя (старші люди можуть мати обмежений доступ до правосуддя через фінансові труднощі, обмежену мобільність або незнання процедур і правових механізмів захисту їхніх прав); захист від насильства та зловживання (вони часто стають жертвами насильства, особливо домашнього насильства з боку родичів, опікунів або інших осіб, і їм може бути важко отримати захист із-за різних перешкод, таких як стигма або страх перед розголомом). Окрім того літні люди більш вразливі до самотності та соціальної ізоляції [3], що впливає на їх громадське та правове життя.

Розв'язання цих проблем потребує розробки та впровадження ефективних правових механізмів та політик, спрямованих на захист прав людей літнього віку та забезпечення їхнього гідного життя.

Правова соціалізація старшого покоління передбачає розробку та впровадження спеціальних правових механізмів, спрямованих на захист їхніх прав та інтересів, зокрема законодавче регулювання у сферах, таких як медична допомога, пенсійне забезпечення, доступ до житла, транспорту та інших соціальних послуг. Забезпечення рівних можливостей для участі у суспільному житті, запобігання дискримінації на основі віку та забезпечення соціальної підтримки також є важливими аспектами правової соціалізації старшого покоління.

Формування належної правової політики у цій сфері дозволяє виявити перешкоди та недоліки в існуючій правовій системі, а також визначити необхідність удосконалення законодавства та політик для забезпечення повноцінного життя для старшого покоління. Оскільки виклики, що стоять перед цією групою населення, постійно змінюються, вивчення проблеми правової соціалізації осіб літнього віку є актуальним і потребує постійного оновлення та адаптації.

Література

1. Kratcoski P.C., Edelbacher M. Perspectives on Elderly Crime and Victimization in the Future. In: Kury, H., Redo, S. (eds) *Crime Prevention and Justice in 2030*. Springer, Cham, 2021 https://doi.org/10.1007/978-3-030-56227-4_5

2. Anishchenko M. A., Myrna A. I., Myrnyi D. P., Bukanov H. M., Taran V. O. The impact of medical and social rehabilitation on the adaptation of the elderly to modern social and legal processes. *Teikyo Medical Journal*. 2021. Vol. 44, № 4. P. 941-947.

Ruiz-Comellas A., Sauch Valmaña G., Mendioroz Peña J. et al. Physical activity, emotional state and socialization in the elderly: study protocol for a clinical multicentre randomized trial. *Journal of International Medical Research*. 2021. Vol. 49(6). doi:10.1177/03000605211016735 (дата звернення: 19.10.2023).

САРАНОВ Сергій

Луганський навчально-науковий інститут імені
Е. О. Дідоренка Донецького державного
університету внутрішніх справ, доцент кафедри
соціально-гуманітарних та загальноправових
дисциплін, кандидат історичних наук

КОНЦЕПЦІЯ АВТОРИТАРНОЇ ДЕРЖАВИ В «ПОЛІТИЧНОМУ ЗАПОВІТІ» КАРДИНАЛА РІШЕЛЬЄ: ЗАГАЛЬНІ ОЗНАКИ

Проблеми історичного походження авторитаризму іноді аналізуються переважно з точки зору відносно недавнього історичного досвіду державно-правового розвитку країн Західної Європи. Проте значний інтерес представляє аналіз історичних коренів авторитарних моделей в рамках державно-правового розвитку країн Західної Європи в ранньомодерний період. Особливо показовою в цьому плані є динаміка державно-правового розвитку Франції. Історичний шлях становлення французького абсолютизму був складним. Успішно подолавши виклики територіальній цілісності періоду Столітньої війни 1337-1453 рр., французька монархія вступила в період відносної централізації, що характеризується слабкістю королівської влади. Макіавеллі в «Государі» відзначить складність завоювання Франції, так як представники французької знаті будуть постійною проблемою для потенційного завойовника.

Проте такий стан речей відображав значну вразливість державно-правового розвитку Франції. Період перебування кардинала Рішельє при владі (1624-1642 рр.) характеризувався пошуком цим державним діячем і його політичною командою форм і методів поліпшення функціонування державно-правової моделі корони. З одного боку, йшлося про виживання французької монархії, з іншого – про практичну реалізацію масштабної зовнішньополітичної програми, яка передбачала централізацію королівської влади та державно-правового апарату. Як відомо, саме Рішельє завершив процес створення французького абсолютизму як історичного явища. Заявляючи про серйозні, переважно зовнішні, загрози, він «виправдовує» власні методи управління країною. У цілісній формі ця програма була викладена ним на теоретичному рівні в його знаменитому «Політичному заповіті», який практично не вивчається в сучасній українській історіографії досліджуваного питання.

У французькій історіографії, як ми вже зазначали в попередніх публікаціях, заслуговує на увагу інтерпретація державної діяльності Рішельє сучасним французьким істориком Франсуазою Ільдесаймер [1].

У «Політичному заповіті» кардинал викладає свою концепцію авторитарної держави, прямо не називаючи її такою, але говорячи про побудову «закритого» суспільства, захищеного від ворожих впливів. Виступаючи прихильником зміцнення королівської влади, Рішельє, крім усього іншого, виступає проти надмірної присутності в країні гуманітарної освіти, нагадує про необхідність дворян воювати на боці короля і вмирати за нього. Погляди Рішельє можна визначити як «етатизм», помножений на специфіку епохи. Держава і влада короля є для нього найвищою цінністю, відображенням добробуту держави. Зіткнувшись із залишками і пережитками ще частково феодалних уявлень про функціонування державного апарату, цей державний діяч переосмислює їх, тим самим роблячи докорінний розрив зі спадком феодалної епохи.

Характерно, що французи розглянутого періоду чітко усвідомлювали порушення Рішельє своїх прав і свобод. Йшлося про трансформацію методів державного управління, які політичні вороги Рішельє часто оцінювали як «деспотизм» першого міністра короля.

Оскільки в рамках представлених тез у нас немає можливості зосередитися на всіх аспектах цікавлячої нас теми, пропонуємо зупинитися лише на окремих її аспектах. Візьмемо для прикладу аналіз кардинала в «Політичному заповіті» проблем гуманітарної освіти.

Відзначено перевагу отримання технічної освіти на тлі навчання «вільним мистецтвам», тобто гуманітарній освіті. Рішельє згоден з точкою зору кардинала дю Перрона про необхідність скорочення числа коледжів, залишивши «чотири або п'ять з них відомих в Парижі і по два в кожній з провінційних столиць». Взагалі, надмірна кількість освічених людей в королівстві ставиться кардиналом під сумнів через «посередні здібності» французів. Відсутність здібностей до навчання породжує «поверхневі знання», низький рівень викладання «на кафедрах» загострює існуючу проблему. Який вихід з цієї ситуації бачить Рішельє?

Наприклад, можна вирвати «молоде покоління з грубого невігластва», скоротивши «кількість класів у коледжах нестоличних міст до двох-трьох». Адже головним результатом освіти для переважної більшості людей, з точки зору першого міністра короля, є «поверхневі знання». Після вирішення цієї проблеми кардинал пропонує скоротити безпосередню участь університетів і єзуїтів в освіті. Він стурбований масштабами потенційного і фактичного впливу єзуїтів на особистість людини, в тому числі, через використання таїнства сповіді. Орден єзуїтів, як випливає з тексту «Політичного заповіту», викликає у Рішельє навіть більше побоювань, ніж вплив університету на навчальний процес. Помітно, що тут кардинал полемізує з існуючими протилежними думками. Наприклад, він звертає увагу на те, що університети наголошують на тому,

що їм завдають «величезної шкоди, коли їм не дозволяють навчати молодь самотужки».

Таким чином, аналіз окремих елементів концепції державно-правового розвитку кардинала Рішельє, відображений в його «Політичному заповіті», дає підстави стверджувати, що мова йде про побудову «закритого», обмеженого в своєму розвитку, за своїми показниками суспільства. Це те, що вписується в окремі елементи сучасного поняття «авторитарної держави». Погляди першого міністра короля Франції на проблеми освіти, крім іншого, є тому підтвердженням.

Література

1. Саранов С. В. Ідея держави в «Політичному заповіті» кардинала Рішельє: розум, обережність, релігійний фактор. *Правове життя сучасної України* : у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса : Гельветика, 2020. Т. 1. С. 184-185.

2. Hildesheimer F. Richelieu. Paris, Flammarion. 2004. 586 p.

САМЛИК Людмила

Державний податковий університет, доцентка
кафедри цивільного права та процесу,
кандидатка юридичних наук, доцентка

ШЕВЧЕНКО Андрій

Державний податковий університет, здобувач
вищої освіти другого (магістерського) рівня

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТОТАЛЬНОГО ВІДЕОНАГЛЯДУ ЗА СУСПІЛЬСТВОМ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОРУШЕННЯ ПРИВАТНО- ПРАВОВИХ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Сучасний стан стрімкого розвитку процесів цифровізації світового співтовариства безперечно має позитивний вплив на суспільне життя, оскільки сприяє пришвидшеному вирішенню різних задач. Незважаючи на це, різноманіття продукції, створеної внаслідок таких процесів цифровізації, має власне застосування практично у всіх сферах суспільних відносин, включаючи здійснення відеонагляду за суспільством. Набуття широкого використання інформаційних ресурсів органами державної влади та їх стрімке поширення в межах контролю суспільних відносин є не завжди позитивним рішенням, оскільки переважно здійснюється несанкціоноване втручання в приватно-правові відносини, що виникають в суспільстві [1, с. 2-3].

Передусім доречно зазначити, що право на особисте життя передбачено статтею 32 Конституції України [2]. Аналізуючи положення даної статті, відмітимо, що не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, за виключенням випадків передбачених чинним законодавством з питань безпеки. Разом з цим, варто вказати, що відповідно до статті 31 Конституції України, кожній особі гарантується право на таємницю листування, телефонних розмов та іншої кореспонденції. Таким чином, запровадження тотального відеонагляду за суспільством, що передбачено законопроектом № 11031 «Про єдину систему відеомоніторингу стану публічної безпеки» від 20.02.2024 року, основною метою якого є забезпечення дотримання громадського порядку у публічному просторі та транспорті, виявлення правопорушень, встановлення та розшук осіб, які переховуються, покращення захисту дітей, на нашу думку не є позитивним кроком, оскільки передбачає пряме втручання в приватно-правові відносини, що виникають між суб'єктами приватного та публічного права [3]. Разом з цим, аналізуючи механізм здійснення тотального відеонагляду за суспільством, відмітимо, що як інструмент реалізації такого нагляду, розроблено окрему технічну систему, що здійснює ідентифікацію кожної особи системою відеонагляду на підставі набору та зчитування персональних і біометричних даних відцифрованого образу обличчя, що легітимізує дану інформацію у відповідні технічні продукти та програмне забезпечення [4]. Процеси ідентифікації суб'єктів приватно-правових відносин відбуватимуться також з використанням широкого набору персональних даних, зокрема таких як: ім'я, прізвище, дати народження, інформації про місце проживання, реєстраційний номер облікової картки платника податків та інших даних. Ми вважаємо, що дані процеси ідентифікації напряму порушують конституційне право на гарантування особистого життя, оскільки, по-перше за допомогою системи зчитування та накопичення особистих даних особи, порушується конституційне право на втручання в особисте життя, що здійснюється без її згоди. По-друге, оскільки здійснення відеонагляду передбачає одночасне ведення звукозапису, таким чином порушується конституційне право громадян на таємницю ведення телефонних розмов. Разом з цим, доречно зауважити, що оскільки розвиток та різноманіття цифрової продукції на сучасних ринках електронних засобів спостереження є доволі великим за обсягом та необхідним функціоналом, таким чином допускається порушення конституційного права особи на таємницю листування, оскільки фактично кожна система відеонагляду передбачає зчитування інформаційного потоку не лише з особи, але й з її особистих пристроїв ведення інформаційно-комунікаційного процесу.

Таким чином, всеохопленість та масштабність такого нагляду, який передбачає даний законопроект, потребує відповідним чином забезпечення дотримання безпеки зберігання та використання персональних даних кожної особи, разом з цим передбачаючи мінімізацію можливих ризиків несанкціонованого втручання та витоку таких персональних даних. Разом з цим, у даному законопроекті згадується захист персональних даних відповідно до Конвенції «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» № 994_326 від 06.07.2010 року [5]. Доцільно зазначити, що за даним нормативним актом визначено загальні принципи обробки, зберігання та обміну персональних даних, що також вимагає відповідного забезпечення безпеки зберігання таких даних та має застереження з метою захисту прав людини. Таким чином, ми можемо сказати, що запровадження настільки великого механізму тотального відеонагляду за суспільством на даному рівні не є доцільним кроком органів державної влади, тому що через такі причини, як низький рівень юридичного захисту порушених прав щодо персональних даних, недостатній рівень державного фінансування в аспекті технічного забезпечення реалізації таких проектів та недостатність механізмів засобів безпеки та контролю таких обсягів накопичених персональних даних, в загальній сукупності виникатиме лише більшість негативних наслідків, аніж позитивних сподівань, що висловлені в даному законопроекті.

Література

1. Шевчук І. Основні тенденції цифровості бізнес-середовища України. *Європейська наука*. № 1. 2023. С.27-39.
2. Конституція України: Закон України №254к/96-ВР від 28.06.1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.05.2024).
3. Про єдину систему відеомоніторингу стану публічної безпеки: Проект Закону України №11031 від 20.02.2024 року. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=77597 (дата звернення: 15.05.2024).
4. Прощай приватність? В Україні пропонують запровадити тотальний відеонагляд. Офіційний портал новинного видання Україна кримінальна. URL: <http://surl.li/rozbj> (дата звернення: 15.05.2024).
5. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text (дата звернення: 15.05.2024).

СУПРУН Володимир
Донецький державний університет внутрішніх справ,
т.в.о. завідувача кафедри загальноправових дисциплін
факультету № 3, кандидат юридичних наук

ЛПКО Катерина
Донецький державний університет внутрішніх
справ, здобувачка вищої освіти факультету № 3

ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТА

Починаючи з дня Незалежності України найголовнішим питанням для розквіту держави було викорінення корупції. В рамках підписання Україною Асоціації із ЄС, Верховною Радою України було прийнято низку нормативно-правових актів, було запроваджено реформи у правоохоронній системі, а також створення спеціальних органів задля подолання корупції.

Група держав проти корупції (GRECO) зазначає, що корупція в Україні є систематичним явищем, яке існує в усіх секторах та на всіх рівнях державного управління, в тому числі у правоохоронних органах, прокуратурі та судовій владі, а також у місцевій владі. В Україні процвітає як дрібна, так і елітарна корупція. У своєму звіті про Україну FreedomHouse наголосив, що «корупція є характерною рисою українських політичних, економічних та соціальних систем, хоча Євромайдан й продемонстрував готовність громадян докласти реальних зусиль, щоб побороти проблему» та що «політична і судова системи вважаються найкорумпованішими в країні» [1, с. 31].

Окремої уваги потребує тлумачення терміну «добročесність». Поняття «добročесність» було сформовано в юриспруденції більше як філософська категорія ще у Стародавній Греції та відображена у працях Сократа, Платона, Аристотеля тощо. Взагалі питання етики та добročесності постає одним із ключових у філософській думці греків. Прикладами такої уваги є Трактати Платона (близько 17) та Аристотеля (близько 25), Демокріта, Геракліта та інших. Загалом виокремлюють десять шкіл з етики у Давній Греції.

Вважається, що вперше категорія «добročесність» була сформульована давньогрецьким філософом Сократом, який обґрунтовував залежність між особистим щастям людини і її вмінням обирати правильний спосіб дій. Учень Сократа Платон у своїх «Діалогах» описує таку модель добročесності: оволодіння знаннями про добročесність – мудрість – добротворення – перетворення людини на справедливую і порядную – особисте щастя. Платон визначає добročесність як «найкращий стан,

властивість смертної істоти, що гідна похвали сама по собі; справедливе ставлення до законів; стан, спрямований на благопристойність» [2, с. 24].

За визначенням, який дає сучасний словник з етики, доброчесність – це позитивна моральна якість, зумовлена свідомістю і волею людини, яка є узагальненою стійкою характеристикою людини, її способу життя, вчинків; якість, що характеризує готовність і здатність особистості свідомо і неухильно орієнтуватись у своїй діяльності та поведінці на принципи добра і справедливості [3, с. 387].

Як бачимо, категорія «доброчесність» втілює у собі цілий комплекс якостей не тільки людини, а й суспільства, що спрямовані на досягнення вищої мети та загального блага і являють собою певну ідеальну модель притаманну конкретно-історичній епісі та особливостям суспільної свідомості щодо понять добра і зла.

Загально філософське розуміння доброчесності поступово знаходило відображення і в джерелах права. Напевно одним із найбільш поширених прикладів втілення певної ідеальної моделі доброчесності можемо відшукати у різноманітних етичних кодексах.

Україна не є виключенням і національна система права містить нормативне розуміння категорії, що досліджується.

Наразі визначення поняття «доброчесність» містить Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. № 889-VIII. Державні службовці повинні відповідати певним вимогам перш ніж їх призначити на посаду, одним із яких є «доброчесність». Так, відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про державну службу», доброчесність – це спрямовані дії державного службовця на захист публічних інтересів та відмова державного службовця від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих йому повноважень [4].

У контексті боротьби з корупцією доброчесність – це необхідна морально-етична складова діяльності державного службовця, яка визначає межу і спосіб його поведінки, що базується на принципах доброго відношення до громадян та чесності у способі власного життя, виконанні своїх обов'язків та розпорядженні державними ресурсами. Поняття доброчесності активно зазначається у законі України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні» [5].

Доцільним буде звернути Вашу увагу, що у Законах України «Про судоустрій та статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII, «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. № 1697-VII, «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14.10.2014 р. № 1698-VII, «Про державну службу» від 10.12.2015 р. № 889-VIII, «Про Державне бюро розслідувань» від 12.11.2015 р. № 794-VIII, де в одному випадку вказується, що одним із критеріїв для призначення на посаду є доброчесність, а в іншому, що для призначення на посаду буде здійснена перевірка на

добročесність. Але ні в одному із нормативно-правових актів не вказано ознаки доброчесності.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку України, тим паче в умовах дії правового режиму воєнного стану, питання щодо максимального дотримання принципів доброчесності фахівців у галузі права є надзвичайно актуальним та потребує докладання спільних зусиль держави, суспільства й окремих громадян.

Література

1. Національна система доброчесності в Україні. URL: https://ti-ukraine.org/wp-content/uploads/2016/11/nis_assessment_ukr_0.pdf (дата звернення: 17.05.2024).
2. Жуков С. В. феномен доброчесності: до питання методології дослідження. Науковий вісник публічного та приватного права. 2018. Вип. 5. Том 1. С. 23-26.
3. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики: Словник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2014. 416 с.
4. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення: 17.05.2024).
5. Доброчесність. – URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Доброчесність>. (дата звернення: 17.05.2024).

ТАРАНОВСЬКА Альона

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, викладачка кафедри соціально-гуманітарних
та загальноправових дисциплін факультету № 1

МАКАРЕВИЧ Владислав

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, здобувач вищої освіти факультету № 1

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРАВОВА ДЕРЖАВА»

Достеменно відомо, що держава є організацією політичної влади в суспільстві, завданням якої є макрорегулювання суспільних процесів і здійснення управління цими процесами за допомогою загальнообов'язкових правил поведінки й механізму їх упровадження в життя.

З приводу тлумачення поняття «правова держава», то прийнято вважати, що це така політична організація населення, у суспільному й державному житті якої панують закони, що закріплюють основні права громадян, які виражають волю більшості або всього населення країни.

Правова держава, на думку Ю. Ведернікова, – це суверенна політико-територіальна організація влади, яка існує й функціонує в громадянському демократичному суспільстві на підставі соціально-справедливого права й у якій на його основі реально забезпечується здійснення прав, свобод, законних інтересів людини та громадянина, окремих груп людей і громадянського суспільства загалом, де держава й людина несуть взаємну відповідальність.

Як переконує В. Задорожна, правова держава – головний принцип політико-правового ладу держави, що характеризується особливим шанобливим ставленням до права, закону та норм, передбачених у документах цієї країни. Громадяни в правовій державі мають бути висококультурними особами, які дотримуються закону й із відповідальністю ставляться до нього.

Сутність правової держави, як уважає Л. Самофалов, полягає в тому, що законодавчі, виконавчі й судові органи тісно пов'язані із законом. Законодавець діє переважно на засадах передбачення. Народну волю висловлюють шляхом парламентської демократії. Вона виявляється у формі загальнодоступних законів. Органи, які покликані виконувати закони, повинні суворо їх дотримуватися. Правова держава покликана обслуговувати суспільство, відображати його інтереси й бути інструментом їх утілення в життя.

В. Бринцев визначив, що правова держава – це теоретична і практична модель управління суспільством, у якому реалізація владних повноважень органів держави й посадових осіб базується на демократичних принципах, що забезпечують пріоритет прав і законних інтересів особистості, яка регламентується чіткою завершеною системою законодавства з утіленням у правозастосовній діяльності принципу верховенства права та здійснюється на основі самостійності й незалежності законодавчої та виконавчої (управлінської), судової функцій держави, побудованих із застосуванням механізмів взаємних стримувань і противаг.

На підставі вищевикладеного, формування правової держави передбачає утвердження панування закону в усіх сферах громадського життя, його верховенство серед інших нормативних актів, підпорядкування закону державними органами.

Отже, як у суспільному, так і політичному житті держави має панувати принцип верховенства права, що практично втілюється у тому, що закони мають вищу юридичну силу.

Література

1. Теорія держави і права : підручник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю.А. Ведерніков. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2015. 468 с.

2. Задорожна В.В. Сутність та ознаки правової держави, її прояви в Україні. *Філософія. Культура. Життя*. 2014. Вип. 40. С. 185–191.
3. Самофалов Л.П. Правова держава як фактор розвитку громадянського суспільства. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 189–198.

ТУРЕНКО Олег

Донецький державний університет внутрішніх справ, професор кафедри загальноправових дисциплін факультету № 3, доктор філософських наук, професор

МАЙСТРЕНКО Олександр

Донецький державний університет внутрішніх справ, здобувач вищої освіти факультету № 3

ЯПОНСЬКА ПРАВОВА СИСТЕМА – ВІДПРАВНІ ПОЛОЖЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Японську правову систему можна розглядати як своєрідний «гібрид», що складається з елементів різних правових сімей. Ця система формується на основі вибіркового застосування правових засад з різних країн, які належать до романо-германської та англо-американської правових систем.

Варто відзначити, що сучасна японська правова система майже повністю відокремлена від традиційної системи, яка існувала до її європеїзації. Важливою особливістю є великий вплив правової культури та правової свідомості на спосіб реалізації правових принципів у законодавстві. До 701 року н. е. в стародавній Японії термін «закон» позначався тим же ієрогліфом, що і в сучасній лексиці, проте вимовлявся як «норі» і означав виявлення волі богів, тобто щось, надане зверху. Професор Хітомі Такемура зауважує, що етимологія цього слова у давньояпонській мові відрізняється від європейських мов, де «закон» асоціюється з «правом» (тобто можливістю володіти чимось, робити дії за законом, суб'єктивним правом) та «справедливістю». Навіть після ухвалення правових систем Західної Європи та впливу англо-американського права на Японію, в японській мові термін «закон» (хо) значення «чисте-небудь право» не має (тобто можливості користуватися правом на дії, які законом гарантовані), що призводить до непевного розуміння концепцій суб'єктивних прав та договірних зобов'язань. У сучасній правовій науці Японії використовуються терміни «право» (хо), «система права» (хотайкей), «система законодавства» (хосей) та «хосейсі», що охоплюють історію права, систему права та систему законодавства.

Також дослідники використовують термін «хосісутему» для позначення «правового порядку», а також термін «хобунка», що означає «правова культура» [1, с. 82].

В період формування правових норм за основу брали звичаї та традиції. Японське суспільство завжди вирізнялось наявністю великої шани до вікових традицій, які витікали загалом з характерної для Японії релігії – синтоїзму. Хоча в процесі розвитку на японських островах поширювалися такі релігії як буддизм, конфуціанство, даосизм, а в період контакту із західною цивілізацією – християнство, хоча воно і не так сильно прижилося в Японії, тому не завдало значного впливу на правові звичаї, на відміну від попередньо перерахованих релігій.

Синтоїзм – політеїстична релігія японців. Вона базується на анімізмі, фетишизмі та тотемістичних віруваннях. На відміну від світових релігій, вона не має засновника і єдиного священного тексту. Релігійна система сформувалася під впливом буддизму, даосизму і конфуціанства, стала державною релігією Японії в 1870-1945 рр. Представлений різними сектами та течіями. Об'єктами поклоніння є боги неба і землі (камі) – небесного світу, духи, природні явища, стародавні герої, померлі родичі, тварини тощо [2].

Найпоширенішими релігіями в Японії на сьогодні є синтоїзм і буддизм. Більшість віруючих у Японії зараховує себе до двох релігій одразу, що свідчить про Синто-буддистський синкретизм. Тому важливо також відзначити вплив на японські традиції буддизму. Буддизм – це релігійно-філософське вчення, засноване на концепціях карми та реінкарнації. Мета буддизму – покласти край стражданням і досягти зникнення жадібності, гніву і помилкових поглядів (ніббана), а також пробудження (бодхі). Буддизм вчить робити добрі і вмілі вчинки, уникати поганих і невмілих дій, а також очищати і розвивати розум. Тож синто-буддистський синкретизм є найпершим з виявів японського суспільства до поєднань різних вчень та гармонійного їх співіснування [3, с. 357].

При вивченні джерел права важливо враховувати значення звичаю «каншу», загальний принцип розумності (джорі) і метод «адміністративного керівництва» (гьосей сідо), який відіграє важливу роль у японській правовій системі і може описуватися як «право, що не підлягає судовому захисту». Місце звичаю (каншу) у системі джерел права прямо визначено в чинному законодавстві, що повністю відповідає цивілістичній традиції визнання звичаю як джерела права у романо-германській (континентальній) системі. Згідно ст. 92 Цивільного кодексу Японії: «у випадках, коли існує звичай, що не відповідає положенням закону або підзаконним нормативно-правовим актам, не пов'язаним із державною політикою, та коли будь-яка сторона правовідношення виражає намір дотримуватись цього звичаю, то цей звичай має перевагу перед законом».

В Акті, що регламентує загальні правила застосування законів (акт № 10 від 1898 р., повністю переглянутий та затверджений у новій редакції акт № 78 від 21.06.2006 р.), у ст. 3 гл. II, вказано: «Звичаї, що мають таку ж дію, як і закони. Звичаї, що не суперечать суспільному порядку, мають таку ж саму юридичну силу, як і закони, у тому випадку, якщо вони закріплені у положеннях чинного законодавства або регулюють відносини, що не були врегульовані чинним законодавством». Частина 2 ст. 1 Торгового кодексу Японії закріплює: «Господарські операції, для яких не має норм у цьому кодексі, здійснюються відповідно до торгових звичаїв, а якщо відповідний торговий звичай відсутній, то відповідно до норм Цивільного кодексу». Також у ст. 3 Декрету № 103 від 8 червня 1875 р. «Приписи для проведення судових справ» було закріплено: «У цивільних справах у випадку, коли відсутні норми писаного права, суд має керуватися звичаєм, а у випадку, коли звичай відсутній, – виходити із загального розуміння «джорі». Цей термін походить від давньояпонського слова «дорі», яке використовувалося у законах та рішеннях феодалної Японії. Він виражав загальне почуття справедливості та регулювання суспільних відносин на основі моральних норм, а не тільки буквального тлумачення закону [1, с. 82].

Література

1. Вороніна М. А. Феномен японської правової системи. Характеристика та особливості. *Право та інноваційне суспільство : електрон. наук. вид. 2016. №1 (6)*. URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2016/06/Voronina6.pdf> (дата звернення: 15.05.2024).
2. Синто. 『日本大百科全書』 [Енциклопедія Ніппоніка]. 第2版. 東京: 小学館, 1994-1997. 全26冊. (яп.)
3. Удзідера. Релігійна політика стародавніх і середньовічних держав: Навчальний посібник. Київ: Персонал, 2011. С. 572.

ФЕДОРОВ Юрій

Львівський університет бізнесу та права, аспірант

ПРАВОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Вивчення проблеми правового статусу осіб з інвалідністю є надзвичайно актуальним в будь-якій демократичній державі з кількох причин.

По-перше, це питання стосується основних принципів демократії, таких як рівність перед законом та права людини. Особи з інвалідністю, так само як і всі інші громадяни, мають право на захист своїх прав та свобод,

тому вивчення їхнього правового статусу дозволяє визначити наявні недоліки в законодавстві та практиці, щоб забезпечити їм повноцінну участь у житті суспільства. Як вказують іноземні дослідники, вагомо людству усвідомити важливість визнання того, що особи з інвалідністю такі ж люди, як і інші, рівні в правах і вільні у виборі [1].

По-друге, це питання також стосується соціальної справедливості. Демократична держава має за мету забезпечити всім своїм громадянам рівні можливості та доступ до різних сфер життя, незалежно від їхніх індивідуальних характеристик. Дослідження правових проблем та аспектів дискримінації осіб з інвалідністю допомагає виявити обмеження та недоліки у системі, що перешкоджають їхній повноцінній участі в суспільстві, та розробити ефективні заходи для їх вирішення.

Крім того, з урахуванням динамічності суспільства та швидких змін у технологіях, економіці та соціокультурному середовищі, постійне вивчення проблеми правового статусу осіб з інвалідністю дозволяє адаптувати законодавство та політики до нових викликів та потреб цієї групи населення.

Дискримінація є серйозним негативним соціальним явищем, яке виникає, коли людей обмежують або ображають через їхні особисті характеристики, такі як раса, стать, вік, релігія, інвалідність або сексуальна орієнтація, вказане порушує основні прав людини і принципів справедливості. Перш за все, дискримінація призводить до порушення прав людини. Кожна людина має право на рівні можливості, гідне поводження та захист від будь-яких форм дискримінації. Дискримінація також призводить до соціального відчуження та нерівності, відбувається коли люди почуваються відкинутими або неоціненими через свої характеристики, це може призвести до погіршення їхнього самопочуття, відсутності можливостей та обмежень у їхній участі в суспільстві.

Дискримінація також шкодить суспільству в цілому, оскільки вона обмежує потенціал та можливості всіх його членів, спричиняючи втрату можливостей та ресурсів, підштовхує до соціальної напруги та конфліктів, та ускладнює досягнення стабільності та процвітання.

Проблема дискримінації інвалідів - це систематичне обмеження їх прав та можливостей через недосконале правове регулювання, соціальні стереотипи, неналежну реалізацію правових норм та недостатню адаптацію оточуючого середовища.

Виокремимо три найпоширеніші проблеми у сфері реалізації прав та свобод осіб з інвалідністю.

Проблема дискримінації осіб з інвалідністю є серйозним соціальним викликом, що впливає на їхнє повсякденне життя та можливості, тому однією з основних проблем є недоступність фізичного середовища, яка ускладнює їхнє пересування та доступ до різних послуг і

можливостей. Часто вони зіштовхуються з відсутністю підйомників, непридатними для використання для них транспортними засобами та іншими перешкодами, що обмежують їхню свободу і незалежність.

Попередні стереотипи і переконання також ускладнюють життя людей з інвалідністю, особи часто стикаються з пристосованою або ворожою атмосферою в суспільстві, що може призвести до соціальної відчуженості та обмеженої участі в різних аспектах життя. Найчастіше вони можуть бути обмежені в праві на працю або мати обмежений доступ до освіти через відсутність підтримки та розуміння з боку оточуючих. Хоча й в інших сферах відмічається прояви дискримінації, наприклад в банківській (наприклад, Д. Саркер вказує на суттєвий рівень дискримінації при мікрокредитуванні [2]) та медичній (наприклад, при реалізації інституту добровільної згоди [3]).

Дискримінація також може проявлятися в формі структурних обмежень, таких як недостатня законодавча база або відсутність відповідних політик і програм, спрямованих на захист прав та інтересів людей з інвалідністю, що може призводити до нерівних можливостей у доступі до здоров'я, освіти, роботи та інших сфер життя, порушуючи їхнє право на гідне життя та рівні можливості.

У правовій державі, вдосконалення правової політики стосовно осіб з інвалідністю є необхідністю для забезпечення їхньої повноцінної участі у суспільстві та захисту їхніх прав, що вимагає постійного аналізу та вдосконалення законодавства, розробки ефективних механізмів захисту прав інвалідів, а також створення сприятливого середовища для їхнього розвитку та самореалізації.

Література

1. Rantau Itasari E. Equality and non discrimination principles in providing rights with disabilities. *Jurnal Komunikasi Hukum (JKH)*, 2020. Vol. 6(2). P. 534–541. URL: <https://doi.org/10.23887/jkh.v6i2.28101> (дата звернення: 15.05.2024).
2. Sarker D. Discrimination against people with disabilities in accessing microfinance. *Discrimination contre les personnes handicapées dans l'accès à la microfinance. Alter*. 2020. Vol. 14, Is. 4. P. 318-328.
3. Scholten M., Gather J., Vollmann J. Equality in the Informed Consent Process: Competence to Consent, Substitute Decision-Making, and Discrimination of Persons with Mental Disorders, *The Journal of Medicine and Philosophy: A Forum for Bioethics and Philosophy of Medicine*, 2021. Vol. 46, Is. 1, P. 108–136. URL: <https://doi.org/10.1093/jmp/jhaa030> (дата звернення: 15.05.2024).

ПШЕНИЧНИЙ Дмитро
Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, викладач кафедри спеціальних дисциплін
та професійної підготовки факультету № 1

ХИЖНЯ Олександр
Криворізький навчально-науковий
інститут Донецького державного університету
внутрішніх справ, здобувач вищої освіти
факультету № 1, рядовий поліції

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВИХ КОЛІЗІЙ В ЗАКОНОДАВСТВІ ВОЄННОГО ПРАВА

У статті 8 Конституції України зазначено: В Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується [1].

Існує значна кількість правових колізій як в законодавстві України в цілому, так і в першу чергу у сфері воєнного права. Оскільки за довгі часи мирного життя від закінчення другої світової війни, оновлення воєнного законодавства відбувалось відносно рідко, і законотворчість у сфері воєнного права в Україні не встигала за сучасними темпами соціального та технічного розвитку населення України і світу в цілому. Та коли в лютому 2022 року російська федерація здійснила збройну агресію шляхом широкомасштабного воєнного вторгнення на територію України, тоді в правовому плані нам стало непереливки. І якщо на початку війни для стримання і відсічі цієї збройної агресії держава покладалась в основному на патріотизм та ентузіазм населення, то з часом, коли війна затягнулась стало зрозуміло, що без змін, оновлення та адаптації українського воєнного законодавства до сучасних реалій, стан в державі лише погіршуватиметься. Тому законотворчість керівництву держави доводиться здійснювати в надто стислі терміни часу. Та це в свою чергу призводить до певних протиріч в законах та підзаконних нормативних актах, або неврахувань в регулюванні окремих правовідносин, чи їх розбалансуванню, що призводить з часом до ще більших проблем.

Так наприклад, є одна річ в обговореному з усіх боків законі про мобілізацію, на яку поки не звернули увагу. Йдеться про норми, що стосуються обов'язкового проходження базової загальновійськової

підготовки (БЗВП) або військової служби для публічних службовців. Зокрема, державних службовців, службовців органів місцевого самоврядування (ОМС) та прокурорів. Отже, що каже закон? По-перше, що на державну службу та службу в органах місцевого самоврядування не зможуть вперше вступити чоловіки віком до 60 років, які не пройшли БЗВП або військову службу. По-друге, що прокурором окружної та обласної прокуратури, Офісу генпрокурора чи Спеціалізованої антикорупційної прокуратури може стати лише та людина, яка проходила БЗВП або військову службу. Ця норма стосується зокрема й жінок, які захочуть почати роботу в прокуратурі. Перехідні положення закону про мобілізацію визначають, що БЗВП розпочнеться з 1 вересня 2025 року. Зокрема – для тих, хто планує стати держслужбовцем, піти на роботу в ОМС чи прокуратуру. Але як проходження БЗВП чи базової військової служби впливає на виконання держслужбовцями своїх обов'язків? Питання радше риторичне. Але якщо БЗВП все ж має настільки позитивний вплив, то чому для держслужби й ОМС ця норма – лише для чоловіків до 60 років? Порушений базовий принцип рівного доступу до публічної служби. В нас також заборонена дискримінація та закріплений принцип відсутності необґрунтованих обмежень або необґрунтованих переваг певним категоріям громадян під час вступу на державну службу. Але найцікавіше те, що люди, які хочуть вперше вступити на публічну службу, згодом у переважній більшості будуть заброньовані. Адже бронювання отримують військовозобов'язані з органів прокуратури, держслужбовці категорії А та половина категорій Б і В, а також працівників ОМС. Тож де логіка? Як ці суперечливі норми допоможуть мобілізаційному потенціалу? Та й варто нагадати, що БЗВП – річ не безоплатна. Тож чи доцільно зайвий раз розкидатися грішми платників податків? Навряд. Норми про обов'язковість БЗВП для вступу на публічну службу потрібно переглянути хоча б для того, щоб чесно відповісти на всі риторичні запитання, які вони породжують. Інакше нас чекає марна витрата грошей, поглиблення кризи кадрів у держслужбі та ОМС (які й без того мають із цим величезні проблеми), і додатково – репутаційні втрати для держави загалом [2].

Як бачимо, виявляється неврегульована ніша щодо умов базової військової підготовки. Відповідно наслідком можуть стати додаткові передумови для корупційних проявів як в органах прокуратури так й інших органах державної влади, діяльність яких тим чи іншим способом стосуватиметься даної прогаліни в законодавстві. На це слід звернути увагу, і використовуючи певні наукові дослідження здобуття в цьому напрямку, долати та покращувати цю правову перешкоду.

Та іншим приклад вже є кричущим, і здобув значного резонансу в суспільстві. Бо навіть на офіційному електронному сайті Кабінету міністрів України створено відповідну петицію, щодо відміни підзаконної правової

норми яка не доповнює закон а протирічить йому. У змісті петиції зазначається наступне:

На нашу думку, необхідно видалити із переліку документів, до п. 13 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», що підтверджують право на відстрочку в Додатку 5, Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 16 травня 2024 р. № 560, по причині: даний перелік документів не відображає суті п. 13 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», та в цілому суперечать п. 13 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». В п. 13 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», передбачена відстрочка від призову на військову службу під час мобілізації, по причині наявності: одного із своїх батьків з інвалідністю I чи II групи або одного з батьків дружини (чоловіка) з числа осіб з інвалідністю I чи II групи, за умови відсутності інших осіб, які не є військовозобов'язаними та відповідно до закону зобов'язані їх утримувати. Натомість, у переліку документів до п. 13 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», що зазначені в Додатку 5, Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період, ЗАТВЕРДЖЕНО постановою Кабінету Міністрів України від 16 травня 2024 р. № 560, передбачається надання: довідки до акту огляду медико-соціальною експертною комісією за формою, затвердженою МОЗ, Відповідно, вимагання такої довідки прямо суперечить нормі п. 13 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», де говориться про батьків із I-II групою, проте не вказується обов'язковість бути зайнятим постійним доглядом за ними. Така обов'язковість, передбачається п. 14 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». Отже, надання довідки до акту огляду медико-соціальною експертною комісією за формою, затвердженою МОЗ, суперечить Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», Конституції України, та Законів України, переліку документів, до п. 13 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», що передбачаються постановою Кабінету Міністрів України від 16 травня 2024 р. № 560» [3].

Подібних, й інших прогалин в законодавстві України, значна кількість, що часто дає підґрунтя тлумачити норми не за справедливістю, та чесністю а лише з особистою вигодою як кожної фізичної особи окремо, так і державних, комунальних, чи приватних підприємств, установ, організацій. Розуміння того що дослідження прогалин в законодавстві є вкрай важливим, тим більш в умовах війни. Тому актуальність проблемних питань правових колізій в законодавстві воєнного права є на теперішній час

є високою, і дає науковцям та юристам високі виклики щодо вжиття необхідних максимальних заходів для удосконалення воєнного законодавства для досягнення перемоги в цій не легкій війні.

Література

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i> (дата звернення: 13.05.2024).
2. Що забули виправити в законі про мобілізацію. URL: <https://centreua.org/analiz-rishen/shho-zabuly-vypravtyty-v-zakoni-pro-mobilizatsiyu/> (дата звернення 14.05.2024).
3. Електронні петиції. URL: <https://petition.kmu.gov.ua/petitions/6516> (дата звернення: 15.05.2024).

ШУЛЬГА Андрій

Донецький державний університет внутрішніх справ, доцент кафедри державно-правових дисциплін та публічного управління, кандидат юридичних наук, доцент

ЛОМАКА Ольга

Донецький державний університет внутрішніх справ, здобувачка вищої освіти факультету № 4

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Життя людини – найбільша цінність, а дотримання та захист її прав – ознака правової держави [1]. В умовах воєнного стану перед державою постало складне завдання – удосконалення захисту прав її громадян та забезпечення їх невід'ємності за будь-яких умов. Воєнні дії підривають демократичні засади буття, ставлять під загрозу функціонування чинних нормативно-правових актів і вимагають їх оновлення та удосконалення.

Враховуючи сьогоденний стан України, доцільно дослідити механізми вдосконалення захисту прав людини та шляхи їх реалізації в умовах війни. Це сприятиме не тільки адекватному ставленню українців до існуючої державної політики, але широкому розумінню суспільством тих тимчасових незручностей соціального буття, які виникли із введенням воєнного стану.

А. Кавун у своїй праці «Особливості конституційно-правового механізму захисту інформаційних прав громадян в умовах воєнного стану» як на нас чітко вказав на позитивну роль інформації у повоєнному

соціальному житті українців. Дослідник справедливо зупинився на тому, що інформація це невід'ємний елемент основоположних прав людини, а отак потребує державного захисту. Таким чином погоджуючись з А. Кавун, ми підтримуємо його переконання, стосовно того, що право на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації, навіть в умовах війни, є одним з базових демократичних інституцій цивілізованого суспільства [2].

Ось чому в Україні навіть в умовах війни, пріоритет прав людини, зокрема на інформацію все ще залишається на високому рівні. Так з початком повномасштабного вторгнення в Україні було засновано телемарафон «Єдині новини». Окрім того медійними фахівцями у месенджерах було створено і систематизований механізм висвітлення найактуальніших новин про війну тощо. Такі дії держави безумовно забезпечили цілодобове інформування громадян прозорою і правдивою інформацією щодо стану подій в державі, поточної ситуації на фронті та інше. В той же час в Україні, завдяки розвинутим демократичним інституціям було засновано безперешкодний масив джерел неофіційної, альтернативної інформації. Така ситуація дозволяє пересічному українцю не тільки перевіряти масив офіційних повідомлень, але і висловлювати в коментарях власне бачення ситуації, що безумовно тільки покращує механізми загального сприйняття громадянами України реального буття. Саме наявність ступеню вільного, публічного доступу до інформації і є підтвердженням того, що українці, не зважаючи на війну і важкі умови життя все ж таки залишаються вільними та мають право на особисту думку і її публічне висловлювання. Саме рівень соціального, публічного плюралізму і є однією з ознак демократичного суспільства в яких би умовах це суспільство не знаходилося.

Пороте на думку Л. Півненко в умовах воєнного стану конституційні права людини все ж таки зазнають певних обмежень з боку держави. Обмеження конституційних прав людини вважає дослідниця, завжди пов'язане із розширенням компетенції органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій або органів місцевого самоврядування. Але Л. Півненко тут же зауважує, що такі заборони вводяться з метою відвернення загрози, відсічі збройної агресії з боку російської федерації та забезпечення національної безпеки України тощо. Разом із тим Л. Півненко застерігає, що обмежуючи конституційні права українців, держава не повинна виходити за межі своїх повноважень, за межі конституційних гарантій та міжнародного верховенства права, яке було ратифіковане Україною. Не можна позбавляти людину самого права, а якщо виникає екстремальна необхідність в звуженні права, в якій доречи сьогодні опинилася Україна, то це звуження повинно відбуватися тільки у виключних ситуаціях, з негайним поновленням після зникнення ризиків

[3]. Отже на останок зазначимо, що вільний доступ людей до інформації здатний вносити роз'яснення в суспільство, особливо до тих ситуацій, які можуть викликати навіть елементи соціальної паніки та непорозуміння. В цьому роль інформаційного супроводження певних подій, наприклад, шляхом кваліфікованого роз'яснення важких соціальних ситуацій в державі відіграє суттєву позитивну роль у соціальній згуртованості та порозумінні.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 16.05.2024).
2. Кавун А. Ю. Особливості конституційно-правового механізму захисту інформаційних прав громадян в умовах воєнного стану. *Часопис Київського університету права*. 2023. № 1. С. 60-64. URL: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.1.2023.12> (дата звернення: 16.05.2024).
3. Півненко Л. В. Конституційні права людини в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні: Правові аспекти їх обмеження. *International security studios: managerial, economic, technical, legal, environmental, informative and psychological aspects. International collective monograph. Georgian Aviation University. Tbilisi: Georgia, 2023. P. 993-1017.* URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/43125> (дата звернення: 16.05.2024).

ПЛАТФОРМА II

ДЕРЖАВОТВОРЧІ ТА ПРАВОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

БРАТАНИЧ Ольга

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, доцентка кафедри соціально-гуманітарних
та загальноправових дисциплін факультету №1,
кандидатка педагогічних наук, доцентка

РАЦ Олександр

Криворізький навчально-науковий
інститут Донецького державного університету
внутрішніх справ, здобувач ступеня вищої освіти
другого (магістерського) рівня

AREAS OF ADMINISTRATIVE ACTIVITY OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE UNDER MARTIAL LAW

An administrative offense (misdemeanor) is an illegal, culpable (intentional or negligent) action or inaction that encroaches on public order, property, rights and freedoms of citizens, on the established management procedure and for which administrative liability is provided by law [1]. The mechanism of administrative and legal regulation of police activity is a combination of legal, organisational and cultural means. With the help of this tool, it is possible to ensure that police officers fulfill their functional duties to ensure the rights and freedoms of citizens. It should be remembered that society faces different challenges every day, and these challenges are to some extent not regulated by law

The war initiated by the Russian Federation against Ukraine has presented our government with a multitude of challenges in a number of crucial social domains. Any war is characterised by a number of defining features, but in essence it is an armed conflict combined with acts of terrorism and genocide. The current security situation in Ukraine remains complex and is characterised by the following factors:

- lack of clear demarcation of the theatre of operations;
- periodic escalation leading to new destruction and casualties among military and civilian populations;
- an increase in the number of participants in the armed conflict;
- deterioration of the operational situation; inability to systematically ensure public order and security;

- uncontrolled flow of weapons;
- deterioration of environmental security;
- mass evacuation of people; Significant material damage to the state and the population;
- emotional suffering, depression, nervous breakdowns of citizens, etc.

It is also necessary to restore the functioning of state institutions in the de-occupied areas. Obviously, law enforcement agencies, in particular the National Police of Ukraine, have a primary role to play in ensuring this.

The police, together with other state and local authorities, volunteers and citizens, promote and/or ensure public order and safety, including by preventing crime, protecting and defending human rights and freedoms and the interests of the state against unlawful interference, and providing police services to the public.

In this context, the administrative activity of the police is de jure empowered to utilise two distinct types of forms: legal and organisational. The latter are of great practical importance, since it is their implementation that leads to the results that the population “sees and feels”. We are talking about two main organisational areas of police administrative activity under martial law:

1. Preventive activities (one of the most meaningful areas, consisting of a set of measures that are different in nature, including stabilisation measures)
2. Organisation of service at checkpoints (a type of activity aimed at preventing, suppressing and preventing offences specific in their etymology).

Preventive activity of police bodies is a set of actions (measures) implemented by police officers to prevent or deter offenses.

Article 31 of the Law of Ukraine “On the National Police” [2] outlines the preventive police measures that may be employed by law enforcement officials. These include the checking of a person's documents, questioning, superficial inspection and examination, stopping a vehicle, demanding to leave a place and restricting access to a certain territory, restricting the movement of a person, vehicle or actual possession of a thing, entering a person's home or other property, and checking compliance with the requirements of the permit system of the internal affairs authorities; the use of technical devices and technical means that have the functions of photography, filming, video recording, and photo and video recording equipment. This includes the verification of compliance with restrictions established by law in relation to persons under administrative supervision and other categories of persons. It also encompasses police custody.

Preventive activities during the martial law regime have yielded positive results, for example, optimization and expansion of patrol routes in settlements, especially in the de-occupied territories; conducting outreach activities, including using printed materials and online resources; effective cooperation with banking institutions – all of which leads to a reduction in the number of

crimes such as robberies, thefts, illegal seizures of vehicles, fraud, and collaboration.

In the context of martial law, the police are responsible for implementing a wider range of preventive measures, as stipulated in the amendments to the Law of Ukraine "On the National Police", namely:

- in the context of martial law, the police are obliged to act in accordance with the purpose and specifics of their activities, taking into account the restrictions on the rights and freedoms of citizens, as well as the rights and legitimate interests of legal entities, which are determined in accordance with the Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine "On the Legal Regime of Martial Law".

- the system and structure of the police underwent a transformation, with the introduction of new subdivisions whose activities are geared towards fulfilling the objectives of the police or ensuring its functionality. The establishment of these subdivisions is a joint decision between the police chief and the Minister of Internal Affairs.

- police officers participate in ensuring and implementing measures of the legal regime of martial law or state of emergency, environmental emergency zone in case of their introduction on the whole territory of Ukraine or in a particular area;

- in cooperation with the Armed Forces of Ukraine, the National Guard of Ukraine, the State Border Guard Service of Ukraine, the State Special Transport Service, the Security Service of Ukraine, combat sabotage and reconnaissance forces of the aggressor (enemy) and paramilitary or armed formations not provided for by the laws of Ukraine;

- assist the State Border Guard Service of Ukraine in identifying channels of illegal border crossing, movement of weapons, ammunition, explosives and, together with the relevant law enforcement agencies, eliminate such channels;

- within the limits of their competence as defined by law, authorised police units carry out operational demining in the sense of detection, neutralisation and destruction of explosives, where there is reason to believe that they are objects, instruments or means of committing administrative or criminal offences;

- organising the work of granting, withdrawing and confirming the authorisation of police officers to carry out special explosives work;

- provide technical and forensic assistance in the inspection of the scene of an incident, including those related to fires and special explosive works, in the event of explosions, reports of suspicious explosive objects and threats of explosion;

- police officers are entitled to request that individuals present identification documents and/or documents confirming their entitlement to be in

a particular location. This is to allow the police officer to read and record the data contained in the documents, should the individual in question possess external features that are similar to those of a wanted person or a missing person, or have left the place of detention of prisoners of war without permission [2].

In addition, the police force across the entire state territory is engaged in a range of preventive measures designed to identify and halt the activities of illegal armed groups and subversive intelligence units, as well as to prevent the supply of weapons, ammunition and narcotics. These measures also aim to counter terrorist acts and acts of sabotage, as well as extremist activities. Furthermore, they are intended to prevent the commission of serious and especially serious crimes, to protect the lives, health, rights and freedoms of citizens. Consequently, a number of these preventive measures are specifically designed to prevent terrorism.

The imposition of a curfew and the implementation of a special light-masking regime play a pivotal role in stabilising the situation under martial law. Both measures are introduced in the presence of a genuine threat to the life and safety of individuals, the interests of society or the state, as well as to ensure public order, by issuing an order from the military command or military administration.

Both measures are introduced in the presence of a real threat to life and safety persons, the interests of society or the state, as well as to ensure public order, by issuing an order by the military command or military administration.

References

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/kd0005?an=638&ed=2021_04_29 (дата звернення: 16.05.2024).

2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 16.05.2024).

ДАЦЮК Тетяна

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, доцентка кафедри соціально-гуманітарних
та загальноправових дисциплін факультету № 1,
кандидатка історичних наук, доцентка

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

У сучасних умовах права людини розглядаються як основа справедливого правового, політичного і соціального ладу. Найчастіше під

правами людини розуміють загальні, непорушні, природні та невідчужувані права, які має кожна людина, що нерозривно пов'язані з самим її існуванням. Вони випливають із самої природи людини, а не з положень міжнародного права. Однак війни та збройні конфлікти, що вирують у всьому світі, призвели до порушень цих прав і спричинили не лише загибель учасників бойових дій, а й жертви серед цивільного населення.

Нині Україна переживає надзвичайно складний період державотворення, який характеризується не тільки глибокими внутрішніми проблемами соціально-економічного розвитку, але й необхідністю протистояти зовнішній агресії з боку російської федерації.

Поняття «тимчасово окуповані території» виникло внаслідок збройної агресії російської федерації у 2014 році, коли частина нашої території була окупована державою-агресором. Збройна агресія, здійснена внутрішніми ворогами, призвела до необхідності правового регулювання всіх сфер суспільного життя громадян, які проживають в умовах окупації.

Правовий захист та відновлення прав людини і основоположних свобод під час окупації включає в себе гарантування права населення на житло та захист категорій мешканців тимчасово окупованих територій, права яких порушуються внаслідок активних бойових дій. Крім того, іншого підходу потребує захист прав і свобод осіб, які залишили свою країну і примусово повертаються (примусово переселяються) на територію держави-агресора [1].

Хоча захист цивільних осіб у збройному конфлікті залежить від різних характеристик та особливостей ситуації, міжнародне право вимагає гуманного ставлення до них за будь-яких обставин. Особи, які перебувають під владою протилежної держави, повинні бути захищені від небезпечного для життя насильства, пограбувань, посягань на людську гідність, звалтувань, переслідувань, репресій, використання «живих щитів», захоплення заручників, залякування або тероризму та інших порушень. Держава-окупант несе відповідальність за належне функціонування державних установ і служб для забезпечення життєдіяльності населення на окупованих територіях, обов'язкове забезпечення продовольством і медикаментами, функціонування медичних закладів і сприяння належній освіті та догляду за дітьми.

Для захисту цивільного населення від порушень з боку окупаційних сил під час збройного конфлікту в Україні, здійснюється документування та моніторинг порушень міжнародного права в цій площині. До цього залучені міжнародні міжурядові організації (Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні, Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні), міжнародні неурядові організації (Amnesty International, Truth Hounds та ін.), українські неурядові організації

(Асоціація правозахисних організацій та ініціатив «Справедливість заради миру на Донбасі», Українсько-Гельсінська правозахисна коаліція, Центр документування порушень прав людини, тощо.

Наразі достеменно відомо, що держава-агресор вчинила численні злочини проти цивільного населення тимчасово окупованих територій, грубо нехтуючи правами людини. Всі ці дії були вчинені з порушенням статей Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2], Конвенції прозахист цивільного населення під час війни [3], Додаткового протоколу до Женевських конвенцій, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру [4]. Відповідно до Конвенції про захист людини і основоположних свобод, кожен має право на життя, свободу, особисту недоторканність і повне та ефективне здійснення своїх прав і свобод без будь-якої дискримінації. Конвенція вимагає від держав-учасниць гарантувати ці права всім особам, які перебувають під їхньою юрисдикцією, втому числі під час окупації.

Вибух Каховської ГЕС, один з багатьох злочинних актів держави-агресора, не лише завдав екологічної та економічної шкоди, але й має серйозні наслідки для захисту прав людини.

Таким чином, серйозність ситуації з порушенням прав людини на тимчасово окупованій території України робить захист прав людини в регіоніскладним завданням. Незаконна окупація призвела до численних порушень, включаючи насильство, жорстоке поводження, превентивні затримання, обмеження свободи вираження поглядів і слова, обмежений доступ до послугохорони здоров'я та освіти, інші форми дискримінації та втручання в основоположні права і свободи людини.

Гібридний характер поведінки держави-агресора, нехтування нею правилами та звичаями війни, систематичні порушення міжнародного гуманітарного права вимагають від нашої країни невідкладних та інноваційних рішень для порятунку життя цивільного населення в зонах конфлікту, ізольованих громадах та окупованих населених пунктах.

Правове регулювання матеріального забезпечення та інших суспільних відносин на тимчасово окупованій території України має відповідати міжнародним стандартам і гарантіям прав людини. На національному рівні таке правове регулювання забезпечується низкою нормативно-правових актів, зокрема Конституцією України, Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [5] та Законом України «Про прикордонний контроль» [6]. Ці документи передбачають особливий правовий режим на окупованих територіях, включаючи особливі умови перетину кордону, здійснення торгівлі, організаційвиборів і референдумів, забезпечення прав і свобод громадян.

Якщо розглядати безпосередньо існуючі процедури забезпечення прав і свобод людини і громадянина, то слід відзначити наступні нововведення у цій сфері: урегульовано порядок реалізації права на освіту: право на здобуття або продовження освіти певного рівня здійснюється в інших регіонах України та реалізується через надання певних пільг; додано положення, які враховують об'єктивну неможливість тимчасового прикордонного контролю через ведення бойових дій, небезпеку для осіб, які перетинають лінію зіткнення, та фізичну відсутність контрольних пунктів в'їзду/виїзду; удосконалено процедури реалізації різних цивільних прав, зокрема у сферіспадкового права; вперше вирішено питання судового виклику та повідомлення про судові рішення із врахуванням новелістичного підходу до діджиталізації.

Захист прав людини в нинішніх українських реаліях можна характеризувати як винятковий у зв'язку з введенням воєнного стану. Відповідно, в Україні прийнято низку законів, спрямованих на посилення гарантій прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина у воєнний час, зокрема у сферах соціального захисту та надання соціальної, правової та іншої допомоги. Це, зокрема, Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у умовах надзвичайного або воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях» [7] та Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей функціонування сфери зайнятості населення в умовах воєнного стану та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття» [8].

Таким чином, фундаментальні права людини, включаючи право на життя та право на соціальний захист, опинилися під загрозою з початком широкомасштабного вторгнення в Україну та тимчасової окупації окремих її територій російською федерацією. Оскільки право на життя сьогодні має першорядне значення, воно має бути забезпечене та захищене. Без цього основоположного права всі інші права втрачають сенс.

Захист права на життя вимагає забезпечення належних гарантій, ефективності систем запобігання злочинності та боротьби зі злочинністю, розробки дієвих механізмів правового захисту та відшкодування шкоди за порушення права на життя, ефективного розслідування злочинів та відшкодування шкоди, завданої неефективним розслідуванням. З цією метою важливо також імплементувати положення Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни.

Література

1. Горбова Н. А., Палюх А. Я., Пархета В. І. Правовий захист та відновлення прав людини і основоположних свобод в умовах подолання наслідків війни. *Kyiv law journal*. 2023. № 1. С. 47–52. URL: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.1.7> (дата звернення: 16.05.2024).

2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року (укр/рос) : Протокол Орг. Об'єдн. Націй від 08.06.1977 р. : станом на 8 груд. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text (дата звернення: 16.05.2024).

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 16.05.2024).

4. Конвенція про захист цивільного населення під час війни: Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 12.08.1949 р. : станом на 23 лют. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 06.04.2024).

5. Про прикордонний контроль: Закон України від 05.11.2009 р. № 1710-VI : станом на 23 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1710-17#Text> (дата звернення: 16.05.2024).

6. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII : станом на 31 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 16.05.2024).

7. Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг в умовах надзвичайного або воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях: Закон України від 14 квітня 2022 року № 2193-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2193-20#Text> (дата звернення: 16.05.2024).

8. Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей функціонування сфери зайнятості населення в умовах воєнного стану та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття: Закон України від 21 квітня 2022 року № 2220-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2220-20#Text> (дата звернення: 16.05.2024).

ЄВСЮКОВ Євген

Пенітенціарна академія України, аспірант

ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СТРУКТУРНО- ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Умови воєнного стану надзвичайно важливі для будь-якої держави, оскільки вони ставлять під загрозу звичайний порядок і безпеку громадян. В контексті воєнного стану, повноваження органів державної

виконавчої влади набувають особливого значення, оскільки вони мають вирішальний вплив на збереження правопорядку та забезпечення безпеки громадян. Відтак, дослідження цієї теми дозволяє розглянути не лише самі повноваження органів влади, але й їх структуру та функціональні можливості у контексті правового режиму воєнного стану.

Наголосимо, що гносеологія вказаного контексту дозволяє визначити, які саме органи виконавчої влади отримують додаткові або розширені повноваження під час воєнного стану, і як це впливає на їхню діяльність, а також на стан забезпечення правопорядку у суспільстві загалом та стан забезпечення прав людини, зокрема. Розуміння структурно-функціонального аспекту повноважень органів влади допомагає прогнозувати можливі сценарії розвитку подій та вчасно реагувати на виникаючі виклики.

Додамо, що гносеологія окресленої проблематики сприяє оптимізації діяльності державних органів у кризових ситуаціях, що дозволяє підтримувати ефективність державного управління навіть у найскладніших умовах. Крім цього, результати дослідження можуть бути використані для розробки та вдосконалення нормативно-правової бази, яка регулює діяльність органів виконавчої влади під час воєнного стану.

Слід відзначити, що піднята проблематика є важливою не тільки в умовах Української держави, яка обороняє свої території від зазіхань сусідньої держави та намагається деокупувати відповідні території. Так, це питання актуальне й для тих держав, у яких існує загроза загальної безпеки та можливість введення воєнного стану у випадку екстремальних ситуацій. Результати вивчення досвіду організації діяльності органів виконавчої влади можуть використовуватись у різноманітних навчальних програмах для державних службовців та військових для підготовки персоналу до дії у кризових ситуаціях та ефективного виконання повноважень в умовах воєнного стану.

Отже, структурно-функціональний аспект повноважень органів державної виконавчої влади в умовах воєнного стану визначає їхню організаційну будову та функціональні можливості. У цьому контексті важливо з'ясувати, які конкретні органи отримують додаткові або розширені повноваження під час воєнного конфлікту. Структурно-функціональний аспект включає аналіз механізмів взаємодії між цими органами та іншими суб'єктами управління в умовах кризової ситуації.

Слід зважати на те, що органи виконавчої влади виконують свої функції в рамках певних структурних підрозділів, що мають свою ієрархію та відповідальність. Водночас, відповідно до визначення воєнного стану, що наводиться у вітчизняному законодавстві «це особливий правовий режим, що ... передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам

місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України...» [1].

Відтак, за визначенням воєнний стан впливає на структурно-функціональний аспект діяльності органів публічного управління і може включати перегляд і перерозподіл повноважень для ефективного управління кризовими ситуаціями. Однак, важливо розуміти, які саме функції здійснюються окремими органами (і в першу чергу органами державної виконавчої влади) в умовах воєнного стану: від управління економікою до забезпечення громадського порядку та безпеки.

Поділ повноважень між різними органами в умовах воєнного стану здійснюється з метою оптимізації реагування на військові загрози. Структурно-функціональний аспект дозволяє визначити не лише статус окремих органів, але й їхні можливості в умовах кризового впливу. Розуміння цього аспекту допомагає державам підготуватися до кризових ситуацій та ефективно використовувати ресурси в умовах воєнного стану.

Україна, як держава, що протидіє російській збройній агресії, має звільнити окуповані росією українські території, має розроблені механізми управління в умовах воєнного стану. Органи державної виконавчої влади в цих умовах виконують критичну роль у забезпеченні безпеки та захисту суверенітету держави. Вони мають повноваження для координації дій з військовими та правоохоронними структурами для забезпечення національної безпеки. У разі введення воєнного стану ці органи отримують розширені повноваження в сфері управління економікою, транспортом, забезпеченням населення та іншими аспектами життєдіяльності держави. Важливою частиною їх функцій є також інформаційна робота та забезпечення зв'язку з громадськістю, щоб забезпечити належний рівень свідомості та сприяти єднанню суспільства у час випробувань.

Отже, умови воєнного стану вимагають комплексного розгляду повноважень органів державної виконавчої влади з урахуванням їхнього структурно-функціонального аспекту. Аналіз цієї теми допомагає зрозуміти, як органи влади взаємодіють та координують свої дії в умовах воєнного конфлікту. Розробка ефективних стратегій управління та реагування на кризові ситуації є ключовим завданням у контексті цієї проблеми. Важливо враховувати потреби суспільства та забезпечити належний рівень захисту прав і безпеки громадян. Дослідження цієї теми надає можливість вдосконалити нормативно-правову базу та підготувати державні структури до найскладніших сценаріїв розвитку подій у воєнний час.

Література

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст. 250.

ЄДАМЕНКО Євген

Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, викладач кафедри загальноправових дисциплін

ТЕРЕЩЕНКО Ксенія

Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, здобувач ступеня вищої освіти

АКТУАЛЬНІСТЬ СПРОЩЕННЯ РЕЄСТРАЦІЇ АВТОТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ В СЕРВІСНИХ ЦЕНТРАХ МВС УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Тема реєстрації автотранспортних засобів у сервісних центрах МВС України у період воєнного стану має велику актуальність з багатьох причин. Перш за все, воєнний стан вимагає зміни в процедурах та вимогах щодо реєстрації автомобілів з метою забезпечення безпеки держави. Також, важливо враховувати, що в період воєнного стану можуть бути введені додаткові обмеження на рух та використання автотранспорту, тому необхідно, щоб процедури реєстрації відповідали новим умовам та потребам. З урахуванням цих факторів, тема процедури реєстрації автотранспортних засобів в сервісних центрах МВС України у період воєнного стану є актуальною та потребує уваги і аналізу з боку владних структур та громадськості.

Міністерство внутрішніх справ України має намір спростити процедуру отримання будь-яких державних послуг, включаючи перереєстрацію та реєстрацію автомобілів, з метою скорочення часу на оформлення документів. Зокрема, планується впровадження системи, яка дозволить здійснювати перереєстрацію та реєстрацію автотранспортних засобів в один день. Такий крок може сприяти покращенню якості обслуговування громадян та зменшенню адміністративних бар'єрів у взаємодії з державними органами. Проте, для успішної реалізації цієї ініціативи, може бути необхідно внести зміни до законодавства, а також покращити технічну та інформаційну підтримку процесу реєстрації автотранспортних засобів [1].

За новими правилами, продавець автомобіля може пройти експертне дослідження у будь-якому місті і отримати експертний висновок, який діє протягом 10 днів. Після цього продавець може звернутися до будь-якого сервіс-центру МВС для реєстрації транспортного засобу, і цей процес займе до 30 хвилин [2]. Це значно зменшує час, необхідний для проведення

процедури реєстрації, і робить її більш зручною для учасників угоди. Ця ініціатива може позитивно позначитися на ринку вживаних автомобілів та сприяти збільшенню обороту транспортних засобів, оскільки вона спрощує та прискорює процес реєстрації.

Ці ініціативи спрямовані на поліпшення обслуговування громадян та забезпечення надання послуг навіть у складних умовах, таких як воєнний стан та окуповані території. Впровадження електронної черги дозволяє оптимізувати процес надання послуг та зменшує час очікування громадян. Спрощення процедури отримання посвідчення водія, зокрема відміна необхідності медичної довідки при заміні посвідчення, робить процес отримання документа більш доступним та зручним для громадян.

Мобільні та відновлені сервісні центри на окупованих територіях та у складних регіонах, таких як Херсонщина, Харків та Донеччина, дозволяють надавати послуги на місці та забезпечують доступність та якість обслуговування для мешканців цих регіонів.

Такі заходи є важливими для забезпечення доступу до державних послуг та збереження нормального функціонування умов життя громадян навіть у складних умовах воєнного стану та конфліктів. Мобільні сервісні центри дозволяють надавати необхідні послуги там, де звичайні структури можуть бути обмежені або відсутні. Зменшення адміністративних бар'єрів, таких як необхідність медичної довідки для отримання посвідчення водія, сприяє полегшенню процедур та збільшенню доступності документів для громадян [3].

Отже, у цілому, такі заходи свідчать про прагнення уряду забезпечити найвищий рівень обслуговування та підтримку громадян у будь-яких умовах, навіть у період воєнного стану. Це дієвий крок в напрямку забезпечення безпеки та комфорту громадян у складних часах, коли стандартні процедури можуть бути ускладнені або обмежені. Заходи, спрямовані на спрощення процедур отримання документів та надання державних послуг, допомагають покращити якість життя громадян і зробити державні структури більш доступними та ефективними. Крім того, вони сприяють зміцненню довіри між владою та населенням, що також є важливим фактором для підтримки стабільності та розвитку країни. Такі ініціативи є необхідним кроком у напрямку реформування державного апарату та забезпечення високих стандартів обслуговування громадян, що є одним із ключових завдань для будь-якого уряду, особливо в таких складних умовах як військовий стан, в якому перебуває наша країна.

Література

1. В Україні запрацював новий алгоритм реєстрації авто. URL: <https://suspilne.media/338656-v-ukraini-zapracuvav-novij-algoritm-reestracii-avto/> (дата звернення: 16.05.2024).

2. Реєстрація, перереєстрація транспортних засобів/реєстрація авто/реєстрація автомобіля (машини). URL: <https://guide.diiia.gov.ua/view/reiestratsiia-perereiestratsiia-kolisnykh-transportnykh-zasobiv-usikh-katehorii-z-vydacheiu-svidotstva-pro-reiestratsiuii-ta-nome-a728c5c3-88d0-4837-b6fb-ad73ee833ad7> (дата звернення: 16.05.2024).

3. Уряд спростив процедуру отримання посвідчення водія. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/news/uryad-sprostiv-proceduru-otrimannya-posvidcennya-vodiya> (дата звернення: 16.05.2024).

ЖЕГЛІНСЬКА Тетяна

Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
старший викладач кафедри теорії та історії держави і права

НЕМОНОВА Лола

Навчально-науковий інститут права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх
справ, здобувачка ступеня вищої освіти

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Протягом майже десяти років триває російсько-Українська війна, що почалася з окупації Криму в 2014 році. Цей конфлікт призвів до масового переміщення українського населення, які були вимушені залишити свої рідні домівки і виїхали в інші регіони країни або за її межі. Зазнані втрати становлять десятки тисяч загиблих і поранених, а також зруйновані міста і села, що призвело до страждань дітей і цілих сімей. Окрім того, значна частина українських територій продовжує залишатися під окупацією, зокрема, Автономна Республіка Крим, майже вся Луганська область, а також окремі частини Донецької, Запорізької і Херсонської областей.

Тому, на нашу думку, на сьогодні важливим є питання захисту прав тих, хто постраждав від відкритої збройної агресії з боку країни-агресора. Держава, громадянське суспільство і наукова спільнота активно співпрацюють для визначення пріоритетних дій, які Україна повинна вжити в умовах широкомасштабної збройної агресії. Впровадження цих механізмів допоможе притягнути військових злочинців до кримінальної відповідальності, підвищить рівень економічного, правового і соціального захисту постраждалих від збройних дій та інших заходів.

У контексті міжнародного гуманітарного права захист цивільного населення в умовах збройного конфлікту повинен бути розглянутий з точки зору пропорційності, тобто з метою мінімізації шкоди. Це означає, що

влада держави повинна зробити все можливе для евакуації цивільного населення, а при плануванні військових операцій враховувати присутність цивільних осіб та об'єктів, іноді навіть координувати свої дії з ворогом для створення «зелених коридорів» та інших можливостей для порятунку цивільного населення [1].

Міжнародне право прав людини, не призначене для воєнного часу, незважаючи на те, що держави можуть не дотримуватися своїх зобов'язань за Міжнародним пактом про громадянські і політичні права, продовжує розглядати питання права на життя в абстрактному, позаконтекстуальному світлі, не враховуючи потенційної більшої шкоди, яку може заподіяти інша сторона конфлікту, що не дотримується законів і звичаїв війни.

Ці різні підходи виникають внаслідок умов і причин, які лежать в основі формування цих двох правових систем міжнародного права: МГП спрямоване на право війни, тоді як МППЛ спрямоване на захист від свавілля держави, де права людини є аксіологічним поняттям, тобто найвищою цінністю.

У сучасній добі формується нова галузь міжнародного права – міжнародне кримінальне право, яке об'єднує різні порушення МГП і МППЛ, оскільки вони вважаються міжнародними злочинами, що привело до створення окремої галузі міжнародного права. Римський статут Міжнародного кримінального суду, першого і єдиного постійного суду з розгляду міжнародних злочинів, враховує сучасні підходи до розуміння міжнародних злочинів. Україна також ілюструє цей процес, оскільки в її національному законодавстві розуміння міжнародних злочинів базується в основному на Нюрнберзьких принципах, а не на сучасних підходах, що акцентують на командній відповідальності, відповідальності військово-політичного керівництва, відмові від імунітетів тощо [2].

Для забезпечення ефективного механізму захисту прав людини в умовах збройної агресії Україна має взяти ряд заходів, включаючи ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС) і гармонізацію національного кримінального законодавства з міжнародним. Це надасть можливість притягати до відповідальності осіб, які вчинили найтяжчі міжнародні злочини. Україна отримає повноваження повноцінного члена Асамблеї держав-учасниць МКС, що є найвищим органом управління МКС. Це дозволить брати участь у відборі суддів та прокурорів, формувати пріоритети та стратегію подальшої роботи Суду, рекомендувати ситуації до розгляду в різних країнах Офісом Прокурора МКС [2].

Тому, важливо забезпечити справедливу та обґрунтовану компенсацію за майно, яке постраждало внаслідок збройної агресії проти України. Ця компенсація повинна надаватися через прозору та доступну позасудову процедуру, яка передбачена спеціальним законом. Вона має

стосуватися пошкодження та знищення різних категорій нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, які спричинила збройна агресія.

Україні необхідно чітко визначити категорії осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії проти країни. Незважаючи на триваючий збройний конфлікт та значну кількість осіб, які зазнали шкоди, у вітчизняному законодавстві відсутнє чітке визначення критеріїв для визнання осіб постраждалими внаслідок збройного конфлікту. Брак стратегічного державного підходу призводить до того, що не було впроваджено систему повноцінної підтримки та допомоги постраждалим, яка мала б базуватися на оцінці збитків, завданих кожній постраждалій особі, та гнучкому підходу до її компенсації.

Тому, можемо зробити висновок, що особливу увагу слід звернути на функціонування економіки. На нашу думку, що розгляд максимально ліберальної політики та захисту приватної власності сприятиме розвитку національного господарства навіть у період воєнного стану.

Література

1. Рашевська К. Зрада чи некомпетентність: чому пресреліз Amnesty International заповнив національний інформаційний простір? JustTalk, 08.08.2022. URL: <https://justtalk.com.ua/post/zrada-chi-nekompetentnistchomu-presreliz-amnesty-international-zapoloniv-natsionalnij-informatsijnijprostir> (дата звернення: 28.04.2024).

2. Короткий Т., Заворотько І. Заява Amnesty International через призму міжнародного права. JustTalk, 09.08.2022. URL: <https://justtalk.com.ua/post/zayava-amnesty-international-cherez-prizmumizhnarodnogo-prava> (дата звернення: 28.04.2024).

ЗІНЧЕНКО Вікторія

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, завідувачка кафедри соціально-гуманітарних
та загальноправових дисциплін факультету № 1,
кандидатка педагогічних наук, доцентка

ЛІТВІН Катерина

Криворізький навчально-науковий інститут Донецького
державного університету внутрішніх справ, здобувачка
вищої освіти факультету № 1, капрал поліції

ПРОБЛЕМАТИКА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасному світі соціальні мережі стали не просто платформами для спілкування, але і важливим фактором у формуванні ідентичності та

світогляду молодого покоління. Ці мережі, які постійно зростають у популярності, несуть у собі не лише безліч можливостей для вираження себе й отримання інформації, але й ризикують впливати на життя користувачів у негативному аспекті.

Актуальність обговорення впливу соціальних мереж на молодь на сьогоднішній день не викликає сумнівів. З одного боку, ми бачимо широке поширення цих платформ, їхню популярність на всіх континентах та серед різних соціальних груп. З іншого боку, ми стикаємося з реальними наслідками цього впливу, які можуть мати серйозний вплив на психічне здоров'я, світосприйняття та поведінку молодих людей. Наприклад, неконтрольоване поглинання великої кількості інформації на соціальних мережах може сприяти формуванню стереотипів, впливати на уявлення про ідеальне життя, що, в свою чергу, може породжувати низку психологічних проблем, таких як тривога, низька самооцінка, апатія [2].

Крім того, ці платформи можуть стати місцем для кібербулінгу, який може залишити серйозні наслідки для психічного стану підлітків та молодих людей. А також, можуть виникати проблеми з концентрацією, здатністю до аналітичного мислення, оскільки багато годин проведених в мережі може впливати на когнітивні функції. Тому обговорення впливу соціальних мереж на молодь стає не лише актуальним, але й необхідним для розуміння та підтримки психічного здоров'я молодого покоління.

В епоху цифрових технологій соціальні мережі стали невід'ємною частиною життя молоді. Ці платформи надають безпрецедентний доступ до інформації, контенту та спілкування, роблячи їх потужним інструментом, який може суттєво впливати на формування світогляду.

З одного боку, соціальні мережі відкривають двері до безмежного джерела знань та ідей. Молодь може досліджувати різні культури, знайомитися з альтернативними точками зору, бути в курсі актуальних подій та поглиблювати свої знання в різних галузях. Це може розширити кругозір, стимулювати критичне мислення та сприяти формуванню збалансованого та всебічного світогляду.

Доступ до необмеженої кількості інформації може мати й негативні наслідки. Існує ризик поширення дезінформації та фейкових новин, які можуть ввести в оману та спотворити уявлення про реальність. Крім того, алгоритми соціальних мереж часто формують персоналізовані стрічки новин, які підсилюють вже існуючі переконання, створюючи «ехо-камери» та сприяючи упередженню. Це може призвести до поляризації суспільства, адже люди стикаються лише з інформацією, яка підтверджує їхні думки, уникаючи альтернативних точок зору.

Ще одним важливим аспектом є вплив авторитетів та лідерів думок у соціальних мережах. Молодь часто схильна до наслідування та прийняття цінностей людей, яким вони довіряють у віртуальному просторі. Це може

бути позитивним, якщо лідери думок пропагують здорові цінності, активну громадянську позицію, творчість та саморозвиток. Проте, не всі авторитети є надійними джерелами інформації. Деякі з них можуть використовувати свій вплив для маніпулювання аудиторією, поширення дезінформації або пропаганди шкідливих ідей [1].

Не можна ігнорувати й те, що соціальні мережі часто стають платформою для порівняння себе з іншими. Молодь постійно бачить ідеалізовані образи життя, успіху та краси, які можуть призвести до почуття незадоволеності собою, низької самооцінки та заздрощів. Ці штучні стандарти, часто нереалістичні та шкідливі, можуть негативно впливати на психічне здоров'я та формування здорового самосприйняття.

Соціальні мережі, безсумнівно, найпоширеніший спосіб спілкування та взаємодії суспільства, особливо серед молоді. Ці платформи стали невід'ємною частиною їхнього життя, впливаючи не лише на світогляд, але й на поведінку.

З одного боку, соціальні мережі відкрили нові можливості для спілкування. Завдяки їм молодь може легко підтримувати зв'язок з друзями та родиною, незалежно від відстані. Вони можуть знаходити однодумців, ділитися своїми інтересами та брати участь у віртуальних спільнотах. Це може сприяти кращій соціалізації, почуттю спільності та підтримки.

Однак, зловживання соціальними мережами може призвести до негативних наслідків. Зміна звичок спілкування та соціальної взаємодії є однією з них. Молодше покоління все частіше спілкується онлайн, замість реального живого спілкування. Це може негативно впливати на навички міжособистісного спілкування, емпатію та невербальну комунікацію.

Ще однією проблемою є залежність від соціальних мереж та номофобія (страх залишитися без мобільного телефону). Постійне оновлення стрічки новин, лайки, коментарі та повідомлення можуть ставати нав'язливою потребою, що негативно впливає на концентрацію уваги, продуктивність та емоційний стан.

Кібербулінг та онлайн-цькування – це зловісні форми агресії, які швидко розповсюджуються в соціальних мережах та віртуальному просторі загалом. Анонімність і легка доступність інтернету забезпечують певну безстрашність та відчуття безкарності серед тих, хто вчиняє ці події, оскільки вони можуть залишатися поза зонами особистої відповідальності. Найбільш тривожним є те, що кібербулінг може мати серйозні наслідки для психічного здоров'я жертв.

Спостереження за знущанням та агресією в мережах може призвести до появи тривоги, страху, низької самооцінки та інших психологічних проблем. У важких випадках цілковите ігнорування або навіть активне цькування може призвести до розвитку депресії або навіть виникнення думок про самогубство серед жертв [3].

Ці явища стають особливо небезпечними, оскільки вони можуть проникати в життя людей без їхньої згоди та контролю, і, на жаль, не завжди знаходять адекватну відповідь або покарання від відповідальних інстанцій. Тому попередження кібербулінгу та активна підтримка жертв цих явищ важливі для створення безпечного і здорового онлайн-середовища для всіх користувачів.

Слід зазначити і про ризики поширення дезінформації та фейкових новин. Соціальні мережі часто стають платформою для маніпулювання свідомістю, поширення шкідливих ідей та пропаганди. Це може призвести до прийняття неправильних рішень, втрати довіри до авторитетних джерел інформації та дестабілізації суспільства.

Соціальні мережі, попри всі ризики та негативний вплив, мають й багато позитивних аспектів, які можуть бути корисними для молоді. Ці платформи можуть стати потужним інструментом для самовираження, творчості, підтримки соціальних зв'язків, доступу до освітніх ресурсів та мобілізації для соціальних змін.

Мережі надають молоді безліч платформ для самовираження та творчості. Вони можуть ділитися своїми думками, ідеями, фотографіями, відео, музикою та іншими творами з широкою аудиторією. Це може допомогти їм знайти себе, дослідити свою ідентичність, отримати визнання та зворотний зв'язок, а також розвинути творчі здібності.

Також соціальні мережі дозволяють молоді підтримувати зв'язок з друзями та родиною, незалежно від відстані. Вони можуть спілкуватися, ділитися новинами, подіями та важливими моментами життя. Крім того, соціальні мережі допомагають молоді знаходити однодумців, людей з подібними інтересами, цінностями та захопленнями, що може сприяти почуттю спільності та приналежності.

Соціальні мережі стають все більш доступними для освітніх ресурсів та можливостей для розвитку. Молодь може знайти онлайн-курси, лекції, вебінари, статті, навчальні матеріали та інші ресурси, які допоможуть їм вчитися, розвивати свої навички та розширювати знання. Це може бути особливо корисно для тих, хто не має доступу до якісної освіти в традиційному середовищі.

Отже, соціальні мережі можуть стати потужним інструментом для мобілізації та соціальних змін. Молодь може використовувати ці платформи для поширення інформації про важливі проблеми, об'єднання людей навколо спільних цілей, організації протестів, акцій та інших форм активізму. Соціальні мережі також можуть допомогти їм тиснути на уряди та компанії, щоб вони змінили свою політику або дії.

Соціальні мережі – це не просто засіб спілкування, а справжнє соціокультурне явище, що має різноманітний вплив на молоде покоління. Вони створюють можливості для знайомств, обміну думками, розвитку

особистості та навчання. З одного боку, ці мережі сприяють розвитку комунікаційних навичок, підвищують соціальну активність та підтримують розвиток інтересів. З іншого боку, необачне використання соціальних мереж може призвести до втрати приватності, викликати залежність та негативно впливати на психічне здоров'я, спричиняючи стрес та тривожність. Тому для молоді важливо усвідомлювати цю двоїстість, використовуючи соціальні мережі як інструмент самовираження, розвитку та пізнання, а не як механізм порушення особистих меж та залучення до негативних впливів.

Література

1. Барчі Б. В., Лакатош З. В. Вплив соціальних мереж на формування та розвиток особистості. *Психолого-педагогічні особливості розвитку особистості в освітньому просторі* : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (17-18 травня 2017 р.). Мукачево : РВВ МДУ, 2017. С. 144–146.
2. Богдан М. С., Горецька О. В. Психологічні особливості спілкування залежних від соціальних мереж. *Психологія і соціологія: проблеми практичного застосування*. 2014. С. 25–29.
3. Глушенко С. Д. Соціально-психологічні особливості Інтернетаддиктивної поведінки особистості. *Молодь: освіта, наука, духовність*: тези доповідей. К.: Університет «Україна», 2008. Частина I. 547 с.

МАЗАН Дарина

Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, здобувачка вищої освіти
юридичного факультету

РОЛЬ ЖІНОК У МИРНИХ ПРОЦЕСАХ ТА ВРЕГУЛЮВАННІ КОНФЛІКТІВ

У контексті світу, де конфлікти та напруженість стають неминучими, виявляється важливим пошук способів мирного вирішення проблем, який стає головним завданням для багатьох країн та громад. В цьому процесі особливу роль відіграють жінки, які не тільки активно беруть участь у мирному процесі, але й часто стають лідерами та ініціаторами дій з вирішення конфліктів. Жінки історично відіграли важливу роль у збереженні миру та сприянні вирішенню конфліктів, а сьогодні їхня присутність у міжнародних дипломатичних зусиллях стає все більш значущою. У цьому дослідженні ми розглянемо різні аспекти цієї критично важливої теми, проаналізуємо внесок жінок у сприяння мирному

вирішенню конфліктів та розглянемо можливості для подальшого розвитку їхньої ролі в цьому напрямку.

Військові конфлікти здійснюють значний вплив на життя жінок і чоловіків. Достатньо велика частина жінок не є пасивними спостерігачками. Вони виконують активні функції – служать у збройних силах, правоохоронних органах, добровольчих батальйонах. Жінки складають більшість волонтерських груп та організацій, надаючи допомогу як військовим, так і громадянам, що залишилися на тимчасово окупованій території, а також внутрішньо переміщеним особам [1, с. 10].

Для забезпечення стабільного миру важливо активну участь кожної особи, незалежно від її зайнятості або рівня впливу. Однак, важливо, щоб ця участь була свідомою та відповідальною, оскільки некваліфіковані та непродумані дії в умовах нестабільності можуть призвести до більшої шкоди, ніж відсутність дій взагалі [1, с. 17].

Протягом століть жінки вели боротьбу за визнання своїх прав. Це може здатися дивним, але в США, яка вважається колыскою демократії, жінкам було надано право голосу лише у 1920 році після прийняття Конгресом 19-ї поправки до Конституції США. Право голосу для жінок стало частиною міжнародного права лише у 1948 році, після закінчення Другої світової війни, коли країни Організації американських держав прийняли Міжамериканську конвенцію про політичні права жінок, а ООН – Загальну декларацію прав людини [2].

Не говорячи вже про військову службу, медіацію та участь у мирному вирішенні збройних конфліктів. Війна та армія в більшості випадків асоціюються з чоловіками. Проте, починаючи з 1970-х років, більшість західних армій дозволили жінкам служити в усіх військових галузях. Україна досягла цього лише у 2018 році, коли набрав чинності закон, який забезпечує рівні права та можливості для жінок та чоловіків під час проходження військової служби в Збройних силах України та інших військових формуваннях. Важливо зазначити, що навіть до прийняття цього закону жінки вже служили в Збройних силах України та інших військових підрозділах [2].

Відразу після того, як Росія незаконно та без провокацій напала на Україну 24 лютого 2022 року, український жіночий рух активно включився у національну оборону та опір агресору [3].

Згідно з даними Міністерства оборони України, приблизно 15% від загального складу Збройних Сил України складають жінки. Це відповідає найкращим світовим стандартам і стало можливим, зокрема, завдяки систематичній законодавчій роботі, яка проводилася з 2014 року [3].

Під час війни жінки разом з чоловіками знаходяться на передовій, виконують військові завдання в рядах Збройних сил України, в тому числі служать в силах Територіальної оборони [3].

У сучасних військових конфліктах жінки часто займають позиції медичних працівників, журналістів, гуманітарних працівників та активістів, працюючи на передовій, щоб надавати допомогу та захистити жертв конфліктів.

Вагомість та різнобічність ролі жінки у війні не можна переоцінити. Вони беруть на себе виконання широкого спектру завдань, включаючи, жінки активно беруть участь у військових операціях, включаючи службу в Збройних Силах. Вони разом з чоловіками знаходяться на передовій, виконують військові обов'язки, в тому числі служать в рядах Територіальної оборони. Також часто беруть на себе обов'язки медичних працівників у сучасних війнах, надаючи допомогу тим, хто постраждав. Журналістика та гуманітарна діяльність є важливою місією жінок, оскільки вони виконують роботу журналістів, гуманітарних працівників та активістів, працюючи на передовій, щоб надати допомогу та захистити жертв конфліктів. Жінки відіграють ключову роль у мирному вирішенні конфліктів, виступаючи в ролі посередників та сприяючи досягненню мирних угод та вирішенню конфліктів у вразливих громадах.

Вирішальну роль жінки відіграють у лідерстві та управлінні, вони допомагають війську, займаються волонтерством, представляють інтереси України на міжнародній арені, також відіграють важливу роль у відновленні країни після війни.

Важливо визнати, що різноманітність ролей, які вони виконують у процесі врегулювання конфліктів, віддзеркалює їхню впливову та невід'ємну присутність у всіх аспектах миробудування. Забезпечення поваги до прав жінок та їхнього активного залучення до мирних процесів є не лише етичною, але й стратегічною необхідністю для досягнення сталого розвитку та миру у світі.

Одним із ключових завдань на майбутнє є посилення підтримки жінок у їхніх зусиллях протистояти конфліктам, підтримувати процеси миротворення та врегулювання конфліктів, а також забезпечення їхнього рівного представництва на всіх рівнях прийняття рішень. Це не лише сприятиме побудові більш справедливого та мирного світу, але й підвищить ефективність та стійкість у вирішенні найскладніших світових проблем.

Література

1. Жінки. Мир. Безпека: Інформаційно-навчальний посібник з гендерних аспектів конфліктів для фахівців соціальної сфери / Колектив авторів. Київ. 2017. 172 с.

2. Жінки. Мир. Безпека: чому не варто недооцінювати роль жінок у врегулюванні конфліктів. ТСН.ua. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/zhinki-mir-bezpeka-chomu-ne-varto-ndoocinyuvati-rol>

zhinok-u-vregulyuvanni-konfliktiv-1657190.html (дата звернення: 12.05.2024).

3. Українська правда. Життя. Лідерство українських жінок: на війні та після перемоги України. Українська правда. Життя. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/04/21/248335/> (дата звернення: 12.05.2024).

КНЯЗЬКОВА Любов

Маріупольський державний університет, доцентка
кафедри права, кандидатка юридичних наук, доцентка

ДИСТАНЦІЙНА РОБОТА: ЗАСТОСУВАННЯ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Сьогодні перед Україною постає безліч викликів, які необхідно подолати. Зокрема, потрібно створити умови для реалізації трудових прав в умовах війни та вимушеної міграції, забезпечити євроінтеграційні процеси, врахувати тенденції глобалізації. Усе це зумовлює гостру потребу в пошуку нових підходів до способів організації праці, що мають відповідати сучасності та задовольняти потреби українців.

Одним із способів реалізації права на працю в умовах війни є дистанційна занятість працівників. Стаття друга рамкової угоди Європейського Союзу від 16 липня 2002 року [1] присвячена врегулюванню дистанційної роботи і визначає поняття дистанційної роботи, як однієї з форм організації або виконання роботи, з використанням інформаційних технологій, в контексті трудового договору, де робота, яка також може бути виконана в приміщеннях роботодавця, здійснюється за межами цих приміщень на регулярній основі.

Стаття 60-2 Кодексу Законів про працю України визначає, що дистанційна робота – це форма організації праці, за якої робота виконується працівником поза робочими приміщеннями чи територією роботодавця, в будь-якому місці за вибором працівника та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Дистанційну роботу можна запроваджувати на час загрози поширення епідемії, пандемії, необхідності самоізоляції працівника у випадках, встановлених законодавством, та/або у разі виникнення загрози збройної агресії, надзвичайної ситуації техногенного, природного чи іншого характеру [2].

Запровадження воєнного стану вплинуло на форму організацію праці, а саме: дистанційна робота може запроваджуватися наказом (розпорядженням) роботодавця без обов'язкового укладення трудового договору про дистанційну роботу в письмовій формі; час початку щоденної роботи визначає роботодавець. Водночас подальшого дослідження

потребують питання здійснення контролю за належним виконанням дистанційної роботи, а також гарантії прав сторін трудових правовідносин [3, с. 64].

Слід відзначити також, що у воєнний час прийнято деякі підзаконні акти, які вводять обмеження у частині використання дистанційної праці осіб з-за кордону. Так, державні службовці та працівники державного органу на період воєнного стану за рішенням керівника можуть працювати дистанційно, але тільки на території України, що зазначено в постанові Кабінету Міністрів України «Деякі питання організації роботи державних службовців та працівників державних органів у період воєнного стану» від 12.04.2022 р. № 440. Робота державних службовців та працівників державного органу за межами України допускається лише у разі службового відрядження, оформленого в установленому порядку [4]. Крім того, Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання організації роботи працівників суб'єктів господарювання державного сектору економіки на період воєнного стану» від 26.04.2022 р. № 481, передбачає, що працівники суб'єктів господарювання державного сектору економіки за рішенням виконавчого органу або керівника суб'єкта господарювання можуть працювати дистанційно, але на території України [5]. Формат «дистанційної роботи» в умовах воєнного стану став рятівним та таким, що підтримував у перші дні повномасштабного вторгнення основні економічні потужності держави. Втім, на думку Кабінету Міністрів України, такий формат роботи не може забезпечити функціонування ряду підприємств, а особливо державного сектору економіки. Так, серед основних причин скасування дистанційної роботи є: продовження функціонування та підтримання економіки країни, повернення українців та українок до України. З аналізу положень постанови № 481 вбачається, що у разі перебування працівника чи працівниці суб'єкта господарювання державного сектору економіки за кордоном без оформлення відповідного відрядження можливість запровадження дистанційної роботи не передбачається.

Необхідно також погодитися з думкою М. Луняк, яка зазначає, що неврегульованими все ще є такі питання, як: захист конфіденційної інформації (комерційної таємниці); безпека працівника, його членів сім'ї та ввіреного йому обладнання (через можливе шкідливе випромінювання матеріалів чи обладнання, втручання дітей, домашніх тварин, сторонніх осіб у технологічний процес); облік робочого часу та часу відпочинку працівника; застосування заходів дисциплінарної відповідальності за прогнул [6].

Таким чином, потрібно забезпечити належні умови захисту прав та свобод сторін віддалених правовідносин, а також інтересів держави через оперативне реагування законодавців. У зв'язку з цим Верховною Радою

25.04.2024 року прийнято законопроект № 7731 «Про внесення змін до Кодексу законів про працю щодо встановлення додаткових підстав для розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця та деяких інших питань», який надає додаткові підстави роботодавцю на підприємствах критичної інфраструктури звільняти робітників за колабораціонізм [7].

На думку народного депутата, члена Комітету соціальної політики та захисту прав ветеранів Тараса Тарасенко «В умовах війни необхідно створювати нові рамки для того, щоб роботодавці могли забезпечувати безпеку підприємства, особливо це актуально для підприємств критичної інфраструктури» [8]. В ухваленому законопроекті прописано такі умови, за яких Кабмін зможе розробити правила звільнення роботодавцем осіб, якщо розслідування виявило факти, що можуть зашкодити підприємству чи країні». Ці правила передбачатимуть надання працівниками інформації про наявні у них зв'язки з фізичними особами на території держави-агресора або тимчасово окупованій території України, а також зобов'язання працівників не розголошувати інформацію з обмеженим доступом.

Література

1. Дистанційна робота. Матеріал до серії онлайн-тренінгів з міжнародних і європейських стандартів з питань праці. 2020. 38 с. URL: file:///C:/Users/lbvkn/Downloads/wcms_753297.pdf (дата звернення: 30.04.2024).
2. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1971 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 26.04.2024).
3. Назарук О. Правові аспекти дистанційної роботи у сучасних реаліях. Актуальні проблеми правознавства. 2023. №1 (33). С.60-64.
4. Деякі питання організації роботи державних службовців та працівників державних органів у період воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2022 р. № 440 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26.04.2024).
5. Деякі питання організації роботи працівників суб'єктів господарювання державного сектору економіки на період воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2022 р. № 481 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4812022%D0%BF#Text>(датазвернення: 26.04.2024).
6. Луняк М. Трудове законодавство для віддалених працівників – норми, які могли б стати ефективними. URL: <https://freelancehunt.com/blog/trudovie-zakonodavstvo-dlia-viddalienikh->

pratsivnikiv-normi-iakimogli-b-stati-iefektivnimi/ (дата звернення: 01.05.2024).

7. Про внесення змін до Кодексу законів про працю щодо встановлення додаткових підстав для розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця та деяких інших питань: Законпроект України від 25.04.2024 року № 7731 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40386> (дата звернення: 01.05.2024).

8. Тарасенко Т. Звільнення робітників за колобраціонізм відбуватиметься за згодою профспілок Прес-служба Апарату Верховної Ради України. 27 квітня 2024. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/248988.html. (дата звернення: 01.05.2024).

МАМЕДОВА Ельміра

Управління патрульної поліції в Дніпропетровській області Департаменту патрульної поліції, інспектор патрульної поліції, докторка філософії в галузі права, PhD

ВОЄННИЙ СТАН ТА ВІЙНА В УКРАЇНІ. ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ТА ОБМЕЖЕННЯ

В сучасному світі питання воєнного стану та війни набуває особливої актуальності, особливо в контексті подій, що розгортаються на території України. З початку конфлікту на сході країни в 2014 році, Україна стикається з викликами, пов'язаними з воєнним станом та його правовими наслідками. Від забезпечення національної безпеки до захисту прав та свобод громадян - ці питання вимагають комплексного аналізу та вивчення.

Поняття воєнного стану та війни мають величезне значення як в політичному, так і в правовому контекстах. Воєнний стан - це особливий режим, який встановлюється на підставі рішення влади в період військової загрози або нападу на державу. Це правовий механізм, спрямований на мобілізацію ресурсів та координацію дій у воєнний період з метою забезпечення безпеки та захисту національних інтересів [1].

Воєнний стан може бути введений у випадку військової агресії, загрози терористичних атак, громадянського конфлікту або інших небезпек для держави. Він надає владі широкі повноваження для реагування на надзвичайні ситуації, такі як обмеження прав та свобод громадян, мобілізація військових сил та цивільних ресурсів, встановлення контролю над засобами масової інформації та інші заходи, необхідні для забезпечення безпеки.

Війна, з іншого боку, є збройним конфліктом між двома або більше суперниками, що має за мету досягнення певних політичних, економічних або територіальних цілей. Це найбільш екстремальна форма відкритого конфлікту, яка може призвести до серйозних руйнувань, гуманітарної кризи та людських жертв.

У війні зазвичай використовуються збройні сили держави або нелегальні збройні формування з метою досягнення перемоги або відстоювання своїх інтересів. Вона може мати як внутрішній, так і міжнародний характер, залежно від ситуації та учасників конфлікту.

Поняття воєнного стану та війни взаємопов'язані і відображають складні аспекти міжнародних відносин та політичної діяльності. Вони є об'єктом дослідження для політологів, правознавців, істориків та інших науковців, які вивчають причини, наслідки та стратегії ведення війни, а також правові та етичні аспекти збройних конфліктів [2].

Правові аспекти воєнного стану є ключовими в розумінні та регулюванні цього особливого режиму. Вони визначають права та обов'язки громадян, повноваження влади та процедури введення та скасування воєнного стану. У більшості країн правова база воєнного стану зазвичай визначається конституцією або спеціальними законами. Ці документи встановлюють критерії для введення воєнного стану, такі як наявність загрози національній безпеці або внутрішнього порядку. Вони також визначають обсяг повноважень, які надаються владі під час воєнного стану, включаючи можливість обмеження прав і свобод громадян.

Основними правовими наслідками воєнного стану є обмеження прав і свобод громадян. Це може включати обмеження свободи слова, зборів та асоціацій, цензуру засобів масової інформації, обмеження свободи пересування, розгортання військових контрольних пунктів та інші заходи, спрямовані на забезпечення безпеки та порядку [3]. У той же час, правові аспекти воєнного стану також визначають заходи захисту прав громадян у воєнний період. Наприклад, вони можуть передбачати механізми для захисту від неправомірних дій військових чи правопорушень військової влади.

Одним із важливих правових аспектів воєнного стану є також контроль за використанням сили та захист прав людини. Воєнний стан не повинен служити виправданням для порушень прав людини чи незаконного використання сили. Такі дії підлягають міжнародному та національному праву і можуть мати серйозні наслідки для тих, хто їх вчиняє [4]. Наслідки та обмеження воєнного стану є ключовими аспектами розуміння впливу цього особливого режиму на суспільство та правову систему. Воєнний стан, як правовий режим, нерідко супроводжується різними соціальними, економічними та політичними наслідками, а також обмеженнями, спрямованими на забезпечення безпеки та порядку.

Однією з основних наслідків воєнного стану є соціальна дезорганізація. Введення режиму воєнного стану може призвести до переривання звичайного життя суспільства, обмеження свободи пересування, обмеження доступу до основних соціальних послуг та зрушень у роботі економіки. Це може призвести до великої напруги серед населення та зростання соціально-економічних нерівностей.

Додатково, воєнний стан може мати серйозні економічні наслідки. Зокрема, він може призвести до збоїв у виробництві, зниження інвестицій та збільшення безробіття через обмеження діяльності підприємств та ресурсів. Це може вплинути на загальний економічний стан країни та довгострокові перспективи її розвитку [5].

Однак, разом зі своїми наслідками, воєнний стан також супроводжується обмеженнями, спрямованими на забезпечення безпеки та порядку в умовах кризової ситуації. Ці обмеження можуть стосуватися різних сфер життя, включаючи свободу слова, зборів та асоціацій, свободу пересування, а також доступ до інформації та засобів масової інформації. Хоча ці обмеження можуть бути необхідними для забезпечення безпеки та порядку, вони також можуть порушувати права та свободи громадян та стати об'єктом критики з боку правозахисних організацій та міжнародної спільноти.

Отже, наслідки та обмеження воєнного стану визначаються його впливом на суспільство, економіку та правову систему. Вони є предметом дослідження та обговорення для політичних та правозахисних організацій, які стежать за дотриманням прав людини та розвитком демократії у воєнний період.

Під час дослідження було виявлено, що воєнний стан та війна в Україні мають серйозні наслідки для суспільства, економіки та правозахисту. Воєнний стан призвів до обмеження прав та свобод громадян, що відображається у введенні різноманітних заходів контролю та обмеження, спрямованих на забезпечення безпеки та порядку. Однак ці обмеження також можуть порушувати принципи демократії та прав людини, що потребує уваги та заходів з відновлення нормального функціонування правової системи та громадянських свобод. Також було виявлено, що воєнний стан та війна мають серйозний економічний вплив, що виявляється у виробництві зброї, зниженні інвестицій та зростанні безробіття. Ці економічні виклики вимагають комплексних стратегій відновлення та стабілізації економіки країни після завершення конфлікту.

Література

1. Про оборону України : Закон України від 6 грудня 1991 року. № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12/ed19911206>. (дата звернення: 02.05.2024).

2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.

3. Шишкін В. І. Конституційні основи правового реагування органів державної влади на акти воєнної агресії. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4–5. С. 218.

4. Мельник М. І. Окрема думка судді Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 26–27.

5. Сліденко І. Д. Окрема думка судді Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 5. С. 34–35.

МИРОШНИЧЕНКО Наталія

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, доцентка кафедри соціально-гуманітарних
та загальноправових дисциплін факультету №1,
кандидатка педагогічних наук, доцентка

ГЛУЩЕНКО Владислав

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету
внутрішніх справ, здобувач вищої освіти
факультету № 1, рядовий поліції

**TASK AND FUNCTIONS OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES
UNDER MARTIAL LAW**

Under martial law, the role and functions of law enforcement agencies are significantly expanded. Their activities become critically important for ensuring national security, protecting the sovereignty and territorial integrity of the state, as well as for preserving the lives, health and property of citizens. But who are these law enforcement agencies? In general, there is no basic concept, but some scholars agree that law enforcement agencies of Ukraine are state bodies defined in the laws of Ukraine as law enforcement agencies or those that perform law enforcement or law applicable functions [2].

Law enforcement agencies have their own specific tasks that they must perform, for example:

1. Ensuring public order and public safety. These include:

a) Prevention and termination of any offenses, especially criminal and administrative ones.

b) Combating sabotage and intelligence activities, terrorism and extremism.

c) Protection of important state facilities, critical infrastructure and places of crowding.

d) Provision of curfew and other restrictive measures.

2. Protection of human and citizen rights and freedoms:

a) Prevention of torture and ill-treatment of people.

b) Protection against illegal deprivation of liberty and other violations of human rights.

c) Facilitation to the activities of authorities in providing humanitarian aid to the population.

3. Assistance to the Armed Forces of Ukraine and other military formations:

a) Provision of intelligence and counter-intelligence.

b) Protection of military facilities and rear areas of the Armed Forces of Ukraine.

c) Ensuring law and order in the areas where troops are deployed.

d) Participation in military operations by order of the command [1].

Also, law enforcement agencies have a very large number of functions that they must perform, for example:

1. Carrying out operational and investigative activities:

a) Intelligence and collection of information about the activities of the enemy, sabotage and reconnaissance groups, terrorists and extremists.

b) Identification and detention of criminals engaged in anti-state activities.

c) Preventing and solving crimes.

2. Investigative activities:

a) Investigation of crimes committed under martial law.

b) Collection of evidence and identification of perpetrators of crimes.

c) Ensuring the smooth operation of the courts.

3. Ensuring public safety:

a) Patrolling streets and settlements.

b) Protection of public order during mass events.

c) Ensuring road safety.

d) Providing assistance to the population in emergency situations.

4. Control over the observance of the legal regime of martial law:

a) Checking the documents of citizens.

b) Conducting searches and seizure of things that can be used to commit crimes.

c) Detention of persons who violate the legal regime of martial law.

d) It is important to note that the activities of law enforcement agencies under martial law should be carried out in compliance with the principles of legality, respect for human rights and freedoms of citizens [3].

To sum it up, law enforcement agencies play an important role in ensuring national security and public order under martial law. Their activities are

aimed at protecting the sovereignty and territorial integrity of the state, as well as preserving the lives, health and property of citizens. Therefore, law enforcement agencies are very important for our country.

Література

1. Поняття і ознаки правоохоронної діяльності. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/SPOU/files/1-4.pdf> (дата звернення: 15.04.2024).
2. Хлистік М. А. Визначення поняття правоохоронного органу в законодавстві. України. URL: https://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/11.pdf (дата звернення: 15.04.2024).
3. Арабаджи Н. Б. Правоохоронна функція Національної поліції. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/70_2022/2.pdf (дата звернення: 15.04.2024).

МОРОЗ Надія

Львівський державний університет внутрішніх справ, доцентка кафедри адміністративного права та адміністративного процесу факультету № 3 ПФПНП, кандидатка юридичних наук

ДОДАТКОВІ ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ НА ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнної агресії російської федерації на території України, яка створює реальні та потенційні загрози державному суверенітету, територіальній цілісності, демократичному конституційному ладу та іншим національним інтересам нашої держави Національна поліція України посідає важливе місце, оскільки вона стає ключовим елементом не лише в забезпеченні громадського порядку, але й у захисті національної безпеки, включаючи протидію воєнним загрозам, забезпечення безпеки громадян та взаємодію з військовими й іншими правоохоронними органами.

Із початком широкомасштабного вторгнення країни-агресорки рф та введення воєнного стану на всій території України на законодавчому рівні було прийнято низку важливих змін та нововведень. За час дії воєнного стану було прийнято ряд законів України, які стосувалися діяльності Національної поліції. Розглянемо Закон України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації

діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану» – діє тимчасово, на період введення в Україні воєнного стану, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ та/або інших держав проти України та 60 днів після цього [1].

До Розділу 5 Закону України «Про Національну поліцію» [2] внесено значну кількість змін, які розширюють повноваження поліції під час застосування поліцейських заходів превентивного та примусового характеру, а також застосування технічних приладів у період дії воєнного стану. Відповідно до змін та доповнень Закону, поліція:

1) отримала можливість здійснювати перевірку документів та фіксувати дані, що містяться в документах, якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи, або самовільно залишила місце для утримання військовополонених (п. 1, ч. 1, ст. 32);

2) має право зупиняти транспортний засіб, якщо є наявна інформація, яка свідчить про те, що водій або пасажир транспортного засобу є особою, яка самовільно залишила місце для утримання військовополонених (п. 11, ч. 1, ст. 35);

3) **за новою редакцією ст. 40 поліція може використовувати** у своїй діяльності такі технічні засоби, як безпілотні літальні апарати, та спеціальні технічні засоби протидії їх застосуванню; спеціалізоване програмне забезпечення для здійснення аналітичної обробки фото- й відеоінформації, у тому числі для встановлення осіб і номерних знаків транспортних засобів. Фото- та відеотехніку, технічні прилади та технічні засоби з виявлення та/або фіксації правопорушень, а також з виявлення радіаційних, хімічних, біологічних та ядерних загроз, поліція може закріплювати на однострої, у/на безпілотних літальних апаратах, службових транспортних засобах, суднах чи інших плавучих засобах, у тому числі тих, що не мають кольорографічних схем, розпізнавальних знаків та написів, які свідчать про належність до поліції, а також монтувати/розмішувати їх по зовнішньому периметру доріг і будівель.

Поліція може використовувати інформацію, отриману за допомогою фото- і відеотехніки, технічних приладів та технічних засобів, що перебувають у чужому володінні.

4) для виконання своїх повноважень поліцейські можуть використовувати такі спеціальні засоби: засоби та/або пристрої, призначені для виявлення, припинення порушень порядку та правил використання повітряного простору України експлуатантами безпілотних повітряних суден, у тому числі для перехоплення сигналів дистанційного керування, пошкодження чи знищення таких суден та/або складових частин

безпілотних авіаційних систем, а не тільки ті спеціальні засоби, які передбачені ст. 42 Закону (п. 14, ч. 4, ст. 42);

5) під час дії воєнного стану, у разі необхідності відбиття нападу, що загрожує життю чи здоров'ю поліцейського або іншої особи, а також усунення небезпеки у стані крайньої необхідності або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення та/або чинить опір поліцейському, поліцейський має право використати підручні засоби, а не тільки ті спеціальні засоби, які передбачені ст. 42 Закону (ч. 5, ст. 42);

б) під час дії воєнного стану поліцейський має право застосовувати заходи примусу, передбачені ст. 42, стосовно осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України, без врахування вимог та заборон, які стосуються порядку застосування заходів примусу, порядку застосування спеціальних засобів та порядку застосування вогнепальної зброї (ч. 9, ст. 42). У разі застосування такого примусу, внаслідок чого зазначеним особам було спричинено тілесне ушкодження, каліцтво, вогнепальне поранення, поліцейський за можливості має усно або за допомогою засобів комунікації повідомити про це свого безпосереднього керівника, який у разі необхідності за можливості повідомляє центральний орган управління поліції та відповідного прокурора (ч. 10, ст. 42).

7) має право засоби та/або пристрої, призначені для виявлення, припинення порушень порядку та правил використання повітряного простору України експлуатантами безпілотних повітряних суден, у тому числі для перехоплення сигналів дистанційного керування, пошкодження чи знищення таких суден та/або складових частин безпілотних авіаційних систем, застосовуються під час: припинення порушень порядку та правил використання повітряного простору України експлуатантами безпілотних повітряних суден та охорони визначеної території чи об'єкта із спеціальним режимом, об'єкта критичної інфраструктури або місця здійснення спеціального поліцейського контролю, а також у разі участі у здійсненні державної охорони органів державної влади та посадових осіб (п. 14, ч. 3, ст. 45);

8) застосовувати вогнепальну зброю для примусового припинення польоту безпілотного повітряного судна, якщо є обґрунтовані підстави вважати, що таке судно використовується для вчинення правопорушення або становить загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського, шляхом пошкодження чи знищення безпілотного повітряного судна та/або складових частин безпілотної авіаційної системи (п. 8, ч. 4, ст. 46);

9) під час дії воєнного стану в разі залучення до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України, а також при виконанні завдань щодо участі в обороні держави мають право застосовувати і використовувати зброю та

бойову техніку в установлених для з'єднань, військових частин та підрозділів Збройних Сил України порядку та випадках (ч. 1, ст. 46¹) [2].

Література

1. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2123-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#n6> (дата звернення: 15.04.2024).

2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.04.2024).

НАГОРНА Олена

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, старший викладач кафедри цивільного права та процесу, старший лейтенант поліції

ГЛАДКОВ Данило

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Цивільно-процесуальні строки є невід'ємною частиною в цивільному процесі, в межах яких вчиняються процесуальні дії, встановлені законом, а якщо такі строки законом не визначені, – встановлюються судом. Вони є певним періодом у часі, зі впливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення.

Процесуальні строки можуть бути згруповані за суб'єктним складом, а саме: процесуальні строки для здійснення процесуальних прав та обов'язків судом, та процесуальні строки для реалізації процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків сторонами у справі та іншими учасниками процесу.

Воєнний стан та пов'язані з ним обставини можуть унеможливити вчинення учасником судового процесу певної процесуальної дії або своєчасне подання до суду певних документів. Це стосується, наприклад, подання позовної заяви, апеляційної чи касаційної скарги, заяви чи клопотання. Введення воєнного стану в Україні, без жодного

обґрунтування неможливості виконання нормативно-правового акта у встановлений строк, не може бути визнаний законною підставою для безумовного поновлення строку.

Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду в своїй постанові від 29 вересня 2022 р. у справі № 500/1912/22 дійшов висновку, що протягом дії воєнного стану суворе застосування судами процесуальних строків стосовно звернення до суду із позовними заявами, апеляційними і касаційними скаргами – може мати ознаки невідповідного обмеження доступу до суду.

Отже, під час дії воєнного стану поновленню підпадають процесуальні строки, які були пропущені з поважних причин, основними з яких є: повітряна тривога, відсутність електрозабезпечення, неможливість використання транспорту, ракетне та інші ураження території, де знаходиться адвокат та відповідний орган а також окупація території.

З іншою сторони, воєнний стан не є перешкодою для здійснення правосуддя і не є підставою для зупинення судового розгляду. Якщо правосуддя не може бути здійснене в певній частині України, відповідні справи передаються до територіальної юрисдикції іншого суду. Тому аргумент, який ґрунтується лише на наявності війни з Російською Федерацією та факту запровадження воєнного стану на території України, є недостатнім та має бути також підкріплений фактами, які стосуються наслідків повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну.

Такі законодавчі вимоги були встановлені для того, щоб запобігти зловживанню процесуальними правами з боку учасників процесуально-правових відносин і відокремити тих, чиї процесуальні права було порушено внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, від тих, чиї процесуальні права не було порушено. Таким чином, немає необхідності продовжувати строк, як у період воєнного стану, так і в мирний час, за умови, що заявник має достатньо часу і можливостей для реалізації будь-яких процесуальних прав.

Література

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n6586> (дата звернення: 19.04.2024).
2. Куніцин Н. Поновлення процесуальних строків у період дії воєнного стану. *Рубрика аналітика, новини*. URL: <https://pravo.ua/ponovlennia-protsesualnykh-stroki-v-v-period-dii-voiennoho-stanu/> 2023. 7 квітня (дата звернення: 19.04.2024).
3. Грищенко Л. строки в цивільному процесі через призму воєнного стану. URL <https://www.hsa.org.ua/blog/stroki-v-civilnomu-procesi->

ПЕКАРЧУК Альона
Пенітенціарна академія України, аспірантка

ПРАВОСУДДЯ ЯК СКЛАДОВА КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність означеної теми для вітчизняного правознавства визначається низкою факторів. По-перше, Україна переживає складну ситуацію, пов'язану з російським повномасштабним вторгненням на територію Української держави та окупацією частини території, що робить актуальною тему впливу воєнного стану на систему правосуддя. По-друге, введення воєнного стану як і в будь-якій державі, пов'язане з обмеженням людських прав та засадничих свобод (певною мірою це стосується і права на доступ до справедливого суду). Дослідження цієї теми дозволяє розкрити проблеми та виклики, з якими стикається система правосуддя в умовах воєнного конфлікту.

Також важливо враховувати, що реформа правосуддя в Україні є однією з ключових завдань на шляху до європейської інтеграції, і аналіз її впливу на конституціоналізм у контексті воєнного стану може принести вагомий результат.

Крім того, таке дослідження має практичне значення, оскільки може допомогти розробити рекомендації щодо поліпшення правового регулювання в сфері правосуддя в умовах збройної агресії.

Враховуючи наближення до міжнародних стандартів в галузі правосуддя, дослідження також відкриває можливості порівняльного аналізу з іншими державами, що переживають подібні виклики. Відтак, означена тема має велике значення як для наукового співтовариства, так і для практичних реформаторських процесів в Україні.

Правосуддя виступає однією з ключових складових конституціоналізму, оскільки воно забезпечує здійснення принципів правової держави та гарантує імплементацію вимог правових норм. Це система, яка відповідає за забезпечення справедливості, рівності перед законом та захисту прав і свобод людини. Ефективне правосуддя сприяє стабільності суспільства та довіри до влади. Ключовим аспектом конституціоналізму є незалежність судової системи від впливу виконавчої та законодавчої влади, що гарантує незалежність та недоторканність суддів. Правосуддя також забезпечує відповідність законів Конституції та міжнародним стандартам людських прав, що є важливою передумовою демократичного суспільства.

У зміцненні правової держави та підтримці людських прав значну роль відіграє розвиток судової системи, професійний рівень суддів та доступність для всіх прошарків населення. Таким чином, правосуддя є не лише складовою конституціоналізму, але й його невід'ємною частиною, яка забезпечує реалізацію конституційних принципів та цінностей у фактичних суспільних відносинах.

Відзначимо, що конституціоналізм і воєнний стан є двома аспектами правової системи, які часто переплітаються в контексті викликів, що ставлять перед державою надзвичайні обставини. Конституціоналізм передбачає обмеження влади. «Сутність конституціоналізму проявляється у обмеженні публічної влади. Відповідно, Конституція сприймається як засіб обмеження влади, а конституціоналізм є процесом щодо обмеження свавілля публічної влади, що здійснюється за допомогою низки засобів та знаходить відображення у Конституції як акті реалізації установчої влади народу», – зазначають Ю. Завгородня та А. Кучук [1, с. 30].

У зв'язку з цим, воєнний стан, як надзвичайна ситуація, може вимагати тимчасового розширення прав публічної влади та обмеження деяких прав та свобод з метою забезпечення безпеки та стабільності. Проте важливо, щоб такі обмеження були обґрунтованими, тимчасовими та відповідали принципам конституціоналізму. Наприклад, конституційні принципи, які гарантують право на справедливий суд та право на свободу особи, мають залишатися недоторканими навіть у період воєнного стану.

Таким чином, важливо зберігати баланс між потребами в безпеці та збереженням конституційних цінностей, що є основою конституціоналізму, навіть у найскладніших умовах. Захист прав та свобод громадян під час воєнного стану визначається як виклик для держави, так і випробуванням для її дотримання принципів конституціоналізму.

Водночас, особливої уваги потребує питання правосуддя в умовах воєнного стану. Ті обставини, що стали чинниками введення воєнного стану, створюють серйозні виклики для забезпечення справедливості та імплементації конституційних принципів. З одного боку, необхідно забезпечити ефективне функціонування судової системи навіть у найскладніших умовах, з метою забезпечення захисту прав громадян і підтримки правового порядку. З іншого боку, важливо дотримуватися принципів правової держави і незалежності суду, уникати дискримінації та будь-яких форм зловживання владою в умовах воєнного конфлікту.

Наголосимо, що відповідно до ч. 1 ст. 10 Закону «Про правовий режим воєнного стану» «у період дії воєнного стану не можуть бути припинені повноваження ... судів, органів прокуратури, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, розвідувальних органів ...» [2].

Надзвичайний стан не повинен служити приводом для порушення людських прав чи обмеження правосуддя. Таким чином, забезпечення правосуддя в умовах воєнного стану вимагає детального аналізу та впровадження спеціальних заходів з метою збереження принципів конституціоналізму та дотримання людських прав під час конфлікту. Тільки шляхом гармонійного поєднання особливостей воєнного стану та захисту конституційних цінностей можна забезпечити стабільність та справедливість у суспільстві навіть у найскладніших обставинах.

Таким чином, означена проблематика відкриває важливі аспекти взаємозв'язку між правовою системою та надзвичайними обставинами. Збереження принципів конституціоналізму під час воєнного стану є ключовим завданням для забезпечення стабільності та захисту прав громадян. Необхідно зберігати баланс між потребами в безпеці та дотриманням конституційних цінностей, щоб забезпечити справедливість та захист людських прав в умовах воєнного стану. Подолання викликів в цій сфері вимагає уважного аналізу до функціонування правосуддя як засобу реалізації конституційних цінностей.

Література

1. Кучук А. М., Завгородня Ю.С. Конституційне право. Частина 1. Дніпро: Середняк Т. К., 2023. 128 с.
2. Про правовий режим воєнного стану. Закон України від 12 травня 2015 року. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст.250.

ПИЛИПЕНКО Дмитро

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, завідувач кафедри кримінально-правових
дисциплін, доктор юридичних наук, доцент

АНДРІЯШЕВСЬКИЙ Артур

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, здобувач вищої освіти факультету № 2

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СПІВРОБІТНИЦТВА З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ

Повномасштабне вторгнення, розпочате державою-терористом (російською федерацією (далі – рф) на чолі з її головним сатрапом та військовим злочинцем путіним викарбувало в нашій історії не лише новий етап сучасної російсько-української війни, розпочатої ще у 2014 році, але й

остаточно засвідчило наші прагнення та стратегію розвитку на майбутнє. Інтеграція з Європейським Союзом, як запорука економічної стабільності, та об'єднання військової сили з Північноатлантичним альянсом (НАТО), як гарантія безпеки, – це незмінні ідеали нашої країни на шляху майбутнього розвитку. Співробітництво України з Міжнародним кримінальним судом (далі – МКС) – це одна із заповорок зближення нашої країни з європейським та загалом цивілізованим світом. Початок наймасштабнішого військового протистояння у Європі з часів Другої світової війни – це привід не тільки для спільної боротьби з ворогом на полі бою, а й для комплексного і всебічного співробітництва міжнародної спільноти у сфері міжнародного права (зокрема кримінального).

Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 р. у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1] по всій території нашої держави було введено в дію правовий режим воєнного стану.

У зв'язку із введенням воєнного стану по всій території України воєнного стану та впровадження інших заходів, пов'язаних із початком широкомасштабного вторгнення російської федерації, українське суспільство було змушене пристосовуватися до нових реалій життя. Слід зазначити, що зміни війна внесла корективи у всі сфери життєдіяльності українського суспільства. У свою чергу, внутрішнє законодавство та правовідносини загалом, не стали виключенням у цьому процесі.

Одним із питань, яке постало вирішити у кримінальному процесуальному законодавстві України, є врегулювання особливостей співробітництва нашої держави з МКС. На підставі ЗУ «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом» від 03 травня 2022 року № 2236-IX (далі – ЗУ № 2236-IX) було доповнено чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) розділом IX-2, який, відповідно врегулює низку питань щодо співробітництва України з МКС.

Зокрема, у примітці згаданого розділу IX-2 зазначається наступне: дія цього розділу поширюється виключно на співробітництво з Міжнародним кримінальним судом, з метою поширення його юрисдикції на осіб (громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства), які на момент вчинення злочину, що підпадає під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду, були підпорядковані та/або діяли, з метою здійснення збройної агресії проти України, та/або на підставі рішень (наказів, розпоряджень тощо) посадових осіб, військового командування,

або органів державної влади Російської Федерації або іншої країни, що здійснювала агресію, або сприяла її здійсненню проти України [3].

У свою чергу, виникає логічне питання щодо формулювання переліку держав, які належать до «інших країн, що здійснювали агресію, або сприяли її здійсненню проти України» у змісті примітки розділу IX-2 КПК?

Так, до прикладу, формально незалежна республіка білорусь (далі – рб), яка фактично повністю підпорядкована рф, напочатку повномасштабного вторгнення надавала свою територію для транзитного переміщення російських загарбників на територію України. З території рб неодноразово здійснювалися ракетні обстріли нашої держави. Самопроголошений президент лугашенко неодноразово погрожував нашої державі військовим конфліктом. Війська рб були в повній готовності до війни з Україною. То чи належить рб до переліку держав, що здійснювали агресію, або сприяли її здійсненню проти України? На наше переконання, республіка білорусь цілком належить такого переліку держав. Проте, на даний час, жодний внутрішньодержавний нормативно-правовий акт України не визнає цю країну «країною-агресором».

У свою чергу, дипломатичні відносини між Україною та рб до сих пір не розірвані. Як зазначає Бобровська С. А., офіційний Київ до кінця не розриває дипломатичні відносини з білоруссю, бо між країнами досі використовується коридор, яким громадяни України повертаються додому або виїждять з окупованих територій [4]. На нашу думку, такий аргумент є вельми сумнівним для обґрунтування підстав збереження дипломатичних відносин між Україною та рб, адже існують інші способи для повернення наших людей, зокрема через територію інших держав. До прикладу, Україна та рф розірвали дипломатичні відносини фактично у перший день широкомасштабного вторгнення з боку рф (24 лютого 2022 року). При цьому, це не заважає повертатися нашим громадянам з тимчасово окупованих території або території рф. По-перше, починаючи з 5-го серпня 2023 року українці можуть повернутися через гуманітарний коридор на межі Сумської та белгородської областей. По-друге, також наші громадяни можуть виїжджати через треті країни та потім повертатися до України [5].

Поруч із тим, також важко не згадати такі країни, як Іран та Північна Корея. Ці країни, не приховуючи своїх злочинних намірів напряду поставляють рф ударні дрони, балістичні ракети, інше озброєння, а також усіляко допомагають у військовому плані країні-терористу, яка згодом наносить удари по мирним містам України. Авжеж для всіх свідомих людей ці держави є також країнами-агресорами у відношенні до України, але законодавчо в нашої державі, знов таки, це жодним чином не визначено.

Важко також не згадати про такі країни як Угорщина, Туреччина, Сербія, Словаччина та ін., керівництво яких займають не однозначну позицію щодо російсько-української війни. До прикладу, прем'єр-міністр Угорщини В. Орбан усіляко перешкоджає у наданні Україні фінансової та військової допомоги для боротьби з агресором, відкрито висловлює підтримку рф та путіну, спонукає Україну скласти зброю та здатися ворогу.

У свою чергу, президент Туреччини Р. Т. Ердоган, усіляко допомагав Україні в гуманітарному питанні, сприяв обміну військовополонених, а з іншої – також змушує Україну до перемовини на умовах рф, відмовляє нашій державі у воно цінній військовій допомозі тощо.

Після приходу у Словаччині до влади Р. Фіцо та його команди політиків, суттєво погіршилися відносини між Україною та Словацькою Республікою, адже згадані політичні діячі відкрито займають проросійську позицію. Також далеко не найкращі відносини на даний час склалися між нашою державою та Республікою Сербія, оскільки політичні діячі цієї держави неодноразово висловлювалися на підтримку агресивної політики рф.

Підсумовуючі викладене слід зазначити, що на нашу думку, законодавець має конкретизувати у примітці до Розділу IX-2 КПК України визначення інших країн, що здійснювали агресію, або сприяли її здійсненню проти України та поруч із рф вказати й інші держави, які надають військову та іншу допомогу державі-агресору.

Література

1. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України. Редакція від: 13.02.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 15.04.2024).
2. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом. Закон України. Редакція від: 03.05.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2236-20#n13> (дата звернення: 15.04.2024).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Редакція від: 28.03.2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 15.04.2024)
4. Україна не розриває дипломатичні відносини з Білоруссю через коридор для повернення людей – Бобровська. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-bilorus-bobrovaska-vidnosyny/32373594.html> (дата звернення: 15.04.2024).

5. «Вітаємо в Україні»: як українці виїжджають з окупації. URL: <https://www.dw.com/uk/v-ukrainu-z-okupacii-ak-pracue-edinij-punkt-propusku-na-kordoni-z-rosieiu-17042024/video-68746913> (дата звернення: 15.04.2024).

СІДОРЕНКО Юлія

Міжнародний гуманітарний університет, аспірантка

ПОТОЧНІ ВИКЛИКИ ЗЛОЧИННІЙ ДЕПОРТАЦІЇ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Вчинення агресором та підконтрольними йому структурами під час масштабної російської агресії міжнародних злочинів на території України максимально загострила в українській правовій системі аспекти протидії злочинній депортації населення.

Вже 28 лютого 2022 р. структури ООН вимагали від рф припинити порушення прав українських дітей, ці вимоги були рф цілком проігноровані [1]. Аналіз діянь окупантів і їх посібників дозволив Асоціації Реінтеграції Криму (АРК) стверджувати, що їх дії підпадають під склад злочину геноциду, а саме пункту «е» статті II відповідної Конвенції [2; 3].

Серед іншого АРК спрямувала відповідне подання Спецдоповідачеві ООН у сфері культурних прав для її тематичної доповіді про зв'язок культурних прав та міграції [4]. Також АРК спрямувала повідомлення для тематичного дослідження Робочої групи ООН з насильницьких або недобровільних зникнень у вимірі розшуку депортованих дітей [5].

Крім того АРК спрямувала ще у лютому 2022 року повідомлення Спецдоповідачеві ООН з прав людини мігрантів, професору Феліпе Моралесу стосовно відповідних процесів [6]. 15 грудня 2022 р. Генасамблея ООН ухвалила чергову резолюцію, де зазначаються факти злочинного викрадення окупантами населення в Крим [7]. У 2022 р. було опубліковано Доповідь Спецдоповідача з питання про сучасні форми расизму A/HRC/50/61. Спецдоповідач відобразила у ній описані АРК катастрофічні збитки, завдані Україні, та вказала на викрадення та депортації [8].

Після цього АРК повідомляла у 2023 році про депортацію агресором українського населення Спецдоповідачу ООН з прав людини внутрішньо переміщених осіб професору Паулі Гавірію Бетанкур [9]. АРК повідомила про актуальність кваліфікації насильницької депортації українських дітей та методичних рекомендацій щодо розслідування таких злочинів й Спецдоповідачеві ООН з сучасних форм рабства професору

Томоя Обокате [10]; надалі це питання експерти АРК обговорили на окремій нараді, яку організував Спецдоповідач [11].

Слід додати, що 2023 році АРК проінформувала про незаконну депортацію рф українських дітей з використанням кримських таборів для їхньої концентрації й Спецдоповідача ООН з питань торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, професора Сіобхан Маллаллі [12]. В грудні 2023 р. експерт АРК Борис Бабін обговорив питання депортації дітей на панельній дискусії Спецдоповідача ООН з питань права на освіту Фаріди Шахід у Женеві [13]. Зауваження № 1 2023 р. Комітету ООН з насильницьких зникнень CED/C/GC/1, до яких АРК направила повідомлення щодо депортації дітей агресором, визнали негативний вплив міжнародних збройних конфліктів на міграцію у контексті насильницьких зникнень [14]; [15]. Питання депортованих дітей експерти АРК обговорили й на Додатковій нараді ОБСЄ у червні 2023 р [16].

Крім того 8 лютого 2024 р. Комітет ООН з прав дитини оприлюднив Заклучні зауваження CRC/C/RUS/CO/6-7 щодо ситуації з порушеннями агресором профільної Конвенції ООН де нагадав про військові злочини рф, що полягають у незаконній депортації дітей та незаконному переміщенні дітей з окупованих територій України [17]. Раніше АРК спрямувало Комітету повідомлення про депортацію українських дітей для Загального коментаря про права дітей на навколишнє середовище з особливим акцентом на зміну клімату [18; 19].

22 квітня 2024 р. експерт АРК Олеся Цибулько взяла активну участь у дискусіях на паралельних заходах Додаткової наради ОБСЄ з людського виміру «Роль громадянського суспільства у просуванні та захисті міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права», що відбулася у Відні. На паралельному заході «Розкриття намірів: розслідування в контексті насильницького переміщення українських дітей росією», організованому Нідерландським Гельсінським комітетом, експерт АРК ініціювала дискусію щодо перспектив національного судового розгляду проти кремлівського диктатора у випадках депортованих дітей, як в Україні, так і в країнах-учасниках ОБСЄ.

Експерт наголосила, що не існує імунітету від подібних міжнародних злочинів і що крім того володимир путін з квітня не визнається як президент росії цивілізованими країнами, як це зазначено в згаданій резолюції 2540 (2024). Олеся Цибулько додала, що експерти АРК надали релевантні експертизи на запит прокуратури України щодо відповідних розслідувань [20].

Таким чином питання протидії злочинній депортації українського населення агресором не втрачає актуальності.

Література

1. ARC, 2022. URL: <https://arcrimea.org/en/activity/2022/11/20/world-childrens-day-and-violations-of-childrens-rights-in-crimea/> (дата звернення: 15.04.2024).
2. ARC, 2023. URL: <https://arcrimea.org/en/investigations/2023/01/12/criminal-puppet-of-russian-invaders-organs-and-millions-on-organs/> (дата звернення: 15.04.2024).
3. ARC, 2022. URL: <https://arcrimea.org/en/news/2022/11/08/criminal-deportation-to-occupied-crimea-new-trends/> (дата звернення : 15.04.2024).
4. ARC, 2023. URL: <https://arcrimea.org/en/activity/2023/01/31/ukrainian-displaced-persons-and-discrimination-by-aggressor/> (дата звернення: 15.04.2024).
5. ARC, 2023. URL: <https://arcrimea.org/en/activity/2023/02/18/russian-invaders-deportation-of-ukrainian-minors-and-un-position/> (дата звернення: 15.04.2024).
6. ARC, 2023. URL: <https://arcrimea.org/en/activity/2023/03/01/un-migrants-regularization-mechanisms-and-deportation-of-ukrainian-youth/> (дата звернення: 15.04.2024).
7. ARC, 2022. URL: <https://arcrimea.org/en/news/2022/12/16/new-un-resolution-on-human-rights-in-crimea/> (дата звернення: 15.04.2024).
8. ARC, 2022. URL: <https://arcrimea.org/en/activity/2022/12/19/russian-neo-nazism-was-researched-in-un-report-on-crimean-examples/> (дата звернення: 15.04.2024).
9. ARC, 2023. URL: <https://arcrimea.org/en/activity/2023/08/01/russian-aggression-and-ongoing-challenges-for-internally-displaced-persons/> (дата звернення: 15.04.2024).
10. ARC, 2023. URL: <https://arcrimea.org/en/activity/2023/04/14/russian-aggression-against-ukraine-illegal-deportation-and-minors-slavery/> (дата звернення: 15.04.2024).
11. ARC, 2023. URL: <https://arcrimea.org/en/activity/2023/09/19/un-discussion-and-international-crimes-at-russia-occupied-territories/> (дата звернення: 15.04.2024).
12. ARC, 2023. URL: <https://arcrimea.org/en/activity/2023/04/07/russian-terror-against-ukraine-un-researches-deportation-of-children/> (дата звернення: 15.04.2024).
13. ARC, 2023. URL: <https://arcrimea.org/en/activity/2023/12/08/deportation-of-ukrainian-children-expert-response-continues/> (дата звернення 15.04.2024).
14. ARC, 2023. URL: <https://arcrimea.org/en/activity/2023/12/25/russian-aggression-migration-enforced-disappearances-and-un-report/> (дата звернення: 15.04.2024).

15. ARC, 2023.
URL: https://arcrimea.org/uk/activity_ua/2023/06/21/komitet-oon-z-nasylnyczkyh-znyknen-ta-vijskovi-zlochyny-rosiyi/ (дата звернення: 15.04.2024).
16. ARC, 2023. URL: <https://arcrimea.org/en/activity/2023/06/26/expert-reported-osce-on-forms-of-counteraction-discrimination-at-russia-occupied-territories/> (дата звернення: 15.04.2024).
17. ARC, 2024. URL: <https://arcrimea.org/en/news/2024/02/11/un-committee-on-rights-of-child-and-aggressors-war-crimes/> (дата звернення: 15.04.2024).
18. ARC, 2023. URL: <https://arcrimea.org/en/activity/2023/05/21/childrens-rights-to-environment-russian-aggression-and-climate-changes/> (дата звернення: 15.04.2024).
19. Sidorenko J., ARC, 2023. <https://arcrimea.org/en/analytics/2023/03/04/deportation-of-ukrainian-youth-by-russian-invaders-specifics-of-legal-response/> (дата звернення: 15.04.2024).
20. ARC, 2024. URL: <https://arcrimea.org/en/activity/2024/04/22/crimean-challenges-and-osce-supplementary-human-dimension-meeting-side-events/> (дата звернення: 15.04.2024).

ДАЦЮК Тетяна

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, доцентка кафедри соціально-гуманітарних
та загальноправових дисциплін факультету № 1,
кандидатка історичних наук, доцентка

САФРОНОВА Ганна

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, викладачка кафедри соціально-гуманітарних
та загально-правових дисциплін факультету № 1

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ТА ДОТРИМАННЯ ПРАВ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В УМОВАХ ВОЕННОЇ АГРЕСІЇ

Проблема захисту та дотримання прав військовополонених є актуальним питанням, особливо в умовах воєнної агресії. Відповідно до міжнародного гуманітарного права, військовополонені повинні бути захищені від будь-яких форм насильства, жорстокості, примусу, приниження та дискримінації. Однак, на практиці дотримання цих прав

може бути порушено у різних країнах. Військовополонені можуть бути піддані тортурам, забуттю, вимушеним працям, сексуальному насильству, примусовій конверсії та іншим формам порушення прав Незважаючи на багаторічні зусилля міжнародного співтовариства із захисту прав військовополонених, їх права досі не завжди дотримуються, і вони продовжують зазнавати тортур, жорстокого поводження та інших форм порушення прав [13]. Міжнародні стандарти прав людини та їх виконання є показниками правової культури суспільства. Міжнародні стандарти прав людини виражені у вигляді декларацій та міжнародних договорів, у тому числі пактів та конвенцій, резолюцій міжнародних організацій та керівних принципів. Вперше термін «міжнародний стандарт прав людини» з'явився в Мінімальних стандартних правилах поводження з ув'язненими, прийнятих на першому Конгресі ООН щодо запобігання злочинності та поводженню з правопорушниками 30 серпня 1955 р. Міжнародні стандарти прав людини встановлюють зобов'язання для країн-учасників правовідносин, перелікосновних прав і свобод, визначають їхній основний зміст та називають умови, що формують механізм користування правами та свободами. Прийняті державами зобов'язання передбачають їхню відповідальність за невиконання цих зобов'язань. Встановлення зобов'язань та подальше накладення відповідальності формують міжнародні механізми захисту прав людини [12].

Основні міжнародні стандарти, що регулюють захист та дотримання прав військовополонених, включають:

- Женевські конвенції [3; 4];
- Додатковий протокол до Женевських конвенцій [2];
- Статут Міжнародного Комітету Червоного Хреста [10];
- Резолюція ООН щодо захисту прав людини в умовах протидії тероризму [9];
- Стаття 3 Загальної Декларації правами людини [5];
- Конвенція ООН проти тортур [7];
- інші нормативно-правові акти.

Женевські конвенції є основними міжнародними стандартами, що регулюють права військовополонених. Вони були прийняті в 1949 році в результаті міжнародних переговорів, проведених після Другої світової війни, і наразі мають 196 країн-учасниць [3]. Зокрема, третя та четверта Женевські конвенції стосуються поводження з військовополоненими та захисту цивільного населення під час війни. Вони містять набір правил, спрямованих на забезпечення гуманного поводження з військовополоненими та захист їх прав, а також на запобігання насильству та жорстокості. Згідно з Женевськими конвенціями, військовополонені не можуть бути піддані тортурам, жорстокому або принижуваному поводженню, а також примусу до видачі відомостей або зізнань. Вони також мають право на справедливий судовий процес та медичну допомогу. Крім

того, Женевські конвенції зазначають, що військовополонені повинні бути захищені від вбивства, насильства, придушення, а також дискримінації на основі раси, релігії, статі чи національності [4].

Забезпечення дотримання прав військовополонених є важливим компонентом гуманітарної роботи у конфліктних зонах. Різні міжнародні організації, такі як Червоний Хрест та ЮНІСЕФ, відіграють ключову роль у захисті прав військовополонених, наданні їм медичної допомоги та гуманітарної допомоги, а також у проведенні моніторингу умов їх утримання. Важливими стандартами також є додаткові протоколи до Женевських конвенцій. У 1977 році було прийнято два додаткові протоколи, які уточнюють та розширюють права військовополонених. Перший додатковий протокол стосується міжнародних збройних конфліктів, а другий – не міжнародних. У рамках ООН також є низка резолюцій, спрямованих на захист прав військовополонених. Деякі з них:

1. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 20 грудня 1979 року «Захист прав осіб, які перебувають у полоні».
2. Резолюція Ради Безпеки ООН № 1265 від 17 вересня 1999 «Про захист цивільного населення в умовах збройних конфліктів».
3. Резолюція Ради Безпеки ООН № 1674 від 28 квітня 2006 р. «Про захист цивільного населення під час збройних конфліктів».
4. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 62/147 від 18 грудня 2007 року Статус міжнародного комітету Червоного Хреста як спостерігач у роботі Генеральної Асамблеї ООН».
5. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 62/63 від 6 грудня 2007 року «Захист та допомога жертвам насильства та експлуатації збройних конфліктів та інших надзвичайних ситуацій» [13].

Ці та інші резолюції закликають усі сторони конфлікту дотримуватися міжнародного гуманітарного права, поважати права людини та захищати життя та гідність людей, які перебувають у зоні воєнних дій. Вони також закликають держави та міжнародні організації надавати допомогу та захист усім, хто постраждав від військових конфліктів, включаючи військовополонених. На сьогоднішній день важливо забезпечити ефективне виконання міжнародних стандартів прав людини для всіх категорій осіб, зокрема для ув'язнених та військовополонених. Застосування цих стандартів забезпечить захист прав та свобод цих осіб, а також забезпечить відповідність правовим та етичним нормам поведінки з ними. Одним з найважливіших елементів ефективного виконання міжнародних стандартів прав людини є їх реалізація на практиці. Для досягнення цієї мети необхідно забезпечити якісну правову освіту для працівників відповідних установ, розробити та впровадити механізми контролю за дотриманням стандартів прав людини, а також залучити громадськість та міжнародні організації до моніторингу

та оцінки стану реалізації цих стандартів. Крім того, важливо забезпечити розуміння та повагу до міжнародних стандартів прав людини серед всіх громадян, щоб зменшити кількість порушень цих стандартів та створити умови для їх ефективного виконання. Для цього потрібно проводити інформаційну та освітню роботу серед населення, залучати громадськість до контролю за дотриманням прав людини, а також створювати механізми доступу до правосуддя для всіх громадян. Отже, ефективне виконання міжнародних стандартів прав людини для ув'язнених та військовополонених є важливим завданням для кожної держави та міжнародної спільноти в цілому. Для забезпечення захисту прав військовополонених і виконання міжнародних стандартів відповідальність несуть не лише держави-учасниці конфлікту, а й органи влади, що утримують військовополонених, військові командири та солдати. У міжнародній практиці відбулися два міжнародні кримінальні судові процеси щодо військових злочинів: Нюрнберзький і Токійський. У національному праві використовуються військові трибунали як судова інстанція. Згідно з міжнародними нормами, військовополонених не можна утримувати разом з засудженими. Стаття 56 Женевської конвенції 1929 року «Про поводження з військовополоненими» встановлює, що «військовополонені не можуть бути поміщені до приміщень пенітенціарного типу (в'язниці, пенітенціарії, каторжні остроги тощо), інші засуджені також не можуть бути утримувані разом з військовополоненими». Місця утримання військовополонених, які зазнали дисциплінарних покарань, повинні відповідати вимогам гігієни. Покарані військовополонені мають право на чистоту та щоденні заняття гімнастикою та гуляння на повітрі не менше двохгодин [3].

Злочинці серед військовополонених, які підлягають кримінальному переслідуванню, підпадають під юрисдикцію військового трибуналу. Правовий статус військовополонених та засуджених має певні подібності, впливаючи з вимог міжнародних стандартів щодо утримання військовополонених та поводження з засудженими. Крім того, існує безліч національних законів та політик, спрямованих на захист прав та інтересів військовослужбовців. Наприклад, у більшості країн існують закони, які зобов'язують державні органи та військові служби забезпечувати безпеку, здоров'я та благополуччя військовослужбовців. Також багато країн мають військові кодекси поведінки, як і встановлюють правила та стандарти поведінки для військовослужбовців у різних ситуаціях. Ці кодекси спрямовані на запобігання порушенням прав людини та гуманітарного права, а також на підтримку високих стандартів етики та професіоналізму у військовій сфері. Крім того, останніми роками все більше уваги приділяється підтримці психічного здоров'я військовослужбовців. Багато країн розробили програми та політики, спрямовані на запобігання та

лікування психологічних проблем у військовослужбовців, спричинених стресом та травмами, пов'язаними з військовою службою. Так, в Україні, в 2022 році була прийнята Постанова Кабмін України «Про затвердження Порядку тримання військовополонених» [8].

Загалом захист прав та інтересів військовослужбовців є важливим завданням як на міжнародному, так і на національному рівнях. Існуючі міжнародні стандарти та національні закони та політики спрямовані на безпеку, здоров'я та благополуччя військовослужбовців, а також на запобігання порушенням їх прав під час збройних конфліктів. На даний час до основних порушень міжнародних стандартів утримання військовополонених можна віднести: недотримання права недоторканності особистості. Військовополонені не повинні зазнавати тортур, жорстокого поводження, приниження, насильства чи погроз; відсутність адекватної медичної допомоги. Військовополонені мають право на необхідну медичну допомогу та лікування, їхнє здоров'я має бути підтримуване відповідно до міжнародних стандартів; недотримання права на зв'язок із зовнішнім світом. Військовополонені повинні мати право на зв'язок із родичами та міжнародними організаціями, такими як Червоний Хрест; обмеження свободи пересування. Військовополонені повинні мати право на свободу пересування, включаючи право на прогулянки та фізичні вправи; обмеження у доступі до їжі та води. Військовополонені повинні мати доступ до їжі та води, які відповідають їх культурним та релігійним потребам, а також мають бути забезпечені санітарні умови для вживання їжі та води; обмеження в освіті та культурній діяльності. Військовополонені повинні мати право на доступ до книг, газет та інших матеріалів, які відповідають їхнім культурним потребам. Вони також повинні мати можливість освіти та участі у культурних заходах; недотримання права на судовий процес. Військовополонені, які підозрюються у скоєнні злочинів, повинні мати право на справедливий судовий процес відповідно до міжнародних стандартів [11; 12].

Крім згаданих порушень, існують інші проблеми, пов'язані зі утриманням військовополонених. Наприклад, часто військовополонені зазнають тортур і жорстокого поводження з боку своїх сторожів. Також можуть виникати проблеми з організацією харчування, водопостачання та санітарно-гігієнічних умов. Важливо відзначити, що дотримання міжнародних стандартів утримання військовополонених не є добровільним вибором, а є зобов'язанням, прийнятим державами під час ратифікації відповідних міжнародних конвенцій. Порушення цих стандартів може призвести до відповідальності на міжнародному рівні, включаючи кримінальне переслідування у міжнародних трибуналах. Зазначимо, що вищезгадані Женевські конвенції встановлюють мінімальні стандарти поводження з військовополоненими та цивільними особами, які

перебувають у руках противника під час збройного конфлікту. Вони встановлюють зобов'язання для держав, які підписали ці конвенції, та визначають права та захист, які мають бути забезпечені військовополоненим та іншим особам, які перебувають під захистом цих конвенцій [3]. Додатковий протокол до Женевських конвенцій розширює сферу дії та уточнює деякі положення Женевських конвенцій, особливо щодо цивільного населення під час збройних конфліктів.

Таким чином, захист прав та гідності військовополонених є важливим аспектом міжнародного гуманітарного права, що регулюється безліччю стандартів та договорів. Однак, незважаючи на існуючі нормативи, проблеми з дотриманням прав військовополонених продовжуються у різних світових конфліктах. У зв'язку з цим важливо продовжувати роботу над покращенням та ефективною реалізацією існуючих стандартів, а також проводити навчання та пропаганду для підвищення поінформованості про права та захист військовополонених та цивільного населення під час збройних конфліктів. При цьому слід зазначити, що досягнення прогресу у забезпеченні захисту прав військовополонених можливе лише в рамках мирних переговорів та дипломатичних зусиль. Необхідно продовжувати зусилля в цьому напрямку та більш ефективно боротися з порушеннями прав військовополонених у конфліктних зонах у всьому світі.

Література

1. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі. Гаага, 18 жовтня 1907 року. Дата набрання чинності для України: 24 серп. 1991. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text (дата звернення: 10.04.2023).
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. Набуття чинності для України: 25 лип. 1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 10.04.2023).
3. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серп. 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 10.04.2023).
4. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення 10.04.2023).
5. Загальна Декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 10.04.2023).

6. Конвенція про захист цивільного населення під час війни. 12 серп. 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 10.04.2023).

7. Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text (дата звернення: 10.04.2023).

8. Постанова Кабмін України «Про затвердження Порядку тримання військовополонених» від 05.04.2022 № 413. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.04.2023).

9. Резолюція ООН щодо захисту прав людини в умовах протидії тероризму. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/780316> (дата звернення: 10.04.2023).

10. Статут Міжнародного Комітету Червоного Хреста. URL: <https://redcross.org.ua/wpcontent/uploads/2021/10/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%A2%D0%A7%D0%A5%D0%A3-2021-%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf> (дата звернення: 10.04.2023).

11. Вакулєнко А. О. Порушення РФ норм міжнародного права щодо військовополонених у ході російсько-української війни 2022. Національний авіаційний університет. Київ, 2022. 72 с.

12. Гарасим П. С. Про деякі проблеми здійснення громадського контролю за дотриманням прав, законних інтересів і свобод військовополонених в Україні та Російській Федерації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 417–419.

13. Таран О. В. Правовий статус військовополоненого. Відповідальність військовополоненого. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 681–683.

ДЗЕВИЦЬКА Лариса

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, доцентка кафедри соціально-гуманітарних
та загальноправових дисциплін факультету № 1,
кандидатка педагогічних наук, доцентка

ВЕДЕНЄСВ Віталій

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, доцент кафедри соціально-гуманітарних та
загальноправових дисциплін факультету № 1,
кандидат політичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКІВ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Умови воєнного стану є складними та вимагають максимального зосередження зусиль від усіх сфер державного апарату. Однією з найважливіших галузей у цьому контексті є робота правоохоронних органів, зокрема Національної поліції. Для визначення діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану для початку нам треба розуміти що собою являє воєнний стан та можливі особливості в країні при його введенні. Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [1, ст. 1].

Національна поліція, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження положення про Національну поліцію», сприяє забезпеченню дотримання правового режиму воєнного стану на всій території України. Важливою функцією Національної поліції є забезпечення внутрішньої безпеки країни, оскільки від її ефективності залежить багато аспектів життя громадян [2]. Відповідно до цієї постанови та Закону України про Національну поліцію на працівників цієї структури на час війни покладається ще більше завдань та обов'язків в нових сферах де вони залучатимуться.

Для того, щоб Національна поліція могла ефективно забезпечувати громадський порядок та безпеку під час воєнного стану, необхідно правильно організувати ці заходи. З цією метою, враховуючи соціальну, політичну та економічну умови, необхідно вжити заходів забезпечення їх необхідними матеріально-технічними ресурсами для розробки алгоритмів дій поліції під час можливої надзвичайні ситуації такої як наприклад захват будівель органів влади, особливо важливих об'єктів, заручників тощо [5].

У цих планах визначаються наявні сили і засоби, склад об'єднаного загону, додаткові сили і засоби, резерви, варіанти служби посилення, готовність до додаткового особового складу, плани зв'язку, конкретні виконавці та їх обов'язки, певні графіки по мірі того чи іншого варіанта розвитку події. До плану додається оперативна карта, схема збору оповіщення, базова та альтернативні місця дислокації, послідовність взаємодії з іншими правоохоронними органами. План також описує обґрунтування та процедури виконання. Завчасно сплановані заходи, апробовані на практичних заняттях з особовим складом, максимально наближені до реальних оперативних ситуацій, є запорукою ефективної діяльності підрозділів превентивної діяльності під час воєнного стану [4, с. 88].

НПУ відіграє чи малу роль у забезпеченні безпеки та правопорядку в країні під час війни, й її працівники демонструють високий рівень професіоналізму та самовідданості.

До основних завдань належать:

- Патрулювання вулиць та населених пунктів.
- Несення служби на блокпостах.
- Реагування на виклики громадян.
- Розслідування злочинів.
- Затримання злочинців.
- Охорона важливих об'єктів інфраструктури, таких як електростанції, заводи, мости.
- Співпраця з Збройними Силами України, Національною гвардією України, Службою безпеки України та іншими органами влади.
- Надання гуманітарної допомоги населенню, яке постраждало від війни.

Заходи НПУ щодо забезпечення публічної безпеки:

- Збільшення кількості патрулів на вулицях та в населених пунктах.
- Встановлення блокпостів на в'їздах та виїздах з міст.
- Перевірка документів у громадян.
- Виявлення та затримання підозрілих осіб
- Розкриття злочинів, пов'язаних з мародерством, крадіжками, шахрайством та іншими злочинами.
- Забезпечення безпеки проведення публічних заходів.

Національна Поліція України вживає низку заходів для забезпечення публічної безпеки в умовах воєнного стану. До цих заходів належать:

- Збільшення кількості патрулів на вулицях та в населених пунктах, що дозволяє поліцейським швидше реагувати на злочини та правопорушення.
- Встановлення блокпостів на в'їздах та виїздах з міст, що дає можливість контролювати пересування людей та транспортних засобів.

- Перевірка документів у громадян, що дозволяє виявляти підозрілих осіб та затримувати злочинців.
- Виявлення та затримання підозрілих осіб, які можуть становити загрозу для безпеки громадян.
- Розкриття злочинів, пов'язаних з мародерством, крадіжками, шахрайством та іншими злочинами, які часто трапляються в умовах воєнного стану
- Забезпечення безпеки проведення публічних заходів, таких як мітинги, демонстрації, концерти.

Роль НПУ у гуманітарній сфері :

- Евакуація людей з небезпечних зон.
- Допомога у доставці гуманітарної допомоги населенню.
- Надання притулку людям, які втратили житло.
- Забезпечення безпеки гуманітарних колон.
- Розслідування злочинів проти гуманітарних прав.

Одним із ключових аспектів діяльності поліції в умовах воєнного стану є оперативна реакція на надзвичайні ситуації та загрози безпеці громадян. Професіоналізм, швидкість реакції та спроможність управління персоналом - ось ключові складові успішного виконання цих завдань.

Додатково, умови воєнного стану накладають певні обмеження та вимоги до роботи правоохоронців. Важливою є координація з іншими силовими структурами та органами державного управління для забезпечення цілісності та ефективності заходів безпеки [3].

Література

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 11.04.2024).
2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 10.04.2024)
3. Організація охорони публічного порядку : навч. посіб. / за ред. В. А. Кулікова. Київ : ФОП Маслаков, 2019. 164 с.
4. Гіденко Є. С. Дії працівників Національної поліції України в умовах воєнного стану. *Молодий вчений*. 2022. № 6(106). С. 87-89.
5. Голуб М. В. Взаємодія поліції та населення як обов'язкова умова забезпечення належного стану публічного порядку в сучасних умовах. *Форум права*. 2016. № 2. С. 30.

ДЗЕВИЦЬКА Лариса

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, доцентка кафедри соціально-гуманітарних та
загальноправових дисциплін факультету № 1,
кандидатка педагогічних наук, доцентка

ВЕДЕНСЬВ Віталій

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, доцент кафедри соціально-гуманітарних та
загальноправових дисциплін факультету № 1,
кандидат політичних наук, доцент

ПЯТКОВ Ярослав

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ,
здобувач вищої освіти факультету № 1, рядовий поліції

РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ НАУКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Війна, що розпочалася 24 лютого 2022 року, стала для України викликом не лише з точки зору збройної агресії, але й суттєво вплинула на розвиток правової науки. З одного боку, війна зумовила необхідність адаптації правових інститутів до нових реалій, з іншого - відкрила нові горизонти для дослідження та вдосконалення правової системи.

Основні напрямки розвитку правової науки в умовах воєнного стану:

- Аналіз правових аспектів збройної агресії Росії проти України. Досліджуються питання міжнародного права, зокрема визначення агресії, воєнних злочинів та злочинів проти людяності, відповідальності держави-агресора.
- Дослідження правового режиму воєнного стану. Аналізуються повноваження влади, обмеження прав і свобод людини, правові механізми захисту цивільного населення.
- Вивчення проблем міжнародної правової допомоги Україні. Досліджуються інструменти притягнення до відповідальності воєнних злочинців, питання репарацій та відшкодування шкоди, заподіяної війною.
- Аналіз впливу війни на різні галузі права. Досліджуються питання трудового права, цивільного права, кримінального права, адміністративного права та інших галузей.

- Вироблення рекомендацій щодо вдосконалення правової системи після закінчення війни. Розробляються пропозиції щодо реформування законодавства, посилення верховенства права, захисту прав людини та недопущення подібних трагедій у майбутньому.

Важливі здобутки правової науки в умовах воєнного стану:

- Узагальнення практики застосування правового режиму воєнного стану. Це дозволяє виявити недоліки та прогалини в законодавстві та внести необхідні зміни.

- Вироблення пропозицій щодо покращення захисту прав і свобод людини в умовах воєнного стану. Це сприяє дотриманню гуманітарних принципів та норм міжнародного права.

- Підвищення обізнаності суспільства про правові аспекти війни. Це дає можливість людям краще захищати свої права та інтереси.

Україна зробила значний крок у підготовці юристів-правоохоронців та слідчих, щоб вони могли ефективно функціонувати в умовах російської окупації. Державні інститути, навчальні заклади та організації громадянського суспільства співпрацювали для створення програм навчання, які надавали необхідні знання та навички юристам для виконання їхніх обов'язків у цих надскладних умовах. Одним з ключових аспектів підготовки юристів-правоохоронців та слідчих було ознайомлення з міжнародним гуманітарним правом та правами людини. Враховуючи порушення прав людини, які супроводжували російську окупацію, було важливо, щоб юристи-правоохоронці та майбутні слідчі були добре обізнані з міжнародними нормами та стандартами, які регулюють поведінку в конфліктних ситуаціях. Це допоможе їм збирати докази, дотримуючись міжнародних стандартів, та забезпечувати принцип справедливості у розслідуваннях злочинів.

Крім того, важливою складовою підготовки юристів-правоохоронців та слідчих була навчання їх процедур та практикам, які використовуються в розслідуваннях злочинів, пов'язаних з окупацією. Це включало ознайомлення з правилами збору доказів, ведення допитів, аналізу документів та інших процесуальних дій. Така підготовка дозволяла юристам ефективно виконувати свої обов'язки та забезпечувати належну обробку кримінальних справ [1, с. 101].

Виклики, з якими стикається правова наука в умовах воєнного стану:

- Необхідність швидкого реагування на мінливі обставини. Правова наука має оперативно аналізувати нові правові виклики та виробляти відповідні рекомендації.

- Дефіцит інформації. В умовах війни доступ до інформації може бути обмеженим, що ускладнює проведення наукових досліджень.

- Тиск з боку влади. Існує ризик того, що влада може намагатися обмежити свободу наукових досліджень, які критикують її дії.

Отже, незважаючи на виклики, правова наука в Україні продовжує розвиватися в умовах воєнного стану. Вчені відіграють важливу роль у захисті прав людини, верховенства права та демократії.

Література

1. Константинов С. Ф. Юридична освіта та підготовка правників в умовах воєнного стану. URL: <http://www.newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/460/412> (дата звернення: 11.04.2024).

ФРОЛОВ Михайло

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, доцент кафедри цивільного права та процесу, кандидат юридичних наук, доцент

КАГДІНА Ілона

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, здобувачка вищої освіти Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОМІРНОЇ РЕКВІЗИЦІЇ МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Умови воєнного стану ставлять на меті багато завдань щодо забезпечення обороноздатності країни, в усіх сферах життя, не зважаючи на велику кількість поставлених задач, важливим питанням залишається забезпечення дотримання та непорушності прав, свобод і законних інтересів громадян України. У контексті воєнного стану, коли реквізиція майна може бути необхідною для потреб оборони, постає питання щодо захисту цивільних прав. Реквізиція майна в умовах воєнного стану є необхідною складовою воєнного управління, але навіть за нагальної та термінової потреби у реквізиції, вона повинна відбуватися в рамках чинного законодавства, яке забезпечує права та інтереси цивільного населення.

Відповідно до ст. 41 Конституції України зазначено, що право приватної власності є непорушним, ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Цією ж статтею передбачено, можливість примусового відчуження об'єктів права приватної власності, яке може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з

наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану [1].

Примусове оплатне відчуження об'єктів права приватної власності (рухомого чи нерухомого майна) державою у власника за надзвичайних обставин на підставі та в порядку, встановленому законом, за умови попереднього і повного відшкодування його вартості або без нього, дане визначення належить правовому поняттю «реквізиція». Підстави якої зазначені у ч. 1 ст. 353 Цивільного Кодексу України [2].

Систематичний аналіз правових рамок та практичних заходів, що регулюють цей процес, є необхідним для розуміння його ефективності та відповідності міжнародним та національним стандартам прав людини.

Метою реквізиції є усунення наслідків або запобігання таким наслідкам, які виникли або можуть виникнути через стихійне лихо, аварію, епідемію, епізоотію, воєнний або надзвичайний стан та за інших надзвичайних обставин. Рішення щодо примусового відчуження майна у зв'язку із запровадженням та виконанням заходів правового режиму воєнного стану, здійснюється військовим командуванням. Хоча ч. 1 ст. 4 Закону № 4765-VI вимагає погоджувати рішення про реквізицію майна з відповідною місцевою державною адміністрацією, виконавчим органом місцевої ради або Радою міністрів АПК, однак, відповідно до ч. 2 ст. 4, у місцевостях, де тривають бойові дії, примусове відчуження або вилучення майна відбувається за рішенням військового командування без такого погодження [3].

Власник або уповноважена ним особа, має право наполягати на поверненні реквізованого майна у декількох випадках, таких як скасування правового режиму воєнного стану; у разі якщо, примусово відчужене майно зберіглося; у судовому порядку. Одним із ключових механізмів захисту є встановлення законних нормативно-правових актів, що у подальшому повинні регулювати процедуру реквізиції майна та протидіяти випадкам зловживання влади. Дані законодавчі акти повинні регулювати на засадах прозорості та об'єктивності процесу, а також гарантувати право громадян на судовий контроль за діями влади. Слід також зазначити над важливе значення судового контролю, забезпечення якого передбачає можливість перегляду рішень щодо реквізиції майна власника з точки зору правових засад, якими вони керуються. Цей механізм надає гарантії, що рішення про вилучення майна є справедливими та відповідають принципам правової держави.

Обов'язковими умовами реквізиції майна, є : наявність чинного законодавства, який регулює порядок її здійснення; наявність надзвичайного стану та обставин, які зумовлюють нагальну потребу у проведенні даної процедури; попереднє (компенсація за даною умовою здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, безпосередньо до

підписання акту) або наступне (компенсація у такому разі здійснюється за рахунок коштів державного бюджету протягом 5 бюджетних періодів після скасування правового режиму воєнного стану, у порядку черговості оформлення висновків) [4] повне відшкодування вартості майна. Тож, важливою складовою є забезпечення справедливої компенсації власникам за вилучене майно. За відсутності даних умов – можливість реквізиції не передбачена законодавством.

Підсумовуючи слід зазначити, що механізми забезпечення правомірної реквізиції майна в умовах воєнного стану є критично важливими для збереження балансу між потребами національної безпеки та захистом прав та свобод громадян. Правильно структуровані правові рамки, судовий контроль, гарантії компенсації, систематичний моніторинг та звітність, дотримуючись правових засад, є ключовими складовими цих механізмів.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96- ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/para4292#n4292> (дата звернення: 15.04.2024).
2. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. №№ 40-44, ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15?find=1&text=реквізиція#Text> (дата звернення: 15.04.2024).
3. Вебсайт Главком. URL: <https://glavcom.ua/publications/rekviziciya-vse-shcho-treba-znati-pro-imusove-vidchuzhennya-privatnogo-mayna-pid-chas-viyni-836480.html> (дата звернення: 15.04.2024).
4. Бюджетний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2010. № 50-51. Ст. 572.

ФРОЛОВ Михайло

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, доцент кафедри цивільного права та процесу, кандидат юридичних наук, доцент

КУЧЕРЕНКО Катерина

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, здобувачка вищої освіти Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

ДОГОВІРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Договірна відповідальність – це відповідальність, яка виникає у

випадку невиконання або неналежного виконання зобов'язань, що випливають із договору. Важливою характеристикою договірних зобов'язань є те, що вони виникають у випадках, передбачених як законом, так і сторонами угоди.

Відповідальність за порушення умов договору можна також розглядати як зобов'язання сторони, яка не виконала умови угоди, зазнати наслідків, які передбачені договором або законом, тоді як постраждала сторона отримує компенсацію за завдані збитки та відновлення порушених прав. Основною метою застосування заходів відповідальності є захист договірних інтересів та компенсація фінансових втрат потерпілої сторони. Отже, договірну відповідальність можна розглядати як:

1. Санкцію за порушення законів, яку забезпечує державний примус або можливість примусу.

2. Засіб відновлення порушених відносин та форму встановлення негативних наслідків для правопорушника.

Згідно зі статтею 617 Цивільного кодексу України, особа, яка порушила своє зобов'язання, може бути звільнена від відповідальності за порушення обов'язку, якщо вона може довести, що таке порушення відбулося через випадок або непереборну силу [1].

Варто відзначити, що стаття 617 Цивільного кодексу України застосовується не лише до випадків порушення договірних зобов'язань, але й до ситуацій невиконання або неналежного виконання позадоговірних зобов'язань. Головна роль форс-мажору у системі цивільного права полягає в установленні цивільно-правової відповідальності. Форс-мажор є загальним підґрунтям для звільнення від цивільно-правової відповідальності, як договірної, так і позадоговірної [2, с. 63-64].

Основна мета концепції форс-мажору полягає у вирішенні проблем, які виникають у зв'язку з неможливістю виконання договору шляхом тимчасового призупинення або припинення його дії. Загальною практикою є те, що боржник звільняється від виконання договору лише на період, поки триває обставина, яка перешкоджає його виконанню. Безумовно, настання обставин, що унеможливають виконання договору, звільняє боржника від відповідальності за порушення договірних зобов'язань.

Введення воєнного стану в Україні неодмінно вплинуло на можливість виконання зобов'язань за договорами. Саме тому важливо визначити, чи вважається воєнний стан форс-мажорною обставиною і як це вплине на звільнення від відповідальності за неналежне виконання зобов'язань. В Україні існує процедура погодження умов форс-мажорних обставин, згідно з якою такі обставини визначаються Торгово-промисловою палатою України (далі – ТПП) та регіональними ТПП.

Закон України «Про торгово-промислові палати в Україні» містить умови, які можуть бути визнані форс-мажорними обставинами. Цей перелік включає загрозу воєнного конфлікту, збройний конфлікт або серйозну загрозу їх виникнення, що може включати, але не обмежується ворожими атаками, блокадами, військовим ембарго, діями іноземного ворога, загальною мобілізацією, військовими операціями, оголошеними або невизнаними війнами, загальними бунтами, актами тероризму, диверсіями, піратством, безладдям, вторгненням, блокадою, революцією, змовами, повстаннями, масовими заворушеннями, встановленням комендантської години, карантинном, визначенням урядом, експропріацією, примусовим вилученням, захопленням підприємств, реквізицією, страйком і так далі [3].

Зазвичай у будь-якому договорі між сторонами передбачені умови щодо їхніх дій у випадку форс-мажорних обставин та наслідків, які вони несуть у зв'язку з виконанням договірних зобов'язань у разі настання таких обставин.

Принцип свободи договору, який визначений в статтях 6 та 627 Цивільного кодексу України, надає сторонам договору право самостійно встановлювати умови договору, включаючи обставини форс-мажору, з урахуванням чинного законодавства [1]. Таким чином, вирішення спорів залежить від того, які умови форс-мажору були зазначені в договорі.

Оголошення воєнного стану на території України може стати підставою для звільнення від відповідальності за порушення договірних зобов'язань лише у тих випадках, коли ці обставини впливають на виконання зобов'язань. Тому для звільнення від відповідальності за невиконання договору потрібно довести зв'язок між невиконанням зобов'язань та військовою діяльністю в Україні.

Наприклад, договір про надання туристичних послуг. У зв'язку з оголошенням воєнного стану в Україні, туроператори тимчасово обмежили свою діяльність до припинення форс-мажорних обставин і скористалися вищезазначеним листом Торгово-промислової палати України про форс-мажор [4].

Головний закон, що регулює сферу туристичних відносин, Закон України «Про туризм», у своїй статті 20 вказує, що туроператор має відповідальність перед туристом за невиконання або неналежне виконання умов договору на туристичне обслуговування. Однак, є винятки, коли така відповідальність не стягується, а саме: «невиконання або неналежне виконання умов договору на туристичне обслуговування сталося після настання форс-мажорних обставин або після подій, які туроператор (турагент) та інші суб'єкти туристичної діяльності, що надають туристичні послуги, включені в туристичний продукт, не могли передбачити» [5].

Це означає, що до закінчення форс-мажорних обставин туроператор має право відмовити туристу в наданні раніше замовлених послуг та/або поверненні коштів і звільняється від відповідальності за це, оскільки невиконання договору чиниться не з його вини.

Договірні зобов'язання туроператора будуть відновлені тільки після припинення форс-мажорних обставин. Оскільки туроператор готовий надати послуги, але вони не надані не з його вини, тур не був скасований з ініціативи сторін, а виникли форс-мажорні обставини, які не дозволяли скористатися послугами. Такими обставинами є закриття повітряного простору над Україною, що унеможливило здійснення пасажирських авіаперевезень до/з України.

Таким чином, у правовому регулюванні договірної відповідальності в національних і міжнародних договорах воєнний стан визнається як форс-мажорна обставина, що призводить до тимчасового відстрочення виконання договірних зобов'язань до завершення надзвичайних подій, що звільняють боржника від відповідальності за невиконання цих зобов'язань. Воєнний стан в Україні має всі ознаки форс-мажорних обставин, оскільки є непередбачуваною та непереборною ситуацією, яку боржник не може контролювати і наслідки якої не може уникнути. Тому боржник звільняється від відповідальності за невиконання зобов'язань, проте залишається зобов'язаним виконати ці зобов'язання після завершення форс-мажорних обставин.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. *Верховна Рада України*. Законодавство України. URL: <http://zakon2.rda.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 15.04.2024).
2. Мельник О. О. Договірне застереження про форс-мажор за цивільним законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2018. 197 с.
3. Про торгово-промислові палати в Україні. Закон від 2 грудня 1997 року. № 671/97-ВР. *Верховна Рада України*. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.04.2024).
4. Лист Торгово-промислової палати України від 28.02.2022 № 2024/02.0-7.1. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/621cba543cda9382669631.pdf> (дата звернення: 15.04.2024).
5. Про туризм. Закон від 15 вересня 1995 року. № 324/95-ВР. *Верховна Рада України*. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.04.2024).

ЦУРКАН Олексій

Державний заклад професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання «Криворізька академія патрульної поліції», начальник циклу професійно-практичної підготовки, кандидат юридичних наук, доцент, майор поліції

РОЛЬ «МУЗЕЮ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ» ПІД ЧАС ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Війна росії проти України продемонструвала нетерпимість наших «братів-слав'ян» до українців як нації, самобутності та незалежності нашої держави. Під час мирного життя музеї виконували роль об'єктів розважально-пізнавального характеру, однак їх справжнє призначення набагато глибинне. В певному сенсі музеї можна назвати «воїнами» в полі інформаційного бою під час виховання справжніх патріотів своєї країни. Зростання дітей в душі поваги до історії власної Батьківщини, передача їм знань про героїчні подвиги історичних постатей – це надзвичайно важливе завдання у вихованні майбутнього покоління.

Відповідно до ст. 11 основоположного закону України держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури [1]. Зазначені заходи реалізуються не тільки через відвідання музеїв та виставок, однак саме відвідування таких об'єктів дозволяє особисто відчувати самобутність українців та зрозуміти їх внесок наших пращурів до всіх закатків європейської історії.

Одним із таких представників є Музей «Становлення української нації», що було започатковано в 2017 році в місті Києві. Експозиції музею розташовано з тильної сторони монументу Батьківщина Мати в головному корпусі Національного музею історії України у Другій світовій війні.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про музеї та музейну справу», музей – це науково-дослідний та культурно-освітній заклад, створений для вивчення, збереження, використання та популяризації музейних предметів та музейних колекцій з науковою та освітньою метою, залучення громадян до надбань національної та світової культурної спадщини [2]. Але таке визначення в першу чергу стосується музеїв, чия діяльність підтримується за рахунок державного бюджету.

Музей «Становлення української нації» – це перший в Україні інноваційний музей історії, де минуле поєднується з сучасними технологіями. Історію нашої країни неодноразово переробляли, але зараз засновники мають нагоду об'єктивно відтворити справжню історію

України та її роль у формуванні європейської спільноти, показати яскраві історичні події та постаті, якими може пишатися наш народ [3].

Над проектом працювала потужна команда – понад 50 українських та світових фахівців: історики, скульптори, дизайнери, ІТ-спеціалісти, громадські діячі, волонтери. Це науково-пошукові роботи, написання наукових обґрунтувань до кожної композиції, фігури, діорами. До розбудови музею долучилися наукові організації, профільні музеї, громадські організації, благодійні фонди, серед яких Український інститут національної пам'яті, Національний музей історії України, Національний військово-історичний музей України, Національний історико-культурний заповідник «Чигирин», Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності, ГО «Рідна країна», ГО «За помісну Україну» та багато інших [4].

Експозиції музею розподілені за такими категоріями, як:

- Давня історія України;
- Русь;
- Козацька доба – становлення України;
- Відродження нації та боротьба за незалежність;
- Сучасна Україна.

При створенні музею було враховано бажання акцентувати увагу на популяризацію української історії, досягнень України, які передають більше ста 3D фігур видатних українців від Княгині Ольги до «Героїв Революції Гідності» та АТО/ООС. Найбільш вражаючою, на думку автора, є інтерактивна мапа України з розподілом на територіальні одиниці держави, які заповнені чорноземом саме з цього регіону, що були зібрані під час створення музею.

Під час відвідування екскурсії музеєм глядачі окрім бережливого ставлення до історії, культури та традицій українського народу, через експонати та забарвлення можуть відчутти головний меседж – об'єднати націю на історичному підґрунті, сформувати орієнтири у суспільстві в контексті поваги до себе, до своєї нації та України.

В цілому інтерактивний музей «Становлення української нації» своєю діяльністю, експонатами та виставочним обладнанням має на меті підвищувати свідомість відвідувачів щодо належності до частини унікальної нації, що має тисячолітній героїчний шлях розвитку. В цей нелегкий для нашої держави час, коли ворог стоїть на кордонах сходу та півдня країни, такі музеї як Музей «Становлення української нації» є джерелом національного відродження, ідентифікатором величі нашої самобутності та майбутньої перемоги!

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (в редакції від 01 січня 2020 року). URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text>
(дата звернення: 13.05.2024).

2. Про музеї та музейну справу. Закон України від 29 червня 1995 року (в редакції від 25 вересня 2020 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.05.2024).

3. Музей становлення Української нації. Офіційний сайт. URL: <https://www.museumsun.org/aboutmuseum/> (дата звернення: 13.05.2024).

4. Про створення музею «Становлення української нації». *Офіційний портал Києва.* URL: https://kyivcity.gov.ua/oholoshennia/Adv_1552990933/ (дата звернення: 13.05.2024).

ПЛАТФОРМА III

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА

АНДРУСЯК Ірина

Національний університет «Львівська політехніка»,
доцентка кафедри теорії права та конституціоналізму,
кандидатка юридичних наук, доцентка

ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: ДЕРЖАВНИЙ ТА ІНДИВІДУАЛЬНИЙ РІВЕНЬ

Домашнє насильство виступає вагомою проблемою в сучасному світі. Поширення цього деструктивного явища не залежить від регіону, країни, особливих характеристик постраждалої сторони, економічного фактору тощо. Всі держави світу констатують, що останнім часом, не дивлячись на увагу науковців, прогресивних еліт, громадських інституцій, проблема все ж має значне зростання.

Воно зумовлено рядом факторів, зокрема політико-соціальними умовами життя людей, пандемічна криза світового масштабу значно вплинула на зростання домашнього насильства, навіть в літературі знаходимо твердження, що домашнє насильство сьогодні репрезентовано в «подвійній пандемії». Військові, терористичні, екологічні та глобальні загрози загалом впливають на зростання агресивної та насильницької поведінки членів суспільства, окрім того зростає пресинг на ментальне здоров'я людства.

Проблема домашнього насильства має державний та індивідуальний рівень. Проаналізуємо їх детальніше.

На державному рівні домашнє насильство провокує появу додаткових витрат на утримання органів запобігання та протидії насильству, на охорону та безпеку жертв, перевиховання кривдників й реабілітацію постраждалих та часто свідків насильства (зокрема дітей). За даними Центру з контролю та профілактики захворювань, домашнє насильство щодо жінок у Сполучених Штатах обходиться приблизно в 5,8 мільярда доларів на рік, з яких 4,1 мільярда доларів витрачається на медичні послуги, що надаються жертвам, а решта витрачається на подолання шкідливого впливу партнерського насильства на продуктивність [1].

Позитивно, коли держава не тільки акцентує політико-громадську увагу на проблемі домашнього насильства, але й виділяє фінансові гарантії для реалізації політики в цій сфері. Наприклад, витрати, пов'язані з насильством щодо жінок, за оцінками, становлять 3,7% валового

внутрішнього продукту країни, що майже порівняно з тим, що деякі країни виділяють на початкову освіту.

Проте суттєвою прогалиною сучасного права є відсутність суттєвих зрушень в сфері протидії проблемі на державному й міжнародному рівнях. 68-ме щорічне засідання Комісії зі статусу жінок (CSW68), що проводилося в березні цього року вказало на суттєву проблему: «світ стоїть на вирішальному роздоріжжі щодо гендерної рівності. Сьогодні в усьому світі 10,3 відсотка жінок живуть у крайній бідності, і вони бідніші за чоловіків. Для досягнення Цілей сталого розвитку до 2030 року прогрес у напрямку подолання бідності має бути у 26 разів швидшим» [2].

Проблема є суттєвою, безумовно й на індивідуальному рівні. Вік, стать, рівень освіченості, кількість дітей, місце проживання не є суттєвими, домашньому насильству може бути піддана постраждала особа з будь-якими характеристиками. Проте все ж проблема внутрішнього насильства щодо жінок загострюється бідністю, вживанням алкоголю та сприйнятливим ставленням суспільства до несправедливих гендерних норм, яке виявляється через відмову в доступі до освіти; відсутність автономії та виправдання побиття дружини іншими жінками.

Також констатуємо той факт, що молоді жінки найбільше страждають від цієї проблеми. Продемонструємо це наочно іноземними дослідженнями. В одному дослідженні доводиться, що жінки, які вийшли заміж у віці 15 років або молоді, мали в чотири рази більше шансів зазнати насильства від інтимного партнера, ніж жінки, які вийшли заміж старше 15 років [3]. Схоже, що з віком подружжя краще розуміють одне одного і стають більш здатними раціонально вирішувати свої подружні проблеми [4].

Отже, проблема вимагає системного підходу та ефективних заходів як на державному, так і на індивідуальному рівнях для подолання цієї серйозної проблеми.

Література

1. Semahegn A., Mengistie B. Domestic violence against women and associated factors in Ethiopia; systematic review. *Reprod Health*. 2015 Vol. 12(1):1. URL: <https://doi.org/10.1186/s12978-015-0072-1>. (дата звернення: 12.05.2024).
2. 68th session of the Commission on the Status of Women, 2024 URL: <https://www.unwomen.org/en/how-we-work/commission-on-the-status-of-women> (дата звернення: 12.05.2024).
3. Yimer T., Gobena T., Egata G., Mellie H. Magnitude of domestic violence and associated factors among pregnant women in Hulet Ejju Enessie District, Northwest Ethiopia. *Hinadawi-Advances Public Heal*. 2014, 484897.

4. Yari A., Zahednezhad H., Gheshlagh, R.G. *et al.* Frequency and determinants of domestic violence against Iranian women during the COVID-19 pandemic: a national cross-sectional survey. *BMC Public Health*. 2021. Vol. 21, 1727 URL: <https://doi.org/10.1186/s12889-021-11791-9> (дата звернення: 12.05.2024).

БАБАНІН Сергій

Дніпровський державний університет
внутрішніх справ, доцент кафедри кримінального
права та кримінології, кандидат юридичних наук

ЛУК'ЯНЕНКО ОЛЕНА

Дніпровський державний університет внутрішніх
справ, здобувачка вищої освіти Навчально-
наукового інституту права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ РЕЦИДИВУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Воєнний стан є складною соціально-правовою ситуацією, яка ставить перед правоохоронними органами та законодавчими органами численні завдання та вимоги щодо забезпечення безпеки та правопорядку в суспільстві. Однією з сучасних проблем є рецидив кримінальних правопорушень, який має значний вплив на правову систему та соціальне середовище.

У статті 35 Кримінального кодексу України сформульовані положення, згідно з якими визначається і значення рецидиву кримінальних правопорушень. Рецидив буде впливати на кваліфікацію, якщо він зазначений в окремих статтях Особливої частини КК. Наприклад, вчинення хуліганство особою, яка була раніше засуджена за таке діяння, кваліфікується за ч. 3 ст. 296 КК. Крім того, слід пам'ятати, що поняття «повторності» включає в себе і рецидив. Тому слід виокремити важливі моменти. Кримінальні правопорушення, що утворюють рецидив, повинні біти умисними (це впливає із визначення рецидиву, наданого в ст. 34 КК України). Тому, якщо особа була раніше засуджена за зґвалтування, то її дії будуть кваліфікуватися за ч. 2 ст. 152 КК – зґвалтування, вчинене повторно [2, с. 251].

Важливим наслідком також є вплив на призначення покарання. Вчинення рецидиву кримінального правопорушення є обтяжуючою обставиною згідно п. 1 ч.1 ст. 67 КК. Тому засудженому може бути призначено більш суворе покарання у межах санкції за дане кримінальне правопорушення. Але слід зазначити, якщо рецидив є ознакою, що впливає

на кваліфікацію та яка зазначена у відповідній статті Особливої частини КК, то суд не може ще раз враховувати дану обставину, як обтяжуючу. При вчиненні нового умисного кримінального правопорушення до повного відбуття покарання за раніше вчинене кримінальне правопорушення, слід звернутися до ст. 71 КК «Призначення покарання за сукупністю вироків». Згідно якої суд призначає основне покарання (за новим вироком) та повністю або частково приєднує невідбуту частину покарання за попереднім вироком. Також через підвищену суспільну небезпеку суд може призначати остаточне покарання при рецидиві більш суворе, ніж передбачено в санкції. Згідно ч. 2 ст. 71 КК якщо хоча б одне кримінальне правопорушення є особливо тяжким, загальний строк позбавлення волі може перевищувати 15 років, але не бути більшим за 25 років.

Рецидив виключає звільнення від кримінальної відповідальності в порядку, визначеному в ст. 45-48 КК, тому що порушена головна вимога – вчинення особою кримінального правопорушення вперше. Рецидив нетяжких, тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень перериває перебіг строків давності виконання обвинувального вироку, якщо засуджений вчинить нове кримінальне правопорушення. Обчислення в такому випадку починається з дня вчинення нового кримінального правопорушення [1, ст. 80]. Якщо ж судимість за попереднє кримінальне правопорушення була знята в порядку ст. 91 КК чи була погашена згідно ст. 89 КК, то рецидив кримінальних правопорушень виключається, бо погашення чи зняття судимості анулює факт попереднього засудження і, у такому разі «попередня судимість вважається юридично знищеною» вважає В. В. Сташис [3, с. 153].

Урахування рецидиву при звільненні від покарання застосовується у випадку вчинення особою, до якої було застосовано звільнення від покарання з випробуванням на підставі статей 75 та 79 КК, нового кримінального правопорушення під час іспитового строку. Тоді таке звільнення буде скасовано та призначено покарання за сукупністю вироків – ст. 71 КК. Рецидив також впливає на можливість застосування умовно-достроково звільнення від покарання та заміни невідбутої частини більш м'яким покаранням. В такому випадку мінімальний строк відбуття покарання збільшується до двох третин (п. 2 ч. 3 ст. 81 КК) та при заміні покарання на більш м'яке – до половини строку покарання (п. 2 ч. 4 ст. 83 КК).

Вчинення кримінального правопорушення особою, що відбула покарання, до закінчення строку погашення судимості, має наслідок у вигляді переривання такого строку та обчислення його заново [1, ст. 90].

Отже, так як рецидив є видом повторності, то при кваліфікації будуть застосовуватися схожі принципи, а саме кваліфікація, наприклад, за ч. 2 ст. 152 КК – звалтування, вчинене повторно, та обтяжуюча обставина.

Але при рецидиві буде діяти окремий принцип – призначення покарання за сукупністю вироків, якщо особа вчинила нове умисне кримінальне правопорушення до повного відбуття покарання за раніше вчинене. Питання про звільнення від кримінальної відповідальності виключається. Натомість, якщо особа ще й вчинила нове кримінальне правопорушення під час іспитового строку, то нове покарання буде призначене за правилом сукупності вироків.

Література

1. Кримінальний кодекс України Кодекс України: Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 12.05.2024).
2. Дудоров О. О. Кримінальне право: навч. посіб. / О. О. Дудоров, М. І. Хавронюк; за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ: Ваіте, 2014. 944 с.
3. Зінченко І. О., Тютюгін В. І. Множинність злочинів: поняття, види, призначення покарання: Монографія / за заг. ред. проф. Тютюгіна В. І. Харків: «Фінн», 2008. 336 с.

ЗІНЧЕНКО Вікторія

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, завідувачка кафедри соціально-гуманітарних
та загальноправових дисциплін факультету № 1,
кандидатка педагогічних наук, доцентка

ЛІТВІН Катерина

Криворізький навчально-науковий інститут Донецького
державного університету внутрішніх справ, здобувачка
вищої освіти факультету № 1, капрал поліції

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ВІТЧИЗНЯНИХ СУДІВ ЯК ОРІЄНТИРИ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Щодо порядку застосування Конвенції та практики ЄСПЛ судами зазначено у ст. 18 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Посилання на які необхідно спиратись по тексту Конвенції можливо за допомогою офіційного перекладу, що опублікований на сайті Верховної Ради України. Для посилань на рішення та ухвали Суду та на ухвали Європейської комісії з прав людини судді використовують переклади текстів, надруковані в

інформаційному бюлетені «Офіційний вісник України». Ці переклади також публікуються у Всеукраїнській електронній системі правової інформації та на сайті Верховної Ради України.

Зважаючи на те, що кількість рішень ЄСПЛ велика, не всі вони опубліковані в «Офіційному віснику України», а для багатьох рішень, що застосовані проти інших країн, офіційний переклад взагалі відсутній. З позитивного є можливість багато рішень використовувати українською мовою в офіційному або неофіційному перекладі в електронній інформаційній системі Європейського суду з прав людини HUDOC. Деякі останні рішення вперше публікуються в неофіційному перекладі неурядових правозахисних організацій, таких як Українська Гельсінська спілка з прав людини.

Відповідно до ч. 3 ст. 18 Закону України «Про виконання рішень та використання практики Європейського суду з прав людини», у разі відсутності перекладу рішення або ухвали Суду чи Комісії, суд використовує оригінальний текст. Всі оригінальні тексти публікуються в електронній інформаційній системі HUDOC. Для полегшення розгляду рішень ЄСПЛ, опублікованих англійською або французькою мовами, доцільним може бути використання неофіційних перекладів російською мовою, доступних на сайті Суду або підготовлених правозахисними організаціями.

Щодо безпосередньо самого Європейського суду з прав людини то він є юрисдикційним органом, що займається захистом прав людини (ст. 32 ЄКПЛ). Він розглядає всі питання щодо тлумачення та застосування Конвенції і протоколів до неї, а також індивідуальні звернення осіб, яких порушені права та свободи. Для подання індивідуальної скарги не потрібно погодження держави, а сам ЄСПЛ не зв'язаний рішеннями національних судів. ЄСПЛ визначає, чи було порушено право особи з погляду стандартів, вищих за національні. Рішення ЄСПЛ щодо індивідуальних спорів є обов'язковими для виконання державами-учасниками ЄКПЛ, і у разі їх невиконання Комітет Міністрів Ради Європи може застосувати певні санкції.

Європейська Конвенція з прав людини була ратифікована Україною 17.07.1997 року (№ 475/97-ВР) та набула чинності для України 11.09.1997 року. Таким чином, Конвенція стала частиною національного законодавства і підлягає застосуванню.

Цей Закон є спеціальним і регулює відносини, пов'язані з обов'язком держави виконувати рішення ЄСПЛ та необхідністю впровадження європейських стандартів прав людини в українське судочинство. Однак, в ньому не міститься чітка рекомендація щодо правил застосування рішень ЄСПЛ.

У зв'язку з відсутністю чітких правил і рекомендацій щодо використання рішень ЄСПЛ у інших справах, іноді практики неправильно тлумачать та застосовують ці рішення або діють за принципом «чим більше – тим краще», що може призвести до бездумного посилення на рішення ЄСПЛ лише для того, щоб просто мати посилення, не враховуючи основного змісту цих рішень. Натомість, правила застосування рішень ЄСПЛ є досить простими, і не обов'язково кожне речення у клопотанні, скарзі чи ухвалі потрібно доповнювати рішенням Європейського Суду. Для того щоб якісно висловити свою позицію у справі, важливо розуміти суть рішення ЄСПЛ і його характер, конкретні порушення статей Конвенції, вказані у рішенні, і аргументацію цього рішення. Рішення ЄСПЛ можуть включати заходи індивідуального та загального характеру. Заходи загального характеру призначені для забезпечення виконання державою положень Конвенції, порушення яких було визнано у рішенні ЄСПЛ, і для усунення системних проблем. Серед рішень ЄСПЛ особливу вагу мають ті, які вважаються джерелом правової позиції і в подальшому використовуються як усталена правова позиція при розгляді аналогічних справ. Практично, ці рішення слугують орієнтиром для всіх національних судів в тому числі і українських.

Загалом, на нашу думку не слід переоцінювати рішення ЄСПЛ. Для більшості осіб, які подають заяви, можливість звернення до Європейського Суду з прав людини стала основним способом боротьби з недоліками національної системи правосуддя. Для практиків, у свою чергу, рішення ЄСПЛ стали маяком проблем системного характеру і одночасно встановили стандарти в дотриманні прав людини, до яких необхідно прагнути.

Отже, підбиваючи підсумок можна сказати, що досвід чітко підтверджує, що Угода про асоціацію між Україною та ЄС становить невід'ємну частину національного законодавства України, і її умови є обов'язковими для дотримання на всій території України. Практика національних судів України свідчить про започаткування процесу застосування не лише положень Угоди про асоціацію, але й практики Європейського Суду. Тому кожен громадянин, якого не задовольнило рішення національного суду стосовно його конкретної справи має змогу звернутися із заявою до ЄСПЛ та спробувати задовольнити свої вимоги.

Література

1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. URL: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-convention> (дата звернення: 10.05.2024).

2. Закон України «Про судову практику Європейського суду з прав людини». URL: (<https://ips.ligazakon.net/document/T063477>) (дата звернення: 10.05.2024).
3. Лисенко О. М. Європейський суд з прав людини: практика застосування Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод у справах з адміністративного судочинства. К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корещького НАН України, 2018. 307 с.
4. Радченко О. В. Адміністративне судочинство в Україні: теорія та практика застосування Європейської конвенції з прав людини. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. 380 с.
5. Бондарчук М. В. Роль практики Європейського суду з прав людини у формуванні вітчизняного адміністративно-процесуального права. *Вісник Академії наук України*. 2019. № 11. С. 82–89.

КОВАЛЕНКО Наталія

Донецький державний університет внутрішніх
справ, викладачка кафедри загальноправових
дисциплін факультету № 3

ТКАЧУК Вікторія

Донецький державний університет
внутрішніх справ, здобувачка вищої освіти

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Ключову роль у трансформаційних процесах, що відбуваються сьогодні в Україні займає право, яке функціонує як цілісна правова система. Початок формування самостійної національної правової системи покладено з проголошенням незалежної України. Це стало проявом єдності суспільства, одним із важливих напрямів реалізації державного суверенітету, підвищення ефективності та якості правового регулювання суспільних відносин, започаткування засад правової державності, поваги до прав і свобод людини та громадянина.

Переломним моментом у формуванні системи права стало повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року, а також ведення воєнного стану на території України. Суспільне життя вимагає з боку держави змін у зв'язку з ситуацією, яка сталася на території нашої країни. Подолання усіх загроз, викликів, спричинених агресією РФ проти України, тому країна у пошуках нових можливостей для розвитку економіки, права, законодавства, бізнесу і вдосконалення правової системи в цілому.

Актуальність проблеми. В умовах ситуації, що склалася в Україні постали численні проблеми, що потребують негайного втручання та вирішення у системі права. До них відносять:

- Національна безпека України та охорона. Удосконалення законодавства зв'язаного з національною безпекою, ЗСУ та інших військових формувань, правоохоронних органів. Потрібно удосконалити кібербезпеку.

- Протидіяти інформаційним фейкам (взяти першість у інформаційній війні).

- Захистити права і свободи людей, забезпечити дотримання норм захисту прав і свобод, а також міжнародних нормативно-правових актів.

Страшні реалії українського сьогодення є дійсним жорстоким порушення прав і свобод людини з сторони росії. Реальні події такі придушують конституційні права людини, які є не від'ємними та не мають порушуватися. Права і свободи людини і громадянина мають залишатись пріоритетними для держави, навіть в умовах введення воєнного стану на всій території України, що є зараз складним явищем для нашої держави, і, безумовно, спричиняє труднощі у функціонуванні механізму захисту та охорони конституційних прав і свобод. У разі їх порушень держава має гарантувати їх відновлення та подальший надійний правовий захист. Проте сьогодні Україна позбавлена можливості контролювати окуповані території і, відповідно, забезпечувати норми Конституції України на певній частині території нашої держави.

- Надавати допомогу постраждалим від війни. Запобігати насильству, а також дискримінації.

- Функціонування економіки. Адаптувати податковий закон; стимулювати економічному розвитку; підтримувати малий та середній бізнес.

- Відновлення зруйнованої інфраструктури. Розробити надійний механізм відновлення; забезпечити публічність та прозорість контролю за використанням коштів.

Перспективи розвитку галузей національного права в умовах війни

- Серед перспективних напрямків знаходяться :

- симбіоз українського законодавства з правом Європейського союзу;

- адаптація до європейських стандартів;

- удосконалення антикорупційного законодавства;

- посилення боротьби з корупцією;

- підвищення прозорості, відкритості та підзвітності.

Регулятором міжнародного та внутрішнього права у правовій системі є Конституція України. Стаття 9 Конституції України зазначає, що

чинні Міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною радою України є частиною національного законодавства України. Вдосконалення судової системи:

- забезпечення неупередженості та незалежності суддів;
- підвищення ефективності та доступності правосуддя.

Важливо зазначити, що розвиток права в умовах воєнного стану має ґрунтуватися на конституційних принципах, а саме першість повага до прав і свобод людини, верховенства права, справедливості та законності.

Війна в Україні стала каталізатором для державотворчих та правотворчих процесів. Вирішення актуальних проблем та реалізації перспективних напрямів розвитку у воєнний та післявоєнний період матимуть значний вплив на нашу державу

Література

1. Правова система України в умовах воєнного стану : збірник наукових праць / за заг. Ред. О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Н. В. Міловської, М. М. Хоменка. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 540 с.

2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text>.

МІМА Ірина

Державний університет економіки і технологій, доцент
кафедри права, кандидатка юридичних наук, доцентка

ГІОРГАДЗЕ Ілія

Державний університет економіки і технологій,
фахівець юридичної клініки, магістр права

СПІВВІДНОШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА. СТАТТЯ 438 ККУ ЯК ЄДИНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ

Україна стикається з численними викликами внаслідок збройного конфлікту, що розпочався в 2014 році з анексії Криму та загострився повномасштабним вторгненням Російської Федерації в 2022 році. В цих умовах особливо актуальним стає питання співвідношення національного кримінального права та міжнародного гуманітарного права (МГП), а також проблеми кваліфікації воєнних злочинів.

Міжнародне гуманітарне право складається з міжнародних договорів та звичаєвого права, яке регулює ведення збройних конфліктів і захист осіб, що не беруть участі у бойових діях. Основними документами МГП є Женевські конвенції 1949 року та їхні Додаткові протоколи.

Національне законодавство регламентує основні положення МГП в Кримінальному кодексі України (регулює відповідальність за вчинення воєнних злочинів), а також в Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, затвердженої наказом Міністерства оборони України від 23 березня 2017 року № 164 [1; 2].

Зазначимо, що в національному законодавстві відсутнє пряме визначення поняття «воєнні злочини», натомість є стаття 438 ККУ «Порушення законів та звичаїв війни», в якій є невичерпний перелік таких злочинів. Це у свою чергу впливає на результати тлумачення та застосування означеної статті Кримінального кодексу України. Слушною, з цього приводу, є позиція Н. Антонюк та М. Мазур, стверджуючи, що основними недоліками формулювання цієї статті є: її бланкетний характер, невизначеність форми об'єктивної сторони «інші порушення законів та звичаїв війни», відсутність окремої норми щодо відповідальності командирів, посилання лише на міжнародні договори, неврахування серйозності порушення, заниженість санкцій порівняно з деякими «загальнокримінальними» злочинами (за якими була б кваліфікація у разі, якщо злочин вчинявся не в умовах збройного конфлікту) [3]. Зокрема, бланкетний характер статті 438 ККУ (одночасне відсилання до норм міжнародного гуманітарного, а також міжнародного кримінального права), ускладнює кваліфікацію злочинів, а також винесення вироків, оскільки потребує застосування релевантних норм одразу з обох галузей.

Крім того, застосування статті 438 ККУ ускладнюється й додатковою необхідністю доказування контекстуальних складових елементів складу злочину, що є загальною вимогою кваліфікації воєнних злочинів (вчених під час міжнародного збройного конфлікту зокрема). Так, доказуванню підлягають:

- 1) існування міжнародного збройного конфлікту;
- 2) дії особи, яка вчинила злочин, сталися в контексті міжнародного збройного конфлікту та були пов'язані з ним;
- 3) особа, яка вчинила злочин, усвідомлювала фактичні обставини, що свідчили про існування збройного конфлікту [4; 5]. Враховуючи вищевказані проблеми та недоліки національного законодавства, можна зробити висновок, що для усунення колізій та покращення взаємодії українського законодавства та МГП, необхідно внести зміни в діючі норми кримінального права, деталізуючи та розширюючи склад воєнних злочинів, а також посилення відповідальності за їх вчинення.

Література

1. Кримінальний кодекс України : офіційне видання від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 19 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14> (дата звернення: 20.05.2024).

2. Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України : наказ Міністерства оборони України від 23.03.2017 р. № 164 : станом на 31 трав. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0704-17> (дата звернення: 20.05.2024).

3. Антонюк Н. Мазур М. Інші порушення законів та звичаїв війни (проблеми тлумачення та застосування ст. 438 Кримінального кодексу України). *Право України*. 2023. С. 101-116. №5. DOI:10.33498/loou-2023-05-101. URL: https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravo_2023_5/pravo_2023_5-s7/ (дата звернення: 20.05.2024).

4. Гловюк І., Тетерятник Г. Контекстуальні елементи у провадженнях щодо воєнних злочинів: предмет доказування *sui generis*. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 394-398. URL: http://lsej.org.ua/6_2022/87.pdf (дата звернення: 20.05.2024).

5. Загиней-Заболотенко З., Гладун О. Порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 Кримінального кодексу України): особливості кваліфікації з урахуванням контекстуальних обставин. *Право України*. 2023. № 5. С. 117-132. URL: https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravo_2023_5/pravo_2023_5-s8/ (дата звернення: 20.05.2024).

ПРИХОДЬКО Анна,
експерт Асоціації Реінтеграції Криму,
кандидатка юридичних наук

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ УНІВЕРСАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ ВІДНОСНО МІЖНАРОДНИХ ЗЛОЧИНІВ АГРЕСОРА

Сьогодні виклики юридичного реагування на міжнародні злочини підконтрольних російському агресору осіб загострили питання застосування механізмів універсальної юрисдикції у глобальному правовому вимірі та стосовно вітчизняної правовій системі та аспектів порівняльного правознавства.

Довгий період після виникнення феномену універсальної юрисдикції дослідження міжнародного та порівняльно-правового виміру цієї концепції згадувалися лише окремими авторами [1].

Доктринальне визначення універсальної юрисдикції, яке запропонувала в 2001 році «Amnesty International», визначається як здатність суду будь-якої держави судити осіб за злочини, вчинені за межами її території, які не пов'язані з державою громадянством підозрюваного чи потерпілих або шкодою власним національним інтересам держави [2].

Первинні експертні документи у цій сфері, а саме Принстонські принципи універсальної юрисдикції, надані Канадою та Нідерландами до Секретаріату ООН в 2001 році [3], стали лише поштовхом для відповідної експертної діяльності ООН.

Власне пункт під назвою «Обсяг і застосування принципу універсальної юрисдикції» було уперше включено в 2005 році до порядку денного 64 сесії Генасамблеї ООН, ця тематика стала щорічною та привела до серії резолюцій Генасамблеї, а саме 64/117, 65/33, 66/103, 67/98, 68/117, 69/124, 70/119, 71/149, 72/120, 73/208, 74/192, 75/142, 76/118 й 77/111 тощо.

В 2021 році Генасамблея створила робочу групу Шостого комітету для продовження обговорення обсягу та застосування універсальної юрисдикції та запропонувала їй розглянути питання щодо «ролі і мети універсальної юрисдикції» [4].

Прокуратура кількох країн Європи розпочала щодо подій російської агресії «структурні розслідування», які з самого початку не були спрямовані проти конкретних осіб чи інцидентів, та скоріше вони були «призначені для збору доказів щодо злочинів, скоєних під час збройного конфлікту, щоб дати слідчим змогу активно будувати справи на користь майбутніх кримінальних проваджень» [5].

Як приклад варто навести заяву уряду Швеції, оголошену в березні 2023 року про те що «в рамках універсальної юрисдикції» з березня 2022 року прокуратура Швеції проводить «структурне попереднє розслідування» серйозних військових злочинів в Україні [6].

Як писав восени 2022 року Марк Керстен, «за останні кілька років універсальна юрисдикція пережила своєрідне відродження, особливо в Європі, де кілька держав, зокрема Франція, Швеція, Нідерланди та Німеччина, притягнули до відповідальності ймовірних винних у звірствах, скоєних під час громадянської війни в Сирії», в ситуації, коли на відміну від України, «універсальна юрисдикція є єдиним реалістичним шляхом для сирійських жертв і тих, хто пережив міжнародні злочини, коли-небудь побачити правосуддя» [7].

У цьому форматі вказане на специфіку європейських країн, які не мали до 2022 року досвіду особливостей розслідування міжнародних злочинів, але вжили судових заходів у відповідь на звірства, скоєні в Україні, насамперед через масовий вплив українських шукачів притулку. Вказується, що прокурори Польщі, Румунії, Словаччини та Латвії, зокрема, почали збирати свідчення, щоб зберегти ключові докази для майбутніх справ. [5].

У медіа є відомості про вирішення застосувати підхід універсальної юрисдикції щодо обставин російської агресії в Україні, який висловили правоохоронні та судові органи Естонії, Іспанії, Латвії, Литви, Німеччини, Польщі, Румунії, Словаччини, Швеції, Франції тощо. Але

станом на січень 2024 року у відкритих джерелах практично немає відомостей навіть про примірні результати відповідних розслідувань.

Але основні виклики окреслити вже можливо; вони включають у себе вагомий ризик дублювання фабул проваджень, що стане особливо гострим питанням у випадку пред'явлення обвинувачення конкретним особам, та передбачають максимально гострий виклик стосовно реалізації процесуальних прав потерпілих, оскільки він охоплюється й зобов'язаннями перед Європейською конвенцією про права людини, які виникають у державі після порушення справи відповідно до механізму універсальної юрисдикції.

Таким чином відповідна процесуальна практика європейських країн стає вагомим знаряддям як розвитку феномену універсальної юрисдикції на глобальному рівні, так й забезпечення справедливості у покаранні російських злочинців. Основні виклики у цій сфері полягають у потребі підвищення ефективності міждержавної співпраці та сприянні невідворотності покарання відповідно до конвенційний обов'язків цивілізованих країн світу.

Мають бути вжиті додаткові наднаціональні механізми стосовно усунення ризиків дублювання справ; контрозвідувального захисту суду та учасників процесу від посягань агресора; додаткових гарантій жертвам які отримали процесуальний статус; обміну доказовою базою та сприянням у проведенні експертиз.

Література

1. Бабін Б., Плешко Е. Універсальна юрисдикція у кримінальному праві в умовах гібридної війни: Російська пропаганда та міжнародні стандарти. *Вісник прокуратури*. 2015. № 8. С. 9-27.
2. Universal Jurisdiction. A preliminary survey of legislation around the world. Amnesty International. 2011. URL: <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/6/ior530042011en.pdf> (дата звернення: 05.05.2024).
3. Princeton Principles on Universal Jurisdiction (A/56/677 on 4 December, 2001) UN. URL: <http://www.un.org/documents/ga/docs/56/a56677.pdf> (дата звернення: 05.05.2024).
4. The scope and application of the principle of universal jurisdiction. Resolution 78/113 by General Assembly, 7.12.2023. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4030829> (дата звернення: 05.05.2024).
5. Conflict in Ukraine and Accountability for Economic Actors: Universal Jurisdiction Increasingly Instrumental in the Fight Against Impunity. TRIAL Int. URL : <https://redress.org/publication/universal-jurisdiction-annual-review-2023/> (дата звернення: 05.05.2024).
6. How Sweden is working to hold Russia accountable for crimes in Ukraine, 30 March 2023. URL : <https://www.government.se/government->

policy/swedens-support-to-ukraine/how-sweden-is-working-to-hold-russia-accountable-for-crimes-in-ukraine/ (дата звернення: 05.05.2024).

7. Kersten Mark. Universal Jurisdiction in Ukraine: States should commit to using their own courts to address Russian atrocities. October 17, 2022. Justice in Conflict. URL : <https://justiceinconflict.org/2022/10/17/universal-jurisdiction-in-ukraine-states-should-commit-to-using-their-own-courts-to-address-russian-atrocities/> (дата звернення: 05.05.2024).

СВІТЛИЧНИЙ Олег

Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова Національної академії наук України», аспірант

ВИЗНАЧЕННЯ ВИДІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ЛІЦЕНЗУВАННЮ

Різними дослідниками неодноразово вказувалося на пріоритет трактування ліцензування як засобу регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання. Зрозуміло, що такий вплив має здійснюватися на діяльність не усіх суб'єктів господарювання і мати на меті досягнення певних вагомих і потрібних державі результатів. Держава сама визначає які види господарської діяльності підлягають ліцензуванню. А виходячи із цього перевіркам з боку органів ліцензування на відповідність ліцензійним умовам підпадають суб'єкти господарювання, які мають намір здійснювати або здійснюють певні ліцензовані види господарської діяльності.

Раніше законодавство про ліцензування не встановлювало і не називало критеріїв чи пріоритетів віднесення того чи іншого виду господарської діяльності до ліцензованих. Зараз у статті 1 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» визначення поняття «ліцензування» надається як засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, спрямований на забезпечення безпеки та захисту економічних і соціальних інтересів держави, суспільства, прав та законних інтересів, життя і здоров'я людини, екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища [1]. А отже Закон прямо вказує на завдання ліцензування забезпечити безпеку та захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства, прав та законних інтересів, життя і здоров'я людини, екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища [1]. Тобто тепер із Закону про ліцензування стає зрозумілим те, на що багаторазово раніше вказували українські вчені і практики – головними критеріями віднесення того чи іншого виду господарської діяльності до ліцензованого є його висока

рентабельність та високий ступінь соціальної, економічної, екологічної тощо значущості або і високий ступінь небезпеки для життя, здоров'я людини, тварин, рослин, навколишнього природного середовища.

Також декілька інших видів господарської діяльності, названих у статті 2 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», ліцензуються на основі окремих спеціальних законів. Наприклад, діяльність у сфері медіа регулюється окремим Законом України «Про медіа» від 13 грудня 2022 року [2]. На важливість діяльності у сфері медіа, її вплив на життя держави і суспільства, а отже, велику соціальну значущість діяльності у сфері медіа, що стали причиною її ліцензування, раніше нами вказувалося [3]. Держава повинна забезпечити доступ до сфери медіа лише тих суб'єктів господарювання, які будуть подавати об'єктивну інформацію і не поширювати інформацію, що пропagaє різноманітні шкідливі ідеології і наративи.

Загальний перелік видів господарської діяльності, які підлягають ліцензуванню за правилами спеціальних законів України або Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», наведено у статті 7 названого Закону [1]. Не будемо цитувати усі пункти цієї статті. Звернемо увагу лише на окремі моменти. У пункті 6 частини першої цієї статті визначено, що освітня діяльність ліцензується з урахуванням особливостей, визначених спеціальними законами у сфері освіти [1]. Сфера освіти є вкрай важливою для держави. Так, надання неякісних освітніх послуг може спричинити важкі наслідки у будь-якій галузі економіки та сфері громадського життя. Дослідники відносин у сфері освіти вказують, що великі потужні університети із розвинутою матеріальною базою, науковими здобутками професорів та практичними здобутками й успіхами випускників спроможні надавати якісні освітні послуги, здійснювати прогресивні дослідження і розвивати світову науку та освіту. І саме для того, щоб відрізнити дійсно якісні університети, академії та інститути від тих закладів освіти, які лише мають такі назви, було крім державної реєстрації запроваджено процедуру ліцензування [4, с. 168]. Пунктом 24 частини першої статті 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» передбачено обов'язкове ліцензування перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів внутрішнім водним, морським, автомобільним, залізничним та повітряним транспортом, міжнародні перевезення пасажирів та вантажів автомобільним транспортом [1]. Види господарської діяльності із перевезень вантажів і пасажирів різними видами транспорту звичай є прибутковими із рівнем рентабельності вищим, ніж у більшості інших галузей економіки. І одночасно самі транспортні засоби є джерелами підвищеної небезпеки. Наприклад, найбезпечнішим є авіаційний або повітряний транспорт, аварії на якому трапляються рідше за аварії за участі

інших видів транспорту. Проте у більшості випадків у таких аваріях не виживають ані пасажирів, ані члени екіпажу. Українські вчені ліцензування господарської діяльності з надання послуг із перевезень пасажирів та/або вантажу повітряним транспортом визначають невід'ємною складовою частиною державного контролю у сфері повітряного транспорту і важливим інструментом реалізації державної політики у сфері повітряного транспорту вважають «формування та посилення функцій управління авіатранспортним комплексом у сферах забезпечення безпеки, ліцензування та сертифікації, розробки регіональних програм та пропозицій для державних програм розвитку галузі, контролю за їх реалізацією» [5, с. 34; 6, с. 57].

Не меншу рентабельність, соціальну значущість та/або загрозу екології, небезпеку життю чи здоров'ю людини, тварин тощо мають і інші ліцензовані види господарської діяльності. Через це вони включені у перелік ліцензованих видів господарської діяльності, наведений у частині першій статті 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності». До цього слід додати, що перелік ліцензованих видів господарської діяльності не є статичним. Одні види господарської діяльності можуть назавжди чи на певний час заборонятися, відповідно і необхідність у їх ліцензуванні відпадає. Інші види господарської діяльності виникають або легітимізуються, у зв'язку із чим виникає потреба у їх державному регулюванні за допомогою певних способів регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання, серед яких не останнім є ліцензування. Так, за аналогією із наявними ліцензованими видами господарської діяльності пропонується легітимізувати нові види господарської діяльності та поширити на них процедуру ліцензування. Зараз є прийнятим ВР України законопроект «Про віртуальні активи» від 17 лютого 2022 року, який навіть було опубліковано у Відомостях Верховної Ради України, проте який так і не набув чинності [7], який має після набрання чинності легітимізувати відносини, пов'язані із обігом криптовалюти. У такому випадку операції із «майнінгу» або видобутку одиниць криптовалюти на професійній основі відповідатимуть усім п'яти ознакам економічної сутності як суб'єкта господарювання – організаційній єдності, майновій відокремленості, легітимності існування в якості суб'єкта господарювання (після набуття чинності Законом України «Про віртуальні активи»), наявності господарських прав та обов'язків, відповідальності за результати господарювання [8, с. 170-172]. Після легітимізації відносин на ринку криптовалюти дослідниками пропонується запровадження ліцензування діяльності «майнерів», оподаткування доходів від неї, нормативного визначення заходів відповідальності до порушників і забезпечення повноцінного державного регулювання і стимулювання такої діяльності [8, с. 173]. Можемо приєднатися до такої

пропозиції і погодитися, що вона викликана високою рентабельністю, а також значною суспільною небезпекою. Друга причина пов'язана із фізичними факторами – значним використанням електроенергії і, відповідно, пожежонебезпекою; та фінансовими факторами – загрозою класичній національній грошовій одиниці держави – гривні. Раніше українські дослідники вказували на високу рентабельність «майнінгу» (в середньому строк окупності обладнання (найдешевше і з відносно невисокими потужностями в мережі Інтернет оцінюється в середньому у 10 тис. дол. США) становить від 6 до 12 міс.), велику суспільну небезпечність (зокрема високий ризик виникнення пожеж; також до кінця невідомо, як на людину, тварин та навколишнє природне середовище впливає скупченість різноманітного електромагнітного і комп'ютерного обладнання), а також наявність спеціальних знань та вмінь виконавців (без належного контролю вони можуть завдати шкоди комп'ютерним мережам та іншим користувачам мережі Інтернет), цей вид діяльності має бути ліцензованим і знайти місце у статті 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [9, с. 56]. У розвиток цих пропозицій від себе треба запропонувати застосовувати ліцензування «майнінгу» криптовалюти на основі Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14 грудня 2021 року і визначити за пунктом 47 статті 1 цього Закону України регулятором НБУ або НКЦПФР згідно з розподілом повноважень, визначеним цим Законом [10].

Література

3. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 року № 222-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 23. Ст. 158.

Про медіа: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2849-IX. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення: 05.05.2024).

Світличний О.С. Ліцензування діяльності у сфері медіа як фактор сприяння підвищенню рівня правових основ цифрової та інформаційної безпеки. *Начерк науково-практичної конференції присвячений пам'яті українського зв'язківця Тітко Валентина Михайловича «Сучасні системи зв'язку як напрям міжнародно-правової, зовнішньополітичної, теле-, радіо, мережевої комунікації»*: збірник тез доповідей. Київ: ГО «УКРО», 2023. С. 34–35. URL: <https://ukro-ngo.org/upload/nacher-titko-2023/svitlichnyi-oleg-sergiyovich.pdf> (дата звернення: 05.05.2024).

4. Дерев'янко Б.В. Ліцензування як засіб регулюючого впливу держави на діяльність навчальних закладів. *Форум права*. 2011. № 4. С. 167–178.

5. Поліщук І.В., Кононенко Д.В. Правові засади реалізації державної політики у сфері повітряного транспорту. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2023. № 2 (67). С. 30–36.
6. Крихтіна Ю.О. Державна політика розвитку транспортної галузі України: теорія, методологія, практика: монографія. Харків: Діса Плюс, 2022. 336 с.
7. Про віртуальні активи: Закон України від 17 лютого 2022 року № 2074-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 15. Ст. 51.
8. Деревянко Б.В. Про порівняння господарської діяльності з видобутком криптовалюти («майнінгом») та здійсненням операцій із нею. *Право України*. 2018. № 5. С. 164–175.
9. Деревянко Б.В., Туркот О.А. Про визнання видобутку («майнінгу») криптовалюти видом господарської діяльності. *Економіка та право*. 2018. № 1(49). С. 52–59.
10. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14 грудня 2021 року № 1953-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 3-4. Ст. 10.

ТАРАНОВСЬКА Альона

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, викладачка кафедри соціально-
гуманітарних та загальноправових дисциплін
факультету № 1

ЦИВІЛІЗАЦІЙНА ПАРАДИГМА КОНЦЕПЦІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ

Зміни у суспільно-політичному житті держави у різний період цивілізаційного розвитку людства формували якісно нові шляхи та підходи до усвідомлення ролі окремої людини у соціумі, цінності її життя і здоров'я, результатів інтелектуальної та соціальної діяльності.

Достеменно відомо, що родове визначення людини як суспільної істоти, що мислить, бере свій початок з філософії Аристотеля. Думка та тіло – ключові позиції античної філософії, де перше наближує до богів, друге – до світу тварин. Ідея, що в людині відображається божественна природа, є спільною як для філософії стародавніх греків, так і світових релігій.

Кожне суспільство має різні уявлення про свободу, справедливість, гідність, рівність, де джерелом формування цих поглядів слугують не лише правові норми, політичні інститути, але й менталітет

народу, соціальний устрій та релігійне вчення, що сповідує більшість населення певної держави.

За твердженням Л. Новак-Каляєвої, концепція прав людини формувалась упродовж століть з уявлень людей про суспільну рівність, справедливість та особисту гідність. Практично всі відомі філософсько-етичні та релігійні вчення інтерпретували ці ідеї відповідно до вимог свого часу й умов суспільного порядку, проте усвідомлення неоднозначності, варіативності, контраверсійності цих інтерпретацій формувалося протягом тривалого часу наполегливої полеміки мислителів у різних галузях знань й продовжується дотепер, набуваючи особливої актуальності залежно від об'єктивної дійсності.

Концепт прав та свобод людини, у європейському варіанті сприйняття, зароджувався з часів теоретико-прикладного осмислення дуалізму права, поділу його на публічне та приватне, що обумовило розвиток інституту приватної власності.

Загальновідомими фундаторами цих процесів вважаються давньоримські юристи, такі як Папініан, Гай, Ульпіан, Модестін, Цицерон, які, хоча й працювали під помітним впливом ідей давньогрецьких мислителів, проте здійснили не менш вагомий внесок в західну правову доктрину.

Зокрема, всебічне обґрунтування та роз'яснення поділу права на *ius* та *lex*, *ius publicum* та *ius privatum*, в сучасній теорії юриспруденції досі слугує аксіомою, належить Ульпіану. Поняття справедливості, наприклад, Цицерон у своїх працях тлумачив як не завдавати шкоди іншим та не порушувати власність іншого. Чи можливо це вважати первістком ідей щодо прав та свобод людини, що розвивались відповідно до цивілізаційного рівня суспільства? Взагалі, об'єднання ідей приватної власності та прав щодо неї є визначальною сутністю римського права, що, перш за все, було створено з метою захисту інтересів приватних власників, агентів вільного ринку, котрі перебували під егідою держави.

Подальше формування економічного та соціального статусу особистості та спільноти відбувалось під впливом християнських канонів, протистояння між інтересами особистості й всепоглинаючих прав держави, індивідуальної свідомості та тягінням до ліберальних цінностей.

Сучасна концепція прав та свобод людини виникла у колі європейської політичної еліти на початку процесу поділу Європи на нації-держави і дотепер є предметом постійної уваги та вдосконалення. У цьому зв'язку концепція прав та свобод людини становить власне сутність суспільного обговорення у найвищих інституціях сучасного суспільства. Релігійні війни не об'єднали держави за релігійним принципом, навпаки, сприяли створенню держав згідно з принципом територіальної переваги їх лідерів. Кожний правитель території стверджував власну релігію, що

згодом слугувало основою для побудови вертикалі державної влади. Саме так виник принцип національного суверенітету, котрий, як результат релігійних війн та Вестфальського договору 1648 року, мав забезпечити ідею міжнародного миру. Доктрина національного суверенітету сприяла розумінню того, яким чином держава має себе поводити з людьми, які мешкають на її території, та як розглядати людину через призму національних та міжнародних подій. Слід зауважити, що міжнародні права людини, у наближеному до теперішнього варіанті, були лише незначною частиною міжнародних відносин у період з 1648 року до XX століття. У межах категорії «національного суверенітету», як ідеї, розробленої європейцями з метою забезпечення миру та порядку на європейському континенті, змістовне наповнення «прав людини» тлумачилось як внутрішня справа держав-націй. Тільки після застосування концепції прав та свобод людини як внутрішньодержавного механізму, виявилася можливою його вбудова у практику міжнародних відносин. Нагадаємо, що такий стан речей панував майже до II половини XX століття.

Не зважаючи на прийняття Загальної декларації прав людини у 1948 році та подальшої низки міжнародних нормативно-правових актів, й дотепер відбуваються постійні процеси теоретико-методологічного переосмислення правової категорії «права і свободи людини», а також кодифікації прав та свобод людини як на міжнародному, так і на національному рівнях. Концепція прав та свобод людини перетворилась на міжнародну парадигму та розпочала шлях дієвого інструменту міжнародної політики. Проте, наполегливо варто зосередити увагу на тому, що ідеї прав та свобод людини не виникли виключно у другій половині XX століття, вони мають глибинне коріння.

У науковій літературі представники західної доктрини права досить часто зазначають, що концепт прав та свобод людини зароджувався у межах природного права в епоху античності та Стародавнього Риму, хоча поняття «права людини» тоді ще не вживалось. Однак такі давньогрецькі мислителі, як Каллікл, Лікоффон, Антифон, Демосфен, стверджували, що всі люди рівні від народження. Зазначені думки розвинули Дж. Локк, Т. Гоббс, Ш. Л. Монтеск'є, Ж. Ж. Руссо, які надалі частково було втілено під час буржуазних революцій у XVII-XVIII ст. Згодом після Другої світової війни утворилась нова архітектура світової безпеки, до якої долучились й санкціоновані права та свободи людини на міжнародно-правовому рівні.

На сьогодні трансформаційні зміни, які відбуваються у суспільно-політичних відносинах на міжнародній арені, знову загострили питання захисту прав та свобод людини, у першу чергу в державах та суспільствах, де функціонують релігійно-правові системи, що змушує науковців розглядати проблематику визнання прав людини під іншим кутом.

Література

1. Новак-Каляєва Л. Джерела формування концепції прав людини в процесах європейського державотворення. *Науковий вісник «Демократичне врядування»*. 2012. Вип. 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2012_9_5 (дата звернення: 07.05.2024).
2. Кучинська О. П., Іванов М. С. Загальнотеоретичне та праксеологічне розуміння прав людини. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С. 142-148.
3. Максимов С. Права людини: універсальність і культурна різноманітність *Право України*. 2010. № 2. С. 36-43.

ТИЦЬКА Яна

Міжнародний гуманітарний університет, доцентка
кафедри державно-правових дисциплін факультету
права та економіки, кандидатка юридичних наук

РЕГЛАМЕНТАЦІЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УНІВЕРСАЛЬНИХ УГОДАХ ЩОДО ОБМЕЖЕННЯ ОЗБРОЄНЬ

Окремим виміром універсальних угод стосовно наукової діяльності слід вважати договори щодо обмеження видів озброєнь; ці акти не лише накладають обмеження на відповідну наукову діяльність стосовно заборонених видів зброї, але й формують приписи щодо дозволених форм наукового пошуку, та надають відповідну компетенцію конвенційним організаціям, покликаним забезпечувати контроль над відповідними заборонами. Дослідження таких документів набуває особливої актуальності за умов злочинного застосування агресором проти України хімічної зброї, російського ядерного шантажу та злочинних досліджень окупантами у сфері бактеріологічної зброї в окупованому Криму [1].

Як приклад варто навести Конвенцію про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї та про їх знищення від 10 квітня 1972 р., яка, крім загальної заборони «ніколи, за жодних обставин не розробляти» відповідну зброю, у статті 10 встановлює право та обов'язок держав «сприяти можливо повному обміну обладнанням, матеріалами, науковою та технічною інформацією про використання бактеріологічних (біологічних) засобів і токсинів у мирних цілях». Ця стаття Конвенції 1972 р. додає, що держави-учасниці конвенції, також «мають співпрацювати у сприятті, в індивідуальному порядку або спільно з іншими державами або міжнародними організаціями, подальшій розробці та застосуванні наукових відкриттів у галузі бактеріології (біології) для запобігання хворобам або для інших мирних цілей» [2].

Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення та застосування хімічної зброї та її знищення від 13 січня 1993 р. також містить вимогу «ніколи, за жодних обставин не розробляти» відповідну зброю та констатує у преамбулі, що «досягнення в галузі хімії повинні використовуватися виключно на благо людства» [3]. При цьому Конвенція 1993 р. засновує Організацію із заборони хімічної зброї й встановлює, що «під час проведення своєї діяльності з перевірки Організація розглядає заходи щодо використання науково-технічних досягнень».

Для сприяння цьому Конвенція 1993 р. уповноважує Конференцію цієї Організації «розглядати науково-технічні досягнення, які могли б позначитися на дії цієї Конвенції», та «у зв'язку з цим доручає Генеральному директору заснувати Науково-консультативну раду, щоб дати їй можливість у порядку виконання своїх функцій надавати Конференції, Виконавчій раді або державам-учасникам спеціалізовані консультації у тих галузях науки та техніки, які мають відношення до цієї Конвенції».

Конвенція окремо приписує, щоб «до складу Науково-консультативної ради входили незалежні експерти, які призначаються відповідно до кола ведення, прийнятого Конференцією»; для цього договором встановлене, що Генеральний директор Організації «у консультації з державами-учасниками призначає членів Науково-консультативної ради, які виступають у своїй особистій якості», та «виходячи з їхньої компетентності в конкретних наукових галузях, що стосуються здійснення» Конвенції 1993 року. Крім того, відповідно до цього договору, Генеральний директор Організації може також «засновувати тимчасові робочі групи наукових експертів для подання рекомендацій щодо конкретних питань», та у зв'язку з цим «держави-учасниці можуть надавати Генеральному директору списки експертів».

Конвенція 1993 р. у статті 10 вказує, що «кожна держава-учасниця зобов'язується полегшувати якомога ширший обмін обладнанням, матеріалами та науково-технічною інформацією про засоби захисту від хімічної зброї та має право брати участь у такому обміні». У ст. 11 цього договору додатково приписується потреба «уникнути створення перешкод для економічного або технічного розвитку держав-учасниць та для міжнародного співробітництва в галузі хімічної діяльності з метою, що не забороняється за цією Конвенцією, включаючи міжнародний обмін науково-технічною інформацією».

Для цього Конвенція 1993 р. приписує державам «сприяти якомога повному обміну хімікатами, обладнанням та науково-технічною інформацією у зв'язку з розвитком та застосуванням хімії з метою, що не забороняється за цією Конвенцією», та не обмежувати «розвиток та поширення науково-технічних знань у галузі хімії у промислових,

сільськогосподарських, дослідницьких, медичних, фармацевтичних чи інших мирних цілях» [3].

Дещо релевантні механізми містить й Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань від 10 вересня 1996 року. Втім у цьому документі сам термін «наука» практично не застосовується; крім того, досі не сформована й Організація цього Договору [4]. Саме формування цієї Організації мало б надати повноцінний старт Міжнародній системі моніторингу та Міжнародного центру даних, їх координації та експлуатації, що зумовило би додаткову регламентацію відповідної діяльності, яка за своєю природою є безперечно науковою.

Відповідно до Договору 1996 року, така Міжнародна система моніторингу має «включати об'єкти для сейсмологічного моніторингу, радіонуклідного моніторингу, включаючи сертифіковані лабораторії, для гідроакустичного моніторингу, інфразвукового моніторингу та відповідні засоби зв'язку», й таким чином ця система мала безперечно стати саме науково-дослідницькою за завданнями та формами їх реалізації, насамперед національними об'єктами з моніторингу.

При цьому у додатку до Договору 1996 року вкрай ретельно регламентується питання дослідження проб та формат, у якому «призначені лабораторії проводять хімічний та фізичний аналіз проб», та встановлюються повноваження Генерального директора майбутньої Організації щодо «сертифікації лабораторій, призначених для різних видів аналізу» та «нагляду за стандартизацією обладнання та процедур у цих призначених лабораторіях, а також мобільного аналітичного обладнання та процедур».

Крім того, варто констатувати, що у іншому додатку до цього Договору 1996 року, а саме щодо Підготовчої комісії Організації, згадується Технічний експеримент Групи наукових експертів, який фактично передусє майбутньої Міжнародної системи моніторингу [4].

Таким чином окремим виміром універсальних угод стосовно наукової діяльності слід вважати договори щодо обмеження видів озброєнь; відповідні акти не лише накладають обмеження на відповідну наукову діяльність стосовно заборонених видів зброї, але й формують приписи щодо дозволених форм наукового пошуку, та надають відповідну компетенцію конвенційним організаціям, покликаним забезпечувати контроль над відповідними заборонами.

Відповідні приписи містить Конвенція про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї та про їх знищення 1972 року, Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення та застосування хімічної зброї та її знищення 1993 року та Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань від 10 вересня 1996 року. Найбільш системною імплементація

вимог щодо наукового пошуку спостерігається у Конвенції 1993 року, що не тільки засновує Організацію із заборони хімічної зброї, але й утворює у її складі Науково-консультативну раду, та передбачає роботу тимчасових робочих груп наукових експертів.

Конкретні заходи протидії провокаціям агресора у цій сфері, зокрема на міжнародних майданчиках, стають завданням навчальних та наукових закладів України, зокрема в рамках механізмів академічного та науково-дослідного співробітництва.

Література

1. Babin B., Chvaliuk A., Plotnikov O. Epidemiologic Activities in the Modern Crimea: Humanitarian Challenges and Possible Solutions. *Wiadomości Lekarskie*. 2021. LXXIV. 11 (II). 2940-2945.

2. Convention on the Prohibition of the Development, Production and Stockpiling of Bacteriological (Biological) and Toxin Weapons and on their Destruction. 10 April 1972. UN. URL: <https://legal.un.org/avl/ha/cpdpsbttwd/cpdpsbttwd.html> (дата звернення: 07.05.2024).

3. Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on their Destruction. 13 January 1993. UN. URL: https://www.opcw.org/sites/default/files/documents/CWC/CWC_en.pdf (дата звернення: 07.05.2024).

4. Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty. 10 September 1996. UN. URL: https://www.ctbto.org/sites/default/files/2023-10/2022_treaty_booklet_E.pdf (дата звернення: 07.05.2024).

ФРОЛОВ Михайло

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, доцент кафедри цивільного права та процесу, кандидат юридичних наук, доцент

МОЛИТВА Кристина

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА УКРАЇНСЬКЕ ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО

Переорієнтування України на загальновизнані мирові цінності та європейські стандарти є одним із ключових аспектів стратегії держави з підтвердження її пристрасності до демократії та правової державності. В

цьому контексті, ратифікація в 1997 році протоколів до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод стала не лише формальним кроком, але й вираженням впевненості в важливості забезпечення прав людини. Прийняття закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» № 3477-IV від 23.02.2006 року було кроком вперед у забезпеченні внутрішньої стабільності та правової консолідації [1]. Цей закон не лише регулює відносини, пов'язані з виконанням рішень Європейського суду з прав людини у справах проти України, але й спрямований на усунення причин можливих порушень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та її протоколів. Зазначений закон також передбачає впровадження європейських стандартів прав людини в українське судочинство та цивільну практику, що є важливим кроком на шляху до забезпечення доступності та справедливості правосуддя в Україні.

Цивільний кодекс України (далі – ЦК), який «народився» в результаті інтенсивних кодифікаційних досліджень, що тривали майже десять років, визнаний вагомим досягненням української цивілістичної думки. Він став істинним фундаментом у будівництві приватного права. Особливу увагу приділено і міжнародним аспектам. В статті 10 ЦК України зазначено, що діючий міжнародний договір, який регулює цивільні відносини та на який Верховною Радою України надано згоду на обов'язковість, є неодмінною складовою національного цивільного законодавства України [2]. У випадку можливої колізії міжнародних принципів, стандартів та міжнародно-правових угод з нормами національного законодавства, законодавець у другому пункті статті 10 ЦК України установив пріоритет правил відповідного міжнародного договору України перед актами цивільного законодавства [2]. Таким чином, відображено не лише внутрішнє цивільне законодавство, але й засвідчено зв'язок зі світовими нормативними актами, відповідно до міжнародних стандартів та зобов'язань.

Вплив прецедентної практики Європейського Суду з прав людини на цивільне судочинство виявляється у широкому спектрі процесуальних аспектів. Рішення, які приймає ЄСПЛ, враховуються не лише при тлумаченні основних принципів цивільного процесу, а й під час визначення гарантій права на справедливий суд, закріпленого в статті 6 Європейської конвенції з прав людини. Право на справедливий суд охоплює не лише базові принципи цивільного судочинства, такі як незалежність суддів чи пропорційність, а й інші ключові аспекти, які включають доступ до суду будь-якої інстанції, баланс між приватними та публічними інтересами, обґрунтованість судових рішень, справедливість судового процесу, та рівноправність доступу до правових засобів.

Сутність прецедентної практики полягає в тому, що в процесі розгляду різних процесуальних ситуацій, їх можна адаптувати шляхом динамічного тлумачення загальних положень Конвенції, яка була ухвалена понад 70 років тому. Цей підхід необхідний, оскільки оригінальний текст Конвенції не може вичерпно відповісти на всі сучасні виклики та ситуації. Таким чином, значення прецедентної діяльності ЄСПЛ зростає, оскільки його рішення адаптують текст Конвенції до сучасного контексту та потреб. Однак, слід зауважити, що прецеденти формуються в межах розвитку самої Конвенції, оскільки ЄСПЛ має юрисдикцію лише щодо тлумачення та застосування конкретних положень Конвенції та її Протоколів.

Аналіз національної судової практики показує, що використання положень Конвенції не обмежується прямим посиленням на її статті, але нерідко ґрунтується на раніше прийнятих рішеннях Європейського суду з прав людини або на загальноновизнаних принципах, таких як «розумні строки». Обидва ці підходи, однак, не забезпечують повного врахування регуляторного значення рішень ЄСПЛ. Це стосується судового прецеденту, якого механізм застосування в українському праві відсутній.

Отже, на сьогоднішній день, важливим є не лише визначення місця рішень Європейського суду з прав людини в системі джерел цивільного права України, але й розробка ефективних механізмів їх застосування у вирішенні цивільно-правових спорів. На жаль, сучасна практика свідчить про ігнорування принципів, визначених у окремих судових рішеннях, що стосуються України.

Література

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV : станом на 2 груд. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 09.05.2024).
2. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 09.05.2024).
3. Іваницький А. Значення практики Європейського суду з прав людини для вдосконалення національного цивільного законодавства України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 6. С. 24–28.
4. Рогач О., Феннич В. Вплив прецедентної практики Європейського суду з прав людини на цивільне судочинство України. *Науковий вісник УжНУ. Серія Право*. 2022. Т. 1, № 72. С. 166–170.

ЮНАЦЬКИЙ Мар'ян
Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, доцент кафедри цивільного та
господарського права факультету № 2,
кандидат економічних наук, доцент
МІРОШНИКОВ Єгор
Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, здобувач вищої освіти факультету № 1

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАНОВИЩА НЕПОВНОЛІТНІХ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Під час розгляду справи по суті в порядку цивільного судочинства виникають випадки, коли процесуальні дії вимагають участі неповнолітньої особи. Вкрай важливо, щоб держава забезпечила надійний механізм проведення судових засідань, при якому належним чином враховуються інтереси дитини та не допускається будь-яке порушення її прав. Враховуючи активне прагнення України до європейської інтеграції та визнання нею положень міжнародного права, дотримання Конвенції про права дитини [1] є обов'язковим для забезпечення прав і добробуту неповнолітніх під час цивільного судочинства в країні. Стаття 3 цієї Конвенції наказує приділяти першорядне значення захисту інтересів дітей у всіх діях, пов'язаних з ними, незалежно від того, здійснюються ці дії державними чи приватними організаціями, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими установами.

Проаналізувавши національне цивільне процесуальне законодавство, можна дійти до висновків, що неповнолітні особи у цивільному судочинстві наділяються всіма правами та обов'язками як і суб'єкти, що досягли повноліття. Про це може свідчити стаття 45 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), яка регламентує набуття дитиною під час розгляду справи не тільки загальних прав та обов'язків, визначених статтею 43 цього Кодексу, але й спеціальних [2].

Зокрема, процесуальну правоздатність неповнолітньої особи підтверджують приписи статті 46 ЦПК України у своїй дефініції.

Чинний ЦПК України не визначає процесуальний статус дитини, тому характерну особливість процесуального статусу неповнолітніх у цивільному судочинстві можна визначити через обсяг їх цивільної правосуб'єктності. Термін «правосуб'єктність» охоплює здатність мати та

самостійно здійснювати права і обов'язки при наявності дієздатності або здатності до їхнього здійснення через інших осіб при відсутності дієздатності [3; 4].

Таким чином, дитина може реалізовувати свої права у визначених ЦПК України випадках через законних представників. При обставинах, коли неповнолітній у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років не поділяє думку законного представника (наприклад, опікуна або усиновлювача), він може висловити заперечення. У такому разі представник вже не буде представляти інтереси неповнолітнього, а виступатиме третьою заінтересованою особою у розгляді справи, яка заявляє самостійні вимоги на боці позивача або відповідача.

Слід також звернути увагу на вимогу справедливого розподілу судових витрат між учасниками цивільного процесу, передбачену статтею 141 ЦПК України [5].

У сучасному суспільстві загально визнано, що неповнолітні, як правило, певною мірою фінансово залежать від своїх батьків або опікунів. У разі порушення інтересів дитини сплату судового збору покладаються на батьків. Однак варто зазначити, що між неповнолітньою особою та одним із її батьків можуть виникнути судові суперечки, які в таких ситуаціях ставлять питання щодо сторони, відповідальної за покриття судових витрат. Хоча в національному законодавстві конкретно не йдеться про переваги щодо сплати судового збору неповнолітніми, можна посилатися на положення цивільного процесуального законодавства. Ці положення дозволяють суду враховувати фінансові обставини сторін, потенційно відстрочуючи, зменшуючи або звільняючи одну сторону від сплати судових витрат (як зазначено в ч. 1 ст. 136 ЦПК України).

Правовий статус неповнолітніх у цивільних процесуальних справах має бути окреслений з урахуванням нюансів їх участі в такому провадженні, у тому числі психологічного та фізичного розвитку. При комплексному розгляді норм, встановлених різними законодавчими актами в Україні, виявляється, що дитина вважається неповнолітньою до досягнення нею чотирнадцяти років. Отже, після досягнення цього вікового порогу діти, як правило, розуміють міжособистісні стосунки, сімейні зв'язки та наслідки своїх дій. Крім того, відповідальність за забезпечення прав неповнолітнього під час цивільного процесу покладається на законного представника, оскільки участь самих неповнолітніх не передбачена нормами цивільного процесуального законодавства.

Отже, генезис процесуального становища неповнолітніх у цивільному судочинстві України полягає насамперед у набутті комплексу прав та обов'язків під час розгляду справи не маючи переваг над іншими учасниками процесу, які досягли повноліття. Особи віком від чотирнадцяти

до вісімнадцяти років можуть здійснювати самостійно захист своїх інтересів у справах, що розглядаються з приводу тих цивільно-правових відносин, у яких вони безпосередньо брали участь.

Література

1. Конвенція про права дитини: прийнята резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року. Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 17.04.2024).

2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 року. Відомості Верховної Ради України. №40-41,42. ст. 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 17.04.2024 року).

3. Фурса С. Я., Щербак С. В. Виконавче провадження в Україні: навч. посібник. Київ: Атіка, 2002. 480 с.

4. Сапейко Л.В. Участь малолітніх та неповнолітніх осіб у цивільному процесі. *Право і безпека*. 2010. №1. С. 157-161.

5. Романюк В.В. Допит неповнолітнього (малолітнього) свідка – близького родича/члена сім'ї підозрюваного. *Тактико-психологічні особливості проведення слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітніх: матеріали круглого столу* (30 вересня 2021 року). Одеса: ОДУВС, 2021. 120 с.

УНИКОВСЬКИЙ Максим

Донецький державний університет
внутрішніх справ, ад'юнкт першого курсу

ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ОСОБИСТОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЯК ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

В Україні серед основних напрямів діяльності держави є гарантування прав і свобод людини, а їх охорону визнано одним із завдань кримінального провадження. Водночас в умовах протидії злочинності права людини, незважаючи на їх безперечну найвищу цінність, не можуть бути зведені в абсолют, адже з метою захисту інтересів суспільства та держави від кримінальних правопорушень можливим є їх обмеження. Одним із законних випадків обмеження прав і свобод особи під час кримінального провадження є застосування запобіжних заходів [1, с. 7].

Для розвитку теорії кримінального процесу з окресленого питання зроблено чимало внесків, створено значне наукове підґрунтя для

подальших розробок, але концептуального рішення щодо цього напрямку не знайдено [1, с. 8].

Запобіжні заходи – це заходи забезпечення кримінального провадження, застосування яких супроводжується обмеженням конституційних прав і свобод осіб, які підозрюються (обвинувачуються) у вчиненні кримінальних правопорушень. Ці обмеження стосуються свободи пересування та вільного вибору місця перебування [2, с. 446]. Згідно ст. 176 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) до запобіжними заходами є: особисте зобов'язання; особиста порука; застава; домашній арешт; тримання під вартою. [3].

За своєю правовою природою запобіжні заходи є примусовими засобами, що застосовуються до особи, коли вона ще не визнана винною у вчиненні злочину. Згідно зі ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а відповідно до ст. 28 Конституції України – ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Отже, керуючись принципом презумпції невинуватості, до таких осіб слід застосовувати запобіжні заходи, пов'язані з обмеженням волі з врахуванням вищезазначених норм права [4].

Як зазначає В. О. Попелюшко, «справжній принцип презумпції невинуватості для усіх без винятку, а для слідчого, прокурора, судді особливо і обов'язково, є правилом їх поведінки, згідно з яким їм забороняється поступати з обвинуваченим як із злочинцем до моменту, поки не набере законної сили обвинувальний вирок суду, що означає нормальне взаємовідношення між ними як між людьми рівними; що обвинувачений упродовж усього провадження кримінальної справи до цього моменту не повинен відповідати за діяння, у вчиненні якого його поки-що тільки обвинувачують, утриманням під вартою; що державний (процесуальний) примус під час кримінального провадження може застосовуватися лише в тій мірі і лише настільки, наскільки це необхідно для того (виходячи виключно із його поведінки під час кримінального провадження), щоби він міг постати перед судом» [5].

Сучасний стан криміногенної ситуації в Україні характеризується збільшенням кількості кримінальних правопорушень пов'язаних з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, кримінальних правопорушеннях проти власності. Вказана тенденція обумовлена введенням воєнного стану в Україні у зв'язку із повномасштабним вторгненням росії на територію України.

Тому важливим питанням є застосування запобіжних заходів як виду кримінального процесуального примусу попереджувального характеру, пов'язаного з тимчасовим обмеженням чи позбавленням слідчим суддею, судом права особи на свободу та особисту недоторканність [6, с. 66].

Як показує узагальнення судової практики розгляду слідчими суддями клопотань про застосування запобіжного заходів у кримінальних правопорушеннях пов'язаних з незаконним поведінням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, кримінальних правопорушеннях проти власності, найпоширенішими з передбачених ч. 1 ст. 176 КПК України запобіжними заходами є особисте зобов'язання та домашній арешт [7].

Особисте зобов'язання - це запобіжний захід, сутність якого полягає у покладенні на підозрюваного, обвинуваченого зобов'язання виконувати покладені на нього слідчим суддею, судом обов'язки, передбачені ч. 5 ст. 194 КПК:

- 1) прибувати до визначеної службової особи із встановленою періодичністю;
- 2) не відлучатися із населеного пункту, в якому він зареєстрований, проживає чи перебуває, без дозволу слідчого, прокурора або суду;
- 3) повідомляти слідчого, прокурора чи суд про зміну свого місця проживання та/або місця роботи;
- 4) утримуватися від спілкування з будь-якою особою, визначеною слідчим суддею, судом, або спілкуватися з нею із дотриманням умов, визначених слідчим суддею, судом;
- 5) не відвідувати місця, визначені слідчим суддею або судом;
- 6) пройти курс лікування від наркотичної або алкогольної залежності;
- 7) докласти зусиль до пошуку роботи або до навчання;
- 8) здати на зберігання до відповідних органів державної влади свій паспорт (паспорти) для виїзду за кордон, інші документи, що дають право на виїзд з України і в'їзд в Україну;
- 9) носити електронний засіб контролю.

Аналізом судової практики розгляду слідчими суддями клопотань про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання, було встановлено, що в жодному випадку не застосовано обов'язок «носити електронний засіб контролю». Такий обов'язок особистого зобов'язання, застосовуються лише у поодиноких випадках [7].

Слід окремо звернути увагу на положення ч.5 ст. 195 КПК України, що стосується обов'язку слідчого, працівника органу Національної поліції під розпис роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому правила користування пристроєм, техніку безпеки поведіння з ним та наслідки його зняття або неправомірного втручання в його роботу з метою ухилення

від контролю. Але чинне законодавство України з даного приводу жодної відповідальності не передбачає.

Однак законодавцем за невиконання обов'язків, покладених на підозрюваного або обвинуваченого, у тому числі відмова від носіння засобу електронного контролю, умисного зняття, пошкодження, або інше втручання в його роботу з метою ухилення від контролю, вирішується питання про застосування більш суворого запобіжного заходу. Окрім того, на підозрюваного або обвинуваченого накладається грошове стягнення у розмірі від 0,25 до 2 розмірів мінімальної заробітної плати.

Таким чином особисте зобов'язання є найбільш гуманним серед інших запобіжних заходів та одне із прогресивних у чинному законодавстві. У зв'язку із малодослідженістю процесуального інституту особистого зобов'язання, вказаний запобіжний захід не застосовується на практиці в тому обсязі, що можливий. Вказане підтверджує аналіз про поодинокі випадки застосування обов'язку носити електронний засіб контролю. При цьому на законодавчому рівні не встановлено чітких критеріїв до перевірки підозрюваного, якому застосовано електронний засіб контролю безпосередньо під час обрання запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання, оскільки у статті 194 КПК України зазначено тільки обов'язок «носити електронний засіб контролю». Вирішення даного питання має сприяти покращенню застосуванню особистого зобов'язання в якості запобіжного заходу.

Література

1. Фоміна Т. Г. Застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні: проблеми теорії та практики : монографія / наук. ред. О. О. Юхно. Харків : Панов, 2020. 576 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Х. : Право, 2012. Т. 1. 768 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 20 лист. 2012. 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1713> (дата звернення: 29.03.2024).
4. Голуб І. Г. Нові види запобіжних заходів згідно з КПК 2012 року. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2013. № 1(7). URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13hihzkr.pdf> (дата звернення: 29.03.2024).
5. Попелюшко В. О. Чому конституційну формулу презумпції невинуватості треба змінити. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2012. № 1(5). URL:

<https://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12pvontz.pdf> (дата звернення: 29.03.2024).

6. Бондаренко О. Особисте зобов'язання як форма процесуального забезпечення участі осіб у кримінальному провадженні. *Вісник національної академії прокуратури України*. 2014. № 2(35). С. 66-70.

7. Узагальнення судової практики розгляду слідчими суддями клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження відповідно до розділу II Кримінального процесуального кодексу України, який набрав законної сили з 20.11.2012. Судова влада: офіційний вебсайт. URL: court.gov.ua/sud2190/science_work/rozdil2/doc_22_23/ (дата звернення: 29.03.2024).

ПЛАТФОРМА IV

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК

СГОРОВА Людмила

Відокремлений структурний підрозділ
«Фаховий коледж «Політехніка» Державного
університету економіки і технологій, викладач
соціально – гуманітарних дисциплін вищої
категорії, викладач – методист

ВЛАСЮК Олена

Відокремлений структурний підрозділ
«Фаховий коледж «Політехніка» Державного
університету економіки і технологій, здобувачка
фахової передвищої освіти факультету економіка
підприємства

ФІЛОСОФІЯ МИСЛЕННЯ: ЯК ВИЖИТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Війна завжди викликає найбільші випробування для людського мислення та виживання. У цій статті розглядається, які філософські та наукові підходи можуть допомогти людям вижити та адаптуватися до умов війни. Ми розглянемо роботи відомих авторів, таких як Френсіс Фукуяма, Баумайстера, Тімоті Снайдера, Віктора Франкла та Умберто Еко, щоб отримати більше уявлення про цю тему.

Уже більше двох років українці живуть із постійним відчуттям страху. Його посилюють звуки повітряних тривог, вибухів, обстрілів та залпів артилерії. Це активує реакцію на виживання в складних умовах відому як « бійся, тікай або завми ». Цей вислів, « бійся тікай або завми », відображає загальний стан екстримального стресу та відчуття небезпеки, який може виникати в умовах війни або конфлікту. Він підкреслює те, що людина у таких ситуаціях зазвичай має три варіанти: боротьба за виживання, втеча від небезпеки або прийняття смерті. Цей вислів може викликати різні емоції та реакції. Деякі люди можуть відчувати страх перед вибором між боротьбою та втечею, інші можуть відчувати відчай або безпорадність перед небезпекою, а ще інші можуть приймати рішення залежно від конкретних обставин. Незважаючи на це, важливо пам'ятати, що в кожній ситуації існує можливість вибору та дії. Безпечне втеча або боротьба за виживання можуть бути реальними опціями, але також може бути і інші варіанти, які варто розглянути залежно від конкретних умов та обставин. Найважливіше - це зберегти спокій та зосередженість у таких

ситуаціях, щоб приймати обдумані рішення та дії, які допоможуть зберегти власну та інших безпеку.

У світі, де військові конфлікти стають все більш непередбачуваними та небезпечними, здатність до чіткого мислення стає однією з найважливіших здібностей для виживання. Філософія мислення стає важливим інструментом, який може допомогти людині зберегти спокій та контроль над ситуацією навіть у найскладніших обставинах. Перед тим як розглядати конкретні стратегії, важливо розуміти, що таке мислення і як воно працює. Мислення – це складний процес, що включає у себе сприйняття інформації, аналіз, синтез, та прийняття рішень. Уміння керувати цим процесом є ключем до ефективного виживання. Одним з важливих аспектів філософії мислення є здатність до управління емоціями та стресом. У воєнних умовах стрес стає нормою, і важливо мати засоби для його подолання. Психологічна стійкість, зосередженість та здатність до рефлексії можуть допомогти зберегти холоднокровність у будь-якій ситуації. Далі, важливо розвивати критичне мислення та аналітичні навички. У військовому середовищі інформація часто є неповною, спотвореною або навіть обманливою. Здатність аналізувати інформацію об'єктивно та приймати обґрунтовані рішення може буквально врятувати життя. Крім того, важливо використовувати стратегії саморегуляції мислення. Це може включати в себе практику медитації, релаксації та інші методи, які допоможуть зберегти спокій та зосередженість навіть у найбільш напружених ситуаціях.

Аналізуючи філософію мислення та стратегії виживання під час війни, Звернімося до дослідження відомих філософів і дослідників, таких як Френсіс Фукуяма, Бруно Баумайстера, Тімоті Снайдера, Віктора Франкла та Умберто Еко.

Філософія мислення в умовах війни за творами Фукуями.

Філософія мислення Фукуями становить важливу складову аналізу війни та її впливу на людське мислення. У своїх роботах він звертає увагу на те, як війна впливає на ідентичність та світогляд особистості, і яким чином це відображається на її способі мислення та реагування на стресові ситуації. Одним із ключових аспектів філософії мислення в умовах війни за творами Фукуями є розуміння важливості збереження ідентичності та громадянства під час конфлікту. Війна може викликати значні зміни у способі сприйняття світу та уявлення про себе. Фукуяма аналізує, як втрата стабільності та відчуття безпеки можуть вплинути на психологічний стан людини і її спроможність до раціонального мислення. Дослідження Фукуями також розкривають, як війна може вплинути на соціальні та культурні аспекти мислення. Він розглядає, як війна може спричинити дезінтеграцію соціальних структур та порушення міжособистісних відносин. Це може призвести до змін у мисленні та поведінці людей, які

стикаються з воєнними подіями. Загалом, філософія мислення в умовах війни за творами Фукуями надає важливий внесок у розуміння того, як війна впливає на людське мислення та реагування на стресові ситуації. Його роботи наголошують на важливості збереження ідентичності та громадянства в умовах конфлікту, а також розкривають різноманітні аспекти соціального та культурного впливу війни на мислення людини.

Стратегії виживання за дослідженнями Баумайстера та Снайдера.

Дослідження Баумайстера та Снайдера є важливими в контексті розуміння стратегій виживання та розвитку особистості під час викликів. Одне з їх ключових досліджень – це концепція «ілюзії контролю». Ілюзія контролю – це явище, коли люди переоцінюють свою здатність контролювати події. Наприклад, вони можуть відчувати, що мають контроль над результатами, над якими насправді не впливають. Цей ефект був відтворений у різних контекстах і впливає на азартну поведінку та віру в паранормальні явища. Ілюзія контролю може виникнути через недостатнє інтроспективне розуміння того, чи контролюють люди події. Вона може впливати на сприйняття контролю над життєвими подіями та має позитивний характер. Це цікаве явище, яке допомагає розуміти, як ми сприймаємо світ навколо себе. Вони вважають, що люди часто намагаються знайти або створити відчуття контролю над ситуацією, навіть коли фактично цей контроль відсутній. Також, можна виділити такі стратегії виживання за їхніми дослідженнями. Підтримка оптимізму: Віру в успіх і позитивний настрій можуть бути важливими чинниками виживання. Створення оптимістичного менталітету може допомогти пережити труднощі та зберегти енергію для подальших дій. Адаптація до нових умов: Здатність швидко адаптуватися до змін у середовищі також є важливою. Це може включати зміну стратегій, прийняття нових умов або навіть переосмислення своїх цілей. Співпраця і підтримка від інших: У багатьох випадках спільна діяльність і підтримка від інших можуть допомогти вижити та подолати складнощі. Взаємодія з іншими людьми може збільшити шанси на виживання та допомогти зберегти психологічний комфорт. Ці стратегії можуть бути корисними не лише в умовах війни, але і в будь-яких складних ситуаціях, де важливо зберегти свою гідність та ефективно впоратися з викликами.

«Філософія мислення» Віктора Франкла.

«Філософія мислення» Віктора Франкла дійсно пропонує цінні увагу й інсайти, особливо щодо того, як людина може зберегти свою гідність та знайти сенс у житті навіть у найскладніших умовах, таких як війна чи концентраційний табір. Він дотримувався ідеї, що навіть у найважчі моменти людина може знайти внутрішній ресурс, щоб вижити та знайти сенс. Одним із ключових концепцій Франкла є ідея «логотерапії», яка базується на тому, що головна мета людини – знаходження сенсу у

житті. Він підкреслював важливість здатності знаходити сенс навіть у найскладніших обставинах. У книзі «Людина в пошуках сенсу» Франкл описує свій власний досвід в концентраційних таборах під час Голокосту, де він бачив, що люди, які знаходили сенс у своєму стражданні, мали більше шансів вижити й підтримувати свою гідність. Отже, в контексті війни та складних умов важливо шукати внутрішні ресурси та знаходити сенс у тому, що відбувається, щоб зберегти свою гідність і вижити. Франкл показує, що, навіть у найбільш безнадійних ситуаціях, можливо знайти сенс і волю до життя.

Культурні аспекти виживання у світлі праць Умберто Еко.

Умберто Еко відомий своїми дослідженнями у галузі культурології та семіотики, а також своєю літературною творчістю. Його праці проливають світло на культурні аспекти, які можуть вплинути на виживання під час війни та умов стресу. Одним з ключових аспектів культурного виживання, який Еко відзначає, є роль мистецтва та культури у підтримці психологічної стійкості. Він вказує на те, що культурні прояви, такі як література, музика, живопис тощо, можуть стати джерелом утіхи та відпочинку для людей під час війни. Мистецтво може служити не лише засобом експресії та самовираження, але й інструментом для збереження людської гідності та моральної сили в умовах стресу та небезпеки. Крім того, Еко розглядає роль культурних символів та ритуалів у підтримці виживання. Символи та ритуали можуть мати сильний психологічний вплив на людей, допомагаючи їм знайти сенс та значення у складних ситуаціях. Вони можуть служити як засіб утримання та підтримки спільності, а також стимулювати віру в можливість подолання випробувань. Загалом, праці Умберто Еко нагадують нам про важливість культурних аспектів у виживанні під час війни та умов стресу. Культура, мистецтво та символи можуть стати важливими джерелами підтримки та надії для людей, які знаходяться в екстремальних ситуаціях, допомагаючи їм зберегти гідність та моральну силу.

У підсумку, філософія мислення виявляється невід'ємною частиною стратегій виживання у воєнних умовах. Здатність до розуміння, контролю та ефективного використання свого мислення може зробити рішучу різницю між життям та смертю.

Ця стаття надає глибокий аналіз різних аспектів філософії мислення та виживання під час війни, використовуючи роботи визначних авторів у цій області. Розуміння цих аспектів може допомогти людям розробити ефективні стратегії для виживання та адаптації до умов воєнного конфлікту. Нехай мудрість і розум супроводжують нас у будь-яких обставинах, включаючи війну.

Література

1. Баумайстер Р., Снайдер Т. Життя, влада і психологія. *Journal of Humanistic Psychology*. 2024. № 44(1). Р. 80-93.
2. Баумайстер Р., Снайдер Т. Людина з гарантованим сенсом самооцінки: випереджальне звіт про зниження стресу. 1975.
3. Еко У. Postscript to The Name of the Rose. Harcourt Brace Jovanovich. 1983.
4. Еко У. Середньовічна культура і єретик. Середньовічна душа містить кафолікізм і кетарство. 1983.
5. Франкл В. Людина в пошуках сенсу. 1946.
6. Фукуяма Ф. Кінець історії і останній людина. 1992.

НИКОЛЕНКО Ксенія

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, доцентка кафедри соціально-гуманітарних
та загальноправових дисциплін факультету № 1,
кандидатка філософських наук, доцентка

ЕТИЧНА КАТЕГОРІЯ «ДОБРОЧЕСНІСТЬ» ЯК СКЛАДОВА ФІЛОСОФІЇ Г. СКОВОРОДИ

В сучасному морально-етичному дискурсі питання доброчесної поведінки, відповідності нормам моралі та іншим соціальним складовим, що встановлюються спільнотою людей (національною, професійною, етнічною, тощо), активно постає як необхідна підстава для належної, гідної поведінки людини. Наразі зазнають певних трансформацій не тільки морально-етичні принципи людства, а і формується нове ставлення до людей, що не відповідають таким вимогам. Мається на увазі культура відміни, як результат суспільного осуду, відсторонення особи від професійної, соціальної діяльності.

Формування моральних складових, які б сприяли підтриманню певного рівня морально-етичних чеснот в суспільстві, ми можемо знайти в різноманітних джерелах. Проте, найбільш класичним представником в українській філософській традиції щодо розуміння й тлумачення етичних вимог, практичного слідування встановленим нормам та своєрідним зразком слідування цим нормам і правил є філософ Григорій Савич Сковорода.

Для Г. Сковороди людина як така може проявлятися в різних контекстах. Конкретна поведінка може бути обумовлена різними

особливостями, які людство класифікує або як прояв добра, або як прояв зла. Зло, для філософа, є абсолютно природним явищем, таким, що зустрічається доволі часто, проте воно не виступає константою, а може підпадати під зміни, трансформуватись. І тут головну роль відіграє добро, як не просто моральна категорія, а як рушійна, активна творча сила: «... злими народжуються. Добра природа початок усьому, а без неї ніколи не було б благодії» [1, с. 109]. Тобто, в етичному сенсі категорії добра і зла йдуть в діалектичній парі у філософії Г. Сковороди, він тлумачить їх як невід'ємні одна від одної, проте саме людина ладна обирати, чому віддати перевагу, як поводитись і що конкретно роботи, для здійснення такого вибору.

Нами вбачається трактування категорії добродетельності в розумінні та аналізі філософом поняття «Сродна праця». Навіть більше, сама ідея сродності у філософії Г. Сковороди є свого роду мірилом добродетельності або не добродетельності поведінки особи. Супутньою категорією є вдячність, яка розуміється як така, що має спільну природу з благочестям: «... вдячність... приводить до тиші сердечної, а остання – до плодів блаженного життя: радості, веселості, задоволення» [2, с. 429]. Тобто поняття вдячності є одним з джерел добродетельної поведінки, орієнтує на добро та показником етично бажаної поведінки особи. Споріднена праця надає особі можливість реалізовуватись, діяти певним, встановленим моральними законами, належним чином.

Однією з варіантів добродетельності поведінки може бути релігійна норма поведінки особи. На думку дослідників, за Г. Сковородою «українці – нація віруюча, адже ключовим для нього є концепт Бог як найважливіша ментальна величина, константа будь-яких духовних цінностей людини» [3, с. 99]. Тому категорія віри є ще одним з інструментів для досягнення як самопізнання, так і щастя, а також і здійснення добродетельності поведінки. Іншими словами, віра надає людині не просто напрям для реалізації, а є конкретним інструментом для здійснення відповідної поведінки. Для Г. Сковороди важливо, щоб людина діяла відповідно з божою волею (добродетельно), мала на меті загальну ідею та слідувала їй. Г. Сковорода вважав, що людина, в своїй поведінці має переслідувати виключно свою природу, діяти так, як це має бути відповідним виключно для неї [4, с. 435]. Гонитва за різноманітними почестями у вигляді звань, переваг, вигод – для філософа є прикладом не добродетельності поведінки (не сродної праці) [4, с. 392].

Відсутність добродетельності є шляхом до втрати себе як особистості, втрати своєї природи та суті. Проте, кожна людина здатна повернути себе самому собі, для цього лише потрібно вдатись до процесу самопізнання, зрозуміти хто ти є і що втрачаєш, та потім діяти відповідно.

Зазначимо, що в роботах Г. Сковороди зустрічається поняття «добронравіє», яке розкривається в роботі «Начальная дверь ко християнському добронравію», яке можна якщо не ототожнити, то розглянути як близьке за змістом. Поняття «добронравіє» у філософа стосується особливостей пов'язаних з Богом та вірою, з призначенням як окремої людини, так і з встановленням Божої волі для всього людства в цілому. Також воно піднімає питання морально-етичних компонентів існування божого світу та світу людського, особливостей прояву любові, сердечного ставлення людей одне до одного тощо.

Ще філософом використовується термін «чистосердеччя», результатом реалізації якого є доброзичливість, відсутність злоби, наявність схильностей, безпека та інші складові, наявність яких надає можливість вважати людину щасливою, відчувати себе такою [4, с. 154]. Доброчесна поведінка складається з багатьох компонентів, і, на думку філософа, має дотримуватись особистістю сумлінно та старанно.

Таким чином, для Григорія Сковороди ідея належної поведінки є ключовою як особистісною рисою, так соціальною потребою. Бо суспільство, що складається з людей, які відповідають морально етичним нормам, створюють гармонійне, повноцінне середовище. Ідея доброчесності, хоч не декларується дослівно, але безпосередньо проходить через велику кількість творів філософа та виступає необхідною соціальною цінністю.

Література

1. Сковорода Григорій. Твори : У 2 т. Київ: АТ Обереги, 1994. Т. 2. 480 с.
2. Потапенко Б.О. Проблема морального виховання в етико-гуманістичній концепції Григорія Сковороди. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2004. Вип. 8. С. 426-430. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PVSSh_2004_8_73 (дата звернення: 09.05.2024).
3. Лонська Л. І. Морально-етичні поняття у трактуванні Григорія Сковороди: філософський і лінгвістичний аспекти. *Міжнародний вісник: Культурологія. Філологія. Музикознавство*. 2013. Вип. 1. С. 97-101. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mvkfm_2013_1\(1\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mvkfm_2013_1(1)_17) (дата звернення: 09.05.2024).
4. Сковорода Григорій. Повне зібрання творів : у 2-х т. Київ, 1973. URL: <http://litopys.org.ua/skovoroda/skov1.htm> (дата звернення: 09.05.2024).

НКОЛЕНКО Ксенія

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, доцентка кафедри соціально-гуманітарних
та загальноправових дисциплін факультету № 1,
кандидатка філософських наук, доцентка

ЧОРНИЙ Данііл

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, здобувач вищої освіти факультету № 2

ПРИНЦИПИ ЕТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ФІЛОСОФІЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Григорій Савич Сковорода в українській філософській традиції є одним з найяскравіших представників морально-етичного напрямку. В наші дні приклад його поведінки може слугувати взірцем, ідеалом та моральним компасом для багатьох людей. Для багатьох сучасників його особа є морально-етичним прикладом та втіленням позитивних якостей. Тобто певним чином особи сить філософа ідеалізується та, навіть, набуває тих рис, які не були притаманні мислителю.

Проте, не всі дослідники є переконаними ідеалізаторами образу Г. Сковороди, вважаючи філософа людиною, що мала іноді суперечливі або звичайно людські риси особистості. Так, К. Родигін в своїй роботі «Алхімія Григорія Сковороди» зазначає: «Сковорода-аскет і безсрібник – може, в якісь часи і ходив босоніж сільськими дорогами, проте, проте користувався коштовним кишеньковим годинником і флейтою зі слонової кістки, полюбляв сир пармезан, чай з лимоном, знайомі ще з юності елітні токайські вина, та й прихильність до епікуреїзму не приховував. Інша річ, що під цим епікуреїзмом не слід розуміти розбещений гедонізм усіляких надмірностей, які Сковорода одного разу сам побачив у кошмарному босхіанському сні-візії і жажнувся від марноти світу» [1, с. 277]. Отже, ідеалізація Г. Сковороди, що має місце в популярній літературі, стосується його способу життя та морального набору якостей. К. Родигін – дослідник життя та алхімічних досягнень Г. Сковороди, аналізуючи великий масив літератури та історичних джерел доходить висновку, що філософ не був якоюсь надмірно аскетичною особистістю, проте поняття міри, належного людині цією мірою, було актуальним для мислителя.

Через те що, моральні складові світу людини мають проходити через певний етап становлення, формування та самовдосконалення та є безперервним процесом, для Г. Сковороди вбачалось необхідним коректним чином вибудовувати принципи етичної комунікації як у

спільноті, так і з самим собою. Тобто певні моральні ідеали є необхідними для людини, проте, якщо особа не скасовує їх своєю поведінкою, але веде такий спосіб життя, що дає їй можливість відчувати себе щасливою та гармонійною особистістю, то це і має стати алгоритмом дій в питанні співвіднесення моральності та власних інтересів в комунікації.

Щодо самого процесу комунікації Г. Сковорода вивчав його глибинні засади, занурюючись у герменевтичні особливості текстів (трактування текстів іноземною мовою), та наголошував на тому, що «Якщо окремі латинські слова ти висловиш тими ж німецькими, вийде нісенітниця. Бо про один і той же предмет латинянин говорить так, а німець інакше» [2, с. 422]. Тому, задля успішної комунікації необхідно вміти перекладати текст дослівно, а також вільно трактувати слова і їхні сенси, послуговуючись засобами тієї мови, до якої звертається спікер. Філософ розмірковує про комунікацію як процес передачі інформації на всіх рівнях (вербальному, семантичному, невербальному, етичному) та намагається надати загальні поради щодо стилю поведінки з урахуванням різноманітних компонентів спілкування, про що детально можна ознайомитись в невеликій роботі «Філологічні виписки». І взагалі, розмірковуючи про трактування сенсів у прочитаних текстах, Сковорода робить акцент на текстах релігійного характеру (зокрема, Біблії), на її значенні для щоденного читання та розуміння.

Неморальні особливості комунікації у Г. Сковороди можна звести до розуміння поняття гріха, який філософ описує як спочатку приємні речі, а потім явище, наслідки якого неодмінно призводять до суму, печалі та взагалі поганого стану самої людини [2, с. 434]. Тобто моральні засади спілкування є покликаними як для забезпечення чистоти процесу розуміння та комунікації, так і для уникнення негативних наслідків для людини (саме поняття гріха, у філософа не зводиться виключно до процесу спілкування, а носить розширений характер).

Таким чином, принципи етичної комунікації у філософії Г. Сковороди є складним та багатокомпонентним явищем. В запропонованому дослідженні ми зупиняємося лише на декількох з них та говоримо про моральні та неморальні основи спілкування. Певну специфіку процесу комунікації філософ зводить до сфери морально-етичного, проте, нею вона не вичерпується.

Література

1. Родигін К., Родигін М. Алхімія Григорія Сковороди. Київ: Видавництво Руслана Халікова. 2022. 419 с.
2. Сковорода Григорій. Повне зібрання творів : у 2-х т. Київ, 1973. URL: <http://litopys.org.ua/skovoroda/skov215.htm#page422> (дата звернення: 09.05.2024).

ЄГОРОВА Людмила

Відокремлений Криворізький фаховий коледж
Державного університету економіки і
технологій, викладач-методист

ЧУГУЄВА Кристина

Відокремлений Криворізький фаховий коледж
Державного університету економіки і технологій,
здобувачка фахової передвищої освіти

ЯКІ МИ БУДЕМО ПІСЛЯ ВІЙНИ?

Друга світова війна та російсько-українська війна. Питання перед людством: як таке можливо? Друга світова війна – глобальний збройний конфлікт, який тривав з 1 вересня 1939 року по 2 вересня 1945 року. У війні брали участь понад 60 держав.

В свою чергу, як російсько-українська війна, яка триває від 1 березня 2014 року по сьогоднішній день – 2024. Також відома як збройна агресія росії проти України, включає в себе пряме і непряме застосування сили російською федерацією проти суверенітету і територіальної цілісності України.

З Другої світової війни, все ще найбільшої та найкривавішої війни в історії людства, а також останнього глобального військового конфлікту, можна провести багато паралелей із російсько-української війною сьогодні.

Можемо сказати, що путін діє на зразок гітлера. Він, як і гітлер, використовує страх і агресію проти цивільного населення. Гітлер спочатку закликав військовополонених у різних країнах скласти зброю. На ранніх етапах російсько-української війни путін повторив цей заклик, і намагався посягти паніку перед українською армією та психологічно зламати їх.

Пограбування та сексуальне насильство – невід’ємне явище війни. Це стало поширеним військовим злочином під час Другої світової війни, особливо в радянській армії.

У наш час, мародерство російських військ стало символом конфлікту в Україні. Окупаційні війська грабують українське цивільне населення з самого початку війни, а засоби масової інформації щодня повідомляють про нові випадки мародерства.

У Європі важко розвіяти стереотипи, незважаючи на те, що зараз добре відомо, як росія використовує Другу світову війну для пропаганди [2].

Як війна впливає на суспільство? З перемогою, війна залишається з нами як вічний супутник.

Навіть після перемоги війна для нас не закінчиться. Ми смиренно візьмемося за відбудову і будемо викривати численні злочини російських терористів на звільнених територіях. Навколо нас – імена героїв та невинних жертв війни. Ветерани, обрамлені нагородами, протезами та інвалідними візками, завжди будуть на нашому боці. Щомісяця ми святкуватимемо дні народження тих, хто віддав своє життя за свободу.

Сьогодні ми – покоління війни, і це правда, незалежно від нашого бажання. Жоден успіх не зможе заспокоїти чи стерти пам'ять про пережиті жахіття. Війна, як шрами, супроводжує нас протягом усього життя.

Але чи не найважливіше завдання – не залишити спадщину війни нашим майбутнім поколінням не передаючи їм цей тягар [1].

Які очікувати проблеми після війни? Спершу, важливо відзначити основні виклики, які стоять перед українським суспільством після нашої перемоги. По-перше, існує значна проблема депопуляції, і ця проблема є невід'ємною частиною динаміки всіх європейських країн. У випадку України, на жаль, депопуляція не компенсується, і навіть посилюється через зростання зовнішньої міграції. По-друге, є можливість окреслювати соціальні межі, і це необхідна норма [5].

Демографічні аспекти російсько-української війни відображають вплив цієї ситуації на населення країни і включають кілька ключових аспектів:

Втрати населення: ситуація призводить до значного скорочення кількості цивільного населення, військовослужбовців та біженців, що впливає на зміни у демографічній структурі.

Економічні проблеми: руйнування та економічні труднощі, пов'язані з війною, змушують багатьох молодих людей і кваліфікованих працівників шукати роботу за кордоном.

Соціальні виклики: війна може спричинити фізичну і психологічну травму, особливо для дітей і молоді, з довгостроковими наслідками для їхнього фізичного і психічного здоров'я.

Як війна впливає на природне середовище та радикально змінює його? Можливо, Україна може скористатися досвідом інших країн у постконфліктній відбудові, щоб прискорити цей процес? Після закінчення війни доведеться відбудовувати міста. Зараз архітектори разом розробляють проекти регенерації міст з урахуванням екологічних аспектів. Крім того, багато людей, організацій і країн висловили зацікавленість і готові допомогти нам [3].

Сьогодні спрогнозувати всі можливі наслідки та кінцеву шкоду, завдану природі агресією російської федерації, – завдання неможливе. Однак можна з упевненістю сказати, що для відновлення природи знадобляться десятиліття зусиль.

Ми маємо віру у Збройні Сили України та перемогу нації! Продовжуємо працювати, спрямовані на наш спільний майбутній успіх [4].

І, все ж таки, які ми будемо після війни? Ми маємо вийти гідно, духовно сильними, морально чистими, екологічно здоровими. Ми вистоїмо. Ми переможемо!

Література

1. Андрусів В. Чи надовго з нами війна? Відповідь вас засмутить. *Gazeta.ua*. URL: <https://gazeta.ua/blog/59717/ci-nadovgo-z-nami-vijna-vidpovid-vas-zasmutit> (дата звернення: 18.10.2023).
2. Букет Є. Аналогії війн: Друга світова vs російсько-українська. *АрміяInform*. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/05/09/analogyi-vijn-druga-svitova-vs-rosijsko-ukrayinska/> (дата звернення: 17.10.2023).
3. Свеженцева І. Як війна впливає на довкілля і як можна допомогти його відновлювати. *Суспільне | Новини*. URL: <https://suspilne.media/231917-ak-vijna-vplivae-na-dovkilla-i-ak-mozna-dopomogti-jogo-vidnovluvati-rozpovidae-ekologina/> (дата звернення: 18.10.2023).
4. Стрілець Р. Екологічні наслідки війни в Україні. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/06/22/249216/> (дата вернення: 20.10.2023).
5. Ukrinform TV. Яким буде українське суспільство після війни?, 2023. *YouTube*. URL: https://youtu.be/D9dcO_e4k5c?si=zOLLe1xXqO66ZgOG (дата звернення: 18.10.2023).

ЄГОРОВА Людмила

Відокремлений Криворізький фаховий коледж
Державного університету економіки і
технологій, викладач-методист

КОЧЕТОВА Ксенія

Відокремлений структурний підрозділ «Фаховий коледж
«Політехніка» Державного університету економіки і
технологій, здобувачка фахової передвищої освіти

ФІЛОСОФ ЧИ ІМПЕРЕЦЬ? ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ (ЕКЗИСТЕНЦІЙНИХ) ЦІННОСТЕЙ В НОВУ ІСТОРИЧНУ ЕПОХУ

Актуальність обраної теми. Важливість розвитку та популяризації української культури, зокрема неординарної життєвої філософії та погляду Григорія Сковороди спонукає до дослідження цього питання. Аналіз

постаті Михайла Булгакова та дослідження важливості знаходження архітектурних пам'яток на його честь в Україні.

Син свободи чи українофоб, український Сократ чи імперець, той, хто писав про щастя, самопізнання, самовдосконалення, чи той, хто у своїх містичних творах не подав жодного позитивного українського персонажа. Отож, Григорій Сковорода чи Михайло Булгаков? Чому за Михайла Булгакова так тримаються українці? Натомість Григорій Сковорода не є настільки популярною постаттю, навіть не дивлячись на особливу філософію, яка перевірена його власним життям.

Чому Михайло Булгаков справив таке враження? Вся справа у тому, що нічого подібного жодною мовою до того не було видано і нічого подібного не вивчали у радянських навчальних закладах. У програмах вивчення російської літератури для українців переважно включалися твори XIX століття, а коли йшлося про XX століття, вибір був дуже обмеженим. Більшість поетів «Срібного віку» та всю літературу «Розстріляного відродження» забороняли до вивчення. Під заборону були більшість українських письменників, а доступні тогочасні твори були нудними, радянськими і партійними. Саме тому «Майстер і Маргарита», «Собаче серце» були справжнім феноменом, те, що стало популярним лише через ту саму родзинку – те, чого раніше не було.

Булгаков був одним із тих російських письменників, яких Росія використовувала і продовжує використовувати для свого культурного впливу на колись залежні від Москви держави. Безумовно, Булгаков був одним із тих, хто оспівував російський імперіалізм. Людина, яка мала безпосередній зв'язок з Україною, з Києвом, у своїй творчості проявив себе як письменник абсолютно антиукраїнськи налаштований.

А що Сковорода, чому його творчість вивчається у початковій школі і на цьому все? Чому його філософію не досліджують? Чому вона не є таким феноменом для сучасного суспільства?

Деякі дослідники називають Сковороду «українським досократиком», зауважуючи у його творчості «філософський інструментарій післясократівської філософії» [1, с. 67].

«Світ ловив мене, та не впіймав» – один з афоризмів мислителя, який став популярним, але пізно. Це як застереження від Сковороди, але, на жаль, тогочасне радянське суспільство все ж спіймав цей світ. А все чому? Через заборону українського та пропаганду російського, радянського.

Але зараз ми маємо можливість читати та аналізувати високе, вічне. Григорій Сковорода є українським видатним філософом свого часу. А це і не дивно. Адже він мав свою точку зору, своє бачення, свою філософію про життя, щастя, про те, що зараз ми маємо цінувати, як ніколи раніше.

Що є щастя? Що ми знаємо про щастя? Що Сковорода знав про щастя?

Філософ стверджував, що «немає солодшого для людини і немає потрібнішого, як щастя». Саме такої думки і притримувався письменник у своїх творах, де розкривав проблему того часу – що таке взагалі щастя для людини.

А що для письменника було щастям? Що він вважав найціннішим? Багатство, славу чи щось інше?

Григорій Сковорода закликав не робити довгим нічого, що припиняється, не називати щастям нічого, що руйнується, не любити життя, що закінчується смертю. Тобто, для нього, щастя не має матеріальних відповідників, воно є духовною субстанцією.

Усе своє життя він прожив за своїм головним афоризмом: «Не той щасливий, хто бажає кращого, а хто задоволений тим, що має». Відкинувши багатство, славу, мирські насолоди як ілюзорні цінності, філософ життям своєї показав людям шлях духовний, шлях внутрішнього самовдосконалення, дорогу до істини, добра і краси.

Григорій Сковорода дав власний рецепт щастя. Він стверджував: «Для того, щоб бути щасливою, людина повинна пізнати Бога, а пізнавши Бога, вона пізнає себе, пізнавши себе, вона знайде «сродну працю» (ту, до якої народжена), а знайшовши «сродну» працю, віднайде істинне щастя в житті».

Пізнаючи себе, людина отримує змогу зосередитися на розвитку своєї духовності, тобто відкрити «істинну людину» в собі. Завдяки пізнанню свого призначення, свого таланту людина обирає той вид діяльності, в якому може бути найбільш результативною і суспільно корисною. Тобто, «сродна праця» – це відчуття радості та задоволення від творчої самореалізації. Вона ніяк не пов'язана із прагненням до матеріального добробуту, збагачення. Адже Сковорода розглядає діяльність без покликання та гонитви за матеріальними благами, багатством як причини втрати людиною своєї свободи, а отже, як причини нещастя. Тобто, пов'язує її з моральним вдосконаленням людини.

Тому, якщо робити висновок про щастя саме для Сковороди, саме у його житті, то можна скористатися його ж афоризмом: «Копай всередині себе криницю для тієї води, яка зрсить твою оселю, і сусідську. Збери всередині себе свої думки і в собі самому шукай справжніх благ». Немає жодних сумнівів, що саме цей афоризм став наслідком і результатом довгих роздумів філософа і письменника про життя, про те, що з ним колись відбувалося. Заклик копати всередині себе колодязь, звичайно, носить символічний характер. Під копанням криниці, очевидно, мається на увазі інтелектуальний та духовний розвиток людини, його можливість і вміння розвиватися і ставати кращим з кожним днем.

Але як цю життєву позицію сучасна людина ХХІ століття може застосувати у своєму житті? І чи взагалі воно діє у наші дні?

Можна сказати без сумніву, що таке бачення та думка актуальна не лише у ХVІІІ столітті, у часи коли жив філософ, але і у наші дні.

На жаль, багато людей іншої думки про щастя. Вони вважають, що щастя приходить, коли досягаєш поставленої мети або отримуєш якусь омріяну річ. Але як довго триває таке щастя? На превеликий жаль, воно дуже швидко минає.

Щастя визначають як відносно постійний стан цілковитого задоволення життям, якому властиві найрізноманітніші почуття: від простої втіхи до безмежної радості, а також природне бажання перебувати в такому стані завжди.

Оскільки справжнє щастя – не хвилине задоволення, йому дають ще таке визначення: щастя – це подорож, а не пункт призначення.

Зі щастям, як і зі здоров'ям. Що ми робимо, щоб мати хороше здоров'я? Ми стежимо за своїм харчуванням, займаємось фізичними вправами і взагалі ведемо правильний спосіб життя. Щоб бути щасливим, теж треба докладати зусиль.

Тому можна зробити остаточний висновок. Всесвітньовідомий український філософ Григорій Савич Сковорода сказав: «Коли ти твердо йдеш шляхом, яким почав іти, то, як на мою думку, ти щасливий». Тобто, щасливою людиною може бути кожен з нас, головне ніколи не опускати руки і прикладати максимум зусиль!

То чи дослухаємося ми до Сковороди? Чи навчив він нас бути щасливими? Це головні питання, які кожен має поставити собі та чесно дати відповідь.

На меті моєї наукової статті було не лише вивчення філософії Григорія Сковороди, але і глибоке дослідження постаті Михайла Булгакова. На сьогодні є досить актуальною тема збереження архітектурних споруд, присвячених йому. Чи потребує Україна таких пам'яток?

Проведений мною аналіз постаті Михайла Булгакова свідчить про важливість наявності меморіальних об'єктів та музейних експозицій, приурочених йому, не як атрибутики у культурному середовищі України, а найголовніше – як засобу для відкриття очей громадськості на істину. В музейному просторі варто представляти правдиву, об'єктивну картину життя та творчості цього письменника, що відбивається в реаліях його власному баченні зокрема на Україну та український народ.

Це дослідження є прямим доказом, що саме зараз час досліджувати українську культуру та спадщину письменників, які не писали про містику, а писали про високе, про життя та справжнє щастя, про український народ, про його справжню історію.

Але чи відбудеться популяризація творчості та філософія українського Сократа? Чи відбудеться екранізація українського не лише в Україні, але і у всьому світові? Чи не повторимо ми помилки радянського суспільства?

Література

1. Ермоленко А. М. Практична філософія Григорія Сковороди і сучасність: до 300-річчя від дня народження. *Вісник НАН України*. 2023. № 2. С. 65–68.
2. Дічек Н. П. Сучасні рефлексії ідей Григорія Сковороди про людське щастя: думки науковця і погляди українських студентів *Григорій Сковорода і ми українці: диво першого кроку і сила ініціативи* : кол. монографія / наук. ред.: Н. П. Дічек Харків 2023. С. 290–295.
3. «Стоїть найближче до ідеологем путінізму»: УІНП визнав Булгакова українофобом та імперцем: веб-сайт. URL: <https://nus.org.ua/news/stoyit-najblyzhche-do-ideologem-putinizmu-uinp-vyznav-bulgakova-ukrayinofobom-ta-impertsem/> (дата звернення: 10.04.2024)
4. Українофоб чи геній? Які погляди мав Булгаков, що не так із його культом і як вчинити з музеєм у Києві: веб-сайт. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/632b6337a2550/> (дата звертання: 12.04.2024).
5. Світ ловив мене, та не впіймав: про що написав би у Facebook Григорій Сковорода: веб-сайт. URL: <https://projects.gazeta.ua/skovoroda-1165025> (дата звернення: 12.04.2024).

ПЛАТФОРМА V. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

БАРТЮК Тетяна

Військовий ліцей Державної прикордонної служби
України, офіцер відділення продовольчого та речового
забезпечення відділу матеріально-технічного забезпечення

Україна має розгалужену систему закордонних дипломатичних установ. Згідно офіційних даних Міністерства закордонних справ України станом на січень 2023 р. Україна мала: 82 посольства, посольства в Лівії та Сирії через небезпечну ситуацію тимчасово переїхали до Тунісу та Лівану, відповідно 22 генеральних консульства, 11 консульств, 112 почесних консульств, 8 постійних представництв при міжнародних організаціях.

У відповідь на збройну агресію російської федерації Україна розірвала дипломатичні відносини з росією без розриву консульських відносин, відповідно до ст. Віденської конвенції про консульські зносини 1963 року. Це зроблено з метою можливості захищати права та інтереси українців в Росії, у тому числі українських політичних в'язнів.

Дипломатичні представництва користуються правовим статусом анклавів, тобто території держави, яку представляють. Анклав (від лат. *Inclavare* – закривати на ключ) – територія або частина однієї держави, оточена з усіх сторін територією іншої держави або частина території однієї держави, яка не має спільних меж зі своєю материнською частиною і оточена територією іншої держави [1, с. 31].

Охорона закордонних дипломатичних установ України здійснюється військовослужбовцями Держприкордонслужби, що виходить з положень ст. 2 Закону України «Про Державну прикордонну службу України», а саме одна із основних функцій Держприкордонслужби є – охорона закордонних дипломатичних установ України [2].

Відповідно до ст. 27 Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 року, охорона представництв є внутрішньою справою кожної країни. Як зазначає Т. М. Лященко, посилення на зазначені привілеї дає можливість лише в дуже загальному вигляді обґрунтувати правомірність існування внутрішньої охорони і визначити сферу її діяльності. Багато держав не в змозі забезпечити належну охорону, тому висловлюють зацікавленість у самостійній організації охорони дипломатичними представництвами [3, с. 59]. Де-факто функціонування внутрішньої охорони є необхідним як для безпечної роботи представництва, так і для економічної й політичної вигоди приймаючої країни. Адже одночасно

здійснюється економія коштів державного бюджету на організацію безпеки представництва та фактично «безоплатне» виконання взятих на себе зобов'язань за Конвенцією» [3, с. 55].

Підходи до організації охорони закордонних дипломатичних установ різні. Досвід України заснований фактично на праві звичаю, що у подальшому знайшло своє юридичне підґрунтя на законодавчому рівні. Існують приклади використання послуг приватних компаній для охорони дипломатичних представництв, але, як ми зазначали вище, не всі країни спроможні здійснювати такі видатки. Федчишин С. А. зазначає, що «... використання послуг приватних компаній при забезпеченні безпеки дипломатичних установ, безумовно, не є серед держав світу загальноприйнятою практикою» [4, с. 70].

Вказаний автор на основі вивчення законодавства іноземних держав, офіційних звітів їх органів влади, наукових праць та інших матеріалів виділяє два основні підходи до охорони дипломатичних установ країнами світу.

Перший підхід, полягає у тому, що безпеку закордонних дипломатичних установ забезпечують правоохоронні органи, уповноважені на те законом, поряд із існуючою потенційною можливістю використання послуг охорони приватних компаній. Цей підхід автором названо умовною назвою – «традиційний». Свого поширення він набув в пострадянських державах, безпеку дипломатичних установ яких забезпечують правоохоронні органи, у тому числі спецслужби [4, с. 70]. Україна також використовує традиційний підхід до охорони закордонних дипломатичних установ.

Другий підхід Федчишин С. А. називає «інноваційний», застосовується у Великобританії, Канаді, США, Японії та інших країнах. Цей спосіб охорони представляє собою систему аутсорсингу у сфері дипломатичної безпеки. Під останнім розуміють повну або часткову передачу функцій управління системою забезпечення безпеки дипломатичних установ на певний період зовнішньому виконавцю – приватній компанії, яка має забезпечити належну якість послуг [4, с. 70].

Вивченню ефективності використання тих або інших способів внутрішньої охорони закордонних дипломатичних установ присвячені праці зарубіжних вчених. Так, наприклад Енока М. Д. та Крапаро Е. М. досліджували діяльність групи безпеки посольства Корпусу морської піхоти. У США щорічно призначається 1500 охоронців морської охорони до 149 підрозділів для охорони посольств, з цією метою автори намагалися розробити новий інструмент прийняття рішень для покращення ефективності діяльності Корпусу морської піхоти з охорони дипломатичних установ США [5].

Чун-Лін Лю і Джеслін Квек зазначають, що посольства є важливими будівлями, які створюють дипломатичний імідж уряду країни в іншій іноземній країні. Враховуючи зростання напруженості між країнами (політичну, економічну, релігійну) чи війну, напади на посольства останніми роками почастишали. З метою зменшення впливу потенційних атак автори розглянули заходи щодо посилення охорони будівель посольств. Обговорили принципи планування та проєктування безпеки, а також структуру оцінки потенційних ризиків безпеки [6, с. 115].

Додатково вдосконалено оцінки загроз і критерії оцінки, а також запропоновано нову методологію оцінки ризиків безпеки. Результат оцінки забезпечує більш надійні та науково обґрунтовані для власників об'єктів щодо необхідності аналізу стійкості будівлі та зміцнення. Аналіз випадків підтверджує методологію оцінки ризиків безпеки. На основі критеріїв оцінки ризику безпеки власники об'єктів і політики можуть швидко вирішити, чи потребує посольство додаткового захисту, і визначити загрози, які становлять високий ризик і завдають великих збитків [6, с. 127].

Як зазначав В. В. Штучний, «перш ніж ставити питання про доцільність використання відповідного зарубіжного досвіду для цілей забезпечення безпеки закордонних дипломатичних установ України доцільно провести спеціальне дослідження вказаної проблеми, визначити переваги та недоліки подібної практики, її загрози та небезпеки» [7, с. 58]. Але, на жаль, станом на зараз в Україні не проведено жодного спеціального дослідження щодо визначення ефективності того чи іншого способу охорони закордонних дипломатичних установ України. На нашу думку вивчення проблем охорони закордонних дипломатичних установ України є актуальним у контексті збройної агресії росії проти України.

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну дипломатичні представництва України неодноразово піддавалися терористичним атакам. Наприклад, до посольства України в Іспанії надійшов конверт. Під час огляду конверт вибухнув в руках коменданта. Комендант отримав незначні поранення. Решта співробітників посольства не постраждала [8]. Окрім цього, дипломати, що працюють в Іспанії, неодноразово отримували погрози у вигляді поштових відправлень з очима тварин. Після теракту в Іспанії до посольств в Угорщині, Нідерландах, Польщі, Хорватії, Італії, генеральних консульств в Неаполі та Кракові, консульства в Брно також надійшли закривавлені пакунки. Усе це свідчить про актуальність забезпечення безпеки закордонних дипломатичних установ України. А також необхідності перегляду підходів до забезпечення такої охорони і підготовки науково-обґрунтованих рекомендацій щодо її покращення.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII, 1728 с.
2. Про Державну прикордонну службу України : Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 27. Ст. 208.
3. Лященко Т. М. Правовий статус дипломатичних представництв. Монографія. Київ : 2008. 214 с.
4. Федчишин С. А. Приватні компанії як суб'єкти забезпечення безпеки закордонних дипломатичних установ: зарубіжний досвід та його значення для України. *Недержавний сектор безпеки: сучасний досвід та проблеми порівняльно-правового регулювання*: тези доп. учасників II Міжнар. наук.-практ. конф. 19 квіт. 2014 р. Харків, 2014. С. 69–72.
5. Enoka M. D., & Craparo E. M. Optimizing Marine Security Guard Assignments. *Military Operations Research*. 2014. № 19(2). P. 5–18. URL: <http://www.jstor.org/stable/24838501>
6. Liu C-L and Quek J. Enhancing building security for embassies along the Maritime Silk Road against terrorist attacks. *Journal of Infrastructure, Policy and Development*. 2019. № 3(1). P. 115–128.
7. Штучний В. В. Правові основи безпеки дипломатичних представництв як орієнтира зовнішньополітичної діяльності держави. *Юридична наука*. 2015. № 8. С. 55–61.
8. Коментар речника МЗС України Олега Ніколенка щодо нападу на посольство України в Іспанії. URL: <http://surl.li/tqdsx> (дата звернення: 13.05.2024).

МАГНОВСЬКИЙ Ігор

Одеський державний університет внутрішніх справ, професор кафедри теорії та історії держави і права факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування, доктор юридичних наук, професор

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ НАЦІОНАЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

Як засвідчує сучасність, внутрішні політико-правові перетворення в Україні на тлі зовнішніх тенденцій її інтеграції у європейську спільноту актуалізують значимість питання щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина в державі, де одне із ключових місць у даному ракурсі посідає правоохоронна діяльність Національної поліції із урахуванням саме міжнародних правових стандартів, що об'єктивно зумовлює формулювання новітніх науково обґрунтованих теоретико-прикладних

засад поліцейської діяльності у зазначеній сфері, котрі б концептуально відповідали теперішнім напрямкам розбудови демократичної, правової, соціальної держави і розвитку громадянського суспільства [1, с. 79].

Оскільки згідно статті 3 Конституції України, утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, а відтак й одним із правових регуляторів поліцейської діяльності, що нормативно проявляється у формалізованому (ст. 7 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року) принципі «дотримання прав і свобод людини» [2; 3].

Тому становлення в Україні Національної поліції України, як констатує Ю. І. Вітик є відображенням нового якісного етапу в розвитку сучасної держави і права, який нині характеризується переосмисленням принципових ідей діяльності цього нового правоохоронного органу під час виконання ним своїх завдань та ставить принциповий акцент на дотриманні прав людини в повсякденній діяльності поліції під час виконання нею своїх завдань [4, с. 205–209]. Відтак запровадження міжнародно-правових стандартів поліцейської діяльності на національному рівні, на переконання дослідниці, є концентрованим відображенням загальноприйнятої світової правозастосовної практики, зокрема у сфері забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина відповідними правоохоронними органами, та формує сучасну стратегію протидії викликам організованої злочинності як невід'ємної міжнародної складової превентивного запровадження виникнення деструктивних загроз світовому суспільству [5, с. 39–40].

Своєю чергою А. М. Клочко відзначає, що сьогочасні вимоги до поліції передбачають доволі високий рівень професіоналізму, що ґрунтується на етичності, відповідальності й сумлінності поліцейських службовців. Лише така поліція, як показує міжнародний досвід, може належним чином здійснювати покладені на неї повноваження. Вчений зазначає, що міжнародні стандарти роботи поліції характеризують якість функціонування органів правопорядку. Їх упровадження, як показує міжнародний досвід, підвищує якість і ефективність діяльності поліції. Міжнародно-правові стандарти діяльності поліції дають змогу врахувати сукупність факторів, що впливають на поведінку професіонала, і розробити технологію формування гідного здійснення службової діяльності та поведінки відповідно до професійних і громадянських обов'язків, відповідально й етично. Тому запозичення й інтеграція зазначених стандартів у діяльність національних правоохоронних органів є першочерговим завданням, що ставиться перед державою [6, с. 131–132].

Міжнародними документами, правові норми яких покладені в основу діяльності Національної поліції України, є: Конвенція про захист прав і основоположних свобод 1950 року, Кодекс поведінки посадових осіб

з підтримання правопорядку, затверджений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 року № 34/169 [7]; Декларація про поліцію, прийнята Радою Європи у 1979 році [8]; Звід принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню будь-яким чином, прийнятий Резолюцією 43/173 Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1988 року [9]; Європейський кодекс поліцейської етики, прийнятий Комітетом Міністрів держав – учасниць Ради Європи 19 вересня 2001 року на 765-му засіданні заступників міністрів, відповідно до якої цілями поліції визначено: підтримка публічного спокою, забезпечення права і порядку в суспільстві; захист і дотримання основоположних прав і свобод особи, закріплених, зокрема, в Європейській конвенції про права людини; запобігання та подолання злочинності; надання допомоги і послуг суспільству [10]; Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання 1984 року, Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку 1990 року [11].

Стандарти ООН щодо правоохоронних органів, кримінальних процедур та прав людини стали основою для «Міжнародної Амністії» розробки у 1998 році (Pol. 30/04/98, Лондон) спільно з поліцейськими та експертами з різних держав «Десять правозахисних стандартів правильної поведінки для правоохоронних органів» [12, с. 195–196].

Отже, реалії сьогодення зобов'язують Національну поліцію України до суттєвих трансформаційних змін, як відповідного алгоритму дій та прийняття рішень, задля підвищення дієвості й результативності її професійного спрямування – служінню українському народові, таким чином, забезпечуючи реалізацію стратегічних пріоритетів поліцейської діяльності відповідно до міжнародних стандартів дотримання прав людини [1, с. 84].

Література

1. Магновський І. Й., Косаревська О. В. Міжнародні стандарти забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності Національної поліції України: реалії сьогодення. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: журнал. Серія Право*. Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ ЗВО «Університет Короля Данила», 2023. Вип. 16 (28). С. 78–86.
2. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996, № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 09.05.2024).
3. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 09.05.2024).

4. Вітик Ю. І. Принцип дотримання прав людини у діяльності Національної поліції України: стан наукового дослідження. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 205–209.

5. Вітик Ю. І. Міжнародно-правові стандарти поліцейської діяльності у сфері забезпечення дотримання прав і свобод людини. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2020. № 7 (35). Vol. 3. С. 39–45.

6. Ключко А. М. Міжнародні стандарти роботи поліції. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 25 листоп. 2016 р.). Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. С. 114–118.

7. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку: міжнар. док. від 17.12.1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282#Text (дата звернення: 09.05.2024).

8. Декларація про поліцію: міжнар. док. від 8 трав. 1979 р. № 690(1979). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803#Text (дата звернення: 09.05.2024).

9. Звід принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню будь-яким чином: міжнар. док. від 9 груд. 1988 р. № 43/173. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_206#Text (дата звернення: 09.05.2024).

10. Рекомендації Комітету Міністрів державам – учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики»: ухвалені Комітетом Міністрів 19.09.2001 р. на 765-му засіданні заступників Міністрів. URL: <http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf> (дата звернення: 09.05.2024).

11. Владовська К., Морщук Т. Дотримання міжнародних стандартів прав людини працівниками Національної поліції України. *Вісник Національної прикордонної служби України*. 2019. № 4. URL: <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/legal/article/view/300/301> (дата звернення: 09.05.2024).

12. Політичний вимір діяльності Міністерства внутрішніх справ (відповідь на виклик XXI століття) / заг. ред. Ю. І. Римаренка, Я. Ю. Кондратьєва. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2003. 292 с.

МИХАЙЛОВ Руслан
Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, доцент кафедри правоохоронної
діяльності та поліцейстики факультету № 1,
кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ПИТАННЯ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Боротьба зі злочинністю – складний, організований і науково обґрунтований процес, що використовує вплив держави та інших спеціально уповноважених суб'єктів на врегулювання антисоціальної поведінки в суспільстві. Одним із ключових напрямків цієї боротьби є превентивний зміст, спрямований на усунення та нейтралізацію причин і умов злочинності, а також інших криміногенних факторів, що впливають на формування особистості осіб, які вчиняють злочини.

У сучасних умовах проблема злочинності є першочерговою темою в політиці держави. Актуальним є питання вдосконалення методів боротьби зі злочинністю. Це питання обговорювалося на міжвідомчих нарадах МВС, де наголошувалося на важливості співпраці з країнами ЄС у боротьбі з організованою злочинністю.

Згідно до ст. 1 ч. 1 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» під організованою злочинністю слід розуміти сукупність злочинів, що вчиняються у зв'язку зі створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань [3].

Організована злочинність - це прояв злочинності як соціального явища, що полягає у вчиненні злочинних діянь окремими особами або їх об'єднаннями, які знаходяться між собою у стані взаємодії з приводу вчинення зазначених діянь та отримання від них матеріального або іншого зиску [4, с. 205].

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію нашої держави організована злочинність набула нових обертів та видів. Тому національні органи, які мають протистояти такому явищу, як організована злочинність змушені винаходити нові шляхи до боротьби з нею.

На сьогоднішній день в Україні розроблено основні підходи до розуміння змісту науки політики в сфері боротьби зі злочинністю, створені умови для розробки її доктрини та законодавчої концепції реалізації. Теорія кримінально-правової політики в Україні отримали достатню розробку, яка дозволила сформувати її доктрину. Здійснюється розробка її теоретичних основ за окремими напрямками, аналіз ряду приватних проблем. Це

відкриває можливості для розробки і прийняття на законодавчому рівні концепції кримінально-правової політики України на середньогодинну (10-річну) перспективу [1, с. 19]. Але, на наш погляд, треба розробляти такі концепції боротьби, які більш ефективно будуть використовуватись під час практичної діяльності уповноваженими суб'єктами, в тому числі, працівниками Національної поліції України.

Серед першочергових завдань держави є викриття, розкриття та припинення діяльності організованих злочинних груп і припинення їх дій, підвищення ефективності боротьби із законспірованими злочинними співтовариствами, які використовують міжнаціональні конфлікти, пов'язані з «тіньовою» економікою, а також зі злочинними групами за кордоном. Завданням правоохоронних органів є доведення існування організованої злочинності, а не доведення окремих видів чи злочинів. Крім того, слід зазначити стратегічні та тактичні прорахунки у боротьбі з організованою злочинністю:

- недооцінювався і практично не враховувався стан цієї злочинності, незадовільно аналізувалися результати боротьби з нею та не визначалися пріоритетні напрями протидії цим явищам, не здійснювалося програмно-цільове планування та належне ресурсне забезпечення;

- оперативні підрозділи та слідчі апарати органів, що ведуть боротьбу з організованою злочинністю, використовували застарілі методи викриття й розслідування злочинів організованих угруповань, обліку та звітності щодо результатів своєї роботи;

- на сьогоднішній день немає досконалої правової бази боротьби з цією злочинністю, у той час як кримінальна ситуація змінюється стрімкими темпами;

- повільно вживаються запобіжні заходи, спрямовані на усунення злочинів, скоєних організованою злочинністю;

- професійна підготовка співробітників правоохоронних органів не повною мірою відповідає вимогам часу, серед них переважно молоді фахівці, які не мають відповідного досвіду.

Взагалі, державі важливо створити актуальну та ефективну політику в боротьбі з організованою злочинністю.

Політика в сфері боротьби з організованою злочинністю вивчає потреби держави в боротьбі з даним видом злочинності, розробляє для законодавства механізм задоволення цих потреб. Політика у сфері боротьби зі злочинністю також розуміється як вироблена Українською державою генеральна лінія, що визначає основні напрями, цілі і засоби впливу на злочинність шляхом формування кримінального, кримінального процесуального та кримінально-виконавчого законодавства, регулювання практики їх застосування, а також розробку й реалізацію заходів, спрямованих на запобігання злочинам [2, с. 184].

Цілком очевидно, що вдосконалення законодавства про боротьбу зі злочинністю не може бути досягнуто лише шляхом внесення змін до нормативних актів. Поняття у сфері боротьби зі злочинністю мають бути сумісні з гуманізацією законодавства про боротьбу зі злочинністю, а практика його застосування – з міжнародними стандартами. Стрімкий розвиток цієї концепції та негайне впровадження її положень у життя забезпечить ефективність політики у сфері боротьби зі злочинністю через послідовну реалізацію принципу невідворотності відповідальності за вчинені злочини.

Отже, організована злочинність сьогодні є поширеним явищем. За статистикою, рівень організованої злочинності зростає з кожним роком. Ми також можемо побачити, наскільки добре злочинці пристосувалися до сьогоднішньої реальності.

Ми переконані, що для повноцінної боротьби із організованою злочинністю, необхідно насамперед покращити саме кадровий апарат правоохоронців, задля уникнення виникнення корупційних фактів, покращити фінансову, матеріально-технічну базу тощо.

Тому одним з пріоритетних завдань держави є розробка ефективної політики щодо боротьби з організованою злочинністю. Проте, оцінивши рівень організованої злочинності, ми можемо зробити висновок, що питання боротьби з організованою злочинністю слід досліджувати й далі.

Література

1. Фріс П.Л. Політика у сфері боротьби зі злочинністю та кримінально-правова політика у системі суспільних наук. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2016. № 31. С. 3-27. URL: <http://pbz.nlu.edu.ua/article/view/77359> (дата звернення: 07.05.2024).
2. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми. К. : Атіка, 2005. 329 с.
3. «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»: Закон України від 30 червня 1993 року № 3341-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 35. Ст.358.
4. Комірчий П.О. Дослідження організованої злочинності: системно-функціональний підхід. *Право і суспільство: питання кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права*. 2017. № 5. Ч. 2. С. 201-205. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/5_2017/part_2/45.pdf (дата звернення: 07.05.2024).

СИСТЕМА ОРГАНІВ І УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ: МЕТОДОЛОГІЧНИ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ ДЕФІНІЦІЇ

Норми частини 2 статті 1 Кримінально-виконавчого кодексу України [1] (далі за текстом – КВК України) передбачають юридичну дефініцію «системи органів і установ виконання покарань, їх функцій та порядку діяльності». Одночасно з цим, законодавчо встановлене визначення вищевказаної юридичної дефініції не деталізується у тексті норми частини 2 статті 1 КВК України. Разом з цим, із урахуванням формального-логічного тлумачення інших положень КВК України, можливо встановити зміст вказаного припису кримінально-виконавчого Законодавства України. Так, якщо звернутись до норм статті 11 КВК України, яка встановлює види органів і установ виконання покарань можливо дійти висновку про те, що у структурному вимірі систему органів і установ виконання покарань становлять саме органи і установи виконання покарань, як окремі види кримінально-виконавчих інституцій. Зазначаємо, що питання про функції та порядок діяльності системи органів і установ виконання покарань в цій науковій праці не розглядатиметься, проте, його буде розглянуто в іншій науковій роботі.

Звертаємо увагу на те, що в даному науковому дослідженні буде застосовуватись юридична дефініція «системи органів і установ виконання покарань», оскільки, по-перше КВК України прямо не передбачає норми, яка визначає саме: поняття системи органів і установ виконання покарань, по-друге, в теорії права, одним із видів спеціалізованих норм права є саме: норми-дефініції.

Вбачається, що з'ясувати дефініцію системи органів і установ виконання покарань є можливим, передусім, шляхом формально-логічного тлумачення норм статті 11 КВК України.

Так, положення частин 1 та 2 статті 11 КВК України, встановлюють перелік державних інституцій, які є органами виконання покарань і установами виконання покарань, відповідно. Так, згідно норм частини 1 статті 11 КВК України, передбачено припис згідно якого органами виконання покарань є: центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробачії, його територіальні органи, уповноважені органи з питань пробачії. Тобто, в цій нормі кримінально-виконавчого права України в

якості органів виконання покарань передбачено вказані три різні типи органів державної влади, які є саме: органами виконання покарань. У свою чергу, звертаємо увагу на те, що згідно норм частини 2 статті 11 КВК України, передбачено припис у відповідності з яким установами виконання покарань є три різні типи органів державної влади, а саме: кримінально-виконавчі установи, спеціальні виховні установи (тобто, виховні колонії), слідчі ізолятори у випадках, передбачених КВК України. Тобто, у вищевказаній нормі кримінально-виконавчого права України в якості установ виконання покарань передбачено зазначені три різні типи державних інституцій, які є саме: установами виконання покарань і в найменуванні яких, переважно, вказується визначення – установи.

Таким чином, за формально-юридичною ознакою, всі вищезазначені шість типів державних інституцій прямо та однозначно дефініційовані як органи виконання покарань або, як установи виконання покарань.

Також, зазначаємо, що слідчі ізолятори за багатьма юридичними ознаками (зокрема, за примусовістю знаходження особи в межах цієї установи, за режимом нагляду та охорони за територією вказаної установи) має спільну кримінально-виконавчу правову природу з кримінально-виконавчими установами та спеціальними виховними установами.

Зазначаємо, що в інших частинах статті 11 КВК України, передбачено ряд кримінально-виконавчих інституцій, які також можливо віднесено до складу системи органів і установ виконання покарань та відповідним чином класифікувати. Так, норми частини 8 статті 11 КВК України встановлюють правило згідно якого: у межах, визначених КВК України та законами України, виконання кримінальних покарань також здійснюють органи державної виконавчої служби, військові частини, гауптвахти і дисциплінарний батальйон.

Із урахуванням того, що юридичний статус вище перелічених органів і установ виконання покарань у частині здійснення ними виконання кримінальних покарань передбачається КВК України та законами України, а суб'єктами відбування покарань (тобто, засудженими) можуть бути, як загальні суб'єкти відбування покарань (тобто, будь-яка фізична особа, яка згідно обвинувального вироку суду засуджена до покарання), так і спеціальні суб'єкти відбування покарань (зокрема, фізична особа-військовослужбовець, яка згідно обвинувального вироку суду засуджена до покарання) вказані види кримінально-виконавчих інституцій є змішаними (загально-спеціальними) видами органів і установ виконання покарань. Тобто, у вищевказаній нормі кримінально-виконавчого права України в якості органів і установ виконання покарань передбачено три різні типи державно-владних інституцій. Водночас, законодавець саме у тексті зазначеної кримінально-виконавчої норми не здійснює класифікацію

вказаних інституцій на органи і установи виконання покарань. Таким чином, є можливим тлумачити вищеназвані державні інституції в межах однієї єдиної юридичної категорії, а саме: органи і установи виконання покарань.

Звертаємо увагу на той факт, що у відповідності до норм частини 7 статті 11 КВК України, передбачається така державна інституція, як табір для тримання військовополонених. Вбачається, що в даному випадку, є можливим вважати її спеціальним видом органів і установ виконання покарань з наступних підстав. За формальною ознакою, а саме: вказана державна інституція передбачена у приписах статті 11 КВК України, яка врегульовує питання щодо видів органів і установ виконання покарань. За змістовною ознакою, яка визначає особливості контингенту, який перебуває в таборі для тримання військовополонених, а саме: цим контингентом є військовополонені. При цьому, під час юридичної характеристики даної державної інституції враховано теоретичний взаємозв'язок зі сферою умов воєнного стану та правового режиму воєнного стану. Разом з цим, всі інші вищезазначені органи і установи виконання покарань можна віднести до загальних та змішаних видів органів і установ виконання покарань.

Все вищенаведене свідчить про методологічні основи визначення дефініції системи органів і установ виконання покарань у трьох різних за обсягом вимірах:

1. У вузькому розумінні, органи і установи виконання покарань, охоплюють тільки загальні види органів і установ виконання покарань, тобто, державні інституції передбачені в частинах 1 і 2 статті 11 КВК України, в якості саме органів або установ виконання покарань.

2. У широкому розумінні, яке окрім органів і установ виконання покарань, котрі перелічені у вищеназваному вузькому розумінні, також включає, до свого складу кримінально-виконавчі інституції перелічені в нормах частини 8 статті 11 КВК України (тобто, змішані види органів і установ виконання покарань).

3. У надширокому розумінні, яке окрім органів і установ виконання покарань, котрі перелічені у вищеназваному широкому розумінні також включає до свого складу табори для тримання військовополонених, тобто, державні інституції, що передбачені приписами частини 7 статті 11 КВК України (спеціальний вид органів і установ виконання покарань).

Вбачається, що всі вищеназвані три наукові підходи щодо визначення дефініції: «системи органів і установ виконання покарань» у своїй методологічній основі ґрунтуються на використанні формально-логічного методу тлумачення норм права, в даному випадку, норм кримінально-виконавчого права України.

Література

1. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11 липня 2003 року № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 02.05.2024 року).

ЗЕЛЕНСЬКИЙ Євген

Дніпровський державний університет
внутрішніх справ, старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки

РУХЛО Нікіта

Навчально-науковий інститут Права та
підготовки фахівців до підрозділів
Національної поліції Дніпровського
державного університету внутрішніх справ,
здобувач вищої освіти

ПЕРСПЕКТИВИ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ СПЕЦІАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану роль поліцейських спеціальних підрозділів значно зростає. Їхня діяльність пов'язана з високим ризиком для життя та здоров'я, тому вогнева підготовка стає одним з ключових факторів ефективності їх роботи.

Війна в Україні створила серйозні виклики для поліції, особливо для спеціальних підрозділів, які виконують завдання в зоні бойових дій. Поліцейські змушені пристосовуватися до високого рівня вогневої загрози, що вимагає постійного вдосконалення їхніх навичок і підготовки. Один із аспектів цієї адаптації – підвищення рівня володіння зброєю. Це означає, що поліцейські повинні відпрацьовувати стрільбу з різних видів зброї, включаючи умови з обмеженою видимістю та в стресових ситуаціях.

Крім того, важливим є формування психологічної стійкості у поліцейських. Вони повинні розвивати навички прийняття рішень в екстремальних ситуаціях та подолання психологічного бар'єру, щоб ефективно використовувати зброю у військових умовах. Крім того, важливе вдосконалення тактики ведення вогню, щоб адаптуватися до специфіки бойових дій в урбанізованій місцевості та вивчати нові тактичні прийоми та техніки.

У зв'язку з цим, актуальність проблеми полягає в необхідності підготовки поліцейських до ефективного функціонування в умовах військових дій. Це вимагає від них не лише високої вогневої майстерності,

а й психологічної готовності та вміння адаптуватися до складних ситуацій [1, с.174].

У перспективах розвитку вогневої підготовки для поліцейських спецпідрозділів важливе місце займають інноваційні методи навчання. Один із таких методів – використання симуляторів. Вони дозволяють створити учасникам тренувань реалістичні умови для відпрацювання навичок стрільби, включаючи віртуальні тири та лазерні тренажери. Це дозволяє ефективно тренувати реакцію на стресові ситуації та підвищити точність стрільби.

Ще один інноваційний підхід – елементи гейміфікації. Використання комп'ютерних ігор дозволяє поліцейським відчувати себе частиною віртуальної ситуації, що може бути корисним для вдосконалення їхніх навичок стрільби та реагування на непередбачувані обставини.

Також важливим є використання інтерактивних методів навчання, таких як онлайн-платформи та електронні навчальні курси. Це дозволяє поліцейським отримувати доступ до навчальних матеріалів у будь-який зручний для них час, а також здійснювати взаємодію з іншими учасниками навчання, що може сприяти обміну досвідом та підвищенню ефективності навчального процесу.

Підвищення інтенсивності тренувань для поліцейських спецпідрозділів – це ключовий аспект удосконалення їхньої вогневої підготовки. Одним зі способів досягнення цієї мети є збільшення кількості практичних занять. Це може включати в себе тренування стрільби на полігонах, де поліцейські можуть покращити свою майстерність із застосування різних видів зброї, а також тактичні навчання в польових умовах, що дозволяє їм адаптуватися до специфіки бойових дій у реальних умовах [2, с. 86].

Інший аспект підвищення інтенсивності тренувань – впровадження елементів бойової підготовки. Це може включати тренування рукопашного бою та навчання наданню першої допомоги в бойових умовах, що допомагає поліцейським бути готовими до різних сценаріїв у бойових ситуаціях.

Окрім того, важливою частиною інтенсивної тренувальної програми є психологічна підготовка. Поліцейські повинні відпрацьовувати навички подолання стресу та дій в екстремальних ситуаціях, що допомагає підготувати їх до роботи в умовах війни та конфліктів.

Міжнародна співпраця у сфері вогневої підготовки поліцейських спеціальних підрозділів є важливим елементом підвищення ефективності та професіоналізму у роботі. Обмін досвідом з іноземними колегами дозволяє збагатити свої знання та вміння, отримати нові підходи та практичні навички у проведенні вогневої підготовки. Участь у спільних

навчання та перейняття передового досвіду є важливим кроком у вдосконаленні методик та підвищенні якості навчання [3].

Використання новітніх технологій та методик також є необхідним удосконаленням вогневої підготовки. Ознайомлення з досягненнями іноземних збройних сил дозволяє виявити та впровадити передовий досвід у систему навчання поліцейських. Це може включати в себе використання новітніх засобів імітації бойових умов, а також застосування новітніх вогнепальних та бойових систем.

Міжнародна співпраця в даній галузі сприяє збільшенню ефективності та професіоналізму поліцейських спеціальних підрозділів, що є важливим чинником у забезпеченні безпеки та правопорядку у сучасному світі.

У висновку можна зазначити, що вогнева підготовка поліцейських спеціальних підрозділів у умовах воєнного стану в Україні є важливим елементом забезпечення безпеки та правопорядку. Це вимагає не лише високої вогневої майстерності, а й психологічної готовності та вміння адаптуватися до складних ситуацій. Для підвищення ефективності вогневої підготовки важливе використання інноваційних методів навчання, таких як симулятори, елементи гейміфікації та інтерактивні методи навчання. Міжнародна співпраця та використання новітніх технологій також є ключовими факторами у підвищенні ефективності та професіоналізму поліцейських у цій сфері.

Література

1. Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану : зб. наук. пр. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. тактич. та спец. фіз. підготовки ф-ту № 3, Наук. парк «Наука та безпека». Харків : ХНУВС, 2022. 440 с.
2. Основи вогневої підготовки: навч. посіб. / М. М. Удянський, І. О. Толкунов, О. О. Бондаренко, В. В. Матухно, В. М. Олекса. Харків: НУЦЗУ, 2020. 147 с.
3. Семенюк В. І. Удосконалення системи навчання курсантів вищих військових навчальних закладів з вогневої підготовки. *Сучасна парадигма формування професіоналізму майбутніх фахівців* : науково-теоретичний збірник. П-Хм.: ДПУ, 2011. URL: [irbis_nbuv > cgiirbis_64](https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64) (дата звернення: 25.02.2024 р.)

ПОРОХНЯВИЙ Андрій
Дніпровський державний університет
внутрішніх справ, викладач кафедри
спеціальної фізичної підготовки

ПОПОВА Ольга
Навчально-наукової інститут Права та
підготовки фахівців до підрозділів
Національної поліції Дніпровського
державного університету внутрішніх справ,
здобувач вищої освіти

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Сучасна роль поліції вимагає високого рівня фізичної підготовки її працівників для успішного виконання службових обов'язків та забезпечення громадського порядку. Фізична готовність стає ключовим елементом, який визначає ефективність втручання поліції у різноманітних ситуаціях, починаючи від реагування на злочини до управління непередбачуваними екстремальними обставинами. Забезпечення адекватної фізичної підготовки працівників поліції вимагає системного та ефективного контролю. У даній роботі розглядаються методи контролю фізичної підготовки працівників поліції, які спрямовані на вдосконалення їхніх фізичних здібностей та загального стану здоров'я. Аналіз цієї теми важливий не лише для забезпечення оптимальної працездатності поліцейських, але і для збільшення рівня безпеки в громаді. Розглядання різноманітних методів контролю дозволить визначити найбільш ефективні стратегії та підходи до управління фізичною підготовкою працівників поліції у сучасних умовах.

Як йдеться в Наказі МВС № 50 Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, основними завданнями службової підготовки є:

- Підвищення рівня знань, умінь, навичок та професійних якостей поліцейських з метою забезпечення їх здатності до виконання завдань з охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного (громадського) порядку та безпеки;
- вивчення нормативно-правових актів, які регламентують діяльність Національної поліції України;
- удосконалення керівним складом органів (підрозділів) поліції, закладів, установ поліції навичок управління поліцейськими [1].

Фізична підготовка працівників поліції є комплексним процесом, спрямованим на формування і удосконалення фізичних якостей та навичок,

необхідних для ефективного виконання службових обов'язків. Цей процес включає в себе розвиток м'язово-суглобової системи, аеробної та анаеробної витривалості, координації рухів, силових показників та інших аспектів фізичної підготовки. Фізична готовність поліцейського не лише покращує його особисте здоров'я, але й визначає його здатність ефективно реагувати на стресові ситуації, забезпечуючи високий рівень безпеки як для нього самого, так і для громади. У зв'язку з тим, що фізична підготовка працівників поліції має стратегічне значення для забезпечення громадського порядку та безпеки, важливо ретельно визначити та аналізувати основні аспекти цього поняття для ефективного впровадження методів контролю.

Методи контролю спрямовані на отримання інформації, що допомагає педагогів вносити необхідні корективи в процесі фізичної підготовки слухачів і працівників поліції. Це стосується вдосконалення змісту, перегляду підходів до вибору методів і прийомів педагогічної діяльності. Методи контролю – це способи, за допомогою яких визначають результативність навчальної та інших видів діяльності слухачів і педагогічної роботи викладача. Одним із видів контролю є планомірне, цілеспрямоване й систематичне спостереження педагога (інструктора) за діяльністю слухачів (працівників) [2].

В сучасних умовах поліції відводиться ключова роль у забезпеченні громадського порядку, що вимагає високого рівня фізичної підготовки її працівників. Фізична готовність стає визначальним чинником для успішного виконання службових обов'язків та ефективного реагування на непередбачені ситуації. В даній роботі детально розглядаються методи контролю фізичної підготовки працівників поліції з метою досягнення оптимального рівня готовності, необхідного для виконання різноманітних завдань. Метою контролю фізичної підготовки є забезпечення високого рівня фізичної готовності, відповідної стандартам професійної діяльності. Основні завдання контролю включають в себе об'єктивну оцінку фізичної готовності, розробку програм тренувань, моніторинг стану здоров'я, психологічний супровід та систему мотивації. Ці аспекти спрямовані на підтримку та покращення фізичної та психологічної готовності працівників поліції для ефективного виконання їхніх обов'язків та забезпечення безпеки громади.

Фізична підготовка працівників поліції піддавалася контролю за допомогою різноманітних методів, які можна класифікувати за кількома ключовими напрямками. Об'єктивні фізичні тести використовуються для вимірювання конкретних аспектів фізичної готовності, таких як аеробна і анаеробна витривалість, силові показники і гнучкість. Результати цих тестів надають об'єктивну оцінку фізичного стану кожного працівника. Медичний моніторинг передбачає регулярні медичні огляди працівників

для визначення стану їхнього здоров'я та виявлення можливих патологій, пов'язаних з фізичною активністю. Контроль за психологічним станом працівників важливий для забезпечення їхньої загальної готовності до службових завдань. Психологічний моніторинг дозволяє виявляти ознаки стресу та забезпечує необхідну підтримку та консультування. Розробка індивідуальних та групових тренувальних програм враховує конкретні вимоги робочих обов'язків поліцейських та орієнтована на покращення конкретних фізичних якостей. Створення системи мотивації допомагає підтримувати високий рівень інтересу та бажання досягати високих результатів у фізичній підготовці. Винагороди та похвали за досягнення сприяють сталій мотивації. Ця класифікація методів контролю фізичної підготовки спрямована на створення комплексного підходу, який сприяє ефективному управлінню та підтримці фізичної готовності працівників поліції для виконання їхніх важливих завдань.

Усний контроль є суттєвою складовою системи оцінювання, яка дозволяє вчителю отримати інформацію про рівень розуміння та засвоєння матеріалу учнем. Ці методи націлені на визначення навичок обговорення, вираження думок та рівня усвідомлення навчального матеріалу. Усні відповіді під час екзаменів або тестувань є одним із основних методів усного контролю, де учень висловлює свої знання та розуміння теми. Також важливим методом є проведення учнями усних звітів чи презентацій на певну тему, що дозволяє вчителю оцінити їхню здатність виражати думки та самостійно досліджувати матеріал. Групові обговорення сприяють спостереженню за спільною роботою учнів та їхньою взаємодією, а також здатністю обґрунтовувати свої погляди. Постійне ставлення питань під час уроків та отримання відповідей допомагає вчителю оцінити рівень усвідомлення та активності учнів під час навчання.

Письмове тестування є ефективним методом оцінювання знань та розуміння учнів, вимагаючи від них висловлювання відповідей у письмовій формі. Методи включають есе, де учні розгортають вислів з аргументацією та логічною будовою; запитання з короткою відповіддю для точних та обмежених відповідей; тестування з вибором правильної відповіді для швидкої та об'єктивної оцінки; завдання зі співвідношенням для визначення розуміння зв'язків; завдання на розв'язування проблем для демонстрації аналітичних та розв'язувальних навичок; аналіз кейсу для розгляду конкретної ситуації та пропозиції рішень. Письмове тестування дозволяє систематизувати та оцінювати знання, використовуючи різноманітні методи, що враховують різні аспекти розвитку та розуміння матеріалу.

Практичний контроль, важлива складова системи оцінювання, спрямований на визначення практичних навичок та здатностей учнів. Цей

вид контролю використовує різноманітні методи для оцінки практичної готовності учнів та їхньої здатності ефективно застосовувати теоретичні знання у практичних ситуаціях. Проведення практичних випробувань, таких як симуляції та імітаційні вправи, дозволяє вчителю визначити, наскільки учні готові до практичного використання своїх знань. Реалізація проєктів та виконання практичних завдань стимулює творчий підхід учнів та сприяє застосуванню їхніх знань.

Самоконтроль, невід'ємна частина навчального процесу, спрямований на вдосконалення самооцінки та саморегуляції учнів. Ведення особистих журналів, де учні рефлексують свої досягнення та визначають якості та слабкі сторони, сприяє виявленню прогресу та визначенню напрямків розвитку. Самостійне тестування дозволяє учням перевірити рівень засвоєння матеріалу та визначити розуміння концепцій. Рефлексія навчання допомагає учням аналізувати власний навчальний процес, виявляти помилки та розробляти стратегії вдосконалення. Постановлення та досягнення особистих цілей мотивує учнів до систематичного самоконтролю. Методика «Троєкратний аналіз» дозволяє учням більш детально осмислити та оцінити власні успіхи під час навчання. Використання різних онлайн-ресурсів для самостійного вивчення та вирішення завдань допомагає учням контролювати свій навчальний процес. Методи самоконтролю сприяють внутрішній мотивації учнів, допомагають їм критично аналізувати власні досягнення та активно планувати свій подальший розвиток.

У висновку слід підкреслити, що тема «Методи контролю фізичної підготовки працівників поліції» є актуальною та важливою в контексті забезпечення ефективності та безпеки роботи правоохоронців. Застосування відповідних методів контролю дозволяє не лише оцінювати рівень фізичної готовності працівників поліції, але й забезпечувати їхню здатність ефективно виконувати свої службові обов'язки. Важливість системи контролю фізичної підготовки полягає в підтримці оптимального стану здоров'я та забезпеченні високого рівня фізичної активності працівників поліції, що впливає на їхню загальну працездатність та здатність вирішувати різноманітні завдання в службовій діяльності.

Література

1. Бондаренко В. В. Професійна підготовка працівників патрульної поліції : зміст і перспективні напрями : монографія. Київ, 2018. 524 с. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/items/1262bf39-b57f-4abe-abe3-a78cb658a699> (дата звернення: 16.02.2024 р.)
2. Міністерство внутрішніх справ України. Наказ 26.01.2016 № 50. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 19 лютого 2016 р. за

№ 260/28390 Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text> (дата звернення: 16.02.2024 р.)

3. Теорія і методика фізичного виховання : у 2 т. / за ред. Т. Ю. Круцевич. Київ : Олімп. літ, 2008

4. Бондаренко В. В. Проблеми професійної підготовленості працівників підрозділів патрульної поліції. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2017. № 11. С. 24–28.

5. Мартишко А. Ю., Рябуха О. С. Особливості формування теоретичних і методичних знань із фізичної підготовки поліцейських. *Юридична психологія та педагогіка*. 2016. № 2 (13). С. 127–136.

ПЛАТФОРМА VI

ВИЩА ОСВІТА В УМОВАХ СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ. СУЧАСНА ПОЛІЦЕЙСЬКА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ, НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ

ШУРУПОВА Катерина

Криворізький національний університет, доцентка
кафедри професійної та соціально-гуманітарної
освіти, кандидатка юридичних наук, доцентка

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКИХ ПРОЦЕСІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

В умовах військового стану заклади вищої освіти стикаються з низкою проблем, пов'язаних з неефективним управлінням бізнес-процесами. Однією з основних проблем є відсутність системного та інтегрованого підходу до управління, що призводить до затримок і нерационального використання ресурсів. Через зростаючий обсяг даних, що зберігаються в закладах вищої освіти, ручна обробка та аналіз займає багато часу і є дорогим задоволенням. Це може призвести до потенційних помилок і неефективності управління, а сучасні заклади освіти повинні приймати швидкі та точні рішення.

Іншим нагальним питанням є необхідність персоналізації навчання та адаптації бізнес-процесів до різних потреб здобувачів вищої освіти та викладачів. Традиційні системи управління в складних умовах військового стану часто не забезпечують такої гнучкості.

Існує також багато проблем з автоматизацією адміністративних процесів. Багато рутинних завдань, таких як облік студентів і семестрова звітність, можна оптимізувати за допомогою систем штучного інтелекту який пропонує багато переваг, зокрема здатність швидко й точно аналізувати великі обсяги даних.

У контексті вищого навчального закладу інструменти штучного інтелекту можна використовувати для оптимізації наступних процесів, таких як маркетинг, продаж освітніх послуг та освітній моніторинг. Штучний інтелект може допомогти навчальним закладам визначити найефективніші маркетингові стратегії, визначити потенційних студентів і надати персоналізовані рекомендації здобувачам вищої освіти на основі їх стилю навчання. Інструменти автоматизації, з іншого боку, можуть

допомогти оптимізувати та спростити повторювані завдання, а також зменшити ризик помилки. Це заощадить час і ресурси, підвищивши якість своєї роботи. Наприклад, інструменти автоматизації можна використовувати для більш ефективного керування адміністративними завданнями або оцінювання завдань, звільняючи час для викладачів, щоб зосередитися на викладацькій роботі.

Штучний інтелект можна використовувати для аналізу великих обсягів даних і прогнозування майбутніх тенденцій. Це дозволяє закладам вищої освіти підвищити точність прогнозів і приймати більш обґрунтовані рішення. Для досягнення цієї мети можна використовувати різні методи та алгоритми машинного навчання.

Розглянемо кілька способів, як можна використовувати ШІ для підвищення точності прогнозування:

а) використання більш точних і складних алгоритмів машинного навчання, таких як глибоке навчання, наприклад, згорткові нейронні мережі, рекурентні нейронні мережі або комбінація різних типів алгоритмів;

б) обробка більш повної та якісної інформації, включаючи раніше не використовувані дані або покращена попередня обробка наявних даних;

в) збільшення кількості даних для навчання. Чим більше даних використовується для навчання, тим точніше можна навчити прогнозні моделі.

Навчання на більш широкому просторі ознак і використання спеціалізованих ознак. Це означає використання ширшого набору вхідних даних і різних типів даних для покращення прогнозів.

Включення в модель більше експертних знань. Експертні знання можуть включати фізичні закони, медичні знання або іншу корисну інформацію, яку можуть надати експерти в цій галузі.

Штучний інтелект може допомогти оптимізувати рекламні кампанії, аналізуючи дані для визначення найефективніших рекламних каналів та оптимізації бюджетів.

ШІ також може вносити поступові покращення, аналізуючи минулі результати та прогнозуючи майбутні. Це дозволяє розробляти більш ефективні рекламні кампанії та постійно покращувати результати.

Незважаючи на всі переваги штучного інтелекту в оптимізації рекламних кампаній для вищих навчальних закладів, важливо пам'ятати, що успішна кампанія також вимагає правильної стратегії та цілей, переконливого і логічного повідомлення для кампанії, а також вирішення проблем з відстеженням і конверсією.

Роботу сучасного закладу вищої освіти можна розбити на декілька напрямів. Кожен напрямок вимагає постійного аналізу ефективності та удосконалення.

Основні напрями діяльності сучасного навчального закладу: маркетингова діяльність, продажі продуктів (послуга освіти), навчальна частина.

Найбільше задач саме у продажах та маркетингу. Так як дані види діяльності, здебільшого, забезпечують прибуток, то є актуальним пошук шляхів підвищення ефективності прийняття рішень та оптимізації функціоналу працівників. Для відділу продажів найбільш важливою є предиктивна аналітика, яка має на меті передбачити, що станеться в майбутньому. Наприклад, загальна кількість абітурієнтів, які вступили на певну спеціальність за останні п'ять років, може бути використана для прогнозування кількості абітурієнтів, які виявлять бажання вступити на спеціальність в найближчі кілька років. Вагомою структурною одиницею навчального закладу є маркетинговий відділ, який займається плануванням маркетингових стратегій, розробкою місячних маркетингових календарів, розробкою креативів (рекламних матеріалів) – написанням постів, фото, відео, статистикою та аналізом маркетингових активностей та прогнозуванням маркетингової діяльності на майбутнє.

Для реалізації даних функцій більшість закладів вищої освіти тримають в штаті маркетологів. Хоча використання засобів штучного інтелекту дозволить скоротити штат маркетологів за рахунок автоматизації описаних вище задач. Зараз активно розвиваються неймережі, які можуть генерувати текст, фото і відео для постів на задану тематику. Також, є засоби, які дозволяють автоматизувати формування рекламних календарів. В сучасних закладах вищої освіти використовуються віртуальні асистенти та чат-боти, які надають миттєві відповіді на запитання здобувачів вищої освіти, ефективно вирішують проблеми, пов'язані зі змістом курсу та навчальними планами, а також зменшують навантаження на викладачів. Чат-боти та асистенти викладача полегшують навчання, пропонуючи додаткові матеріали та відео і допомагаючи студентам ефективно засвоювати нові теми.

Наприклад, оцінювання курсу та збір зворотного зв'язку полегшує чат-бот, який дозволяє проводити опитування наприкінці курсу для визначення думки здобувачів освіти та якості навчання. Крім того, спрощується організація завдань і дотримання дедлайнів, оскільки чат-бот допомагає студентам планувати і відстежувати свої завдання, а також забезпечує їх вчасне виконання. В умовах військового стану, у середовищі дистанційного навчання чат-боти та асистенти надають підтримку та настанови в режимі реального часу, заповнюючи прогалину, коли прямий доступ до викладачів обмежений.

Література

1. About AI fabric. (n.d.). UiPath Documentation Portal. <https://docs.uipath.com/ai-center/standalone/2020.10/user-guide/about-ai-fabric> (дата звернення: 18.02.2024 р.).
2. Analytic hierarchy process. (2024, January 18). Wikipedia, the free encyclopedia. Retrieved 30.01.2024 from https://en.wikipedia.org/wiki/Analytic_hierarchy_process (дата звернення: 18.02.2024 р.).
3. Analytic network process. (2023, September 26). Wikipedia, the free encyclopedia. Retrieved 30.01.2024 from https://en.wikipedia.org/wiki/Analytic_network_process (дата звернення: 18.02.2024 р.).
4. Siva, G. (2021, November 2). BERT – Bidirectional encoder representations from transformer. Medium. <https://gayathri-siva.medium.com/bert-bidirectional-encoder-representations-from-transformer-8c84bd4c9021> (дата звернення: 18.02.2024 р.).

БРАТАНИЧ Ольга

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету
внутрішніх справ, доцентка кафедри
соціально-гуманітарних та загальноправових
дисциплін факультету № 1, кандидатка
педагогічних наук, доцентка

SYNERGY OF EDUCATION POLICY OF THE EU AND UKRAINE IN THE FIELD OF TEACHING AND USE OF FOREIGN LANGUAGES

The European Union's language policy serves to illustrate the paramount significance of language learning in the context of integration processes. The growing importance of language policy has also had an impact on the structure of the European Commission. Whereas previously the responsibility for matters pertaining to education, training, culture and multilingualism fell to the EU Commissioner for Education, Training, Culture and Multilingualism, on 1 January 2007 a separate post of EU Commissioner for Multilingualism was created.

The European community is characterised by a high degree of multilingualism, both in terms of the use of multiple languages within a specific geographical region (a territorial characteristic) and in terms of the linguistic potential of individuals (a personal characteristic).

In times of crisis, such as war, the role of language as a factor of national consolidation and a measure of demarcation between "own and foreign" is

particularly pronounced. In 2022, the integrative and meaningful function of the Ukrainian language became particularly evident. Concurrently, the Russian language, which continues to serve as a mode of communication for a subset of Ukrainians, has effectively ceased to function as a marker of national belonging for them. With regard to the English language, its relevance is also increasing as a result of the growing international cooperation with countries around the world in the military, political, economic and cultural spheres. Furthermore, the large migration of the Ukrainian population to Western countries in connection with the war is also contributing to its growing importance.

In November 2023, the Verkhovna Rada of Ukraine endorsed the draft law on the use of English in Ukraine (draft law No. 9432) as a foundation for future legislation. The draft law provides for the official recognition of English as one of the languages of international communication in Ukraine. It defines the category of positions for which candidates are required to speak English, and regulates the specifics of the use of English in the work of public authorities, local governments, emergency assistance units, when crossing the state border, in the fields of education, transport, and healthcare.

In November 2023, the Ministry of Digital Transformation presented a national English language learning programme with the intention of promoting English as a language of international communication. The programme was initiated by the President of Ukraine with the objective of increasing the competitiveness of Ukrainian business, education and innovation, as well as facilitating EU accession.

The most significant indicator of the prevalence of English in Ukraine is the fact that a considerable proportion of the country's political elite has adopted English as the language of international relations. This has the effect of increasing students' motivation to learn English.

In the context of selecting a foreign language for study, the overwhelming majority of Ukrainians, with a prevalence of 89%, express a preference for English. According to Ukrinform, this is evidenced by the results of a sociological survey conducted by the Kyiv International Institute of Sociology in December 2022 – January 2023 [1]. The study revealed that 68% of Ukrainians possess a certain level of proficiency in at least one foreign language. The vast majority of Ukrainians surveyed (93%) expressed a desire for their children to learn and improve their English.

As previously reported, the Ukrainian government is considering a return to bilingual education in Ukrainian schools. This is in line with the objectives of the new Education 4.0: Ukrainian Dawn programme, which proposes that specialised subjects will be taught in two languages – Ukrainian and English – in high school.

The popularity of English as the first foreign language taught in higher education institutions in Ukraine is indisputable. Given that English is currently

used as a means of communication by representatives of a multitude of cultures, not solely British or American, it is more logical to create a multicultural context for language learning. In other words, the participants in communicative situations, which provide the basis for a dialogue of cultures, will not only be speakers of English-speaking cultures but also representatives of other nationally specific groups who, nevertheless, use the English language for the purposes of communication with each other.

In the development of a foreign language curriculum for a university, domestic and foreign methodologists propose the adoption of certain systemic positions as a starting point. These include the definition of the real socio-political context of the use of a given foreign language in society; possible models of language use in real-life communication practice; the needs of certain groups of learners, which are determined by the specifics of the learning environment and the actual experience of language learning in the past; the needs of the educational system, which are determined by objective and subjective factors of its development.

The state educational policy in the field of foreign language teaching is based on the principle of equality among languages and the objective of creating the necessary conditions for the development of bilingualism and multilingualism. The socio-political and socio-economic transformations that have occurred in modern society have led to a greater need for knowledge of foreign languages. Empirical evidence indicates that the acquisition of a second foreign language is facilitated when students have a solid foundation in the first language. In European countries, students are typically required to learn at least two foreign languages. It is commonly accepted that a modern, educated young person should strive to master three to four foreign languages. This perspective was presented at an international congress in Sweden. In a recent proclamation, UNESCO has designated the 21st century as the "century of polyglots." The introduction of a second foreign language is justified on the grounds that in the modern conditions of the information society, graduates must be prepared to adapt and realise their potential in the labour market. The effective teaching of foreign languages in higher education institutions is of particular relevance today, given the processes of integration in the modern world and the context of military cooperation between Ukraine and countries of the world in the context of Russian aggression.

It is our contention that it is both permissible and necessary to engage in discourse on military matters with students who are prepared to reflect and consider such complex events. The subjects of life in a country at war are not addressed in textbooks. In the present era, students have witnessed events that cannot be ignored or concealed. Consequently, in order to foster and develop civic competence, we propose that military topics be included in ESP classes. To this end, foreign language teachers should set themselves the following tasks:

1) to prepare own didactic materials and adapt them to the realities of life in the country;

2) to introduce students to new vocabulary (military, curfew, aid, support, shelter, refugee, invasion, etc.) and activate it in monologue and dialogue.

The importance of English in Ukraine cannot be overstated, both in terms of military and humanitarian considerations. During the war, English is essential for communication, intelligence gathering, international cooperation, access to information and technology, and most crucially, the dissemination of information about Russia's war crimes in Ukraine.

References

1. Mayzhe 90% ukraiyntsiiv vvazhayut' anhlivs'ku obov'yazkovoyu dlya vyvchennya. Ukrinform. 17.03.2023 04:09 [Almost 90% of Ukrainians consider English a must for learning. Ukrinform.] URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3683442-majze-90-ukrainciv-vvazaut-anglijsku-obovazkovou-dla-vivcenna.html> (in Ukrainian) (дата звернення: 18.02.2024)

2. Suchasni tekhnolohiyi navchannya inozemnykh mov i kul'tur u zahal'noosvitnikh i vyshchyykh navchal'nykh zakladakh [Modern technologies of teaching foreign languages and cultures in general education and higher educational institutions]: kolektyvna monohrafiya / za zahal'n. red. S.YU. Nikolayevoyi. K. : Lenvit, 2015. 444 s. (in Ukrainian)

ДЗЕВИЦЬКА Лариса

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, доцентка кафедри соціально-гуманітарних
та загальноправових дисциплін факультету № 1,
кандидатка педагогічних наук, доцентка

АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

На сьогоднішній день необхідність знання англійської мови очевидна. Англійська є міжнародною мовою. Знання англійської мови неодмінно робить професійні навички комплексними та зміцнює позиції фахівця в цілому. Багато успішних компаній співпрацюють з іноземними партнерами, а, як правило, мова партнерських відносин – англійська. Фахівець будь-якої сфери діяльності, що володіє англійською мовою, почувається набагато впевненіше не тільки з професійної точки зору, але і як особистість сучасного суспільства.

Знання англійської мови дає можливість досягти успіху в професійному плані, оскільки вільно володіючи англійською мовою, набагато легше знайти високооплачувану роботу або вибрати профільну освіту в будь-якій країні світу. Знання мови міжнародного спілкування та прогресу в цілому є основою, на якій будується успішне майбутнє.

В останні десятиліття юридичний бізнес активно увійшов до світової економіки. Юридичні компанії стають повноцінними учасниками ринку юридичних послуг. Зростає потреба транснаціональної клієнтури юридичних компаній отримувати ті чи інші послуги, є величезний попит на юридичні послуги та пропозиції з боку постачальників таких послуг, що у свою чергу веде до глобалізації та інтернаціоналізації юридичних компаній. Фахівці юридичної професії, адвокати різних країн і навіть континентів говорять однією мовою, співпрацюють, обмінюються проектами, клієнтами, надають допомогу у межах своїх юрисдикцій. Тому глобалізація юридичної професії нині вимагає від юриста-практика не лише глибоких знань у сфері своєї професійної діяльності, але також і певного рівня володіння міжнародною мовою, що дозволить юристу-професіоналу вільно спілкуватися та вести листування із зарубіжними колегами, брати участь в обговоренні професійних тем англійською мовою, висловлювати свої думки у процесі співбесід, консультацій, презентацій, консультувати з юридичних питань іноземні фізичні та юридичні особи, складати юридичну документацію сучасною англійською мовою, вирішувати питання у сфері комерційного права.

В останні роки відбуваються зміни в різних областях юридичних професій. Юристи-консультанти, судді, адвокати, нотаріуси проходять перекваліфікацію, і приходять до висновку, що знання англійської юридичної мови в наш час стає однією з важливих складових успіху.

Володіння англійською мовою, чудова перевага. Особливо це актуально у тих компаніях, які працюють із закордонними партнерами. Саме знання англійської, знання звичаїв англосаксонських держав, їх законів в оригіналі – є обов'язкові умови прийому на роботу. Знання англійської дає можливість вирішувати відносини між міжнародними, зарубіжними корпораціями. Але є зворотний бік такої професії Вища освіта України в контексті цивілізаційних змін та викликів: стан, проблеми, перспективи розвитку довга копітка робота над собою.

Майбутнє може змінитися на краще, якщо працювати над собою, своєю англійською, постійно займатися самоосвітою. Вивчення правових актів англосаксонської правової системи допоможе юристам бачити закон інакше, думати по-новому. Будь-який прокурор, суддя, адвокат був би професійнішим, якби вивчав безліч джерел права англосаксонських країн.

Саме у юриспруденції іноземні мови можуть допомогти зрозуміти певні культурні особливості нормативно-правових актів, які розуміють

лише англомовні колеги закордоном. Неможливо зрозуміти суть численних статей правових актів англійського та американського законодавства без знання мови.

Ніколи не пізно почати вивчати іноземну мову. Прагнення вивчати повинне бути постійним, якщо є бажання бути професійним юристом, економістом вийти на міжнародний рівень, а не стояти на місці. Згідно статистики на ринку праці є своєрідний надлишок в юридичній сфері, і варто вдосконалювати свої знання та навички щоб чогось досягти.

Отже, можна дійти висновку, що володіння англійською мовою грає ключову роль успішної кар'єри юриста у світі. Вільне володіння англійською мовою відкриває двері до численних можливостей – від роботи в міжнародних юридичних компаніях до навчання провідних програм з правових наук за кордоном.

Щоб зберегти конкурентоспроможність у глобальному суспільстві, кожен юрист має прагнути вдосконалення своїх мовних навичок. Саме знання англійської мови допоможе професіоналам юридичної сфери не лише успішно вести ділові переговори із зарубіжними партнерами, а й глибше розуміти правову практику різних країн, що значно розширить їхні професійні горизонти.

Необхідність удосконалення мовних навичок ніколи не втратить своєї актуальності, оскільки в умовах глобалізації юридичної професії знання англійської стає невід'ємною частиною успіху. Таким чином, постійне навчання, самовдосконалення та вивчення англійської мови – запорука успішної кар'єри у сфері юриспруденції.

Література

1. Олексенко Р., Воронкова В. Освіта для сталого розвитку цивілізації в умовах безперервних структурних змін та викликів. *Вища освіта України в контексті цивілізаційних змін та викликів: стан, проблеми, перспективи розвитку*: матеріали Всеукраїнської дистанційної науково-практичної конференції з міжнародною участю. Київ. 2020. С. 59–64.

2. Лазарева М. Освіта в розрізі: філософський аналіз викликів і реалій сьогодення. [Електронний ресурс] / International scientific e - journal ЛОГОС. ONLINE № 10 (June, 2020). URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232 - 2663 - 4139.10.14.html>. (дата звернення: 16.02.2024).

3. Дослідження сфери освіти в Україні До більшої результативності, справедливості та ефективності. Огляд World Bank Group, 2020. 33 с.

4. Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо оцінювання якості вищої освіти в умовах євроінтеграції: аналітичні матеріали / за ред. В. Лугового, Ж. Таланової. Київ, 2019. Ч. 2. 150 с.

ВОЙТУШЕНКО Ігор

Управління патрульної поліції в
Дніпропетровській області Департаменту
патрульної поліції, інспектор роти тактико-
оперативного реагування

МАМЕДОВА Ельміра

Управління патрульної поліції в
Дніпропетровській області Департаменту
патрульної поліції, інспектор патрульної поліції,
доктор філософії в галузі права, PhD

СУЧАСНА ПОЛІЦЕЙСЬКА ОСВІТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасна поліцейська освіта – це комплекс навчальних програм, методів та підходів, спрямованих на підготовку професійних поліцейських з урахуванням сучасних вимог, викликів та тенденцій у сфері правопорядку та безпеки. Вона охоплює широкий спектр практичних та теоретичних дисциплін, які спрямовані на розвиток професійних навичок, знань та компетентностей, необхідних для ефективного виконання поліцейських обов'язків в різних ситуаціях та умовах.

Академічна підготовка – це один із важливих компонентів поліцейської освіти, який передбачає вивчення теоретичних аспектів правознавства, кримінальної юстиції, кримінально-правової політики, кримінології та інших суміжних галузей. Студенти отримують знання про законодавство, процедури правопорядку, принципи діяльності поліції та її взаємодію з іншими силовими структурами та громадськістю [1].

Однак поліцейська освіта включає не лише теоретичний аспект, а й значний акцент на практичну підготовку. Це включає тренування у таких навичках, як розслідування злочинів, професійне спілкування з громадськістю, управління стресом та критичними ситуаціями, використання засобів самозахисту та інші аспекти, які дозволяють поліцейським ефективно діяти у реальних умовах.

Крім того, сучасна поліцейська освіта враховує технологічні зміни та інновації у сфері правоохоронної діяльності. Поліцейські навчаються використовувати сучасні технології та програмне забезпечення для розслідування злочинів, збору та аналізу даних, виконання слідчих дій тощо. Також здійснюється підготовка до використання спеціальних засобів та обладнання, яке може бути необхідним у складних ситуаціях [2].

Особливості поліцейської освіти в умовах воєнного стану відображають нагальні потреби та вимоги, які ставляться перед правоохоронними органами у періоди кризових ситуацій та військових конфліктів. Воєнний стан характеризується підвищеним рівнем загрози для безпеки та порядку, що вимагає від поліції специфічних знань, навичок та підготовки для ефективного вирішення завдань у цих умовах.

Однією з основних особливостей поліцейської освіти в умовах воєнного стану є акцент на військовій підготовці та тактичній підготовці. Поліцейські повинні бути готові до дій у небезпечних умовах, включаючи бойові дії та оборонні операції. Така підготовка передбачає вивчення тактики, стратегії та методів ведення бойових дій, використання спеціального зброї та екіпірування, а також навичок медичного обслуговування поранених.

Другою особливістю є збільшений акцент на психологічній підготовці поліцейських. У воєнний час поліцейські стикаються з великим рівнем стресу, тривоги та травматичних ситуацій. Тому важливо, щоб поліцейська освіта включала навчання стресостійкості, психологічної саморегуляції та допомоги власному та колективному психічному здоров'ю.

Третьою особливістю є підготовка до взаємодії з військовими та іншими силовими структурами в умовах воєнного стану. Поліцейські повинні бути здатними до ефективної комунікації та співпраці зі збройними силами, розвідувальними та контррозвідувальними службами, а також з іншими правоохоронними та військовими структурами. Це включає в себе розуміння їхніх процедур, тактики та стратегій діяльності, а також можливостей для спільного вирішення завдань [3].

Ще однією важливою особливістю є вивчення методів взаємодії з цивільним населенням в умовах воєнного стану. Поліцейські повинні бути здатними до ефективного спілкування з громадськістю, виявлення та реагування на потреби та побажання цивільного населення в умовах кризових ситуацій.

Забезпечення безпеки та порядку через поліцейську освіту є важливою складовою функціонування правоохоронних органів у будь-яких умовах, включаючи навіть найскладніші ситуації, такі як воєнний стан чи кризові ситуації. Поліцейська освіта спрямована на формування професійних навичок, знань та компетентності, необхідних для ефективного виконання завдань з забезпечення безпеки та порядку в різних ситуаціях.

Поліцейська освіта надає поліцейським не лише теоретичні знання з правознавства, кримінальної юстиції та інших галузей, але й практичні навички, які допомагають їм ефективно взаємодіяти з громадськістю,

реагувати на критичні ситуації та запобігати злочинам та порушенням правопорядку.

Одним із ключових аспектів забезпечення безпеки через поліцейську освіту є підготовка до реагування на непередбачувані ситуації. Поліцейські отримують тренування у використанні та обробці інформації, а також управлінні стресом та панікою у критичних ситуаціях. Вони також вивчають тактику та стратегії, які допомагають їм ефективно взаємодіяти зі злочинцями та реагувати на критичні ситуації швидко та ефективно[4].

Крім того, поліцейська освіта сприяє формуванню культури правопорядку серед громадян. Поліцейські вивчають методи взаємодії з громадськістю, що допомагає їм будувати довіру та співпрацю зі спільнотою у вирішенні проблем безпеки та порядку.

Навички, які поліцейські отримують під час навчання, допомагають їм ефективно реагувати на будь-які ситуації, навіть у найскладніших умовах, таких як воєнний стан. Вони готові до виконання своїх обов'язків у будь-яких обставинах, забезпечуючи безпеку та порядок у своїй країні. Таким чином, поліцейська освіта відіграє ключову роль у забезпеченні безпеки та порядку в суспільстві, навіть у найважчі періоди його історії.

Література

1. Резнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України : дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.07. Суми. 2019. 509 с.

2. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. редакцією О. А. Банчука. К.: Москаленко О. М., 2013. 588 с.

3. Структура Національної поліції. URL: <https://www.npu.gov.ua/about/struktura/struktura/> (дата звернення: 14.05.2024).

4. Про затвердження структури Національної поліції України: наказ МВС України від 06.11.2015 № 1.

ДЕКУСАР Ганна

Дніпровський державний університет
внутрішніх справ, старший викладач
кафедри українознавства і іноземні мови

МІЛЕНІН Владислав

Дніпровський державний університет
внутрішніх справ, здобувач вищої освіти

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СУЧАСНОЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ОСВІТИ

У сучасному світі англійська мова є невід'ємним інструментом для ефективної роботи правоохоронних органів. Її використання стає все більш поширеним у міжнародному співробітництві, розслідуванні злочинів, пов'язаних з іноземними громадянами, та наданні допомоги туристам. Тому вдосконалення поліцейської англійської освіти стає пріоритетним завданням. Вдосконалення сучасної поліцейської англійської освіти вимагає комплексного підходу, що охоплює різноманітні аспекти професійної підготовки. По-перше, це включає акцент на розвитку комунікаційних навичок, які є важливим елементом взаємодії з громадянами та іншими структурами правоохоронних органів. Важливою є не лише вільна володіння мовою, а й уміння ефективно спілкуватися в різних ситуаціях та з різними культурними групами та верстами населення.

Другий напрям включає в себе використання новітніх технологій технологій для набуття та вдосконалення англійської мови. Поліцейські повинні бути озброєні не лише знаннями сучасних інформаційних систем, але й вміннями використовувати їх для вдосконалення своїх навичок. Інтеграція технологій у навчальні програми дозволить поліцейським краще використовувати наявні ресурси та збільшити рівень безпеки в суспільстві.

Окрім загальних напрямків вдосконалення поліцейської англійської освіти, існують й конкретні стратегії, які можуть бути використані для покращення комунікаційних навичок поліцейських.

Перша стратегія, це створення реалістичних сценаріїв у формі рольових ігор та симуляцій дозволяє поліцейським практикувати комунікаційні навички у контрольованих умовах. Мова йде про синтетичні навчальні середовища, що дозволить навчати поліцейських на основі симуляції, моделювання, ігрових технологій тощо [1]. Це дозволяє їм отримувати зворотний зв'язок та вдосконалювати свої навички взаємодії з громадянами та вирішення конфліктних ситуацій.

Другою стратегією може бути навчання активному слуханню та розвиток навичок емпатії допомагають поліцейським краще розуміти потреби та обурення громадян, що сприяє побудові довірчих відносин. Крім того, вивчення культурної компетентності та вдосконалення навичок спілкування з учасниками кримінального процесу, що є не від'ємною частиною в діяльності поліцейського, дозволяє поліцейським ефективно спілкуватися з особами та підтримувати рівень взаєморозуміння в різноманітних контекстах. Так, у лютому 2019 року у Харківському національному університеті внутрішніх справ проведені тренінги з оволодіння англійською РЕАСЕ-методикою проведення допиту потерпілих, свідків, підозрюваних [2], а в жовтні розпочато впровадження у освітній процес однієї з передових практик з тактики допиту, яка використовується у Чеській Республіці [3].

Також, можливе залучення фахівців у сфері комунікації, психології та культурної компетентності для тренування поліцейських є ключовим кроком у підвищенні професійного рівня правоохоронців. Це дозволить їм краще розуміти та взаємодіяти з громадянами, особливо в різноманітних культурних та соціальних контекстах.

Поліцейські також можуть активно співпрацювати з іншими правоохоронними органами, які вже вдалим чином здійснили процес покращення комунікаційних навичок своїх працівників, дозволить нам використати найкращий досвід та підходи. Це забезпечить ефективну адаптацію до нових стратегій та методик у навчальному процесі.

При постійній оцінці та вдосконаленню комунікаційних навичок поліцейських через регулярні оцінки, виявлення слабких місць та впровадження нових програм сприятиме не лише підвищенню рівня професійної компетентності, а й покращенню відносин з громадськістю, що в сукупності сприятиме створенню безпечного та більш справедливого суспільства.

Невід'ємною частиною є використання мобільних додатків для вивчення мови стає дедалі більш популярним підходом серед поліцейських. Ці додатки надають можливість доступу до вправ, ігор та інших навчальних матеріалів в будь-який час і в будь-якому місці. Яскравим прикладом є мобільний додаток Duolingo. Додаток Duolingo – електронна платформа вивчення мови і краудсорсингового перекладу тексту, що має платний та безплатний типи аккаунтів. Сервіс розроблений так, що мірою проходження уроків користувачі допомагають перекладати вебсайти, статті та інші документи [4]. Гнучкий графік навчання дозволяє поліцейським вчитися в зручний для них час, що особливо важливо в умовах непередбачуваного графіку роботи.

Надання поліцейським можливості спілкуватися з носіями мови англійської онлайн є ще одним ефективним методом навчання. Взаємодія з носіями мови в реальному часі допомагає поліцейським практикувати розмовну англійську та отримувати зворотний зв'язок щодо свого прогресу. Такий підхід сприяє активному та практичному вивченню мови, що важливо для підвищення рівня комунікаційних навичок поліцейських.

В кінці мушу зазначити що, вдосконалення сучасної поліцейської англійської освіти є важливим кроком у підвищенні професійного рівня правоохоронців і забезпеченні безпеки суспільства. За допомогою інноваційних підходів та технологій, таких як інтерактивні мультимедійні платформи, мобільні додатки для навчання та використання віртуальної реальності, поліцейські можуть покращити свої комунікаційні навички та володіння англійською мовою.

Ці інноваційні напрями дозволяють створити навчальні програми, які більш ефективно відповідають на потреби сучасного світу, де

комунікація та обмін інформацією стають все більш важливими. Використання таких технологій допомагає поліцейським не лише покращувати свої мовні навички, а й готуватися до різних сценаріїв реальних ситуацій, забезпечуючи більшу безпеку та ефективність їхньої роботи.

Література

1. Пінчук О. П., Литвинова С. Г., Буров Ю. В. Синтетичне навчальне середовище – крок до нової освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Т. 60, № 4. С. 28–44.

2. Курсантів університету та патрульних поліцейських навчали проводити допити за англійською моделлю «PEACE». URL: <http://univd.edu.ua/uk/news/4891> (дата звернення: 10.05.2024).

3. Впровадження передових практик в освітній процес. URL: <http://univd.edu.ua/uk/news/5959> (дата звернення: 10.05.2024).

4. Додаток для вивчення англійської мови: Duolingo. URL: <https://uk.duolingo.com/> (дата звернення: 10.05.2024).

ЗІНЧЕНКО Вікторія

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, завідувачка кафедри соціально-гуманітарних
та загальноправових дисциплін факультету № 1,
кандидатка педагогічних наук, доцентка

АНАЛІЗ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ПОВЕДІНКУ ТА СВІТОГЛЯД СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

У сучасному світі соціальні мережі стали не просто платформами для спілкування, але і важливим фактором у формуванні ідентичності та світогляду молодого покоління. Ці мережі, які постійно зростають у популярності, несуть у собі не лише безліч можливостей для вираження себе й отримання інформації, але й ризикують впливати на життя користувачів у негативному аспекті.

Актуальність обговорення впливу соціальних мереж на молодь на сьогоднішній день не викликає сумнівів. З одного боку, ми бачимо широке поширення цих платформ, їхню популярність на всіх континентах та серед різних соціальних груп. З іншого боку, ми стикаємося з реальними наслідками цього впливу, які можуть мати серйозний вплив на психічне здоров'я, світосприйняття та поведінку молодих людей. Наприклад, безконтрольне поглинання великої кількості інформації на соціальних мережах може сприяти формуванню стереотипів, впливати на уявлення про

ідеальне життя, що, в свою чергу, може породжувати низку психологічних проблем, таких як тривога, низька самооцінка, апатія [2].

Крім того, ці платформи можуть стати місцем для кібербулінгу, який може залишити серйозні наслідки для психічного стану підлітків та молодих людей. А також, можуть виникати проблеми з концентрацією, здатністю до аналітичного мислення, оскільки багато годин проведених в мережі може впливати на когнітивні функції. Тому обговорення впливу соціальних мереж на молодь стає не лише актуальним, але й необхідним для розуміння та підтримки психічного здоров'я молодого покоління.

В епоху цифрових технологій соціальні мережі стали невід'ємною частиною життя молоді. Ці платформи надають безпрецедентний доступ до інформації, контенту та спілкування, роблячи їх потужним інструментом, який може суттєво впливати на формування світогляду.

З одного боку, соціальні мережі відкривають двері до безмежного джерела знань та ідей. Молодь може досліджувати різні культури, знайомитися з альтернативними точками зору, бути в курсі актуальних подій та поглиблювати свої знання в різних галузях. Це може розширити кругозір, стимулювати критичне мислення та сприяти формуванню збалансованого та всебічного світогляду.

Доступ до необмеженої кількості інформації може мати й негативні наслідки. Існує ризик поширення дезінформації та фейкових новин, які можуть ввести в оману та спотворити уявлення про реальність. Крім того, алгоритми соціальних мереж часто формують персоналізовані стрічки новин, які підсилюють вже існуючі переконання, створюючи «ехо-камери» та сприяючи упередженню. Це може призвести до поляризації суспільства, адже люди стикаються лише з інформацією, яка підтверджує їхні думки, уникаючи альтернативних точок зору.

Ще одним важливим аспектом є вплив авторитетів та лідерів думок у соціальних мережах. Молодь часто схильна до наслідування та прийняття цінностей людей, яким вони довіряють у віртуальному просторі. Це може бути позитивним, якщо лідери думок пропагують здорові цінності, активну громадянську позицію, творчість та саморозвиток. Проте, не всі авторитети є надійними джерелами інформації. Деякі з них можуть використовувати свій вплив для маніпулювання аудиторією, поширення дезінформації або пропаганди шкідливих ідей [1].

Не можна ігнорувати й те, що соціальні мережі часто стають платформою для порівняння себе з іншими. Молодь постійно бачить ідеалізовані образи життя, успіху та краси, які можуть призвести до почуття незадоволеності собою, низької самооцінки та заздрощів. Ці штучні стандарти, часто нереалістичні та шкідливі, можуть негативно впливати на психічне здоров'я та формування здорового самосприйняття.

Соціальні мережі, безсумнівно, найпоширеніший спосіб спілкування та взаємодії суспільства, особливо серед молоді. Ці платформи стали невід'ємною частиною їхнього життя, впливаючи не лише на світогляд, але й на поведінку.

З одного боку, соціальні мережі відкрили нові можливості для спілкування. Завдяки їм молодь може легко підтримувати зв'язок з друзями та родиною, незалежно від відстані. Вони можуть знаходити однодумців, ділитися своїми інтересами та брати участь у віртуальних спільнотах. Це може сприяти кращій соціалізації, почуттю спільності та підтримки.

Однак, зловживання соціальними мережами може призвести до негативних наслідків. Зміна звичок спілкування та соціальної взаємодії є однією з них. Молодше покоління все частіше спілкується онлайн, замість реального живого спілкування. Це може негативно впливати на навички міжособистісного спілкування, емпатію та невербальну комунікацію.

Ще однією проблемою є залежність від соціальних мереж та номофобія (страх залишитися без мобільного телефону). Постійне оновлення стрічки новин, лайки, коментарі та повідомлення можуть ставати нав'язливою потребою, що негативно впливає на концентрацію уваги, продуктивність та емоційний стан.

Кібербулінг та онлайн-цькування – це зловісні форми агресії, які швидко розповсюджуються в соціальних мережах та віртуальному просторі загалом. Анонімність і легка доступність інтернету забезпечують певну безстрашність та відчуття безкарності серед тих, хто вчиняє ці події, оскільки вони можуть залишатися поза зонами особистої відповідальності. Найбільш тривожним є те, що кібербулінг може мати серйозні наслідки для психічного здоров'я жертв.

Спостереження за знущанням та агресією в мережах може призвести до появи тривоги, страху, низької самооцінки та інших психологічних проблем. У важких випадках цілковите ігнорування або навіть активне цькування може призвести до розвитку депресії або навіть виникнення думок про самогубство серед жертв [3].

Ці явища стають особливо небезпечними, оскільки вони можуть проникати в життя людей без їхньої згоди та контролю, і, на жаль, не завжди знаходять адекватну відповідь або покарання від відповідальних інстанцій. Тому попередження кібербулінгу та активна підтримка жертв цих явищ важливі для створення безпечного і здорового онлайн-середовища для всіх користувачів.

Слід зазначити і про ризики поширення дезінформації та фейкових новин. Соціальні мережі часто стають платформою для маніпулювання свідомістю, поширення шкідливих ідей та пропаганди. Це може призвести до прийняття неправильних рішень, втрати довіри до авторитетних джерел інформації та дестабілізації суспільства.

Соціальні мережі, попри всі ризики та негативний вплив, мають й багато позитивних аспектів, які можуть бути корисними для молоді. Ці платформи можуть стати потужним інструментом для самовираження, творчості, підтримки соціальних зв'язків, доступу до освітніх ресурсів та мобілізації для соціальних змін.

Мережі надають молоді безліч платформ для самовираження та творчості. Вони можуть ділитися своїми думками, ідеями, фотографіями, відео, музикою та іншими творами з широкою аудиторією. Це може допомогти їм знайти себе, дослідити свою ідентичність, отримати визнання та зворотний зв'язок, а також розвинути творчі здібності.

Також соціальні мережі дозволяють молоді підтримувати зв'язок з друзями та родиною, незалежно від відстані. Вони можуть спілкуватися, ділитися новинами, подіями та важливими моментами життя. Крім того, соціальні мережі допомагають молоді знаходити однодумців, людей з подібними інтересами, цінностями та захопленнями, що може сприяти почуттю спільності та приналежності.

Соціальні мережі стають все більш доступними для освітніх ресурсів та можливостей для розвитку. Молодь може знайти онлайн-курси, лекції, вебінари, статті, навчальні матеріали та інші ресурси, які допоможуть їм вчитися, розвивати свої навички та розширювати знання. Це може бути особливо корисно для тих, хто не має доступу до якісної освіти в традиційному середовищі.

Отже, соціальні мережі можуть стати потужним інструментом для мобілізації та соціальних змін. Молодь може використовувати ці платформи для поширення інформації про важливі проблеми, об'єднання людей навколо спільних цілей, організації протестів, акцій та інших форм активізму. Соціальні мережі також можуть допомогти їм тиснути на уряди та компанії, щоб вони змінили свою політику або дії.

Соціальні мережі – це не просто засіб спілкування, а справжнє соціокультурне явище, що має різноманітний вплив на молоде покоління. Вони створюють можливості для знайомств, обміну думками, розвитку особистості та навчання. З одного боку, ці мережі сприяють розвитку комунікаційних навичок, підвищують соціальну активність та підтримують розвиток інтересів. З іншого боку, необачне використання соціальних мереж може призвести до втрати приватності, викликати залежність та негативно впливати на психічне здоров'я, спричиняючи стрес та тривожність. Тому для молоді важливо усвідомлювати цю двоїстість, використовуючи соціальні мережі як інструмент самовираження, розвитку та пізнання, а не як механізм порушення особистих меж та залучення до негативних впливів.

Література

1. Барчі Б. В., Лакатош З. В. Вплив соціальних мереж на формування та розвиток особистості. *Психолого-педагогічні особливості розвитку особистості в освітньому просторі* : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (17-18 травня 2017 р.). Мукачево : РВВ МДУ, 2017. С. 144–146.

2. Богдан М. С., Горецька О. В. Психологічні особливості спілкування залежних від соціальних мереж. *Психологія і соціологія: проблеми практичного застосування*. 2014. С. 25–29.

3. Глущенко С. Д. Соціально-психологічні особливості Інтернетгадиктивної поведінки особистості. *Молодь: освіта, наука, духовність*: тези доповідей. К.: Університет «Україна», 2008. Частина I. 547 с.

КУЛИК Марія

Державний торговельно-економічний університет,
доцент кафедри готельно-ресторанного бізнесу,
кандидат економічних наук

СЛОБОДЯНИК Анастасія

Державний торговельно-економічний університет,
здобувачка ступеня вищої освіти другого
(магістерського) рівня

СТАРТАП-ІНІЦІАТИВА ЗІ СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ У ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ

У сучасному світі бізнес-середовище постійно змінюється, і бренди вже відмовилися від ідеї простої присутності на користь більш глибокого та осмисленого підходу до соціальної відповідальності. Актуальність проблеми підтверджується наступною статистикою. Рівень інвалідності зростає через такі фактори, як старіння населення та збільшення кількості хронічних захворювань. 1 січня 2021 року в Україні налічувалося 2,7 мільйона людей з інвалідністю. Серед них 222 300 осіб з інвалідністю першої групи, 900 800 осіб з інвалідністю другої групи та 1,4 мільйона осіб з інвалідністю третьої групи [1].

Аналізуючи проблеми суспільства в Україні, можна виділити проблеми взаємодії з людьми з інвалідністю. Це пов'язано з відсутністю особистого досвіду спілкування з цією категорією населення та недостатньою доступністю для людей з інвалідністю. Водночас, незважаючи на створення різних напрямків діяльності благодійних фондів для відновлення та подальшого функціонування осіб з інвалідністю, які

постраждали внаслідок війни, питання створення адаптивних технологічних рішень залишається актуальним і сьогодні.

За останні 18 місяців Міністерство соціальної політики повідомило про збільшення кількості осіб з інвалідністю приблизно на 300 000 осіб [2].

Зокрема, у 2023 році в Державному торговельно-економічному університеті команда здобувачів вищої освіти в рамках конкурсу стартапів створила ідею стартап-проєкту «EasySign» – мобільного додатку, який містить програму для зчитування жестової мови та перетворення її в текст і навпаки, тексту в символи. Ця стартап-ініціатива спрямована на те, щоб дати можливість людям з порушеннями слуху та мовлення спілкуватися з тими, хто не знає жестової мови. Ціннісними перевагами цієї розробки для потенційних користувачів є зручність, простота використання, комфорт спілкування та взаємодії з соціумом [3, с. 42-47].

На рисунку 1 показано принцип роботи стартап-проєкту «EasySign».

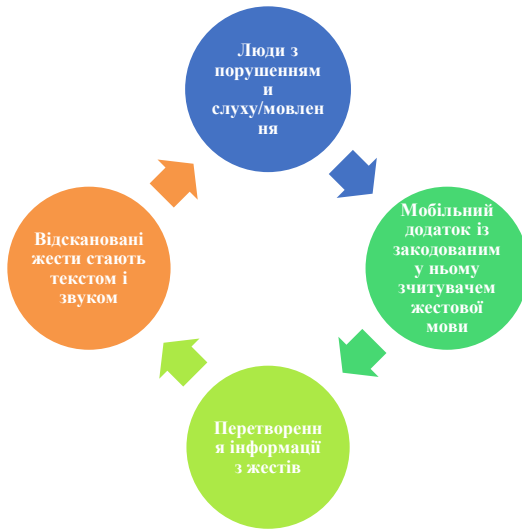

Рисунок 1. Принцип роботи стартап-проєкту «EasySign».
Джерело: складено автором на основі даних [Власне дослідження автора].

Рішення базується на використанні смартфонів, на яких буде встановлено додаток для перекладу жестової мови, який буде розроблений компанією. Додаток використовує камеру смартфона для зчитування жестів. Потім зчитані дані обробляються на сервері, а результати перекладу виводяться на дисплей смартфона.

На цій схемі зображено двох співрозмовників, у кожного зі смартфоном зі встановленим додатком.

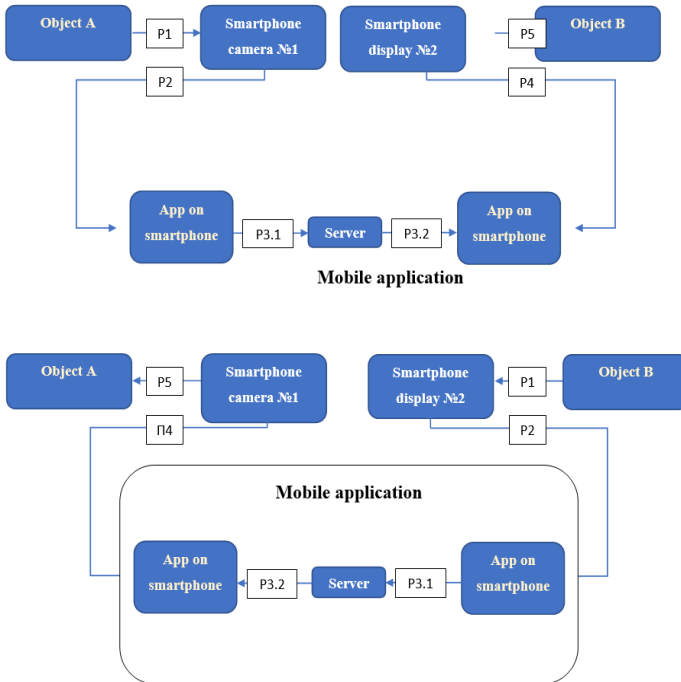

Рисунок 2. Співрозмовники, кожен зі смартфоном зі встановленим додатком.

Джерело: розроблено автором на основі даних [4, с. 87-91].

Стартап-ініціатива зі створення інклюзивних технологічних рішень, а саме мобільного додатку EasySign, є важливим кроком у створенні більш інклюзивного суспільства. Ця та подібні ініціативи мають потенціал зробити значний внесок у покращення життя людей з інвалідністю, допомагаючи їм долати фізичні та соціальні бар'єри, які

заважають їм жити повноцінним життям та брати участь у житті суспільства, в тому числі під час війни.

Література

1. Права людей з інвалідністю під час війни в Україні. Харківський інститут соціальних досліджень (ХІСД), Ліга Сильних (ЛС), Національна Асамблея людей з інвалідністю (НАІУ), Європейський форум людей з інвалідністю (ЄФЛУ). URL: <https://www.edffeph.org/content/uploads/2023/02/PDF-Summary-of-monitoring-report-Rights-of-persons-with-disabilities-during-the-war-in-Ukraine.pdf>. (дата звернення: 12.05.2024).
2. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. URL: <https://minre.gov.ua/en/2023/09/25/there-are-three-million-individuals-with-disabilities-in-ukraine/> (дата звернення: 12.05.2024)
3. Ярошенко М. О., Варфоломєєв А. Ю., Яганов П. О. Інерційна система розпізнавання жестів. *Мікросистеми, електроніка та акустика*. 2019. № 24(5). С. 42-47.
4. Шаповал І.В., Лебедев Д.Ю. Алгоритм роботи пристрою AES-кодування. *Проблеми інформатизації та управління*. 2016. № 1(53). С. 87-91.

КУЧЕРГАН Єлизавета

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, доцентка кафедри соціально-гуманітарних
та загальноправових дисциплін факультету № 1,
кандидатка педагогічних наук, доцентка

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Події, що відбулися, 2022/23 навчального року, на території України після повномасштабного вторгнення російських військ, які дали різкий поворот щодо напрямків усіх адміністративних процесів і справ у країні. Потрібно сказати, що не стала винятком і сфера вищої освіти, де державна політика в регіоні насамперед була спрямована на мінімізацію згубних і негативних наслідків щодо військової агресії зі сторони рф. Таким чином, було оголошено урядом країни на інтернет-сайті МОН (Міністерства освіти та науки України), де опублікували коротке повідомлення щодо діяльності навчальних закладів в умовах воєнного стану, а саме припинення навчального процесу та оголошено двотижневі

канікули. Також, уряд розпорядився про передчасну атестацію та випуск курсантів, які пройшли військову підготовку.

Тому на початку повномасштабної війни, головним завданням було налагодити навчально-виховний процес в умовах воєнного стану. Для цього, було закликано керівників ЗВО та ПТУ кожного дня передавати інформацію про новочасну ситуацію щодо їхніх навчальних закладів та про те, як буде організований навчально-виховний процес після закінчення тимчасових канікул. Було визначено, що керівники вищих навчальних закладів зобов'язані забезпечити всі необхідні заходи щодо гарантування безпечних умов навчання та виховання кожного учасника освітнього процесу. Слід також зазначити, що керівники університетів достатньо були проінформовані про обставини організації їх навчальних закладів, що не знаходяться на територіях збройної агресії, а також про перспективи їхнього існування. Також були вжиті заходи підтримки інших університетів та їхніх представників, які вимушено переїхали на іншу територію через військові дії, де самим головним завданням було звернути максимальну увагу на необхідність створення особливих умов для навчання студентів або волонтерів, які стали військовослужбовцями ЗСУ чи сил територіальної оборони.

Отже, ВРУ (Верховна рада України) продовжила гарантії для абітурієнтів, здобувачів, робітників закладів вищої освіти і науки в умовах воєнного стану, а також організувала навчальний процес у максимально безпечних умовах для всіх учасників навчально-виховного процесу, який забезпечує правові гарантії збереження роботи та середнього доходу, виплату стипендій та інших грошових платежів, задоволення потреб щодо житла та харчування в разі необхідності.

У подальшому було видано велику кількість постанов та документів, що регулюють відносини у сфері гарантування трудових прав залучених до навчального процесу, а саме: проведення відпусток за кордоном; дозвіл запровадження дистанційної роботи; оформлення та виплати простою; виплати навіть у разі перерви в навчанні, а також заборона змушувати робітників оформляти відпустки без збереження оплати праці.

Згодом у МОН роз'яснили, як буде проходити навчально-виховний процес в умовах дистанційної навчальної роботи здобувачів вищої освіти та працівників закладів освіти в умовах воєнного стану, де зазначається, що кожен робітник закладу освіти може здійснювати дистанційне навчання; забезпечити своє робоче місце, тобто безпечно та нешкідливі умови праці на обраному ним місці роботи; а також нездатність працівників здійснювати дистанційну роботу через відсутність належного спілкування не вважається порушенням трудової дисципліни. Тому, головним завданням є здійснювати навчальний процес у дистанційному он-лайн

режимі, а також гарантувати оплату праці робітників незважаючи від їхнього місцезнаходження та оплату праці працівників, що розташовані на тимчасово окупованих територіях або в місцях, де ведуться бойові дії.

Зокрема, МОН наголосило щодо необхідності сприяння повному втіленню права на академічну мобільність здобувачів вищів у зоні бойових дій та роз'яснило питання щодо розробки угоди про академічну мобільність про те, що будуть запроваджені індивідуальні гарантії академічної мобільності для учасників, зокрема щодо утримання місць навчання, а також виплати академічних стипендій.

Хотілося б звернути увагу, що полегшення або призупинення окремих справ у галузі вищої освіти в зв'язку зі збройною агресією рф проти України суттєво спростило процедури акредитації освітніх програм вищої та вищої професійної освіти; уряд продовжив термін дії чинного атестата про акредитацію освітніх програм, що настає після закінчення або скасування війни в Україні, а також дав згоду на проведення умовної атестації без проведення сертифікації; відсутність оплати акредитаційних іспитів та понесених витрат; Національне агентство визначили та забезпечили якість вищої освіти затвердив, що попередній порядок акредитації освітніх програм із деталізацією положень зазначеної постанови уряду; Постанова Уряду «Про акредитацію освітніх та професійно-технічних програм закладів довузівської професійної освіти» була прийнята наприкінці 2022 року майже з таким самим змістом; державні департаменти якості освіти були уповноважені визначати умовну акредитацію освітніх і професійно-технічних програм у таких закладах без проведення акредитаційних аудитів або сплати зборів.

З березня по квітень більшість вищів відновили дистанційне навчання, щоб полегшити процес навчання, Департамент освіти рекомендує здобувачам вищої освіти, які навчаються не на останньому році навчання, перенести деякі компоненти освіти, які не можуть бути виконані в дистанційному режимі або змішаному форматі на наступний період навчання або, якщо можливо, завершити навчальний рік раніше. Також було рекомендовано, щоб послабити вимоги до атестації для абітурієнтів, тобто дозволялося проводити атестацію студентів за цими спеціальностями за формою встановленою закладами довузівської або вищої професійної освіти, також МОН дозволило керівникам закладів доуніверситетської та вищої професійної освіти самостійно визначати форму визнання випускників.

У всіх дискусійних питаннях з навчання та виховання особливу увагу потрібно приділити тому, що в умовах повсякдення навчальні заклади мають стати центром задоволення не лише суспільних очікувань, а й передбачень інтелектуальної, емоційної та особистої безпеки.

У зв'язку з цим, основним завданням, було створення в навчальних закладах середовища доволі сталого психологічного комфорту, а також атмосфери суттєвої довіри, чуттєвості та психологічної повсякденної допомоги для подолання стресу та страху. Тому необхідно обмінятися інформацією щодо відповідних заходів із забезпечення захисту та евакуації всіх учасників навчального процесу під час бойових дій.

Незважаючи на важкі та трагічні події в Україні маємо закликати всіх учасників навчально-виховного процесу, а особливо майбутню студентську молодь вчитися захищати лінію фронту під час воєнного стану, а також забезпечувати своє майбутнє та майбутнє нації.

Виховати професіоналів високого рівня в умовах сьогодення пов'язаного з воєнним станом – це виклик сучасних подій, щоб разом досягти перемоги на високій освітянській ниві, де кожен із нас має максимально проявити свої професійні та людські якості.

Література

1. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт / Є. Ніколаєв, Г. Рій, І. Шемелинець. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с. URL: <https://osvitanalityka.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf>. (дата звернення: 14.05.2024).

2. Вплив війни на вищу освіту в Україні: виклики та перспективи. URL: <https://cedos.org.ua/events/vplyv-vijny-na-vyshhu-osvitu-v-ukrayiny-vykylyku-ta-perspektyvu/> (дата звернення: 14.05.2024).

3. Українська вища освіта в умовах війни: виклики та зміни. URL: <https://osvita.ua/vnz/reform/88694/> (дата звернення: 14.05.2024).

МЕЛЬНИЧЕНКО Руслан

Державний торговельно-економічний університет,
завідувач кафедри правового забезпечення безпеки
бізнесу, кандидат юридичних наук,

СЛОБОДЯНИК Анастасія

Державний торговельно-економічний
університет, здобувачка ступеня вищої освіти
другого (магістерського) рівня

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Сучасний світ стикається з різноманітними викликами у сфері функціональних обмежень та здоров'я.

За оцінками Всесвітньої організації охорони здоров'я, понад 1 мільярд людей, приблизно 15% населення планети, живуть з тією чи іншою формою інвалідності. Від 110 до 190 мільйонів дорослих стикаються з серйозними труднощами у повсякденному житті. Рівень інвалідності зростає через такі фактори, як старіння населення та збільшення кількості хронічних захворювань.

Станом на 1 січня 2021 року в Україні налічувалося 2,7 мільйона людей з інвалідністю. Серед них 222 300 осіб з інвалідністю першої групи, 900 800 осіб з інвалідністю другої групи та 1,4 мільйона осіб з інвалідністю третьої групи. За даними Державного управління статистики, 163 900 дітей мають інвалідність [1].

В Україні всі люди з інвалідністю мають право на якісну освіту, що закріплено в законодавстві всіх рівнів. Нижче наведено деякі ключові правові питання, що стосуються освіти для людей з інвалідністю в Україні.

Згідно з конституційним законодавством України та безпосередньо статтею 24 «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом» [2].

Конвенція про права осіб з інвалідністю. Стаття 24: Освіта «Люди з інвалідністю мають право на освіту без дискримінації. Країни повинні забезпечити людям з інвалідністю доступ до інклюзивної, якісної та безкоштовної початкової та середньої освіти в їхній власній громаді. Країни також повинні забезпечувати розумне пристосування та індивідуальну підтримку для максимального академічного та соціального розвитку» [3].

Відповідно до Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» Стаття 22. Для реалізації особами з інвалідністю права на професійну (професійно-технічну), фахову передвищу та вищу освіту заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти створюють необхідні умови для здобуття ними відповідної освіти [4].

У всіх розвинених країнах світу існує підтримка студентів з фізичними обмеженнями. Вона почалася з «полегшеної програми для інвалідів», прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН у резолюції відповідно до «Стандартних правил забезпечення рівних можливостей для інвалідів». По-перше, враховуються вимоги безкорисливої праці в університетському місті – суспільстві, а також домашніх установах - і невідьдатним надаються навчальні заклади, консультанти та помічники з обслуговування, психіатрична та соціальна підтримка [5].

Прийом до закладів вищої та фахової передвищої освіти осіб з інвалідністю здійснюється на конкурсній основі відповідно до Умов прийому до закладів вищої та фахової передвищої освіти, затверджених

центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти і науки.

Законодавча база України щодо прав людей з інвалідністю відповідає міжнародним стандартам, але її імплементація та контроль є проблематичними. Закони та підзаконні акти не завжди ефективно контролюються та виконуються.

Питання доступності навчальних закладів для студентів з інвалідністю є дійсно важливою проблемою в Україні. Нижче ми детально розглянемо цю проблему та шляхи її вирішення відповідно до законодавства України.

Багато українських вищих навчальних закладів не мають адаптованих умов для студентів з інвалідністю, зокрема, відсутні пандуси, спеціальні аудиторії та ліфти. Це створює значні бар'єри для фізичного доступу осіб з інвалідністю до освіти та користування засобами навчання.

Через фізичні або психічні порушення можуть знадобитися адаптовані навчальні матеріали, такі як аудіо- або текстові версії підручників. Однак такі адаптовані навчальні матеріали не завжди надаються в українських вищих навчальних закладах, що створює бар'єр для навчання осіб з інвалідністю.

Державна підтримка може також включати виділення коштів на стипендії, гранти та інші види фінансової допомоги для студентів з обмеженими можливостями.

Заклад вищої освіти проводить щорічний моніторинг доступності своєї інфраструктури та послуг для студентів з інвалідністю та подає звіт до органів влади та громадськості. Університет пропонує індивідуальні навчальні плани та підтримку для студентів з різними типами обмежень, включаючи додатковий час на іспитах або індивідуальні консультації з викладачами.

Отже, проблеми забезпечення прав осіб з інвалідністю у сфері вищої освіти в Україні є нагальним питанням, яке потребує негайної уваги та дій. Як ми дослідили в цій статті, значний відсоток населення в Україні живе з інвалідністю, і вкрай важливо забезпечити їм рівні можливості для отримання освіти та соціальної інтеграції.

У світлі цих міркувань очевидно, що забезпечення прав осіб з інвалідністю у вищій освіті в Україні потребує узгоджених зусиль як з боку державних органів, так і з боку навчальних закладів. Вкрай важливо перевести нормативно-правову базу в площину реальних дій, які усувають бар'єри та сприяють інклюзивності.

Забезпечення інклюзивності та рівного доступу до освіти для всіх, незалежно від фізичних чи когнітивних обмежень, є не лише правовим зобов'язанням, а й моральним імперативом, який може сприяти створенню більш справедливого та процвітаючого суспільства. Всі зацікавлені

сторони зобов'язані співпрацювати і старанно працювати для досягнення цієї мети.

Література

1. Rights of persons with disabilities during the war in Ukraine [Електронний ресурс] / Kharkiv Institute of Social Research (KhISR), League of the Strong (LS), National Assembly of People with Disabilities (NAPD), European Disability Forum. URL: <https://www.edf-feph.org/content/uploads/2023/02/PDF-Summary-of-monitoring-report-Rights-of-persons-with-disabilities-during-the-war-in-Ukraine.pdf>. (дата звернення: 12.05.2024).

2. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>. (дата звернення: 12.05.2024).

3. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. URL: <https://www.coe.int/en/web/compass/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities> (дата звернення: 12.05.2024)

4. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21 березня 1991 року № 875-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>. (дата звернення: 12.05.2024).

5. Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities. United Nations. Department of Economic and Social Affairs Disability. URL: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/standard-rules-on-the-equalization-of-opportunities-for-persons-with-disabilities.html>. (дата звернення: 12.05.2024).

МИРОНОВ Юрій

Донецький державний університет внутрішніх справ, старший викладач кафедри спеціальної фізичної та домедичної підготовки

ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВІ ЯКОСТІ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу та НАТО обумовлює модернізацію наукової і освітньої діяльності, зокрема поліцейської, за європейськими вимогами, впровадження європейських норм і стандартів в освіті, науці. Професійно важливі якості є передумовою професійної діяльності, які удосконалюються в процесі її виконання, на їх основі здійснюється формування психологічної системи діяльності.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що стандарти підготовки майбутніх поліцейській в Україні вимагають від особистості готовності до обраного виду діяльності, та професійні здібності. Тому одним із найважливіших завдань навчання курсантів у вищих поліцейській навчальних закладах є формування у них професійно-важливих якостей.

Поліцейська освіта XXI століття має враховувати найважливіші тенденції, принципи розвитку всієї системи освіти у світі та нашої державі, призначення поліції, основну мету навчання поліцейських, забезпечення їх особистісного розвитку в умовах служби, поліцейської служби і виховання [1].

Тому спеціально спрямоване формування й удосконалення таких професійних якостей і їх корегування (корегуюче тренування) можуть активно проводитися під час підготовки до майбутньої діяльності. Доцільність проведення такого тренування особливо зростає в тих випадках, коли достатньо висока мотивація до оволодіння професійною діяльністю протистоїть низькому розвитку професійних якостей. У ряді інших випадків низький рівень професійних якостей може бути нейтралізований шляхом виробничої компенсації. Проте бувають випадки, коли недостатньо виражені професійні якості не підлягають ні тренуванню, ні компенсації. Тоді варто говорити про непридатність даної людини до даного виду діяльності, хоча на іншій роботі вона може бути хорошим фахівцем [2].

У сучасних умовах робота поліцейських встала незрівнянно складнішою, більш напруженою і небезпечною, тому що постійно пов'язана із значним фізичним і нервово-психічним напруженням, викликаним високим ступеням відповідальності за особовий склад, техніку, озброєння, з необхідністю прийняття рішення в умовах дефіциту часу. Якщо майбутні військовослужбовці не володіють достатнім рівнем розвитку професійно важливих якостей, то вони не тільки значно довше за інших опановують специфіку своєї діяльності, але й показують результати гірше за інших, припускаюся помилок, мають меншу надійність у роботі [3].

Головною метою поліцейської кадрової політики є створення умов для гарантованого та якісного комплектування НПУ персоналом, спроможним виконувати завдання за призначенням, і його ефективне використання.

Ефективність проведення та реалізації поліцейської кадрової політики впливають такі фактори:

1. Національні інтереси та політика держави у сфері національної безпеки і оборони.
2. Державна кадрова політика.

3. Економічні, внутрішньополітичні, соціальні, демографічні, національно-культурні реалії розвитку суспільства.

У їх подоланні формуються багато якостей:

- цілеспрямованість – якість, що виражає здатність поліцейського підпорядкувати свої вчинки певним цілям і дотримуватися їх;

- рішучість – якість, що виражає здатність поліцейського своєчасно приймати обґрунтовані рішення і без особистих затримок переходити до їх виконання;

- дисциплінованість – якість, що виражає здатність поліцейського строго і точно слідувати вимогам статутів, нормам моралі і цінностям гуртожитку;

- самовладання – якість, що виражає здатність поліцейського стримувати фізичну і психологічну активність, що заважає досягнення цілей.;

- сміливість – якість, що характеризує здатність поліцейського виконати нові і важкі справи, результат яких не завжди зрозумілий, наприклад: підняти в атаку (можуть і вбити), взяти на себе відповідальність і проявити сміливість, протистояти боягузтву – (як би чого не вийшло);

- хоробрість – якість, що виражає здатність поліцейського виконати завдання в обстановці, безпосередньо небезпечно для життя;

- мужність – якість, що розкриває здатність поліцейського не втрачати присутність духу і поводитися з гідністю і честю в будь-який навіть смертельно небезпечною обстановці;

- стійкість – якість, що виражає здатність поліцейського проявити моральну і фізичну витривалість, бадьорість духу. Стійкість проявляється тільки в боротьбі з труднощами;

- енергійність і наполегливість – якості, які розкривають здатність поліцейського до тривалого і неослабленим напрямку енергії;

- старанність – якість, що виражає здатність поліцейського бути активним, старанним, систематично і своєчасно виконувати розпорядження, накази тощо;

- самостійність – якість, що розкриває здатність поліцейського бути впевненим у своїх силах, критично оцінювати досягнуте, взяти на себе відповідальність за прийняте рішення;

- ініціативність – якість, що розкриває здатність і вміння військового проявити творчість і самостійність при виконанні завдань.

Ці та інші якості виступають у взаємній зв'язку, доповнення та зусилля один одного.

Отже, професійно важливі якості майбутніх поліцейських виступають в ролі своєрідного психологічного ресурсу, потенційно готового до включення їх в різних ситуаціях. До них відносяться інтелектуальні (особливості мислення та інших пізнавальних процесів)

емоційно-вольові, етичні, а також соціальні і організаторські якості особистості поліцейській, які визначальним чином впливають на характер і ефективність професійної діяльності [4].

З огляду на це, можна зробити висновок, що професійна діяльність поліцейській передбачає наявність розвитку професійно важливих якостей у майбутніх поліцейських, в основі яких лежить відповідний набір індивідуально-особистісних властивостей людини. Професійно важливі якості – майбутніх поліцейських – це соціально обумовлене та динамічне явище; вони формуються поступово, знаходяться в постійному розвитку, неоднакові й різнорівневі на різних етапах досягнення майбутнього військовослужбовця професійної досконалості.

Література

1. Короткіх М. А. Особливості формування педагогічної майстерності викладачів вищих поліцейській навчальних закладів. URL: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/540> (дата звернення: 15.05.2024).

2. Курченко Н. С. Професійно важливі якості особистості як основа прогнозування успішності службово-бойової діяльності майбутніх офіцерів технічного профілю. *Науковий вісник Херсонського університету*. Херсон. 2014. С. 127-131. URL: http://pj.kherson.ua/file/psychology_01/ukr/part_2/24.pd (дата звернення: 15.05.2024).

3. Програмні питання з дисципліни «Військова психологія» за спеціальністю «Психологія». Київ. 2012. URL: <http://medbib.in.ua/harakteristika-osnovnyih-voleyvih-kachestv.html> (дата звернення: 15.05.2024).

4. Автушенко О. С. Особистісно-орієнтовані технології у військовому вихованні. *Вісн. КНУ ім. Т. Шевченка*. 2012. № 28. С.123-126. URL: http://papers.univ.kiev.ua/article/avtushenko-o-s-personality-oriented-technology-in-military-education_18291 (дата звернення: 15.05.2024).

МИРОШНИЧЕНКО Наталія

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, доцентка кафедри соціально-гуманітарних
та загальноправових дисциплін факультету № 1,
кандидатка педагогічних наук, доцентка

LAW ENFORCEMENT TRAINING PERSPECTIVES IN THE MODERN SOCIETY

Today, under martial law, higher education institutions face many challenges that need to be addressed to improve the quality of the educational process. In particular, creating safe learning environments for students and teachers in the context of war and forced migration. All these problems lead to an urgent need to find new approaches to the development of education and science that should meet all the needs of the present and future and depend on many aspects, including the level of professionalism of teachers who implement the training process, the use of effective forms, methods and technologies of the educational process, the use of the latest teaching aids, etc.

Under martial law and to ensure the safety of students, many higher educational establishments prefer distance learning or may use a mixed form of learning - synchronous and asynchronous methods at the same time.

From a security perspective, this form of education is the best in today's learning environment. But at the same time there is a need to search for effective teaching methods to facilitate the formation of professional competence, mental skills, and the development of students' abilities.

Law enforcement education is no exception. The concept of police professionalism is crucially significant for the Ukrainian police activity under the conditions of martial law and modern reforming.

Some reforms have already been made. But unfortunately these reforms were targeted at formal improvements. They included outfitting police officers in readily identifiable uniforms, equipping departments with available cars and assigning more officers to vehicle patrol, partly because they were much easier to supervise. Standards of conduct were instituted to specify the code for ethical and legal police behaviour. Meanwhile, there should be admitted that officers were educated to do as they were told and not question authority.

In the context of contemporary law enforcement training in Ukraine, it is evident that adaptation to the modern digital era is paramount. The evolution of policing in a changing society demands a multifaceted approach that addresses the diverse challenges posed by technological advancements, cultural shifts, and changing demographics. The shift towards new policing approaches underscores the importance of equipping law enforcement officers not only with traditional skills but also with effective communication, empathy, and cultural competency to foster trust and engagement within the communities they serve. The law enforcement professionals should be well-prepared to handle situations with sensitivity and understanding.

Law enforcement training must be concentrated on legal and ethical decision-making. To navigate complex situations with integrity and justice, the officers should be equipped with critical thinking skills, ethical frameworks, and a deep understanding of constitutional rights. The era of data-driven policing necessitates responsible use of information. Training should address privacy concerns, potential biases, and the ethical implications of utilizing data for

predictive policing, striking a balance between efficiency and protecting individual rights.

Thus, the use of information technology is becoming an effective tool for adaptive learning, allowing teachers to interact with students in real time and providing individual support to each student. The newest distance learning approach to teaching students allows you to customise the learning process, taking into account the overall level of students' training, and creates conditions for the development of individual student abilities and the formation of their professional competencies.

At the same time as the Ukrainian police work shows that in the digital age the integration of technology and cyber security training becomes imperative. So, law enforcement must navigate the complexities of cybercrime and digital evidence responsibly. Training in digital forensics, cyber security, and the ethical use of emerging technologies is essential for effective policing. Addressing implicit bias through diversity training is crucial for fostering fair and just policing.

The skills and professionalism of future police officers are based on professional competences, which include theoretical knowledge, practical skills and communication skills that students can only acquire in practical training. For this purpose, practical modules should be introduced to improve the efficiency and quality of student training. They should be high-tech centres equipped with the latest simulation equipment, allowing to fully reproduce in real time various life conditions. These newest teaching methods will allow students to obtain the necessary information for professional activities, gain relevant experience and acquire the necessary practical skills that will be required in the future in their professional activities.

Література

1. Платонова А. Сучасна вища освіта: гнучка, інноваційна, тривалістю в житті. URL: http://gohigher.org/suchasna_vyscha_osvita. (дата звернення: 12.05.2024).

2. Технологія навчання у співпраці і в партнерстві. URL: https://stud.com.ua/88194/pedagogika/tehnologiya_navchannya_spiivpratsi_partnerstvi#srcannot_1. (дата звернення: 12.05.2024).

САФРОНОВА Ганна

Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх
справ, викладачка кафедри соціально-гуманітарних
та загальноправових дисциплін факультету № 1

**ОСВІТА – ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНОГО І КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ТА**

ВИРІШАЛЬНИЙ ЧИННИК У ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНОГО ПРАВООХОРОНЦЯ

Освіта – це стратегічний ресурс соціально- економічного і культурного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені. При цьому, згідно з Конституцією, утвердження і захист прав людини є основним обов'язком держави. Сучасна правова система України характеризується активним розвитком інструментів і механізмів утвердження та забезпечення прав і свобод людини, що, відповідно до статті 3 Конституції України, є головним обов'язком держави. Здійснювати заходи з охорони права, відновлення порушеного права, виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, підтримання правопорядку має лише компетентна, процесуально уповноважена державою службова особа, яка є уповноваженим державою суб'єктом такої діяльності. Поліцейський є правоохоронцем, а правоохоронець є представником держави і повинен діяти виключно відповідно до процедур і в рамках законодавчо визначених повноважень, тобто робити тільки те, що йому дозволено законом.

Освіта і наука є підвалинами людського розвитку та прогресу суспільства, які забезпечують індивідуальний розвиток особистості, майбутнього фахівця, творять інтелектуальний, духовний та виробничий потенціал суспільства. Важливо щоб викладений матеріал не тільки засвоювався теоретично, а й неухильно запроваджувався у повсякденне життя усіх суб'єктів правових відносин. Управління підготовкою студентів юридичних спеціальностей до самоосвітньої діяльності розглядається як цілеспрямований процес систематизації, поглиблення професійних знань і оволодіння способами їх використання для вирішення конкретних завдань. Багато вчених (В. Луганський, Г. Наливайко, П. Пшебельський, Т. Симонова та ін. результати самоосвітньої роботи в професійному розвитку студентів пов'язують з необхідністю забезпечення сукупності оптимальних умов, які забезпечують ефективність управління нею, її планування, організацію та реалізацію. Теоретичним підґрунтям розроблення інноваційних технологій навчання є низка глибоко вивчених у теоретичному та методичному аспектах базових технологій, а саме: технологія проєктивного навчання (Г. Ільїн, С. Шацький); технологія проблемного навчання (С. Рубінштейн, С. Архангельський, М. Махмутов та ін.); технологія модульного навчання (І. Рассел, П. Юцявичене, В. Карпов та ін.); інформаційно-телекомунікаційні технології (О. Полат, І. Захарова та ін.); технологія інтенсивного навчання (І. Лернер, М. Скаткін, М. Кларін), аналіз яких поданий у працях Л. Лебедик [4]. Вища школа в Україні насамперед зорієнтована на задоволення освітніх потреб особистості, відновлення національних освітніх традицій і примноження

досвіду, відтворення інтелектуального духовного потенціалу нації, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень, становлення державності та демократії в суспільстві, забезпечення ринку праці висококваліфікованими фахівцями. Нові умови суспільного розвитку потребують змін у підготовці до реалізації можливостей професійної діяльності спеціалістів, підвищують вимоги до якості освіти, її інформатизації, професійної підготовки та управління якістю навчальних програм, методики викладання і діагностики професійних якостей спеціалістів усіх категорій, технічних засобів передачі інформації. В Україні здійснюються кроки щодо забезпечення прискореного, випереджального інноваційного розвитку освіти, а також створюються умови для самоствердження та самореалізації особистості протягом життя. Систему концептуальних ідей і поглядів на стратегію та основні напрями розвитку освіти визначає Концепція розвитку освіти в Україні. Сучасні реформи передбачають практичну направленість фахової підготовки курсантів вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання. Майбутнє якісної підготовки поліцейських кадрів за умілим поєднанням теорії та практики.

Рівень правової підготовки має вирішальне значення і повинен бути вищим за рівень знань пересічного законослухняного громадянина. Навіть підготовка юриста не складається лише із вивчення напам'ять правових норм, які діють саме в цей час. У світі існують різноманітні системи професійної підготовки кадрів поліції [5, с. 8–13]. Так, у Швеції вимога до вищої освіти поліцейських є обов'язковою, в університеті відбувається базова підготовка поліцейських, яка передбачає вивчення правознавства [5, с. 73]. Вбачається корисним та необхідним викладання теорії держави і права та окремої дисципліни – юридичної деонтології на кожному етапі підготовки та перепідготовки поліцейських кадрів з урахуванням рівня підготовки. Від рівня підготовки чи перепідготовки поліцейських кадрів повинен залежати обсяг курсу, його складність. Різниця між правовими системами багатьох країн може стати набагато меншою, якщо виходити не з конкретних правових норм, а із більш-менш постійних елементів, які використовуються для створення, тлумачення, оцінки норм, пошуку інноваційних технологій навчання, які незабаром змінять процес навчання і підготовки фахівців юридичних спеціальностей. Правоохоронці мають захищати людину від імені держави у межах, визначених законодавством та їхніми повноваженнями, тому окрім спеціальних знань, умінь та навичок правоохоронець повинен достеменно знати право. Слід враховувати прогресивний зарубіжний досвід та, виходячи із реалій суспільного буття нашої держави, будувати власну систему професійної освіти поліцейських з урахуванням національних особливостей правової системи, суспільного розвитку та історично

сформованих традицій підготовки кадрів. Сучасні реформи передбачають практичну направленість фахової підготовки курсантів вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання. Майбутнє якісної підготовки поліцейських кадрів за умілим поєднанням теорії та практики. Основними завданнями поліції є забезпечення публічної безпеки і порядку; охорона прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави; протидія злочинності. Реалізуючи свою правоохоронну функцію, держава створює систему судових, правоохоронних та правозахисних органів, вивчення дисциплін дозволяє зрозуміти суть державно-правових явищ, усвідомити механізми захисту людини та громадянина від протиправних посягань, скласти уявлення щодо реалізації в практичній діяльності зазначених органів відповідних правових норм.

Література

1. Мицик В.В. Права людини у міжнародному праві: міжнародно-правові механізми захисту: підручник для вузів. Київ: Видавництво Фенікс, 2010. 557. С. 224.
2. Тертишник В. М. Права і свободи людини. Київ: Алерта, 2022. 432 с.
3. Волченко А. Права людини. Політична енциклопедія / редкол.: Ю.Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови). Київ: Парламентське видавництво, 2011. 604 с.
4. Лебедик Л. Інноваційні підходи до проектування освіти дорослих. Інновації в освіті : матеріали Міжнар. наук.-метод. конф. (Київ, 16-17 жовтня). Київ. 2023.
5. Солдатенко О. А. Професійна підготовка кадрів поліції. *Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 17 берез. 2016 р.). Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 236–238.
6. Цивільний кодекс України : наук.-практ. комент.: у 2 ч. / за заг. ред. Я. М. Шевченко. Київ: Ін Юре, 2004. Ч. 1. 692 с.
Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції: наказ МВС України від 16.02.2016 № 105. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0576-16> (дата звернення: 16.05.2024).
7. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
8. Драпушко Р. Г., Горінов П. В. Сучасні виклики і загрози правової культури молоді. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 4. С. 18-22.

ХИТРОВСЬКИЙ Дмитро
Донецький державний університет внутрішніх
справ, викладач кафедри загальноправових
дисциплін факультету № 3
ТКАЧЕНКО Дар'я
Донецький державний університет
внутрішніх справ, здобувачка вищої освіти

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СПІВРОБІТНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Діджиталізація – це процес перетворення інформації та послуг у цифровий формат, що включає в себе використання комп'ютерних технологій для збільшення ефективності, доступності та обміну даними [1]) освітньої діяльності стає все більш актуальною темою у сучасному світі, особливо в контексті підготовки співробітників Національної поліції України. Цей напрям розвитку є важливим для забезпечення якості та ефективності навчання, а також підвищення професійного рівня кадрів.

Завдяки діджиталізації освітньої діяльності співробітники поліції можуть отримати доступ до сучасних технологій, навчальних матеріалів та інтерактивних методик, що сприятиме їхньому професійному зростанню та покращенню навичок. Крім того, цей підхід дозволить оптимізувати процес навчання, зменшити витрати на організацію та проведення навчальних заходів.

У зв'язку з цим, важливо розглядати діджиталізацію як стратегічний напрям розвитку освіти для співробітників Національної поліції України, що сприятиме покращенню їхньої підготовки та підвищенню ефективності їхньої професійної діяльності.

1. Актуальність діджиталізації освіти у підготовці поліцейських:

- Зростання ролі інформаційно-комунікаційних технологій у суспільстві та злочинності.
- Необхідність підготовки кадрів, які володіють навичками роботи з сучасними цифровими інструментами.
- Покращення якості освіти та її доступності для ширшого кола слухачів.

2. Напрями діджиталізації освіти у Національній поліції України:

- Використання електронних навчальних платформ та курсів.
- Запровадження онлайн-тестування та оцінювання знань.
- Застосування віртуальних та доповненої реальності для навчання практичним навичкам.
- Використання соціальних мереж та інших онлайн-інструментів для комунікації з курсантами.
- Слідкування за динамікою головної загрози розвитку цифрової економіки – кіберзлочинність – задля оптимізації управління економічними системами [2].

3. Переваги діджиталізації освіти:

- Підвищення інтерактивності та залученості слухачів до навчання.
- Індивідуалізація навчання та можливість самостійного вивчення матеріалів.
- Доступність освіти для людей з обмеженими можливостями.
- Зниження витрат на освітні послуги.

4. Виклики діджиталізації освіти:

- Необхідність забезпечення доступу до комп'ютерної техніки та Інтернету.
- Підготовка викладачів до роботи з новими технологіями.
- Розробка якісних онлайн-курсів та навчальних матеріалів.
- Забезпечення інформаційної безпеки та захисту персональних даних.

5. Перспективи діджиталізації освіти у Національній поліції України:

- Створення єдиної електронної освітньої платформи для поліцейських.
- Запровадження системи дистанційного навчання.
- Використання штучного інтелекту для персоналізації навчання.
- Розширення міжнародного співробітництва у сфері діджиталізації освіти

Впровадження діджиталізації освітньої діяльності у Національній поліції України має ряд переваг:

- Покращення якості підготовки поліцейських.
- Підвищення рівня їхньої професійної компетенції.
- Збільшення ефективності роботи поліції.

- Підвищення рівня довіри населення до поліції.
Для успішного впровадження діджиталізації освітньої діяльності у Національній поліції України необхідно:
- Розробити та затвердити стратегію діджиталізації освіти.
- Створити необхідну інфраструктуру для онлайн-навчання.
- Розробити навчальні програми та курси, які відповідають сучасним потребам поліції.
- Підготувати викладачів до роботи з діджитальними технологіями.
- Забезпечити доступ поліцейських до онлайн-навчальних ресурсів.

В Україні та у всьому світі цифрові технології відіграють роль катализатора інновацій та прогресу, відкриваючи нові можливості.

Діджиталізація освітньої діяльності є важливим напрямком розвитку у процесі підготовки співробітників Національної поліції України. Цей підхід дозволяє забезпечити доступ до сучасних технологій та навчальних матеріалів, що сприятиме покращенню навичок та професійного рівня кадрів.

Діджиталізація також дозволяє оптимізувати процес навчання, зменшити витрати на організацію та проведення навчальних заходів. Інтерактивні методики та онлайн-курси допомагають зробити навчання більш ефективним та цікавим для співробітників поліції.

Оскільки сучасний світ швидко розвивається і змінюється, важливо постійно оновлювати та вдосконалювати освітню програму для поліцейських. Діджиталізація дозволяє швидко адаптуватися до нових викликів та змінюючихся потреб, що є ключовим фактором для успішної професійної діяльності.

Таким чином, діджиталізація освітньої діяльності є необхідним і перспективним напрямком розвитку у підготовці співробітників Національної поліції України. Вона сприятиме покращенню якості навчання, підвищенню ефективності професійної діяльності та забезпеченню високого рівня безпеки в нашому суспільстві.

Вона, безсумнівно, продовжить свій вплив на розвиток суспільства, формуючи майбутнє, в якому технології та людський потенціал співпрацюють для досягнення небачених раніше висот.

Література

1. Стаття-визначення URL: <https://termin.in.ua/tsyfrovizatsiia-didzhytalizatsiia/> 16 (дата звернення: 14.05.2024).

2. Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво. URL: <http://ir.vtei.edu.ua/card.php?id=25391> 16 (дата звернення: 14.05.2024).

ЯРЕМА Владислав

Міжрегіональна Академія управління персоналом, аспірант кафедри адміністративного, фінансового та банківського права

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НА ЦІННІСНОМУ РІВНІ

Функціонування Збройних Сил України в сучасних умовах ставить на порядок денний питання про підвищення рівня мотивації військовослужбовців, які беруть участь у відсічі повномасштабній збройній агресії російської федерації. Більша частина військовослужбовців Збройних Сил України сформувалася в цивільному професійному середовищі, і не мала змоги достатньою мірою інтеріоризувати цінності, притаманні військовим колективам. Разом з тим, враховуючи тривалий характер збройного конфлікту, питання про формування у військовозобов'язаних і військовослужбовців системи ціннісних потреб, які дозволили б їм ефективно виконувати поставлені перед Силами оборони завдання, постає нині з усією гостротою. Вказане обумовлює актуальність та новизну цієї статті, присвяченої з'ясуванню сутності правових принципів формування соціально-ціннісних потреб військовослужбовців Збройних Сил України.

Правові аспекти ціннісної сфери особистості звичайно досліджуються в аспекті правової свідомості та правової культури, а також їх впливу на правову поведінку індивіда. Відображення цінностей у праві найбільш виразно простежується у прихильників напряму природного права, в якому означений феномен людського розвитку розуміється значно ширше, ніж система правових приписів держави, включаючи правові ідеї, правові принципи та правові цінності. Однак між цінностями особистості і правовими цінностями існує низка відмінностей, зокрема те, що правові цінності можуть віддзеркалюватися на рівні особистості та ставати її власними особливостями завдяки процесу внутрішньої інтеріоризації. Прово як суспільний феномен, з одного боку, виникає в свідомості соціальних груп та легітимізується завдяки спеціальному порядку затвердження законодавчих та підзаконних актів. З іншого боку, право існує як система уявлень індивідумів о справедливості, підкріпленій відповідною системою правового забезпечення, і ці уявлення

відображаються у ціннісній структурі особистості. Отже, саме особистість людини є джерелом правових ідей і правових норм (з урахуванням такого фактору, як спеціальний порядок прийняття останніх суб'єктами нормотворчості). Однак, у свою чергу, право відображується на рівні особистості людини, породжуючи складні зв'язки між її потребами та інтересами, розташованими у певній ієрархії. Саме тут наочно проявляється роль принципів формування цінностей військовослужбовців як основних засад виникнення у них стійких особистісних конструктів, які характеризують їх відношення до світу, батьківщини, військового обов'язку, і визначають особливості їх мотиваційної сфери.

Правові принципи формування соціально-ціннісних потреб військовослужбовців Збройних Сил України є складним багаторівневим утворенням, яке включає щонайменше дві групи: загальноправові та спеціальні. Загальноправові принципи уявляють собою спільні для різних галузей національного права основоположні засади формування особистості військовослужбовця: це принципи верховенства права, гуманізму, справедливості, рівності, взаємної відповідальності держави та особистості. Зміст цих принципів детально розкритий у багатьох наукових джерелах, отже, ми не вважаємо за доцільне зупинятися на їх описі. Спеціальні принципи включають низку специфічних для процесу формування особистості військовослужбовця керівних положень, які застосовуються під час допризовної підготовки, у процесі військової освіти та безпосередньо у військових підрозділах, в процесі повсякденної та бойової діяльності. Виокремлення вказаних принципів базується на значенні патріотизму для формування особистості громадянина сучасної демократичної держави [1, с. 34], особливих вимогах до національно-патріотичного виховання фахівців мілітарних професій [2, с. 174-175].

Роль права у формуванні поведінки військовослужбовців полягає у визначенні на рівні законодавчих та підзаконних правових актів основних засад виховної діяльності, спрямованої та вироблення у особистості якостей та властивостей, необхідних для успішного проходження військової служби. Вказане потребує перегляду низки актів військового законодавства, в яких формування цінностей військовослужбовців розглядається як застарілий за своєю сутністю суб'єкт-об'єктний процес, в якому виключно суб'єкт виховання визначає зміст та спрямованість ціннісно-мотиваційної сфери об'єкта виховання. Відповідальність за результат несуть обидві сторони такого процесу, і це має знайти своє закріплення у правових актах, якими визначено особливості формування особистості військовослужбовця.

Література

1. Варивода Н. А. Виховання моральних цінностей громадянина-патріота у педагогічній літературі та нормативно-правових документа.

Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія. 2017. Вип. 267. С. 33–39.

2. Загуменна Ю. Національно-патріотичне виховання поліцейських як невід’ємна складова забезпечення внутрішньої безпеки України. *Supremația Dreptului*. 2017. № 3. С. 173-177.

РЕЗОЛЮЦІЯ
за результатами проведення Всеукраїнського науково-практичного семінару «Правова наука і державотворення в Україні в умовах сучасних викликів, породжених російською воєнною агресією: теорія, практика, перспективи розвитку»

24 травня 2024 року відбувся Всеукраїнський науково-практичний семінар «Правова наука і державотворення в Україні в умовах сучасних викликів, породжених російською військовою агресією: теорія, практика, перспективи розвитку» організована та проведена у Криворізькому навчально-науковому інституті Донецького державного університету внутрішніх справ (м. Кривий Ріг).

Мета заходу – обговорення актуальних проблем сучасного державотворення та правотворення в Україні в умовах російської військової агресії, розвитку галузей національного права, теорії і практики правоохоронної діяльності, формування ефективних шляхів і методів її вдосконалення; стан, проблеми, шляхи розвитку сучасної освіти, поліцейської освіти як її складової, в Україні.

У панельних дискусіях прийняли участь представники Офісу Генерального прокурора, Міністерства освіти і науки України, МВС України, органів та підрозділів Національної поліції, Національної гвардії України, органів державної влади та представників громадських об'єднань, адвокатської спільноти, науково-педагогічного складу провідних закладів вищої освіти, закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції України, Академії Державної пенітенціарної служби, Інституту економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова НАН України, науково-дослідних установ Національної академії правових наук України та МВС України.

Науково-практичний семінар має міждисциплінарний характер. До роботи семінару долучились не лише представники різних галузей юридичної науки, а й історичних, економічних, філософських, політичних, психологічних, педагогічних наук, науки державного управління.

За результатами обговорення доповідей учасники Всеукраїнського науково-практичного семінару:

1. Визначають, що однією з головних умов для успішного розвитку держави є як якісний демократичний зміст Конституції, так і практична дієвість Основного Закону держави, особливо в частині реалізації закріплених нею принципів, таких як верховенство права, законність, пріоритет прав людини, поділ влади, незалежності правосуддя, свободи думки і слова, совісті та переконань. Відтак, перед науковою спільнотою стоять нагальні завдання щодо проведення ґрунтовних досліджень з проблем дієвості та сутності Конституції, удосконалення її змісту, розбудови понятійного апарату, окремих положень та норм.

2. Відзначають, що розвиток сучасного етапу державотворчого процесу об'єктивно зумовлює необхідність посилення наукових пошуків щодо дослідження проблем в сфері розвитку конституціоналізму, державотворення і правотворення та вивчення вказаної проблематики в закладах вищої освіти, які здійснюють підготовку правознавців. Особливої уваги потребують дослідження з проблем захисту людини і громадянина - їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій

Рекомендують керівництву закладів вищої освіти, науково-дослідних установ залучати до наукових досліджень з вказаної проблематики, а також з питань формування сучасної європейської моделі конституціоналізму в Україні широке коло молодих науковців, здобувачів вищої освіти.

3. Пропонують пріоритетними завданнями вітчизняної правової науки вважати аналіз і розробку рекомендацій відносно удосконалення національного законодавства з метою гарантування державного суверенітету, територіальної цілісності України, належного забезпечення прав людини і функціонування механізму державної влади та місцевого самоврядування в період військової агресії російської федерації, створення основ, фундаменту для

трансформації правової системи України відповідно до європейських стандартів та цінностей у післявоєнній країні.

4. Пропонують за напрямом теорії і практики правоохоронної діяльності пріоритетними завданнями визначити дослідження актуальних проблем практичної діяльності правоохоронних органів відповідно до їх функцій та компетенції, визначених законодавством розроблення правових, організаційних, технологічних, економічних, інформаційно-аналітичних, фінансових та інших методів удосконалення діяльності правоохоронних органів, використання сучасних інформаційних технологій у діяльності правоохоронних органів, удосконалення і підвищення ефективності підготовки висококваліфікованих фахівців для правоохоронних органів; упровадження в практику діяльності правоохоронних органів сучасних вітчизняних та зарубіжних науково-дослідних методик і технологій.

5. Підтримують позицію вітчизняних науковців, що в Україні повинні існувати разом з класичними юридичними закладами освіти заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання, зокрема ті, які перебувають у системі Міністерства внутрішніх справ України. Серед основних завдань закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання повинні бути як підготовка висококваліфікованих фахівців для правоохоронних органів, так і профільних юристів.

Організаційний комітет Всеукраїнського науково-практичного семінару

Наукове видання

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО
СЕМІНАРУ
«ПРАВОВА НАУКА І
ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ
СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ, ПОРОДЖЕНИХ
РОСІЙСЬКОЮ ВОЄННОЮ АГРЕСІЄЮ: ТЕОРІЯ,
ПРАКТИКА, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

24 травня 2024 року

м. Кривий Ріг